

Dublet II 43.289

K18

JOHN MAYNARD KEYNES

Keynes

URMĂRILE
ECONOMICE
ALE PĂCII

1585

DONATIUNEA
BIBLIOTECA Școlii - Iosif
1943

Traducere din Englezește

Cu o prefață a Autorului pentru ediția românească.

FA
16

II

„VIATA ROMĂNEASCĂ”

43.280

URMĂRILE ECONOMICE ALE PĂCII

~~DONATIUNEA
E. I. 3. Sa. 851-10511
1943~~

π 13.280

E

K-8

JOHN MAYNARD KEINES

URMĂRILE ECONOMICE

ALE

SED

PĂCII

Traducere din Englezește

SE22

SED

235081

E

RS/60

SE16

BUCUREȘTI

EDITURA „VIAȚA ROMÎNEASCĂ”, S. A.
LIBRĂRIA ALCALAY
37, Calea Victoriei, 37

Autorul acestei cărți, atașat vremelnic pe lângă Ministerul Tezaurului englez în timpul războiului, a fost reprezentantul său oficial la Conferența din Paris până la 7 Iunie 1919; de-asemeni a fost și în Consiliul suprem economic ca delegat al Cancelarului-Ministru de finanțe. A renunțat la aceste însărcinări când a văzut lămurit, că nu mai erà nici o nădejde să se introducă modificări reale în clauzele de pace, propuse. Motivele opunerii sale la tratat, sau mai curând, la întreaga politică a Conferenței, cu privire la problemele economice ale Europei, se vor arăta în capitolele ce urmează. Aceste motive au un caracter cu desăvârșire public și sunt întemeiate pe fapte cunoscute de toată lumea.

J. M. KEYNES.

King's college, Cambridge

Noemvrie 1919

PREFAȚA AUTORULUI LA EDIȚIA ROMÂNEASCĂ

a cărții

„URMĂRILE ECONOMICE ALE PACII“

Cartea aceasta se ocupă cu trei chestiuni principale. Chestiunea dacă am fost de bună credință cu dușmanul învins, poate că privește mai mult trecutul decât viitorul, deși aceasta a înrăurit legăturile sufletești dintre națiuni, pentru multă vreme de-acum înainte. Problema despăgubirilor — sumele respective și felul străngerilor — pe care o tratez destul de larg, are un mai mare și mai direct interes pentru puterile apusene, decât ar putea avea pentru România. Dar a treia chestiune, căreia îi sunt subordonate toate celelalte, și anume solidaritatea Europei și nevoia păcii sociale și economice, trebuie să intereseze pe Români chiar mai mult decât pe ceilalți dintre noi, cari aparținem unor țări cu condiții mai stabile și cu mai sigure perspective de viitor.

România, în hotarele ei cele nouă, este o țară mare, populată și fertilă. Natura n'a lăsat de-o parte nici unul din elementele pe cari Omul poate să-și clădească fericirea. Dar toate acestea vor fi inutile — după cum au fost și în alte epoce ale Istoriei — dacă vecinii României nu sunt pacinici și în stare înfloritoare și dacă ea nu-și duce traiul, în mijlocul lor, în pace și în sinceră prietenie.

România are mari sorti de viitor. Dar sunt în ea oameni de aceia cari vor s'o ispitească pe cărări greșite și lipsite de serioșitate. Facă-se ca nici un gând de nemăsurată stăpânire și de predominare militară să n'o abată dela năzuința către civilizație și fericire. Nu mai puțin, facă-se să nu mai tolereze guverne cheltuitoare — cheltuitoare peste măsura mijloacelor disponibile. Căci, au fost timpuri când persoane ușoare la minte, puteau să susțină că am fi îndestul la largul nostru ca să putem fi îngăduitori cu asemenea deșarte petreceri. Dar acum nu este așa. Toată Europa, și în deosebi Europa Centrală și Orientală, stă la pragul unor mari primejdii și mari nenorociri. Fiecare dintre noi, individual, trebuie să ne dăm seama spre care parte se cuvine a pune în cumpănă influența noastră.

Fiindcă nu pot fi bune perspective de viitor, dacă conducătorii opiniei publice de pretutindeni nu se vor deprinde să fie oameni cu judecată și sinceri.

Rog pe cetitorii români ai cărții mele să mă ierte dacă vor găsi că unele pasagii din ea sunt, într'un fel sau altul, nedrepte față cu țara lor.

Dacă o fi așa, am greșit din neștiință, dar nu din altă pricină.

King's College, Cambridge

th 12, November, 1920.

JM Keynes

CONȚINUTUL

PREFAȚA LA EDIȚIA ENGLEZEASCA

PREFAȚA AUTORULUI LA EDIȚIA ROMANEASCĂ.

	<u>pag.</u>
CAPITOLUL I	
INTRODUCERE	7
CAPITOLUL II	
EUROPA INAINTE DE RAZBOIU	11
CAPITOLUL III	
CONFERINȚA	24
CAPITOLUL IV	
TRACTATUL	44
CAPITOLUL V	
REPARAȚII	84
CAPITOLUL VI	
EUROPA IN URMA TRACTATULUI	170
CAPITOLUL VII	
MIJLOACELE DE INDREPTARE	190
POST-SCRIPTUM	225

INTRODUCERE

Darul de a se obișnui cu fenomenele incunjurătoare este o particularitate însemnată a omenirii. Foarte puțini dintre noi își dau bine seama că organizația economică mulțumită căreia a trăit Europa apuseană, în cea din urmă jumătate a veacului trecut, eră cu totul nefirească, nestatornică, complexă, nesigură și vremelnică. Socotim unele din cele mai speciale și mai trecătoare bunuri ale noastre din trecut drept firești, durabile și vrednice de încredere. Ne făurim planurile în consecvență. Pe această temelie greșită și mișcătoare ca nisipul, ne așezăm proiectele noastre de îmbunătățire socială și ne pregătim programul politic, dăm frâu liber dușmăniilor și ambițiilor noastre personale, și ne simțim în stare să întreținem, nu să liniștim războiul civil în sânul familiei europene. Împins de-o greșală nebunească și de un egoism nepăsător, poporul german a răsturnat temeliele pe care cu toții trăiam și clădeam. Dar reprezentanții Angliei și ai Franței sunt pe cale de a desăvârși ruina începută de Germania. Pacea lor, dacă se pune în aplicare, are să slăbească în loc să întărească organismul delicat și complicat, deja sguđuit și sfârmat de războiu, care singur poate face popoarele Europei să muncească și să trăiască.

În Anglia, aspectul exterior al vieții nu ne îngăduie

de loc să ne dăm samă ori să simțim că o epocă e moartă. Ne grăbim să reluăm firul vieții noastre, chiar din punctul unde am lăsat-o, cu această singură deosebire că mulți dintre noi par cu mult mai bogați decât înainte. Acolo unde înainte de războiu cheltuiam milioane, ne-am deprins acum să cheltuim sute de milioane, fără suferință văzută. E vădit că nu ne folosim deplin de mijloacele pe care ni le dădea viața economică. De-aceia nu căutăm numai să ne întoarcem la huzurul din 1914, dar încă să-l sporim cât mai mult. Toate clasele își croiesc la fel linia lor de purtare: cei bogați să cheltuească mai mult și să economisească mai puțin; cei săraci, să cheltuiască mai mult și să muncească mai puțin.

Probabil că o atare inconștiență nu și-o poate permite decât Anglia (și America). În Europa continentală, pământul tremură și nimeni nu bagă totuși de seamă la bubuitul lui. Nu-i vorba numai de dezordine ori de mișcări muncitorești, ci de viață ori de moarte, de foamete ori de existență, — de svârcolirile înfricoșătoare ale unei civilizații care moare.

Pentru cel care a stat în Paris cea mai mare parte din cele șase luni care au urmat după armistițiu, o vizită din vreme în vreme la Londra, era o experiență uimitoare. Anglia stătea afară din Europa. Ea nu bagă de seamă agitațiile tăcute ale Europei. Europa formează alt continent și Anglia nu-i o bucată din carnea ei, un membru al trupului ei. Dar Europa formează un bloc compact: Franța, Germania, Italia, Austria, Olanda, Rusia, România și Polonia sunt un suflet. Alcătuirea lor, civilizația lor sunt cu desăvârșire una și aceeași. Aceste țări au prosperat împreună, și împreună au fost aruncate într'un războiu din care noi am rămas economicește pe dinafară (ca și America, dar într'un grad mai mic), cu toate jertfele și ajutoarele noastre enorme; ele pot să se prăbușască împreună. În aceasta stă înțelesul distru-

gător al păcii dela Paris. Dacă ar fi ca la sfârșitul războiului civil european, Franța și Italia triumfătoare să abuzeze de puterea lor momentană, ca să nimicască Germania și Austro-Ungaria acum doborâte, ele și-ar chema propria lor nimicire, din pricina legăturilor tainice intelectuale și economice care le înlanțue în chip așa de puternic și de inextricabil de victimele lor. În orice caz, un englez care a luat parte la Conferența dela Paris și a fost în acelaș timp membru al Consiliului suprem economic al aliaților, eră silit — eră pentru dânsul o experiență cu totul nouă — să devie european prin vederile și grijile lui. Acolo, în miezul sistemului european, trebuiau să dispară în mare parte preocupările lui engleze în fața altor spectre mai înspăimântătoare. Parisul eră prada unui vis rău și toată lumea dintr'însuf eră turburată. Sentimentul unei catastrofe care amenință, dominând frivolitatea spectacolului — deșărtăciunea și nimicirea omului în fața marilor evenimente ce se ridică înainte-i, — lipsa de limpezime și de simț al realității în hotărîri —, ușurință, orbire, șomeție, strigăte nelămurite din afară, — toate elementele tragediei antice se găseau acolo. În adevăr, cel care se află în mijlocul fastului teatral al saloanelor oficiale franceze, putea să se întrebe dacă figurile extraordinare ale lui Wilson și Clémenceau, cu înfățișările și semnele lor distinctive așa de accentuate, erau în realitate fețe adevărate și nu niște măști tragi-comice ale vreunei drame ori ale vreunei panorame de păpuși.

Demersurile făcute la Paris aveau toate un aer de extraordinară importanță și de neînsemnătate în acelaș timp. Hotărîrile păreau pline de urmări pentru viitorul omenirii și cu toate acestea aerul klin jur șoptea că vorba nu aveă viață, că eră deșartă, fără însemnătate, fără rezultat și cu totul departe de realitate. Aveai foarte puternică, impresia redată de Tolstoi în *Războiu și Pace* sau de Hardy în *The Dynasts* a unor evenimente care

își urmează drumul lor spre desnodământul ursit, fără să fie influențate ori atinse de frământările bărbaților de stat adunați la sfat.

Spiritul anilor.

Observă că orice vedere largă și orice stăpânire de sine au părăsit mulțimile acestea împinse azi la nebunie de către neglijența immanentă. Nimic nu rămâne aici decât spiritul de răzbunare la cei puternici, și o turbare neputincioasă la cei slabi.

Spiritul milei

De ce oare îmboldește voința o operă atât de nebu-nească?

Spiritul anilor.

Ți-am mai spus eu ție că ea lucrează inconștient ca unul ce nu-i în toate mințile.

Toți acei cari erau în legătură la Paris cu Consiliul economic suprem primeam, aproape ceas cu ceas, rapoarte asupra mizeriei, dezordinei, descompunerii organizației țărilor aliate și dușmane din Europa Centrală și răsăriteană. Din gura reprezentanților financiari ai Germaniei și ai Austriei primeau mărturii hotăritoare asupra groazniciei sleiri a acestor națiuni. O vizită făcută în casa Președintelui, în odaia caldă, unde Cei patru își treceau vremea în intrigi goale și nefolositoare, nu făcea decât să sporească impresia aceasta de vis rău. Cu toate acestea, acolo, la Paris, problemele europene se puneau într'un chip foarte stăruiitor, și o călătorie prin marea nepăsare a Londrei avea ceva care te cam făcea să-ți pierzi cumpătul. Intr'adevăr, la Londra, chestiunile acestea erau foarte departe și lumea de acolo nu se ocupă

decât numai de problemele noastre, cu mult mai puțin importante totuși. Londra bănuia că Parisul lucra într-o mare nedumerire, dar ei nu-i păsa de asta. În acest spirit, poporul englez a primit tratatul, fără să-l citească. Cartea de față însă, este scrisă sub influența Parisului și nu a Londrei, de către un om care, deși englez, se simțea în acelaș timp și european. Experiența autorului e prea proaspătă și prea de curând, pentruca el să se poată dezinteresa de dezvoltarea ulterioară a marelui drama istorice a acestor vremuri, care va nimici mari alcătuirii, dar totodată poate să dea naștere unei lumi nouă.

CAP. II

EUROPA ÎNAINTE DE RAZBOIU

Înainte de 1870, unele părți din micul continent al Europei se specializase într-o producțiune deosebită; dar, luat în întregul ei, ea își îndeștulă singură adevăratele-i trebuințe și populația ei eră adaptată acestei stări de lucruri.

După 1870, o situație fără precedent se desfășura pe o scară întinsă și, în cei cincizeci de ani cari urmau, Europa avu o condiție economică nestabilă și deosebită. Cererea de hrană, a populației îndeștulată până acun prin ușurința importurilor din America, a fost pentru întâia oară, de când țineau oamenii minte, îndeștulată definitiv. Pe măsură ce se înmulțea populația, aprovizionările erau de fapt mai lesnicioase. În agricultură ca și în industrie, o scară de producție care creștea necontenit, dădea mereu foloase proporțional mai mari. În vreme ce populația Europei sporea, pe de-o parte creștea numărul emigranților cari se duceau să lucreze pământul țărilor nouă, și pe de alta se găseau în Europa lucrători mai mulți pentru muncă. Ei fabricau produsele industriale

235981

și mărfurile principale care trebuiau să facă să trăiască populația emigrantă în așezările lor cele nouă, și să construiască căile ferate și vapoarele care făceau accesibile Europei alimentele și materiile prime ce veneau de departe. Până pe la 1900, o unitate de muncă industrială producea din an în an o putere de cumpărare pentru câțimi tot mai mari de hrană. Se poate ca prin preajma lui 1900 această creștere să fi început a fi desființată și ca roada dată de natura străduințelor omenești să fi început a scădea din nou. Dar tendința de urcare a prețului real al cerealelor a fost compensată prin alte îmbunătățiri. Atunci — și pentru întâia dată, — resursele Africii tropicale — o inovație printre multe altele — au fost întrebuințate în mare măsură. Un comerț întins de semințe oleaginoase începuse să aducă pe masa Europei, sub o formă nouă și puțin costisitoare, unul din principalele elemente hrănitoare ale omenirii. Cei mai mulți dintre noi au fost crescuți în acest Eldorado sau, ca să vorbim ca cei dintâi economiști, în această Republică a Utopiei.

Această vreme fericită a pierdut din vedere o doctrină care umplea de melancolie adâncă pe întemeietorii Economiei noastre politice. Înainte de secolul al XVIII-lea, omenirea nu avea de loc speranțe înșelătoare. Ca să risipească iluziile care erau răspândite la sfârșitul acestei epoci, Malthus dădă drumul unui drac. Timp de jumătate de veac, toate scrierile însemnate economice puneau în plină lumină pe acel drac. În timpul celor cincizeci de ani cari urmară, el fu înlănțuit și scos din vedere. Se pare că acum iau dat din nou drumul.

Ce extraordinar episod al progresului economic al omului a fost epoca aceasta care s'a sfârșit în August 1914! E drept, că cea mai mare parte a populației muncă din greu și nu se bucură decât de un traiu restrâns, cu care totuși se pare că se împacă, mulțumindu-se

cuminte cu soarta sa. Dar orice om al cărui talent ori caracter întrecea pe cel obișnuit, putea să se ridice spre clasele mijlocii ori superioare, cărora viața le dădea cu muncă puțină și fără greutate, înlesniri, îndestulări și plăceri pe care nu le puteau atinge nici cei mai bogați și cei mai puternici monarhi ai vremurilor de altă dată. Un locuitor al Londrei putea să comande prin telefon, pe când își sorbea ceaiul dimineața, produsele cele mai variate de pe tot pământul și în cantitatea câtă îi plăcea, și să aștepte să le vadă depuse în curând înaintea ușii lui; în acelaș timp și prin aceleași mijloace, putea să-și încerce avutul în resursele naturale și întreprinderile nouă ale oricărei părți din lume și să ia parte, fără muncă și fără grijă, la reușitele și la câștigurile sperate; putea hotărî să se lase siguranța averii sale în seama bunei credințe a locuitorilor unui oraș puternic, ai unui continent oarecare, după îndemnul alegerei fanteziei lui ori după informațiile lui. Putea, dacă voia, să-și aibă pe loc mijloace îndămânatice și estive pentru a se duce într'o țară ori regiune oarecare, fără pașaport și fără altă formalitate; putea să trimeată un servitor la banca din apropiere, ca să se aprovizioneze cu atâta metal prețios, cât îi convenea. Atunci putea pleca în țări streine, fără să cunoască nimic din religia lor, din limba ori din moravurile lor, având cu sine bogăție transformată în monedă. S'ar fi socotit foarte jignit și ar fi mirat de cea mai mică piedică. Dar, mai presus de toate, el socotea starea aceasta de lucruri ca firească, statornică și permanentă; cel mult credea că ea mai poate fi încă îmbunătățită. El privea orice abatere, ce se făcea dela această normă, ca nebunească, scandaloasă și cu puțință de înlăturat. Scopurile și politica militarismului și a imperialismului, a rivalităților de rasă și de cultură, a monopolurilor, restricțiunilor și excluderilor erau ca șarpele în acest raiu, și nu intrau la socoteală cu mult mai mult decât glumele ziarului, și părea că nu exercită

aproape nici o înrâurire asupra mersului vieții sociale și economice, a cărei internaționalizare era în practică aproape desăvârșită.

Ca să fim mai în măsură să judecăm caracterul și urmările păcii, pe care am impus-o dușmanilor noștri, avem să împingem ceva mai departe studiul nostru asupra celor mai însemnate elemente schimbătoare din viața economică a Europei, care existau la începutul războiului.

I.

POPULAȚIA

În 1870, Germania avea o populație cam de 40 milioane de locuitori. Către 1892, cifra aceasta se ridicase la 50 milioane și la 30 Iunie 1914, cam la 68 milioane. În anii din urmă dinnaintea războiului, creșterea ei anuală era cam de 850.000 locuitori, din care numai o proporție neînsemnată emigră¹⁾. Această sporire mare nu ajunsese cu puțință decât printr'o prefacere de mare însemnătate în întocmirea țării. După ce fusese agricolă și își îndeplinsese nevoile prin sine, Germania se prefăcù într'o mașină industrială puternică și complicată, a cărei muncă atârna de echilibrul a numeroși factori, atât interni cât și externi. Numai făcând să umble mașina, aceasta fără întrerupere și în plină activitate, Germania putea să găsească pentru populația ei tot mai mare, și de lucru acasă și mijloace pentru a-și procura din afară cele trebuitoare traiului. Mașina germană era asemenea unui titirez care, pentru ca să-și păstreze echilibrul, trebuie să se învârtească mereu, tot mai iute.

Intr'un grad mai mic, aceeași tendință există și în imperiul austro-ungar, care dela 40 milioane de locuitori

1) În 1913 au fost 25.845 emigranți, din cari 19.724 în Statele-Unite.

în 1890, trecuse la 50 milioane la declararea războiului. Excedentul anual al nașterilor asupra morților era cam de jumătate de milion, din care trebuie totuși să scădem o emigrație cam de 250.000 suflete.

Ca să înțelegem starea de astăzi, trebuie să vedem limpede ce însemnat centru de populație ajunsese Europa centrală, mulțumită desvoltării sistemului german. Înainte de războiu, populațiile reunite ale Germaniei și Austro-Ungariei la un loc, nu numai că întreceau cu mult pe aceea ale Statelor-Unite, dar aproape erau egale cu acele ale întregii Americi de Nord. În aceste masse, așezate înăuntrul unui teritoriu compact, se găsea puterea militară a puterilor centrale. Dar dacă tocmai aceste masse — căci războiul nu le-a împuținat simțitor¹⁾ — sunt lipsite de mijloace de traiu, ele rămân mereu o primejdie, nu mai puțin micșorată, pentru ordinea europeană.

Populația Rusiei din Europa a crescut și mai mult decât aceea a Germaniei; ea a trecut dela mai puțin de o sută de milioane de suflete în 1890, la aproape 150 milioane, la începutul războiului²⁾. În cei din urmă ani dinainte de 1914, excedentul nașterilor asupra morților pentru toată Rusia ajunsese la cifra uimitoare de două milioane pe an. Creșterea aceasta peste măsură a populației rusești, puțin observată în Anglia, a fost totuși unul din faptele cele mai însemnate ale anilor din urmă.

Marile fapte istorice se datoresc adesea schimbărilor încete în înmulțirea populației și altor cauze economice fundamentale, care, fiindcă scapă, prin caracterul lor progresiv, observației contemporanilor, sunt puse pe seama absurdității bărbaților de stat și fanatismului ateilor.

1) Scăderea netă a populației germane dela începutul lui 1914 până la sfârșitul lui 1918, ca urmare a împuținării nașterilor și a excesului deceselor este cam de 2.700.000 suflete.

2) Socolind aici și Polonia și Finlanda, dar fără să coprimem Siberia, Asia Centrală și Caucazul.

Astfel, faptele extraordinare care s'au petrecut în Rusia în acești doi ani din urmă, această întinsă răscoală a societății, care a tulburat tot ce părea mai neschimbat, religia, baza proprietății, stăpânirea pământului ca și forma de guvernământ și erarhia claselor — toate acestea pot fi datorite mai mult puterii maseilor în dezvoltare decât lui Lenin și Neculai; și puterile nimicitoare ale unei natalități naționale prea mari au putut juca un rol mai mare în sfărșirea legăturilor convenționale, decât puterea ideilor ori greșalele autocrației.

II.

ORGANIZAȚIA.

Alcătuirea gingașă mulțumită căreia trăiau aceste popoare atârnă în parte de factorii lăuntrici ai sistemului.

Piedicile prin granițe și tarife erau reduse la minimum. Aproape 300 milioane de oameni trăiau în cuprinsul acestor trei imperii, al Rusiei, al Germaniei și al Austro-Ungariei. Monezile diferite care toate erau menținute pe-o bază stabilă în raport cu aurul și una față de alta, înlesneau circulația capitalurilor și comerțul, într'un grad a cărui valoare nu o simțim decât acum, când i-am pierdut folosul. Pe această mare întindere, persoanele și bunurile se bucurau de-o siguranță aproape deplină.

Niciodată Europa nu se bucurase de acești factori de ordine, de siguranță și de regularitate, pe un teritoriu atât de întins și de populat, nici pe-o durată atât de îndelungată. Ele deschideau drum organizării acestui mare mecanism de transporturi, de distribuție a cărbunelui de pământ, de comerț exterior, care făcea cu puțință viața industrială în micile centre orășenești populate. Toate acestea sunt prea bine cunoscute ca să mai ceară o întărire prin date. Dar ele pot fi stabilite prin cifre privitoare la cărbune, cheia creșterii industriale a Eu-

ropei centrale, aproape tot atât ca și a celei a Angliei: producția germană de cărbuni de pământ a trecut de la 30 milioane de tone în 1871 la 70 milioane în 1890, 110 milioane în 1900 și 190 milioane în 1913.

Sistemul economic european se grupă în jurul Germaniei, luată ca sprijin central, și prosperitatea restului continentului atârână mai cu seamă de prosperitatea și de spiritul de întreprindere al Germaniei. Prosperitatea tot mai mare a Germaniei deschideă vecinilor o piață pentru produsele lor, în schimbul cărora negustorii germani le procurau, cu prețuri mici, lucrurile de care ei aveau mai cu seamă nevoie.

Statisticele inter-dependenței economice dintre Germania și vecinii ei sunt zdrobitoare. Germania eră cel mai bun client al Rusiei, al Norvegiei, al Olandei, al Belgiei, al Elveției, al Italiei și al Austro-Ungariei; ea veniă în al doilea rând în cumpărările făcute în Marea Britanie, în Suedia, în Danemarca; în al treilea rând în cumpărările făcute în Franța. Ea eră isvorul cel mai bogat de aprovizionare pentru Rusia, Norvegia, Suedia, Danemarca, Olanda, Elveția, Italia, Austro-Ungaria, România și Bulgaria; și a doua pentru Marea Britanie, Belgia și Franța.

Intrucât privește Anglia, în deosebi, ea exportă mai mult în Germania decât toate celelalte țări din lume, afară de în India, și cumpără din Germania mai mult decât în toate celelalte țări, afară de Statele-Unite.

Nu eră nici o țară în Europa, afară de cele care sunt la apus de Germania, care să nu fi făcut cu dânsa mai mult de-un sfert din comerțul său total, și proporția eră cu mult mai mare pentru Rusia, Austro-Ungaria și Olanda.

Germania nu făceă numai comerț cu aceste țări; ea le procură și o mare parte din capitalurile de care aveau nevoie pentru propria lor dezvoltare. Ea plasase aproape 500 milioane livre sterline în Rusia, în Austro-Ungaria, în Bulgaria, în România și în Turcia, dintr'un total care

se ridică la un miliard 250 milioane de livre plasate în străinătate. Și prin sistemul „penetrației pacifice” ea dădea acestor țări, nu numai capitaluri, dar și ceva de care ele aveau aproape tot atâta trebuință: o organizare. Toată Europa așezată la răsărit de Rin era astfel tîrîtă în orbita industrială germană, și viața ei economică era adaptată potrivit cu această împrejurare.

Dar acești factori lăuntrici n'ar fi fost de-ajuns ca să îngăduie populației să-și îndeostuleze nevoile fără cooperăția factorilor din afară și a unor dispozițiuni generale, comune Europei întregi. Multe din împrejurările de care am vorbit mai sus erau adevărate și pentru Europa luată în întregul ei, și nu erau speciale numai Europei centrale. Tot ceiace urmează era comun întregului sistem european.

III.

PSIHOLOGIA SOCIETĂȚII

Europa era organizată, din punct de vedere social și economic, în așa fel, încât să facă cu putință cea mai mare acumulare de capital. În acelaș timp, când starea de azi pe mâine a masei populației se îmbunătățea mereu, societatea era așa fel alcătuită, încât o mare parte din venitul mărit era supus controlului clasei celei mai puțin dispuse să-l consume. Noii îmbogățiți ai veacului al 19-lea nu erau predispuși la cheltuieli mari, ci preferau puterea pe care le-o procurau plasamentele, plăcerii cheltuirei imediate. De fapt, tocmai *inegalitatea* asta a împărțirii bogățiilor îngăduia îngrămădirile acestea de avere stabilă și de capital sub formă de îmbunătățiri, prin care se deosebete epoca noastră de toate celelalte. În aceasta se găseă, de fapt, cea mai însemnată justificare a capitalismului! Dacă cei bogăți ar fi cheltuit bogățiile nouă pentru desfătările lor personale, lumea ar fi găsit de mult de nesuefrit un astfel de regim. Dar, ca niște albine, ei au economisit și strâns,

atât în interesul întregii comunități, cât și fiindcă urmăreau scopuri mai apropiate.

Ingrămădirile mari de capital stabil care s'au făcut, spre marele folos al omenirii, în jumătatea de veac dinaintea războiului, nu s'ar fi putut face niciodată într'o societate în care bogăția ar fi fost împărțită în mod drept. Căile ferate ale lumii, pe care le-a construit epoca aceasta, ca un monument pentru posteritate, erau, întocmai ca și piramidele din Egipt, opera unor muncitori cari nu erau liberi să întrebuițeze, pentru îndestularea lor imediată, răsplata întreagă a străduințelor.

Astfel, întărirea acestui sistem însemnat se sprijinea în acelaș timp pe minciună și pe înșelătorie. Pe de o parte, clasele muncitoare primeau o stare în care nu puteau cere decât o mică parte din plăcinta pe care ele, natura și capitaliștii o făcuse cu toții la un loc. Ele urmau astfel, fie din neștiință, fie din neputință, fie silite, convinse, ori amăgite de obicinuință, convențiune, autoritate și de ordinea statornică a Societății. Și pe de altă parte, claselor capitaliste le eră îngăduit să pretindă cea mai bună parte a plăcintei și, în teorie, erau libere s'o consume, însă în practică, o înțelegere tacită îi făcea să consume numai foarte puțin. Datoria de „a economisi” ajunse cea mai mare virtute, și creșterea plăcintei obiectul unei adevărate religii. În jurul neconsumării plăcintei răsăriră toate instinctele unui puritanism care, în alte timpuri, se retrăsese din lume și părăsise artele producătoare ca și pe cele desfătătoare. Și astfel, plăcinta crește, dar nimeni nu se gândeà în ce scop crește. Fiecare eră îndemnat neconținut, nu atâta a se abține pe cât a amânà și a întreține plăcerile ce aduc siguranța și prevederea. Trebuie să economisești, se zicea atunci, pentru bătrânețã și pentru copiii tăi. Dar aceasta numai în teorie, — și menirea plăcintei eră de a nu fi mâncată niciodată, nici de tine, nici de copiii tăi după tine.

Scriind astfel, aceasta nu vrea să zică că desprețuesc

ceace făcea acea generație. În ascunsurile inconștiente ale ființei sale, Societatea știa despre ce era vorba. De fapt, plăcinta era foarte mică în comparație cu poftele, și dacă ar fi fost împărțită între cei cari o încunjurau, nici unul nu ar fi fost deplin mulțumit. Societatea nu muncea pentru micile îndestulări zilnice, ci pentru siguranța viitoare și îmbunătățirea rasei, — de fapt pentru „progres”. Dacă în loc să fie tăiată, plăcinta era lăsată să crească în proporția geometrică prezisă de Malthus pentru populație, dar care este tot atât de adevărată și pentru dobânda compusă, poate că odată avea să fie îndeajuns de mare, pentru ca urmașii să se poată folosi de ea, de munca „noastră”. Atunci s’ar fi sfârșit cu supra-munca, cu supra-populația și cu sub-alimentarea. Oamenii, ne mai având grijă pentru îndemânările și nevoile trupului, puteau să se îndrumeze spre o îndeletnicire mai nobilă a puterilor lor. O proporție geometrică poate cumpăni pe cealaltă, și veacul al 19-lea a putut uita prăsierea speciei, gândindu-se la însușirile amețitoare ale dobânzei compuse.

Dar erau două piedeci la această perspectivă: populația, întrecând statornic îngrămădirea de bogății, jertfa noastră putea să nu aducă nici o fericire; — și la urmă plăcinta putea să fie mâncată înainte de vreme, de războiu, nimicitorul tuturor nădejdiilor de acest fel.

Cugetările acestea ne-au îndepărtat prea mult de scopurile noastre imediate. Căutăm numai să arătăm că principiul acumulației bazat pe neegalitate era o parte vitală a ordinii dinainte de războiu la Societății și a progresului, așa cum îl înțelegeam noi. Vrem să stăruim în arătarea că principiul acesta atârna de condițiuni psihologice nestatornice, pe care, poate, este cu neputință să le mai înviem. Era ceva nefiresc ca o populație, din care numai atât de puțini membri se bucurau de mulțumirile vieții, să strângă câțimi latât de mari. Războiul a desvăluit tuturora puțința de consumare, și foarte mulți și-au dat seama de zădărnicia abținerii. Astfel, se

descoperi minciuna. Clasele muncitoare pot să nu mai voiască să practice o renunțare atât de întinsă. Clasa capitalistă, pierzându-și încrederea în viitor, poate să caute să se bucure mai deplin de înlesnirile sale de consumare, atâta vreme cât ele vor mai țineă, și să grăbească astfel ceasul confiscării lor.

IV

Relațiile lumii vechi cu cea nouă.

Deprinderea cu economia eră, înainte de războiu, condiția trebuitoare a celui mai însemnat factor exterior al echilibrului Europei.

O parte însemnată a capitalurilor acumulate de Europa erau exportate departe. Astfel de plasamente ajutau la dezvoltarea nouelor isvoare de produse alimentare, de materii prime și de transport. Ele îngăduiau în acelaș timp lumii vechi să reclame o parte din bogățiile naturale și din puterile ascunse și neatinse ale celei nouă. Acest din urmă element capătă cea mai mare însemnătate. Lumea veche întrebuiță foarte cuminte tributul anual ce-i eră astfel îngăduit să-l tragă. Ea se folosea, ce-i drept, îndată, de beneficiile unor isvoare îmbelșugate și puțin costisitoare, care, mulțumită unor nouă dezvoltări, făceau cu puțință excedentul de capital. Dar cea mai mare parte din dobânda monetară, care provenea din aceste plasamente în streinătate, eră din nou plasată ca să sporească, după cum se spera atunci, rezerva care va servi în timpuri mai puțin fericite, în care munca europeană nu va mai putea să dobândească cu atâta ușurință, produsele altor continente și în care, pentru prisosul ce se va putea avea, va fi luptă între vechea civilizație și popoarele înmulțite ale altor regiuni și climate. Astfel, toate neamurile europene căutau să se folosească de dezvoltarea de isvoare nouă, fie urmărind exploatarea lor pe pământul național, fie încercând-o aiurea.

Dar această cumpănă dintre vechile civilizații și isvoarele nouă eră amenințată chiar înainte de războiu.

Prosperitatea Europei eră, în adevăr, întemeiată pe următoarele fapte: în rândul întâiu, mulțumită marelui prisos de materii alimentare exportabile, americane, Europa putea să-și procure cele trebuitoare hranei cu un preț mic, față de munca trebuitoare pentru producerea lucrurilor ce ele însăși exportau; în al doilea rând: datorită plasamentelor ei dinainte, ea avea dreptul la o câtime însemnată, fără să aibă de plătit în schimb nimic. Cel de-al doilea din acești factori pare în afară de primejdie, dar cel dintâi eră amenințat de creșterea populațiilor de peste ocean, și mai ales cea a Statelor-Unite.

Când, pentru întâia oară, câmpiile virgine ale Americii începură să producă, populațiile acelu continent, și prin urmare și trebuințele lor locale, erau foarte mici față de cele ale Europei. Până la 1890, populația Europei eră de trei ori mai mare decât cea a Americii de Nord și de Sud la un loc. Dar către 1914, nevoile lăuntrice de grâu în Statele-Unite erau aproape egale cu producția și eră vădit că se apropiă vremea în care nu avea să mai fie prisos exportabil decât în anii de recoltă excepțională. De fapt, aceste nevoi lăuntrice ale Statelor-Unite sunt socotite la mai mult de 90% din producția mijlocie a anilor 1909—1913¹⁾. În orice caz, atunci, începuseră să se arate o tendință de strîmțorare, nu atâta printr'o producție neîndestulătoare, cât printr'o urcare statornică a prețului real de cost. Asta va să zică, dacă privim lumea în totalitatea sa, că nu eră lipsă de ce-

1) Chiar de la 1914 populația Statelor Unite a crescut cu șapte, opt milioane. Cum consumația lor de grâu, pe an, nu este mai mică de șase *bushels*^{*)} de cap, ar urmă ca scara de producție dinainte de războiu în Statele Unite, ar fi un prisos substanțial, asupra nevoilor actuale lăuntrice, numai la un an din cinci. Am fost scâpași acum numai prin recoltele mari din 1918 și 1919, datorite prejurilor garantate de d. Hoover. Însă cu greu putem aștepta ca Statele Unite să urmeze la nesfârșit a urca în chip simțitor costul tratului în țara lor, ca să producă grâu pentru o Europă care nu-l poate plăti

*) Un *bushel* este ceva mai mult de 3 și $\frac{1}{2}$ decalitri. (Nota trad.).

reale, dar că, pentru a dobândi o câtime îndestulătoare, trebuiă să se dea un preț de fapt mai mare. Factorul cel mai prielnic al problemei eră mărirea prisosului exportabil de hrană din Rusia și din România, spre Europa centrală și apusană

În scurt, îndestularea cererei europene din izvoarele Continentului nou, ajungeă îndoelnică și legea câștigului tot mai scăzut, afirmându-se din nou, sileă pe Europa să ofere din an în an câtimi tot mai mari de mărfuri pentru ca să capete aceiași câtime de pâne. Pentru aceste cuvinte, Europa trebuiă să sufere dacă s'ar dezorganiza unul din izvoarele sale principale de aprovizionare.

S'ar putea spune încă mult pentru a zugrăvi particularitățile economice ale Europei din 1914. Am stăruit, pentru a o invedera, asupra celor trei sau patru factori, cei mai însemnați, de nestabilitate: — nestabilitatea care decurge dintr'o populație prea mare trăind într'o organizatie complexă și artificială; — nestabilitatea claselor muncitoare și capitaliste, — nestabilitatea cererei europene de alimente din lumea nouă, de care cea veche atârnă cu desăvârșire.

Răsboiul a sdruncinat acest sistem până într'atât, încât să pună în cea mai mare primejdie viața însăși a Europei. O mare parte a Continentului e slabă și pieritoare; populația ei întrece cu mult numărul de oameni pe care-i poate face să trăiască; organismul ei este nimic; sistemul ei de transport e sfărmat, și aprovizionarea ei grozav de micșorată.

Se cuvenea ca Conferența Păcei să-și îndeplinească îndatoririle și să împace dreptatea; dar totodată eră datoare și de a reorganiza viața și de a vindeca rănille. Aceste îndatoriri îi erau dictate atât de cumișenie, cât și de generozitate, pe care înțelepciunea antică le lăudau la învingători. Vom cerceta, în capitolele ce urmează, caracterul adevărat al păcei.

CAPITOLUL III

C O N F E R E N Ț A

În capitolele IV și V voi studia, cu oarecare amănunte, clauzele economice și financiare ale tratatului cu Germania. Dar va fi mai ușor de apreciat adevărata origine a multor din aceste clauze, dacă am cerceta aici unii din factorii personali cari au înrâurit alcătuirea lor. Luându-mi această sarcină, voi atinge silit cauzele, asupra cărora cei ce privesc la ele se pot înșelă, și în privința cărora nu-și pot lua răspunderea unei judecăți definitive. Dacă, totuși, în acest capitol, se pare că iau unele din privilegiile pe care, de-abia le au istoricii, dar care, oricât de adâncă ar fi cunoașterea ce am avea despre subiectul nostru, stăm totuși, de obicei, la cumpănă ca să ni le luăm față de contemporanii noștri, cetitorul să binevoiască a mă iertă. Să-și aducă aminte că pentru a-și înțelege soarta, lumea are nevoie să se facă lumină, fie chiar în chip necomplet și nesigur, asupra luptei complexe și neisprăvită încă, a voinței și a hotărîrei omenesți adunată, cum nu s'a mai văzut nîciodată, în patru individualități, care au strâns în ele microcosmul omenirii, în cele dintâiu luni din 1919.

În părțile tratatului de care mă ocup acum, Francezii sunt acei cari au condus desbaterile, în sensul că ei sunt acei cari, în general, făceau mai întîiu propunerile cele mai precise și cele mai extreme. Eră aici, în parte, o chestiune de tactică. Când este de așteptat ca rezultatul să fie un compromis, este adesea cuminte să pleci dintr'o pozițiune extremă. Francezii prevăzuse dela început — ca și mulți alții — o îndoită serie de compromisuri, prin care aveau să se puie de acord, mai întîi, cu aliații și asociații lor, și apoi, în cursul Conferenței de Pace propriu zise, cu însuși Germanii. Evenimentele au justificat această tactică. Clemenceau și-a câștigat o faimă de mo-

deratie pe lângă colegii lui din Consiliu, părăsind uneori, cu un aer de nepărtinire chibzuită, propunerile cele mai extreme ale miniștrilor lui. Multe lucruri au trecut când criticele engleze și americane nu prea cunoșteau punctul precis în litigiu, sau când eră vădit că o critică statornică făcută Franței de către aliații ei, îi puneă într'o situație pe care o simțeau odioasă, acea de a fi părut totdeauna că sunt de partea dușmanului și că-i sprijin cauza. De aceia criticele Englezilor și ale Americanilor nu s'au făcut decât prea puțin simțite asupra punctelor în care interesul lor nu eră într'adevăr atins. Așa se luară mai multe hotărâri pe care chiar Francezii nu le socoteau prea serioase, dar care nu au mai putut fi îndreptate, din pricina clauzei din ceasul al unsprezecelea, care nu îngăduia nici o discuție cu Germania.

Dar alături de tactica aceasta, Francezii aveau o politică. Clemenceau putea foarte bine să părăsească, în câteva cuvinte, revendicările unui Klotz sau ale unui Loucheur, sau să închidă ochii cu un aer ostentat când interesele franceze nu mai erau obiectul discuției: el știa care erau punctele capitale și asupra acestora nu cedă mult. Intrucât liniile principale economice ale tratatului răspund unei idei cugetate, această idee e aceea a Franței și a lui Clemenceau.

Clemenceau eră, cu mult, membrul cel mai de seamă al Consiliului celor patru, și își cumpănisise colegii. Singur putea, în acelaș timp, să aibă o idee și s'o considere în toate urmările ei. Vârsta, caracterul, spiritul și înfățișarea lui se îmbinau ca să-i dea un relief cu linii hotărâte pe un mijloc înconjurător nedeslușit. Nu puteai nici să-l disprețuești, nici să nu îți fie drag. Puteai numai să ai o altă părere asupra firei omului civilizat, sau, cel puțin, să ai alte nădejdi.

Fața și ținuta lui Clemenceau sunt cunoscute de toată lumea. La Consiliul celor patru, purtă o haină cu pulpane pătrate, de-o stofă neagră foarte bună și mâinile

îi erau mereu acoperite cu mănuși cenușii de Suedia. Încălțăminteia lui erà foarte solidă, dar de formă rustică; erà de piele groasă, neagră și uneori legate ciudat din nainte cu o cataramă care înlocuia șireturile. În odaia din casa Presidentului, unde se țineau întrunirile regulate ale Consiliului celor patru — (conferințele particulare se țineau într'o odaie mai mică, dedesubt), — el se așezà pe un jeț pătrat, de *brocart*, în mijlocul semi-cercului din fața sobei. Aveà la stânga pe d-l Orlando și la dreapta pe Primul-Ministru, care erà în fața Presidentului, lângă soba. Nu aduceà nici hârtii, nici ghiozdan. Nu erà ajutat (de nici un secretar particular, deși mai mulți miniștri și funcționari francezi, competenți în materia ce se discutà, erau de față în jurul lui. Mersul, glasul, mâna lui nu erau lipsite de vigoare, dar totuși, și mai ales după atentatul îndreptat împotriva lui, aveà înfățișarea unui om foarte bătrân, care își rezervă puterile pentru ocaziile de seamă. Vorbeà rare ori și lăsà miniștrilor ori funcționarilor lui grija de a expune cauza Franței. Inchideà adesea ochii și se răsturnà în jețul lui, cu o față nepăsătoare ca de pergament, încrucișându-și dinainte mâinile înmănușate în cenușiu. O frază scurtă, hotărîtoare ori cinică, îi erau în deobște de ajuns, sau încă vre-o întrebare. Părăseà cu desăvârșire pe miniștrii lui, fără să păstreze măcar aparențele, sau dădea dovadă de-o încăpăținare, întărită prin câteva vorbe spuse în o englezească pronunțată nostim¹). Dar în caz de nevoie, nu-i lipseà nici aprinderea în vorbire, nici patima. Abundența neașteptată de vorbe, urmată adesea de accesele unei tuse adânci din piept, își produceau efectul mai degrabă prin tăria lor și prin sur-

1) Singur el dintre cei patru vorbeà și înțelegeà amândouă limbile. Orlando nu știa decât franceza; Wilson și Lloyd George numai engleza. Este un fapt istoric însemnat că Presidentul și Orlando nu au avut la îndemână mijloace directe de a comunica între ei.

prinderea pe care o pricinuiiau, decât prin puterea de a convinge.

Adesea, d. Lloyd George, în timpul când se traducea franțuzește cuvintele ce rostise, se ducea la President ca să-și îmbunătățească situația într'o convorbire particulară, prin vre-un argument *ad hominem*, sau să pipăie terenul pentru vre-un compromis. Acesta erà, uneori, semnalul pentru fierbere generală și dezordine. Sfetnicii Presidentului se grămădeau în jurul lui; după o clipă, experții engleji străbăteau sala ca să afle rezultatul sau să vadă dacă lucrurile mergeau bine; și apoi veniau francezii, cari erau puțin bănuitori că ceilalți urzesc ceva în spatele lor. În cele din urmă, toți cei de față erau în picioare, și convorbirea devenia generală în amândouă limbile. Cea din urmă amintire a mea și cea mai vie, este o scenă de felul acesta: Presidentul și Primul-Ministru, în mijlocul unei mulțimi în fierbere și a unui Babel de strigăte, o grămadă de compromisuri și de contra-compromisuri vehemente și improvizate, o larmă și o agitație furioasă fără nici un înțeles și privind o chestiune în orice caz nereală, — marile rezultate ale întrunirii de dimineață fiind uitate și părăsite, — iar Clemenceau tăcut și departe de toate acestea, căci nu erà în joc nimic din ceiace privea siguranța Franței. El tronà, înmănușat în cenușiu, pe jilțul său de *brocart*, cu sufletul rece și gol de orice speranțe, foarte bătrân și foarte ostenit, dar privea spectacolul cu un aer cinic și aproape desprețuitor. Când, în cele din urmă, după ce s'a stabilit liniștea, fiecare și-a luat locul, se observă că el dispăruse.

El gândeà despre Franța ceiace gândeà Pericles despre Atena; — toată însemnătatea erà în ea, nimic nu erà de seamă afară de dânsa; — dar teoria lui politică erà aceea a lui Bismarck. Avea o iluzie, — Franța; și o deziluzie, — omenirea, în care cuprindea și pe franceji și tot atâta și pe colegii lui. În ceiace privește pacea, prin-

cipline lui erau simple. Psihologia Germanului o credeă a fi aceasta: că Germanul nu înțelege și nu poate înțelege decât de frică; că el este un negociator fără generozitate și fără muștrare de cuget; că nu există câștig pe care să nu voiască să-l tragă dela tine; că nu există act la care să nu se înjosească pentru câștigul lui; că e fără cinste, fără mândrie, fără milă. De aceea nu trebuie să negociezi niciodată cu un german, nici să te înțelegi cu el, ci să-i impui hotărârile tale. Numai în aceste condiții are să te respecte și ai să-l împiedici de a te înșelă. De altfel, nu se poate ști până la ce punct consideră el aceste caractere ca particulare Germaniei, nici dacă aveă asupra altor națiuni o altă părere decât cea „candidă” ce aveă asupra Germanilor. Bine-înțeles, filosofia lui nu lăsă nici un loc „sentimentelor” în raporturile internaționale. Națiunile sunt lucruri adevărate: iubești pe una din ele și pentru celelalte nu simți decât nepăsare sau ură. Gloria națiunii pe care o iubești este o țintă de dorit, — dar nu o atingi în general decât în paguba vecinului. Politica forței este de neînălăturat și nu-i nimic cu totul nou de învățat cu privire la acest războiu ori la țelul pentru care s'a dus lupta: Anglia, ca și în veacurile din urmă, a nimicit un rival comercial și un mare capitol s'a încheiat în lupta seculară între gloria franceză și gloria germană. Numai pentru că o cerea cuminenția, s'a vorbit puțin de „idealurile” Americanilor zănatici și ale Englezilor fățarnici; dar ar fi o nerozie să crezi că există pe lume, așa cum este ea, mult loc pentru daraveri ca Liga Națiunilor sau principiul liberei dispoziții de sine-și, care nu pot fi decât formule iscusite pentru a face să se plece cum-păna puterilor în propriul tău interes.

Dar toate acestea nu sunt decât generalități. Pentru a zugrăvi amănuntele practice ale păcii pe care el o credeă trebuitoare pentru puterea și siguranța Franței, trebuie să ne întoarcem îndărăt și să cercetăm cauzele isto-

rice care au jucat un rol în timpul vieții lui. Înainte de războiul din 1870, populațiile Franței și ale Germaniei erau aproape egale, dar Franța era cu mult mai bogată decât Germania, ale cărei întreprinderi de cărbuni, metalurgice și maritime de-abia se născuse. Chiar după pierderea Alsacei-Lorenei, izvoarele de bogăție ale celor două țări nu se deosebeau mult între ele. Dar în perioada următoare, pozițiile respective au fost cu totul schimbate. Către 1914, populația Franței era întrecută cu aproape 70% de către cea a Germaniei, care ajunsese una din cele mai de frunte națiuni comerciale și industriale ale lumii, și care nu-și avea perechea în ce privește îndemânarea tehnică și puterea de producere a unor bogății noue. Franța, pe de altă parte, avea o populație staționară, sau care scădea; bogăția și puterea ei de producere rămăsese cu mult în urma acelor ale altor națiuni.

Deși din lupta de acum, (cu ajutorul, de data aceasta, al Angliei și al Americii), Franța ieșise biruitoare, starea ei viitoare rămânea nesigură în ochii aceluia care socotește că războiul civil european va fi și în viitor o stare de lucruri normală sau cel puțin că este cu puțință ca ciocnirile acestea între puterile mari organizate, după ce umpluse veacul din urmă, să fie și în cel viitor. Potrivit unei astfel de vederi asupra viitorului, istoria Europei trebuie să fie o luptă veșnică. Franța a câștigat de rândul acesta, dar încăerarea aceasta nu este, de sigur, cea din urmă. Politica Franței și a lui Clemenceau izvoră din credința că vechea stare de lucruri nu se schimbă pentrucă este întemeiată pe firea omenească, care este totdeauna aceeași și din scepticismul care urmează din aceasta, față de acel fel de doctrine pe care se întemeiază Liga Națiunilor. O pace mărinimoasă, sau care ia măsuri cinstitute și drepte față de toate părțile, stabilită pe „ideologie”, ca cea a celor patrusprezece puncte ale Presidentului, nu ar putea decât

să scurteze răstimpul pentru reîntremarea Germaniei și să grăbească ziua în care ea ar putea întrebuința din nou împotriva Franței mulțimile ei mai numeroase, mijloacele ei superioare și destoinicia ei tehnică. De aici, nevoia „garanțiilor”. Dar fiecare garanție, mărinind iritația și, chiar prin aceasta, probabilitatea unei „revanche” germane, face trebuitoare mereu alte stipulații zdrobitoare. De aici rezultă că, dacă se primește doctrina aceasta, și se lasă la o parte celelalte, o Pace Cartagineză nu se poate înlătură, atât pe cât o putere vremelnică o poate impune. Căci Clemenceau nu se prefăcea că se socoate legat prin cele patrusprezece puncte și lăsă mai cu seamă altora grija de a pregăti, din când în când, acel fel de măsuri care nu erau bune decât să salveze aparențele sau scrupurile Presidentului.

Politica Franței eră, pe cât cu puțință, în a da ceasul înapoi și în a desface tot ce îndeplinesc, dela 1870, propășirea Germaniei: populația ei trebuia micșorată prin pierderi de teritorii și prin alte măsuri; dar mai (cu seamă sistemul economic de care atârna noua ei putere, uzina întinsă clădită pe fier, pe cărbune și pe transporturi, trebuia să fie nimicită. Dacă Franța putea să puie mâna, fie chiar și numai în parte, pe ceace Germania eră silită să piardă, neegalitatea puterilor celor două rivale care voiau heghemonia europeană, ar fi micșorată pentru multe generații.

Din aceasta au ieșit numeroasele hotărîri pe care le vom cercetă în capitolul următor, care tind să nimicască puternica organizație a vieții economice a Germaniei.

Aceasta este politica unui bătrân, ale cărui impresii cele mai vii și plăsmuirile cele mai puternice, au în vedere trecutul și nu viitorul. El privește rezultatele în raport cu Franța și cu Germania, iar nu în raport cu omenirea și cu civilizația europeană, care luptă ca să stabilească o ordine nouă. Răsboiul a înrâurit asupra con-

științei lui altfel decât pe a noastră și el nu crede și nu nădăjduște că am fi în pragul unor vremuri nouă, pe care nu le dorește.

Dar, fie oricum, nu este în discuție numai o chestiune de ideal. Scopul nostru, în această carte, este să dovedim că Pacea Cartagineză nu este nici bună, nici cu putință în practică. Cu toate că izvorul ei intelectual cunoaște problemele economice, ea închide totuși ochii asupra tendințelor economice care vor guvernă viitorul. Ceasul nu poate fi dat înapoi. Nu putem face ca Europa centrală să se reîntoarcă la 1870, fără să trezim așa fel de încordări în structura europeană și să dăm curs la așa puteri omenești și spirituale, încât trecând peste neamuri și granițe, ele ne-ar strivi nu numai pe noi și „garanțiile” noastre, dar chiar orânduirea noastră și ordinea de acum a societății noastre.

Prin ce scamatorie a fost substituită politica aceasta, celor patrusprezece puncte, și cum a ajuns Presidentul să primească așa ceva? E greu de răspuns la aceste întrebări, căci ele se sprijină pe factori de caracter și de psihologie, precum și pe înrâuririle ascunse înconjurătoare, greu de descoperit și încă și mai greu de descris. Dar dacă acțiunea unui individ poate însemna ceva, falimentul Presidentului a fost unul din elementele morale cele mai însemnate ale istoriei, și trebuie să încerc a-l explica. Ce loc ocupă Presidentul în inimile noastre și în nădejtile lumii, când ne veni pe „*Georges Washington*”? Ce om mare soseă în Europa în zilele acelea care urmară îndată după victorie!

În Noembrie 1918, armatele lui Foch și cuvintele lui Wilson ne îngăduiră să scăpăm de-odată de războiul care înghițea toate la care țineam. Starea era cu mult mai prielnică decât se putea aștepta. Biruința era atât de desăvârșită, încât teamă nu avea să joace nici un rol în hotărâri. Dușmanul, după ce depusese armele, avea încredere în caracterul general al păcii, ai cărei ter-

meni păreau că trebuie să asigure o întocmire de dreptate și de mărinimie și să lase loc nădejdei curate de a vedea viața reluându-și mersul întrerupt. Pentru a întări această siguranță, Presidentul veniă el însuși să-și pună pecetea pe opera sa.

Când Presidentul Wilson părăsi Washington, el se bucură în lume de-un prestigiu și de o autoritate morală necunoscute încă în istorie. Vorbele lui bărbătești și măsurate se ridicau, pentru popoarele Europei, mai sus și mai departe decât glasul propriilor lor oameni politici. Popoarele dușmane aveau încredere în el pentru înfăptuirea contractului pe care el îl făcuse cu dânsese. Popoarele aliate nu-l priveau numai ca pe un învingător, dar aproape ca pe un prooroc. Pe lângă această putere morală, el aveă în mână realitățile puterii. Niciodată armatele americane nu fusese mai numeroase, mai bine pregătite, mai bine înzestrate. Europa atârna, cu desăvârșire, pentru aprovizionare de Statele-Unite, și, din punct de vedere financiar, ea atârna de ele încă și mai mult. Nu numai că Europa datoră de pe acum Americii mai mult decât putea să-i plătească, dar numai niște ajutoare, date cu dărnicie, puteau s'o scape de foamete și de faliment. Niciodată un filosof nu avusese în mâna lui niște astfel de arme împotriva celor puternici din lumea aceasta. Ce mulțime se îngrămădeă în capitalele Europei în jurul trăsorei Presidentului! Cu ce curiozitate, cu ce îngrijorare și ce nădejdi, căutam noi să zărim fața și ținuta omului soartei, care sosind din apus, veniă să vindece rănilile bătrânei mame a civilizației sale și să puie temeliiile viitorului!

Decepțiunea a fost așa de desăvârșită, încât unii din acei cari avusese cea mai mare încredere, abia îndrăzneau să mai vorbească de ea. Eră oare adevărat? întrebau ei pe cei cari se întorceau din Paris. Eră oare tratatul, cu adevărat, atât de rău, pe cât părea? ce i se întâmplase

Președintelui? ce slăbiciune, sau ce nenorocire adusesese o trădare așa de extraordinară și de neașteptată?

Cauzele erau totuși ordinare și omenești. Președintele nu era nici un erou, nici un prooroc. Nu era nici măcar un filosof. Era un om care avea intențiuni mărinimoase, dar care avea și slăbiciunile celorlalte ființe omenești. Ii lipsea acea pregătire intelectuală dominatoare, de care ar fi avut nevoie ca să lupte împotriva vrăjitorilor iscușiți și primejdioși, pe cari o ciocnire înspăimântătoare de forțe și de personalități îi ridicase sus, față în față, în Consiliu, și cari ajunsese maestri într'un joc iute, despre care el nu avea nici o experiență.

De fapt, noi ne făurisem o părere falsă despre Președinte: Il știam singuratec și îndepărtat și îl credeam voluntar și îndărătnic. Nu ni-l închipuiam ca pe un om care se îndeletnicește cu amănuntele, dar socoteam că limpezimea cu care prinsese câteva idei principale, putea să-i îngăduie, cu ajutorul stăruinței lui, să măture pânzele de păianjen din drumul lui. Pe lângă aceste însușiri, el trebuia să aibă limpezimea vederilor, cultura și cunoștințele întinse ale cugetătorului. Cuvintele deosebite care caracterizau „Notele” lui faimoase, păreau să arate un om cu o imaginație înaltă și puternică. Portretele lui îl arătau ca având o înfățișare deosebită și o privire dominatoare. Pe lângă asta, ajunsese să aibă și să-și păstreze, cu o autoritate tot mai mare, situația cea mai înaltă într'o țară în care nu se trec cu vederea talentele oamenilor politici. Toate acestea — nu așteptam doar imposibilul — păreau să se combine pentru a-l face potrivit să se ocupe cu subiectele de care era vorba acum.

Cea dintâi impresie pe care ți-o făcea de-aproape d-l Wilson micșoră unele din aceste iluzii, dar nu pe toate. Fizionomia și fața lui erau elegante și asemănătoare în toate cu fotografia lui, ținuta capului era distinsă. Dar, ca și Ulisse, Președintele părea mai înțelept când se dea

jos. Mânile lui, deși îndemânatică și destul de puternice, erau lipsite de sensibilitate și de fineță. Indată ce vedeai odată pe Președinte, aveai impresia că, — oricum putea să fie el altfel, — nu numai că nu avea temperamentul unui om de studiu, dar nu avea nici măcar acea cunoștință a lumii, care făcea din Clemenceau și din Balfour niște ființe de-o cultură cu totul aleasă. Dar ceeace este și mai de seamă, el nu era numai nesimțitor la întâmplările din jurul său, sau afară de dânsul, dar, mai mult încă, nu se lăsa nici de cum înrăuriț de ceeace era în jurul său. Ce sorti putea deci să aibă un astfel de om împotriva lui Lloyd George, care era înzestrat cu o sensibilitate care nu rătăcea, aproape ca de medium, pentru tot ce era de aproape în jurul său? Când vedeai pe primul-ministru englez pipăind pe cei din jurul său cu șase sau șapte simțuri care nu sunt la îndemâna oamenilor obișnuiți; când îl vedeai pătrunzând caracterele, motivele și sentimentele sub-conștiente, înțelegând ceiace gândeste fiecare și chiar ce avea să spuie fiecare, găsind printr'un instinct telepatic argumentele și cererile care se potriveau mai bine cu mândria, cu slăbiciunea sau cu egoismul celui cu care vorbea, înțelegeai că bietul Președinte avea să fie nevoit să se joace de-a baba-oarba în această adunare. Nici un om nu putea să fie pentru însușirile desăvârșite ale Primului-Ministru o victimă mai complectă și mai predestinată. Orice-ar fi, lumea veche se agăța de răutatea ei și inima de piatră a lumii vechi era în stare să tocească sabia cea mai ascuțită a celui mai viteaz dintre cavalerii rătăcitori. Și acest don Quichotte, orb și surd, intra într'oa speluncă în care adversarul lui era acel care avea în mână spada sprintenă și scânteitoare.

Dar dacă Președintele nu era filosoful-rege, ce era el atunci? Era, la drept vorbind, un om care-și trecuse o mare parte din viață la Universitate. El nu era câtuși de puțin un om de afaceri sau un politician ordinar, ci

un om cu o personalitate puternică. Care erà deci temperamentul lui?

Odatà firul gãsit, totul ajunge luminat. Președintele erà asemenea cu un pastor ne-conformist și chiar presbiterian. Gândirea și caracterul lui erau cu mult mai mult teologice decât filosofice, cu toată puterea și toată slăbiciunea pe care le implică acest ordin de idei și de sentiment. El reprezintă un tip din care nu se mai găsesc astăzi în Anglia ori în Scoția atâția reprezentanți ca altădată, dar care totuși va da englezilor impresiunea cea mai precisă a Președintelui.

După ce ne-am fixat acest portret în minte, putem să ne întoarcem la mersul evenimentelor. Programul pe care Președintele îl pusese înainte în cuvântările și în „Notele” sale, dădeau dovadă de un spirit și de-o țintă atât de înalte, încât cei care-l aprobau nu se gândeau de loc să-i judece amănuntele, care, socoteau ei, nu erau încă întocmite, dar care vor fi gata la vremea lor. La începutul Conferenței dela Paris, se credeà în deobște că Președintele, ajutat de numeroși sfetnici, întocmise un plan larg, nu numai pentru Liga Națiunilor, dar și pentru înfăptuirea celor patru-spre-zece puncte, printr'un tratat de pace adevărat. Dar, de fapt, Președintele nu întocmise nimic. Când a ajuns lucrul la practică, ideile lui apărură nedeslușite și necomplete. El nu avea nici un plan, nici un proiect, nici o idee constructivă pentru a da viață poruncilor pe care le proclamase cu tărie din Casa Albă. Ar fi putut să ție o predică asupra tuturor principiilor sale, ori să adreseze Celui-a-tot-puternic o rugăciune frumoasă pentru înfăptuirea lor, dar nu puteà adaptà aplicarea lor concretă, la starea de lucruri europeană.

Nu numai că nu puteà face nici o propunere amănunțită, dar în multe privințe, — și aceasta erà, fără îndoială, de neînlăturat, — el erà rău informat asupra stărei Europei. Nu numai că erà rău informat, — a-

ceasta erà adevărat și pentru Lloyd George, — dar spiritul lui erà prea greoiu și nu se puteà adaptà. Ince-tineala Președintelui între europeni erà vădită. El nu puteà să înțeleagă într'o clipă ce spuneau ceilalți, să măsoare situația dintr'o aruncătură de ochi, să făurească o replică, să preîntimpene chestiunea printr'o ușoară schimbare de bază. Trebuià, deci, să fie bătut, negreșit, de vioiciunea, înțelegerea largă, dibăcia unui Lloyd George. Fără îndoială că nu au existat mulți oameni de stat de mâna întâia mai nepotriviți decât el pentru mlădierea discuției: vine uneori un moment când poți câștigà o biruință însemnată, dacă, printr'o ușoară prefăcătorie de cedare, salvezi aparența pentru cel care se împotrivește, ori dacă te pui de acord cu dânsa printr'o nouă expunere a propunerii tale, care ajută pe potrivnic și nu micșorează întru nimic lucrul la care ții. Președintele nu erà înzestrat cu această dibăcie simplă și obișnuită. Spiritul lui prea greoiu nu aveà la îndemână mijloace pentru a fi pregătit în orice alternativă. Puteà să-și înțepenească călcăile în pământ și să refuze de a se clinti din loc, cum a făcut cu privire la Fiume. Dar nu aveà alte mijloace de apărare. Contradictorii lui nu aveau nevoie de prea multe viclesuguri, ca să împiedice lucrurile de a ajunge până acolo, până când nu erà prea târziu. Prin amabilități și concesiuni aparente, scoteau pe Președinte din poziția lui, îl făceau să piardă momentul de a-și înțepeni călcăile și, până când să știe încotro l-au târît, erà prea târziu. Pe lângă aceasta, e cu neputință, după ce ai vorbit luni întregi intim și vădit prietenește, cu tovarăși de aproape, să-ți tot înțepenești mereu călcăile. Victoria nu ar fi fost cu puțință decât pentru un om care ar fi avut o comprehensiune destul de vie a situației generale, ca să-și stăpânească aprinderea, și să cunoască cu exactitate rarile momente potrivite pentru o acțiune hotărîtoare. Dar

pentru așa ceva, Președintele era și prea nedumerit și prea greoiu.

El nu-și îndreptă aceste defecte, recurgând la înțelepciunea colectivă a sfetnicilor săi. Adunase în jurul lui, pentru clausele economice ale tratatului, un grup de oameni de afaceri foarte pricepuți. Dar ei aveau prea puțin cunoștința treburilor publice, și, (afară de una sau două excepții), ei cunoșteau Europa tot atât de puțin ca și dânsul. Președintele nu-i chemă decât neregulat, când avea nevoie de dânsii pentru o chestiune specială. Astfel, Președintele rămase în aceeași izolare care-i fusese priincioasă la Washington. Răceala ne-normală a firei sale nu îngăduia pe lângă dânsul pe nimeni care ar fi căutat să fie moralmente egalul lui, sau să exercite o înrâurire durabilă. Ceilalți plenipotențieri americani erau niște muți. Cu toate că se bucură de încrederea Președintelui și de-o cunoaștere cu mult mai întinsă a oamenilor și a Europei, cu toată că vioiciunea lui venise adesea în ajutorul încetinei Președintelui, chiar și colonelul House încetul cu încetul, dispărură. Toate acestea erau ajutate de către membrii Consiliului celor patru, cari desăvârșiră, prin dizolvarea Consiliului celor zece, izolarea care se potrivea caracterului propriu al Președintelui. Astfel, zi după zi, săptămână după săptămână, el s'a lăsat prins, fără nici un ajutor, fără nici un sfat. Rămase singur, cu niște oameni, mai subțiri decât dânsul, în niște împrejurări strașnic de grele, în care avea nevoie, pentru a isbuti, de tot felul de mijloace, de imaginație și de cunoștinți de tot soiul. Otrăvit de atmosfera aceasta, el s'a lăsat târît să discute planurile și principiile lor și să apuce pe drumul croit de dânsii.

Pricinile acestea, ca și multe altele, s'au combinat ca să creeze situațiunea pe care o vom vedea. De altfel, cetitorul trebuie să-și amintească, că evenimentele care aici sunt îngrămădite în câteva pagini, s'au produs cu

încetul, unul după altul, cu viclenie, într'un răstimp de aproape cinci luni.

Fiindcă Președintele nu pregătise nimic, Consiliul lucră, în general, după un plan francez ori englez. El trebuia, deci, să se împotrivescă mereu proiectului, să-l critice, să-l respingă, dacă voia să-l pună în concordanță cu ideile și cu planurile sale personale. Dacă niște concesiuni cu înfățișare generoasă asupra unor puncte îl mulțumeau (se găsea totdeauna o lature oarecare plină de sugestii absurde, cărora nimeni nu le dădea nici o însemnătate), îi venia greu să nu cedeze asupra altora. Compromisurile erau de neînălțurat, și era foarte greu să nu se facă niciodată asupra punctelor fundamentale. Pe lângă asta, el fu făcut în curând să pară ca apărătorul Germaniei, și el s'a expus la aluziunea (la care era sensibil în chip absurd și nenorocit), că ar fi „germanofil”.

După ce desfășurase multe principii și multă demnitate în cele dintâi zile ale Conferenței celor zece, el descoperi că nu va putea ajunge la înfrângerea unor părți din programul colegilor săi — franceji, engleji sau italieni, după împrejurare — prin procedeele diplomației secrete. Ce avea el de făcut ca ultimă încercare? Ar fi putut să lase să se târănească conferența și să întrebuițeze pur și simplu îndărătnicia. Ar fi putut s'o rupă și în mânia lui să se întoarcă în America, fără să fi întocmit nimic. Ar fi putut să încerce să facă apel (la lume, peste capetele membrilor Consiliului. Acestea erau niște alternative nenorocite, împotriva cărora erau multe de zis. Erau de asemeni niște mijloace primejdioase, mai ales pentru un om politic. Președintele, prin politica lui greșită, pe vremea alegerilor pentru Congres, își slăbise situația lui personală în țara lui. Nu era de loc sigur că Americanii l-ar sprijini într'o atitudine intransigentă. Ar fi fost o campanie ale cărei rezultate aveau să fie întunecate prin tot felul de considerațiuni de per-

soană și de partid, și nimeni nu putea spune dacă dreptul ar fi ieșit învingător într'o luptă al cărei rezultat nu ar fi atârnat de calitățile sale. Pe lângă aceasta, o ruptură pe față cu colegii lui ar fi făcut să se spargă în capul său indignarea oarbă a patimilor „anti-germane”, de care toate popoarele aliate erau încă însuflețite. Nu erau să asculte argumentele lui. Nu erau să aibă sângele rece trebuitor ca să privească fapta sa ca folositoare moralei internaționale și bunei orânduiri a Europei. Aveau să strige numai că, pentru deosebite motive rușinoase și egoiste, Președintele voia „să lase pe Hun slobod”. Era ușor de prevăzut părerea unanimă a presei franceze și engleze. Prin urmare, dacă ar fi aruncat o sfidare publică, avea sorti să fie învins. Și dacă era învins, nu avea să fie oare pacea, în cele din urmă, cu mult mai rea decât dacă el rămâne acolo, pentru ca să se slujască de autoritatea lui și să încerce s'o facă bună întru atât întrucât condițiile restrictive ale politicii europene i-ar îngădui? Dar mai cu seamă, dacă ar fi fost învins, nu ar pierde Liga Națiunilor? Și această Societate nu era ea, la urma urmei, rezultatul de căpetenie și cu mult cel mai însemnat, pentru ferirea viitoare a omenirii? Tratatul va fi schimbat și îndulcit cu vremea. Multe clauze care păreau atunci vitale, au să ajungă neînsemnate. Multe hotărîri care păreau nerealizabile, nu se vor realiza pentru acest cuvânt chiar, niciodată. Dar Liga, chiar într'o formă imperfectă, era ceva durabil; era începutul unui principiu nou de guvernare a lumii. Adevărul și dreptatea nu puteau să fie stabilite în relațiile internaționale în câteva luni. Liga Națiunilor, prin zămislire înceată, se va naște la vremea ei. Și Clemenceau fusese destul de inteligent ca să lase să se vadă că va primi Liga, dacă i se dă prețul pentru aceasta.

La această cotitură a soartei sale, Președintele era cu totul singur. Uimit de grijile Lumii Vechi, avea mare

nevoie de simpatia, de sprijinul moral, de entuziasmul mulțimilor. Dar, înmormântat la Conferență, înăbușit de atmosfera aprinsă și înveninată a Parisului, el nu prindea nici un ecou din lumea din afară, nici un sentiment viu de dragoste sau de imbold din partea acelor care din toate țările făcuse din el alesul lor. Simțea că flacăra de popularitate care îl salutase la sosirea lui în Europa se și stinsese. Presa pariziană își bătea joc de el pe față; în țara sa, potrivnicii săi politici se foloseau de lipsa lui ca să-i facă o atmosferă dușmănoasă; Anglia era rece, dezaprobatoare, și nepăsătoare. Iși alesese așa fel pe cei din jurul său, încât nu primea, pe căile acestea particulare, curentele de încredere și de entuziasm, ale căror izvoare publice păreau secate. Avea nevoie de puterea sporită a credinței colective, dar el nu o avea. Frica de Germania ne stăpânea încă pe toți, și chiar cei mai simpatici stăteau foarte prudenți: nu trebuia îmbărbătat dușmanul; trebuiau sprijiniți prietenii; nu era vreme nimerită pentru desbinări și neliniște; trebuia dată încredere Președintelui, ca să lucreze cât mai bine. În mijlocul acestei secete, floarea credinței Președintelui se ofilă și se vesteji.

Astfel Președintele schimbă porunca ce dăduse într'un moment de supărare îndreptățită, ca *George-Washington* să fie gata să-l ducă departe de palatele înșelătoare ale Parisului, spre sediul autorității sale, unde putea să se simtă din nou el. Iar odată ce a luat calea compromiselor, defectele ce am arătat ale temperamentului și ale pregătirii sale, se învederară în chip fatal. El era în stare să urmeze calea cea înaltă; să arate îndărătnicie; să scrie „Note” de pe Sinai ori de pe Olimp; el putea să rămâie greu de apropiat în Casa Albă sau chiar în Consiliul celor zece; — și astfel să rămână întreg. Dar odată ce se coboră la egalitate cu cei Patru, totul era sfârșit.

Acum devenia primejdios, ceea ce am numit caracterul

său teologic ori presbiterian. Odată ce a hotărît că erau de neînălăturat unele concesiuni, el ar fi putut încerca prin hotărîre și prin iscusință, și slujindu-se de puterea financiară a Statelor-Unite, să păstreze cât mai mult cu putință din fond, chiar jertfind ceva din literă. Dar Președintele nu era în stare de o transacție de acest fel cu sine însuși, cum aceasta o cerea dela sine. Era prea conștiincios. Cu toate că erau acum trebuitoare compromisurile, el a rămas un om de principii și socotea că cele patrusprezece puncte îl legau cu desăvârșire. N'ar fi făcut nimic care să nu fie cinstit, nimic care să nu fie drept și bine, nimic care să fie în contra marelui profesioni de credință. Astfel, fără a se depărta dela inspirația din cuvintele celor patrusprezece puncte, acestea ajunseră un document supus la comentarii și la interpretări și la tot acel alaiu de înșelăciune de sine însuși, prin care, îndrăznesc s'o spun, strămoșii Președintelui se convinsese că drumul pe care credeau trebuitor să-l urmeze se potrivea cu orice silabă a Pentateucului.

Atitudinea Președintelui față de colegii lui ajunsese aceasta: Trebuie să străbat tot drumul cu putință, ca să ajung la voi; văd greutățile ce aveți și mi-ar plăcea să fiu de acord cu voi asupra aceia ce-mi propuneți. Dar nu pot face nimic care să nu fie drept și bine, și trebuie ca mai întâiu să-mi arătați că ceiace voiți intra cu adevarat în termenii declarațiunilor care mă leagă. Atunci a început țesătura acelei pânze de sofistică și de exegesă iezuitică care trebuia în cele din urmă să înfășure în minciună textul și substanța întregului tratat. Se dădu cuvântul de ordine vrăjitoarelor din întregul Paris:

Fair is foul, and foul is fair
Hover through the fog and filthy air¹⁾.

Sofiștii cei mai ageri și cei mai fățarnici meșteri în

¹⁾ Limpedele e turbure, și turburele e limpede. Plutește prin ceață și prin aerul necurat (Macheth, I, 1)

ale scrisului fură puși la lucru. Ei făcură multe lucrări iscusite care ar fi putut să înșele, mai bine de-un ceas, un om mai vioi la minte decât Președintele.

Astfel, în loc de a spune că Austria germană nu are dreptul să se unească cu Germania fără învoirea Franței (ceiace ar fi fost împotriva principiului de liberă dispoziție), tratatul spune prin o iscusită redacție că: „Germania recunoaște și va respecta strict neatârarea Austriei în năuntrul hotarelor care vor fi hotărâte prin un tratat între acel stat și principalele puteri aliate și asociate; ea conține că această neatârare va fi nealienabilă, afară decât numai cu învoirea Consiliului Ligei Națiunilor”; ceeace sună, dar nu este, cu totul altfel. Și cine oare știe măcar că Președintele a uitat că o altă parte a tratatului stabilește că pentru o astfel de hotărâre, Consiliul Ligei trebuie să fie *unanim*?

În loc de a da Poloniei Dantzig, tratatul stabilește că Dantzig va fi un oraș „liber”, dar coprinde acest oraș „liber” în hotarele vamale ale Poloniei, dă Poloniei un drept de control asupra rețelei fluviale și a acelei a căilor ferate, și hotărăște că „Guvernul polon va asigura conducerea afacerilor externe ale orașului liber Dantzig, ca și protecția naționalilor lui în țările streine”.

Punând sub control strein sistemul fluvial al Germaniei, tratatul vorbește de declararea ca internațională: a „fluviilor care servesc, în chip firesc, ca acces la mare pentru mai mult decât un stat, cu sau fără transbordare dela un vapor la altul”.

Astfel de exemple ar putea fi înmulțite. Cinstitul și lesnele de înțeles scop al politicei franceze de a împușină populația și de a slăbi sistemul economic al Germaniei, a fost învăluit, din considerație pentru Președinte, în limbajul solemn al libertății și al egalității internaționale.

Dar, poate, momentul cel mai hotărîtor în prăbușirea situației morale a Președintelui și în întunecarea minții

sale, a fost atunci când s'a lăsat în sfârșit convins, — ceeace a înspăimântat pe sfetnicii săi, — că cheltuelile făcute de guvernele aliate în vederea plăței pensiilor și alocațiilor, puteau fi privite cu drept ca „daune pricinuite populației civile a puterilor aliate și asociate de agresiunea Germaniei pe uscat, pe mare și prin aer” și aceasta într'un înțeles care nu se poate da celorlalte cheltueli de războiu. S'a dat o lungă luptă teologică, în care după ce multe argumente au fost respinse, în cele din urmă, Președintele, a capitulat în fața unei capo-d'opere de meșteșug sofistic.

În sfârșit, opera s'a isprăvit. Și conștiința Președintelui eră tot neatinsă. Totuși, eu cred că temperamentul lui i-a îngăduit și când a părăsit Parisul, să fie un om cu adevărat sincer. E probabil că și acum este pe deplin încredințat că, de fapt, tratatul nu conține nimic care să fie nepotrivit cu declarațiunile lui de mai înainte.

Dar opera eră peste măsură deplină și acestei împrejurări se datorește cel din urmă episod tragic al acestei drame. În răspunsul său, Brockdorff-Rantzau, susținea, firește, părerea că Germania depusese armele în temeiul unor anumite asigurări, și că în multe puncte, tratatul nu se potrivea acelor asigurări. Dar tocmai aceasta eră ceeace nu putea să admită Președintele. În mijlocul chinurilor meditației solitare și întovărășit de rugăciuni către Dumnezeu, el nu făcuse *nimic* care să nu fie drept și bine. Dacă Președintele ar fi admis că răspunsul german aveă o tărie oarecare, asta ar fi nimicit respectul său de sine și ar fi sfârmat echilibrul lăuntric al sufletului său. Toate instinctele firei sale îndărătnice se ridicau pentru auto-ocrotire. Ca să întrebuițăm vorbirea psihologiei mintale, a suggera Președintelui că tratatul eră o părăsire a principiilor sale, eră a atinge cu tărie complexul Freudian. Acesta eră un subiect dureros de discutat și împotriva oricărei cercetări mai departe, se uneau toate instinctele subconștiente.

Și astfel ajunse Clemenceau să facă să isbutească propunerea care, cu câteva luni mai înainte, ar fi părut extravagantă și cu neputință, aceea că: Germanii să nu fie ascultați. Dacă cumva Președintele nu ar fi fost atât de conștiincios, dacă nu și-ar fi ascuns sie-și ceiace făcuse, el ar fi fost în stare, chiar în clipa din urmă, să recâștige țărâmul pierdut și să dobândească unele succese însemnate. Dar Președintele era acum de neclintit, Mânile și picioarele îi fusese legate de chirurghi în oarecare poziție și ar fi trebuit să-i fie zdrobite, pentru a le schimba poziția. Dorind la sfârșit să pună toată moderația ce îndrăznea, d. Lloyd George descoperi cu groază că nu va putea în cinci zile să convingă pe Preșident de o greșală pentru care întrebuițase cinci luni ca să-i dovedească că era ceva drept și bine. La urma urmei, era mai greu să-l scoți din greșală pe acest bătrân presbiterian decât fusese să-l înșeli, căci în greșala lui, el pusese credința sa și respectul de sine.

Astfel, la urmă, Președintele rămase îndărătnic și refuză orice mijloace de împăcare.

CAP. IV.

TRACTATUL

Ideile pe care le-am expus în capitolul II nu erau în mintea celor dela Paris. Ei nu se gândeau la viața viitoare a Europei; ei nu se îngrijau de mijloacele ei de traiu. Preocupările lor, și cele bune și cele rele, priveau chestiuni de granițe și de naționalități, de cumpănă de puteri, de măririi imperialiste, de slăbirea unui dușman puternic și primejdios, și de răsbunare, precum și de trecerea de către învingători a poverii financiare atât de greu de purtat, pe umerii învinsului.

Pentru orânduirea viitoare a lumii se înfățișau două planuri opuse: cele patru-spre-zece puncte ale Președintelui și Pacea cartagineză a d-lui Clemenceau. Dar numai unul singur din ele se cuvenea să fie ținut în

seamă, fiindcă dușmanul nu capitulase fără condiții, ci după niște puncte primite de toți cu privire la caracterul general al păcei.

Din nefericire, nu ne putem mulțumi să spunem numai un cuvânt asupra acestei fețe a chestiunii care a fost, cel puțin în gândul multor engleji, o mare pricină de păreri greșite. Mulți cred că clauzele armistițiului alcătuiau cel dintâi contract între puterile aliate și asociate și Guvernul German și că noi intram la Conferință cu mâinile libere, afară numai întrucât eram legați prin cuvintele din armistițiu. Nu era însă așa. Ca să limpezim situația, trebuie să arătăm repede istoria negocierilor care au început cu Nota germană din 5 Octombrie 1918 și s'au isprăvit cu Nota Președintelui Wilson din 5 Noembrie 1918.

La 5 Octombrie 1918, Guvernul german a trimis Președintelui o scurtă notă prin care primea cele patru-spre-zece puncte și cerea deschiderea negocierilor de pace. La 8 Octombrie, Președintele întrebă, în răspunsul său, dacă putea să înțeleagă că guvernul german primea „condițiile puse” în cele patru-spre-zece puncte ale sale și în Adresele sale ulterioare și „dacă scopul său, intrând în discuție, era numai de a ajunge la o înțelegere cu privire la amănunțele practice ale aplicării lor”. La aceste se răspunse, cum că „scopul, intrând în discuție, va fi numai de a ajunge la o înțelegere cu privire la amănunțele practice de aplicare a acestor puncte”. La 14 Octombrie, primind acest răspuns afirmativ, Președintele trimise o nouă comunicare pentru a preciza punctele următoare: 1) cum că amănunțele Armistițiului vor fi lăsațe în seama sfetnicilor militari ai Statelor Unite și ai Aliatilor și că ele aveau să dea toate garanțiile împotriva putinței pentru Germania de a relua ostilitățile; 2) că pentru ca să se urmeze conversațiile trebuia ca războiul submarin să înceteze; 3) că el mai cerea garanții cum că Guvernul cu care trată avea ca-

racter reprezentativ. La 20 Octombrie, Germania primea punctele 1 și 2, iar cât despre § 3, ea declară că avea o Constituție și un Guvern supus controlului Reichstagului. La 23 Octombrie, Președintele vestește că „primind de la Guvernul german asigurarea solemnă și lămurită cum că primea, fără rezerve, condițiile de pace cuprinse în Adresa către Congresul Statelor-Unite de la 8 Ianuarie 1918 (cele patru-spre-zece puncte) și principiile de orânduire arătate în Adresele ulterioare și în special în cea de la 27 Septembrie, și că era gata să discute amănunțele aplicării lor”, comunicase guvernelor Puterilor aliate corespondența aceasta, arătându-le că dacă aceste guverne erau dispuse să încheie pacea în termenii și potrivit principiilor arătate, „să ceară sfătuitorilor lor militari să redacteze niște condițiuni pentru armistițiu, de așa fel încât „să asigure Guvernelor aliate o putere deplină pentru a păstra și desăvârși amănunțele păcii primite de guvernul german”. La sfârșitul acestei note, Președintele făcea aluzie, mai limpede decât la 14 Octombrie, la abdicarea Kaiserului. Aceasta sfârșește negocierile preliminare, în care presidentul lucrase fără guvernele Puterilor Aliate.

La 5 Noembrie 1918, Președintele transmise Germaniei răspunsul guvernelor ce erau asociate cu dânsul. El adăugă că mareșalul Foch era împuternicit să comunice condițiile unui armistițiu unor reprezentanți împuterniciți în regulă. În acest răspuns, Guvernele Aliate, „sub rezerva modificărilor care urmează, declară voința lor de a face pace cu guvernul Germaniei, în condițiunile stabilite în Adresa Președintelui către Congres, din 8 Ianuarie 1918 și după principiile de orânduire arătate în Adresele sale ulterioare”. Modificările de care era vorba, erau în număr de două. Cea dintâiu privea libertatea mărilor, în privința căreia Alianții „își rezervau cea mai deplină libertate”. A doua privea Reparațiunile și sună astfel: „Pe lângă aceasta, în condițiile de pace puse în

Adresa sa către Congres, din 8 Ianuarie 1918, Președintele declară că teritoriile invadate trebuiau să fie refăcute, iar nu numai să fie evacuate și liberate. Guvernele Aliate socot că nu trebuie să rămâie nici o îndoială cu privire la ceea ce implică această condiție. Ei înțeleg că se va face de către Germania reparație pentru toate daunele pricinuite populației civile a statelor aliatare și proprietății lor, de agresiunea Germaniei pe pământ, pe apă și prin aer¹⁾).

Natura contractului dintre Germania și Aliați este limpede și neîndoelnică în urma acestui schimb de documente. Condițiile păcii trebuie să fie în acord cu Adresele Președintelui și scopul Conferenței este „de a discuta amănuntele aplicării lor”. Imprejurările în care s'a încheiat acest contract aveau un caracter neobișnuit de solemn și de obligator, căci ele implicau că Germania trebuia să primească clauzele armistițiului, care avea să fie astfel încât să o lase neputincioasă. Germania făcându-se inofensivă, încrezându-se în această convenție, onoarea Aliaților cerea în chip deosebit să-și ție cuvântul fără să se folosească de poziția pe care o aveau, ca să-și creeze foloase din înțelesurile îndoelnice ce se puteau ivi.

Care era deci miezul acestui contract prin care Aliații se legase ei singuri? Cercetarea documentelor arată că deși o mare parte din Adrese erau întocmite în chip abstract, fără să se aibă deslegări concrete, și deși multe chestiuni care cereau o regulare în Tratatul de Pace nu erau atinse, totuși, erau unele puncte regulate definitiv. E drept că, înlăuntrul unor margini largi și nehotărâte, Aliații aveau mâinile libere. Chiar este greu de pus în aplicare pe baze contractuale acele părți care au un caracter moral; — fiecare din noi rămâne să judece personal, în cugetul lui, dacă s'a practicat înșelăciune sau

1) Rostul principal al acestei rezerve va fi cercetat în amănunte în cap. V.

fătărnicie. Dar totuși rămâneau, cum se va vedea mai jos, unele declarațiuni în privința cărora, contractul se rostea fără putința de îndoială.

Afară de cele patru-spre-zece puncte din 8 Ianuarie 1918, mai sunt patru Adrese a Președintelui, care fac parte din cuprinsul contractului: discursul la Congres, dela 11 Februarie; acela dela Baltimore, la 6 Aprilie; cel dela Mount-Vernon, la 4 Iulie; și acel dela New-York, la 27 Septembrie; la acest din urmă contractul referindu-se în deosebi. Voi încerca să aleg din aceste Adrese, ferindu-mă de a repetă, legămintele fundamentale care se referă mai mult la tractatul cu Germania. Părțile pe care le lăsăm în afară, în loc de a slăbi pe acele pe care le cităm, nu fac decât să le întărească; dar ele sunt mai mult privitoare la intențiuni și sunt, fără îndoială, prea vagi și prea generale, ca să poată fi interpretate sub formă de contract¹⁾.

Cele patru-spre-zece puncte. — 3) „Suprimarea, pe cât cu putință, a tuturor barierelor economice și stabilirea unor condițiuni comerciale egale pentru toate națiunile care se învoesc la pace și se asociază pentru păstrarea ei”. 4) Aceleași garanții, date și luate, cum că înarmările naționale vor fi reduse la minimum cerut de siguranța lăuntrică”. 5) „O orânduire discutată liber, într'un spirit larg și cu totul nepărtinitor, asupra tuturor revendicărilor coloniale, ținându-se seamă de interesele populațiilor băștinașe”. 6), 7), 8) și 11). Evacuarea și „restaurarea” tuturor teritoriilor cotoprite și în special acel al Belgiei. La aceasta se adaugă cerința suplimentară a Aliaților, pentru reparația tuturor daunelor pricinuite civililor și avutului lor pe uscat, pe apă și prin aer (textul întreg e citat mai sus). 8) „Reparația ne-

1) Lăsăm și pe acele care nu privesc în special învoială cu Germania. Al doilea din cele patrusprezece puncte se ocupă de libertatea mărilor. Nu vom vorbi de el, căci Aliații nu l-au primit. Toate *sublinierile* sînt ale mele.

dreptății făcută Franței de către Prusia la 1871, în ce privește Alsacia-Lorena". 13) „O Polonie neatârnată, care să cuprindă „teritoriile locuite de populații indiscutabil poloneze” și „asigurată cu o ieșire liberă la mare”. 14) Liga Națiunilor.

Din cuvântarea la Congres, din 11 Februarie. — „Nu vor fi anexiuni, nici contribuțiuni de războiu, nici despăgubiri cu caracter de pedeapsă... Auto-determinarea nu este o vorbă goală. Ea este un principiu imperativ de acțiune, de care oamenii de stat ai viitorului nu vor putea de acum înainte să nu țină seamă fără primejdie pentru ei.. Nu trebuie să se facă în acest războiu nici o întocmire teritorială care să nu fie spre folosul și pentru nevoile populațiilor, iar nu ca o simplă parte a unei învoeli sau înțelegeri între cerințele unor state rivale”.

New-York, 27 Septembrie. — 1) „Dreptatea nepărtinitoare care se făurește acum nu trebuie să facă deosebire între unii cu cari voim să fim drepti și alții cu cari nu voim să fim”. 2) „Interesul particular al unei națiuni în parte sau al unui grup oarecare de națiuni, nu poate sluji de temelie nici unei părți a vreunei întocmiri care nu ar fi potrivită cu interesul de toate zilele al tuturor”. 3) „Nu poate să existe ligi sau alianțe, sau înțelegeri și tractate deosebite înăuntrul familiei obștești a Ligei Națiunilor”. 4) „Nu pot să fie înțelegeri economice egoiste în sânul Ligei, nici întrebuintarea vreunui fel de boicot economic sau de excludere, afară numai de acelea pe cari Liga Națiunilor va avea puterea să le aplice ca o pedeapsă economică și ca mijloc de control ori de disciplină, închizând unei națiuni piața mondială”. 5) „Toate acordurile și tractatele internaționale de orice fel trebuiesc să fie aduse la cunoștința restului lumii în întregul lor”.

Acest program înțelept și generos pentru întocmirea Lumii a ieșit, la 5 Noembrie 1918, din regiunea idea-

lismului și a nădejdei, și a ajuns o parte din un contract solemn, în josul căruia toate Marile Puteri din lume își puseră semnătura. Cu toate acestea, el se înneacă în mlaștina Parisului. Spiritul lui fu părăsit în întregime, iar litera lui fu ori lăsată la o parte ori schimonosită.

Observațiile germane asupra proiectului de tractat erau mai ales o comparație între termenii aceluia acord pe temeiul căruia Germania primise să depuie armele și clauzele de acum ale documentului (ce i se dădea să semneze. Comentatorilor germani le era lesne să arate că proiectul de tractat era o călcare a cuvântului dat și a moralei internaționale, la fel cu călcarea pe cari ei însiși o săvârșise prin năvălirea în Belgia. Cu toate acestea, răspunsul german nu era în toate părțile lui un document cu totul vrednic de împrejurări, fiindcă cu toată dreptatea și însemnătatea multora din afirmările lui, îi lipsea întrucâtva o privire în adevăr largă și o înaltă demnitate în vederile sale. Pentru efectul general era nevoie de-o redactare simplă, întovărășită de obiectivitatea rece a desnădejdei pe care patimile adânci ale aceluia ceas ar fi putut-o trezi. Oricum ar fi, Guvernele Aliate nu-i dădură mare însemnătate, și credem că în starea în care erau lucrurile, ori ce-ar fi putut spune delegația germană, nu putea să aibă multă înrâurire asupra rezultatului.

Virtuțile cele mai obișnuite ale indivizilor lipsesc adesea celor ce vorbesc în numele Națiunilor. Un om de stat care vorbește, nu în numele său, ci în numele țării sale, poate, fără să fie prea mult hulit, — după cum istoria ne-o arată adesea —, să se arate răzbunător, viclean și egoist. Aceste însușiri se găsesc foarte adesea în tratatele impuse de învingători. Dar delegația germană n'a știut să găsească cuvintele aprinse și profetice nimerite ca să arate caracterul care deosebește mai cu seamă acest tractat (de cele care l-au precedat în istorie, — și anume fățarnicia lui.

Oricum, subiectul acesta îl las în seama altei pene. În cele ce urmează, nu mă voi ocupa de dreptatea Tratatului — nici de cererea de pedepse împotriva dușmanului, nici de îndatorirea ce aveau învingătorii în temeiul îndatoririlor lor contractuale de a fi drepti, — ci numai de înțelepciunea lui și de urmările lui.

Îmi propun, prin urmare, să expun în acest capitol, pe scurt, numai principalele măsuri economice ale Tratatului, rezervând totuși, pentru cel următor, comentariile mele, asupra clauzelor privitoare la Reparații și asupra capacității Germaniei de a face plățile ce i se cer.

Sistemul economic al Germaniei, așa cum era înainte de războiu, atârna de trei factori de căpetenie: I) Comerțul de peste ocean, așa cum era reprezentat prin marina sa comercială, coloniile, investițiile ei în străinătate, exportul său și relațiile negustorilor ei; II) Exploatarea cărbunelui și a fierului său, precum și industriile care se sprijineau pe aceasta; III) Transporturile ei și sistemul său vamal. Din acestea, cel dintâi, deși nu era cel mai puțin însemnat, era de sigur cel mai vulnerabil. Tratatul urmărește nimicirea sistematică a tuturor acestor trei factori, dar mai cu seamă a celor doi dintâi.

I.

1) Germania a cedat aliaților *toate* vasele marinei sale comerciale mai mari de 1600 tone brute, jumătate din vasele având un tonajiu între 1000 și 1600 tone, și un sfert din toate vasele sale de pescuit de orice fel¹⁾. Această cedare e foarte întinsă: ea cuprinde nu numai vasele sub pavilion german, dar și toate vasele care aparțin

1) Partea VIII, anexa III, § I.

unor germani, dar navigă sub alt pavilion, și atât vasele ce sunt pe apă, cât și acele în construcție¹⁾.

Mai mult încă, Germania se îndatorește, dacă i se cere, să construiască pentru Aliați, vase după modelul ce i se va arăta, până la 200.000 tone pe an, timp de cinci ani²⁾; valoarea acestor vase având a fi trecută la creditul Germaniei, pentru datoria ei de Reparațiune³⁾.

Astfel, marina comercială a Germaniei este măturată de pe suprafața mărilor. Vreme de mulți ani, ea nu va putea să fie reconstituită și să ajungă la un grad potrivit cu nevoile propriului ei comerț. Deacum, nici o linie nu va mai porni din Hamburg, afară numai dacă unele țări streine nu vor găsi aci o întrebuintare bine plătită a prisosului lor de tonagiu. Germania va trebui să plătească streinilor pentru ca să-i transporte mărfurile, atâta cât aceștia vor putea să-i stoarcă, și ea nu va primi dela dâșii decât foloasele ce le va conveni să-i acorde. Prosperitatea porturilor și a comerțului german se pare că nu va putea reînvia decât numai întrucât Germania va putea atrage sub influența ei efectivă marinele comerciale ale Scandinaviei și ale Olandei.

2) Germania a cedat aliaților „toate drepturile și titlurile asupra posesiunilor ei de peste ocean”⁴⁾. Această cedare nu se aplică numai la suveranitate, ci prin termenii ei defavorabili se întinde și asupra proprietăților statului german, cuprinzând și căile ferate, trebuind să fie predate fără indemnitate, pe când, pe de altă parte, guvernul germane rămâne răspunzător de orice datorie ce a putut face pentru cumpărarea ori construirea bunurilor sale, ori pentru dezvoltarea generală a coloniilor sale⁵⁾.

1) Partea VIII, anexa III, § 3.

2) Construirea maritimă mijlocie a Germaniei înainte de războiu se urcă pe an la aproape 350.000 tone, în afară de vasele de războiu.

3) Partea VIII, anexa III, § 5.

4) Anexa II, 9.

5) Art. 120 și 257.

Deosebindu-se de metoda care regulează situația cesiunilor de acest fel în istoria vremurilor din urmă, Tratatul atinge proprietatea și persoana naționalilor germani privați, luați ca deosebiți de guvernul lor. Puterile aliate exercitând autoritatea lor asupra vreunei din fostele colonii germane, „vor putea lua acele măsuri pe care le vor socoti trebuitoare în ceea ce privește repatrierea naționalilor germani ce se găsesc acolo și condițiile în care supușii germani de origină europeană vor fi sau nu învoiți să locuiască acolo, să aibă acolo bunuri, să facă negoț, sau să exercite vre-o meserie”¹⁾). Toate contractele și învoelile din trecut în favoarea naționalilor germani pentru construirea ori exploatarea de lucrări publice, revin guvernelor aliate, ca parte a plăței datorite pentru reparațiuni.

Dar aceste clauze sunt neînsemnate față de dispoziția cu mult mai întinsă prin care „Puterile Aliate și Asociate își rezervă dreptul de a opri și de a lichida toate bunurile, drepturile și interesele aparținând, la data intrării în vigoare a prezentului Tratat, supușilor germani, sau unor societăți controlate de dânsii” pe teritoriul fostelor colonii germane. Această expropriere „cu top-tanul” a unei proprietăți particulare, se face fără ca Aliații să dea vre-o compensație celor expropriați²⁾). Produsul va fi întrebuințat ca să se plătească datoriile private, către naționalii aliați, mai întâi acele a naționalilor germani și-apoi acele ale naționalilor austriaci, unguri, bulgari sau turci. Orice sold ar rezultă, va fi, sau remis de-a dreptul Germaniei de către Puterea care a făcut lichidarea, sau păstrat de ea. Dacă e păstrat, acest sold trebuie să fie trecut la Comisia de Reparații,

1) Art. 122.

2) Art. 121 și 297, § b. Exercițiul ori ne-exercițiul acestei opțiuni de expropriere pare că aparține nu Comisiunii de Reparații, ci puterii particulare pe teritoriul căreia bunurile se află prin cesiune ori prin mandat.

care-l pune la creditul Germaniei¹⁾ în seama Reparațiilor.

În scurt, nu sunt nimicite, în fostele ei posesiuni de peste ocean, numai suveranitatea și influența Germaniei, ci sunt despoiate tot odată, de orice statut legal și de orice siguranță personală, atât persoanele cât și bunurile naționaliilor ei, cari locuiesc ori au bunuri în aceste teritorii.

3) Dispozițiunile pe care le-am schițat, cu privire la proprietatea particulară a Germanilor în fostele colonii germane, se aplică de-asemeni și proprietății private germane în Alsacia-Lorena, cu excepția numai a concesiunilor pe care le-ar acorda guvernul francez²⁾. Aceasta are o însemnătate practică cu mult mai mare decât exproprierile la fel de peste ocean, din pricina valorii cu mult mai mari a proprietății de care e vorba și a legăturilor mai strânse — care s'au născut din dezvoltarea bogăției miniere a acestor provincii, dela 1871 încoace, — între interesele economice germane de-acolo și acele din Germania însăși. Alsacia-Lorena, timp de cincizeci de ani aproape, a fost o parte din Imperiul German, — o majoritate însemnată a populației sale este de limbă germană, — țara a fost sediul unora din cele mai însemnate întreprinderi economice ale Germaniei. Totuși, proprietatea germanilor cari locuiesc în Alsacia-Lorena sau cari au făcut investiții în industria ei, este cu totul la dispoziția guvernului francez, fără nici o compensație, afară numai dacă guvernul german se hotărăște să o acorde el. Guvernul francez are dreptul să exproprieze fără despăgubire pe cetățenii germani și societățile germane care locuiesc ori își au sediul în Alsacia-Lorena și care posedă acolo bunuri proprii, — produsul fiind întrebuințat la îndestularea în parte a

1) Art. 297 (h) și § 4 a anexei la a X-a parte, secția IV.

2) Art. 53 și 74.

deosebitelor reclamații franceze. Asprimea acestei dispoziții nu-i îndulcită decât întru atât, întrucât guvernul francez învoește anume pe naționali germani să urmeze mai departe a locui acolo, în care caz hotărîrea de mai sus nu se aplică. Bunurile naționale provinciale, municipale — în care intră și rețeaua ferată a celor două provincii cu materialul ei rulant¹⁾ — sunt cedate Franței, fără despăgubire. Dar, pe când această proprietate e luată, îndatoririle luate cu privire la ea, sub orice formă de datorie publică, rămân în sarcina Germaniei. Cele două provincii se reîntorc, deci, Franței, — astfel libere și descărcate, de partea lor din povara Germaniei pentru datoriile de războiu și dinainte de războiu. Totalul ei nici nu este pus la creditul Germaniei în comp-tul Reparațiilor.

4) Exproprierea bunurilor private germane nu-i mărginită totuși la fostele colonii germane și la Alsacia-Lorena. Măsurile luate față de aceste bunuri alcătuiesc, în adevăr, o parte foarte însemnată și foarte semnificativă a Tractatului, căreia nu i s'a dat toată luarea aminte ce i se cuvine, cu toate că a fost obiectul unor observațiuni de o violență excepțională, din partea delegațiilor germani la Versailles. După cât știu, nu este nici un precedent, în vre-un Tractat în istoria vremurilor din urmă, în care să se fi luat, privitor la proprietatea privată, hotărîri de felul celor arătate mai jos. Reprezentanții germani au susținut cu stăruință, că precedentul creat astfel, dădea o lovitură primejdioasă siguranței proprietății private, de pretutindeni. Aceasta era o exagerare. Deosebirea subtilă, sancționată de uz și convențiuni, în cele

1) În 1871, Germania a trecut în creditul Franței căile ferate, dar nu bunurile statului. Pe atunci, căile ferate erau proprietate privată. De oarece ele au ajuns în urmă proprietatea guvernului german, guvernul francez a socotit, cu toată mărirea capitalului suplimentar pe care Germania l-a cheltuit pentru ele, că tratamentul lor ar trebui să fie asemeni cu acel al proprietății statului în general.

din urmă două veacuri, între proprietatea și drepturile unui stat și proprietatea și drepturile naționalilor săi, este fictivă; ea va dispărea curând, din cauza jocului altor înrâuriri decât acele ale tratatului de pace, și care nu se mai potrivesc cu noile concepțiuni socialiste despre raporturile dintre stat și cetățenii săi. Totuși, este drept că Tratatul dă o lovitură distrugătoare unei concepțiuni care era la baza așa zisei legi internaționale, așa cum ea a fost interpretată până acum.

Principalele dispozițiuni cu privire la exproprierea bunurilor particulare germane, aflătoare în afară de granițele Germaniei, așa cum sunt stabilite acum, vin unele peste altele, și cele mai drastice din ele par uneori să facă de prisos pe celelalte. Totuși, într'un înțeles general, măsurile cele mai întinse și mai aspre, nu sunt înjghebate în chip așa de precis ca acele care au o acțiune mai deosebită și mai restrânsă. Acestea sunt următoarele:

a) Aliații „și rezervă dreptul de a opri și de a lichida toate bunurile și interesele supușilor germani sau ale societăților controlate de ei, în teritoriile, coloniile, posesiunile și țările de protectorat ale lor, cuprinzând și teritoriile care le-au fost cedate în virtutea tratatului de față”¹⁾.

Aceasta este dezvoltarea măsurii care a mai fost discutată pentru colonii și Alsacia-Lorena. Valoarea bunurilor expropriate va servi în întâiul rând la plata datoriilor private contractate de către Germania față de supușii guvernului aliat sub jurisdicția căruia se face această lichidare, și în al doilea rând pentru satisfacerea reclamațiilor născute din actele foștilor aliați ai Germaniei. Orice sold, dacă Guvernul care face lichidarea hotărăște să-l oprească, trebuie să fie creditat la contul Reparațiilor²⁾. Dar guvernul care face lichidarea nu este

1) Art. 279 (b)

2) Partea X, secțiunile III și IV, și art. 243.

dator să treacă soldul la Comisiunea de Reparații; el poate, dacă hotărăște așa, să treacă produsul direct Germaniei. Acesta e un punct de mare însemnătate. Asta va îngădui Statelor-Unite, dacă o doresc, să se folosească de sumele foarte mari care se găsesc în mâinile secheștrilor, ca să plătească alimentarea Germaniei, fără a se îngriji de vederile Comisiunei de Reparații.

Aceste măsuri își au origina într'un plan făcut pentru regularea reciprocă a datoriilor de războiu, cu ajutorul unei Camere de Compensații. După propunerea aceasta, se nădăjduie că se vor înlătură multe greutăți și neînțelegeri, făcând pe fiecare guvern, fost beligerant, răspunzător de plata *datoriilor* private ale supușilor săi față de naționalii oricărui din celelalte State (plata normală a datoriilor fusese întreruptă din cauza războiului) și de împărțirea sumelor astfel adunate, între naționalii săi, cari aveau *creanțe* împotriva supușilor altor state. Soldul final trebuiă să fie acoperit prin plata cu bani gata. Un atare proiect ar fi trebuit să fie în întregime bilateral și reciproc. Și așa și este în parte, mai ales în ceea ce privește stingerea datoriilor comerciale. Dar biruința lor desăvârșită, a îngăduit guvernelor aliate să introducă în folosul lor, multe abateri dela reciprocitate, dintre care cele de căpitenie sunt: Pe când aliații, la încheierea Păcii, intră în stăpânirea bunurilor posedate de naționalii lor de sub jurisdicțiunea germană, proprietatea germanilor pe teritoriile aliate este oprită și lichidată, cum s'a arătat mai sus. De aici urmează că toți proprietarii germani, pe o mare întindere a globului, pot să fie expropriați și că întinsele averi, aflate acum sub paza unor secheștri și a altor însărcinați interaliați, pot fi reținute pentru totdeauna. În al doilea loc, Germania este răspunzătoare nu numai de îndatoririle luate de germani, dar, pe cât cu putință, și „de plata sumelor datorite în baza unor creanțe de-ale naționalilor aliați ori asociați, garantate prin proprietăți, drepturi și inte-

rese pe teritoriul celorlalte puteri dușmane", ca, de pildă, Turcia, Bulgaria și Austria¹⁾). Iată o însemnată măsură lipsită, bine înțeles, de orice reciprocitate. În al treilea loc, orice sold favorabil Germaniei dintr'un cont particular, nu este neapărat plătit; el poate să fie oprit pentru acoperirea deosebitelor îndatoriri ale guvernului german²⁾). Aplicarea efectivă a acestor articole este asigurată prin predarea actelor, titlurilor și a datelor³⁾). În sfârșit, contractele de dinainte de războiu, încheiate între naționali aliați și naționali germani, pot să fie anulate ori restabilite, după voia celor dintâi, așa că toate contractele prielnice Germaniei vor fi anulate, pe când ea va fi nevoită să execute pe toate acele care sunt în paguba ei.

b) Am cercetat până acum proprietatea germană supusă autorității aliaților. Măsurile ce urmează au de scop să alunge interesele germane din teritoriile vecinilor foști aliați ai Germaniei și din câteva alte țări. Articolul 260 din clauzele financiare hotărăște că Comisiunea de reparații, în răstimp de un an dela data punerii în vigoare a tratatului, poate să ceară dela guvernul german să-și exproprieze naționali săi și să-i predea ei „toate drepturile și interesele supușilor ger-

1) Interpretarea cuvintelor puse între ghilimele e cam îndoelnică. Fraza e așa de largă, încât pare să cuprindă și datoriile private. Dar în redacția finală a tratatului nu se face aluzie lămurită la aceste datorii.

2) Această măsură este îndulcită în ce privește proprietatea germană din Polonia și din statele nouă, produsul lichidării trebuind să fie plătit deadreptul proprietarului (art. 92).

3) Partea X, secțiunea IV, Anexa § 10: „Germania va predă, în termen de șase luni, dela data punerii în vigoare a acestui tratat, fiecărei Puteri Aliate ori Asociate, toate contractele, certificatele, actele și alte titluri de proprietate care se găsesc în mâinile supușilor ei... Germania va da oricând, după cererea Puterii Aliate ori asociate interesate, toate lămuririle care privesc bunurile, drepturile și interesele naționalilor germani din teritoriul unei asemenea Puteri asupra transacțiilor care au putut fi încheiate dela 1 Iulie 1914 în ceea ce privește zisele bunuri, drepturi și interese“.

mani în orice întreprindere de folos public sau în orice concesiune¹⁾ în Rusia, China, Turcia, Austria, Ungaria, Bulgaria, în posesiunile sau dependențele acestor state, sau pe vre-un teritoriu care, aparținând mai înainte Germaniei ori aliaților ei, aveà să fie cedat vreunei Puteri de către Germania sau un aliat al ei sau aveà a fi administrat de vre-un mandatar în puterea acestui Tratat”. Aci avem o înșirare întinsă, care în parte repetă hotărîrea citată mai sus (la a), dar care cuprinde, trebuie s’o observăm, statele nouă născute din fostele imperii rus, austro-ungar și turcesc. Astfel, influența Germaniei este izgonită și capitalul său confiscat în toate aceste țări vecine către care ar fi putut să se îndrepte, ca să-și asigure traiul, și unde ar fi putut găsi o întrebuintare pentru energia sa, spiritul său de întreprindere și iscusința ei tehnică.

Executarea în amănunte a acestui program va impune o sarcină nemai pomenită Comisiunii de Reparații, care va ajunge stăpâna unui mare număr de drepturi și de interese pe un întins teritoriu nesupus, tulburat de războiu, de revoluție și bolșevism. Impărțirea pradei între învingători va cere de-asemeni o muncă foarte mare, și la pragul Comisiunii se vor îmbulzi și se vor înșiră aventurieri lacomi și vânători ahtiați după concesiuni, din douăzeci sau treizeci de țări deosebite.

De teamă ca nu cumva Comisiunea, din neștiință, să nu-și exercite drepturile sale în toată întregimea, s’a mai hotărît că guvernul german îi va comunica, într’un răstimp de șase luni dela data punerii în vigoare a Tractatului, o listă de toate drepturile și interesele în chestiune, „fie ele cumpărate, eventuale sau încă neexercitate”, și că, în chip automatic, acele care nu vor fi fost arătate în

1) „Orice întreprindere de folos public sau orice concesiune” : este o frază destul de vagă pentru care nu s’a purtat grijă a-i da o interpretare lămurită.

restimpul prevăzut, vor trece în folosul guvernelor aliante¹⁾. Până la ce punct o hotărîre de felul acesta poate să lege pe un supus german ale cărui bunuri și persoană nu sunt supuse autorității propriului său guvern, — aceasta e o chestiune care nu a fost deslegată; dar toate țările înșirate mai sus sunt expuse presiunii autorităților Aliate, fie prin o clauză specială a unui Tractat special, fie prin orice alt mijloc.

c) Rămâne o a treia măsură, mai aspră decât celelalte, dintre care nici una nu aduce atingere intereselor germane în țările *neutre*. Comisia de Reparațiuni este împuternicită să ceară plata, înainte de 1 Mai 1921, a 1.000.000.000 livre sterlinge, în felul pe care'l va socoti, „în aur, în mărfuri, în vase, în valori ori altfel²⁾”. Urmarea acestei clauze este că dă Comisiunii de Reparațiuni, pentru timpul de care e vorba, puteri dictatoriale asupra tuturor bunurilor germane de orice natură ar fi ele. Ea poate, după acest articol, să aleagă orice anumită afacere, întreprindere sau avere și să ceară predarea ei. Și puterea sa nu pare mărginită, la proprietatea ce eră în ființă la data Păcii, ci se întinde la tot ce poate fi creat ori cumpărat oricând în cele optsprezece luni următoare Păcii. Ea poate alege, de pildă, — și o va face fără îndoială de îndată ce va funcționa — însemnata și puternica întreprindere germană Sud-Americană cunoscută sub numele de *Deutsche Uberseeische Electricitätsgesellschaft* (D. U. E. G.) și să dispună de ea potrivit intereselor Aliatilor. Această clauză nu este îndoelnică și poate îmbrățișa totul. Se cuvine să notăm, în trecere, că introduce un principiu nou în încasarea despăgubirilor. Până acum, se hotărâ o sumă, și națiunea care trebuia s'o plătească, rămânea liberă să găsească și să-și aleagă mijloacele de plată. Acuma, creditorii pot (în un anume răstimp) nu numai să pretindă o anumită sumă, dar să

1) Art. 260.

2) Art. 235.

și arate în ce anume bunuri să fie făcută plata. Astfel, Comisiunea de Reparații are putința, de care ne vom ocupa în deosebi în capitolul următor, de a nimici organizația economică și comercială a Germaniei, nu numai pe aceia de a cere plata.

Efectul global al clauzelor *a)* *b)* *c)* (ca și al altor măsuri mai puțin însemnate, asupra cărora n'am crezut de nevoie să mă întind) este să lipsească Germania (sau, mai bine, să împuternicească pe Aliați de a o despoia după voia lor,—dacă nu au făcut-o încă) de tot ce posedă în afară de granițe, așa cum sunt stabilite prin Tractat. Nu numai că investițiile ei de peste Ocean sunt luate și legăturile sale comerciale nimicite, dar acelaș procedeu de distrugere se aplică pe teritoriul foștilor ei Aliați și pe acele ai celor mai apropiați vecini de pe continent.

5) De teamă ca, prin vre-o uitare oarecare, dispozițiile de mai sus să nu fi scăpat vre-o eventualitate posibilă, se găsesc în Tractat alte articole, care, fără îndoială, nu adaugă mult la efectul celor pe care le-am arătat până acum, dar care merită o pomenire pe scurt, căci ele arată cu ce spirit migălos Puterile biruitoare au chibzuit dărâmarea economică a dușmanului lor învins.

Mai întâi, este o clauză generală de legare și de renunțare: „Afară de granițele ei în Europa, așa cum sunt hotărâte prin Tractatul de față, Germania renunță la toate drepturile, titlurile ori privilegiile care îi aparțineau, ei ori Aliaților ei, precum și la toate drepturile, titlurile sau privilegiile care au putut, sub orice titlu, să-i aparție, față de puterile aliate ori asociate”...¹⁾.

Urmează apoi câteva dispozițiuni mai speciale. Germania renunță la toate drepturile și privilegiile ce a putut dobândi în China²⁾. Se găsesc clauze la fel cu privire

1) Art. 118.

2) Art. 129 și 132.

la Siam¹⁾, Liberia²⁾, Maroc³⁾ și Egipt⁴⁾). Pentru Egipt, ea nu renunță numai la privilegiile sale, dar, în temeiul art. 150, ea pierde chiar drepturile cele mai obișnuite, căci se dă guvernului egiptean „o întreagă libertate de acțiune ca să alcătuiască statutul și condițiile stabilirii supușilor germani în Egipt”.

Prin articolul 258, Germania renunță la dreptul de a lua parte la orice organizație financiară ori economică „care funcționează în vreunul din statele aliate și asociate, în Austria, în Ungaria, în Bulgaria ori în Turcia, sau în posesiunile și dependențele sus-ziselor state, ca și în fostul Imperiu rus”.

În teză generală, din tractatele și convențiunile dinainte de războiu, sunt puse iar în vigoare numai acele care convin aliaților. Cele care sunt favorabile Germaniei sunt anulate.

E vădit totuși că nici una din aceste măsuri nu are o însemnătate comparabilă cu cea a clauzelor cercetate mai întâi. Ele desăvârșesc punerea Germaniei în afară de lege și supunerea ei la bunul plac al aliaților, dar nu adaugă nimic la incapacitatea ei reală.

II.

Măsurile privitoare la cărbune și la fier sunt mai însemnate, din pricina urmărilor lor finale asupra economiei industriale lăuntrice a Germaniei, decât prin valoarea

1) Art. 135—137.

2) Art. 135—140.

3) Art. 141: „Germania renunță la toate drepturile, titlurile, ori privilegiile ei care isvorăsc în folosul ei din actul general dela Algeiras din 7 April 1906, din acordurile franco-germane din 9 Februarie și 4 Noembrie 1911”.

4) Art. 148: „Toate tratatele, acordurile, învoelile ori contractele încheiate de Germania cu Egiptul sunt socolite desființate începând dela 4 August 1914.”

Art. 153: „Toate bunurile și proprietățile Imperiului german și ale statelor germane în Egipt trec de drept guvernului egiptean, fără nici o despăgubire.

lor bănească de acum. Imperiul German a fost, la drept vorbind, mai curând clădit pe cărbune și pe fier, decât pe sânge și pe fier. Numai exploatarea iscusită a marilor mine de cărbuni din Ruhr, din Silezia de sus și dela Sarre, a putut să facă cu puțință dezvoltarea întreprinderilor metalurgice, chimice și electrice care au făcut din Germania cea dintâi națiune industrială din Europa continentală. O treime din populația germană trăește în orașe cu peste 20.000 locuitori; ceea ce este o concentrațiune industrială care nu-i cu puțință decât pe o temelie de cărbune și de fier. De aceea, lovind izvoarele de cărbune, oamenii politici ai Franței nu și-au greșit ținta. Numai caracterul excesiv al tratatului și neputința tehnică de a răspunde cererilor lui, pot să scape, cu vremea, situației.

1) Tratatul lovește izvoarele de cărbuni ale Germaniei prin patru mijloace:

I. „Ca o compensațiune pentru distrugerea minelor de cărbuni din nordul Franței, și ca un acout asupra totalului daunelor de războiu datorite de Germania, aceasta cedează Franței proprietatea întreagă și absolută, liberă și desbrăcată de orice datorii ori sarcini, cu drept exclusiv de exploatare, a minelor de cărbuni așezate în basenul Sarre”¹⁾. Trebuie să observăm că, pe când guvernarea acestei provincii este încredințată Ligei Națiunilor pe cinci-spre-zece ani, minele sunt cedate Franței în mod absolut. Peste cincisprezece ani, populația va fi chemată să arate, prin plebiscit „dorința ei cu privire la suveranitatea viitoare a țării”. Dacă ea va alege unirea cu Germania, Germania este îndreptățită să răscumpere minele cu un preț plătit în aur²⁾.

Opiniunea lumii a recunoscut chiar de acum că afacerea Sarrei era un fapt de jefuire și de minciună. Reparatiia distrugerii minelor franceze este de fapt, prevă-

1) Art. 45.

2) Partea III, secțiunea IV, anexa, capitolul III.

zută, după cum vom vedea, într'un alt capitol al Tratatului. Reprezentanții germani au putut să spună, fără să fie contrași: „Nu există regiune industrială în Germania, în care populația să fie așa de statornică, așa de omogenă, așa de puțin amestecată ca cea a basenului Sarrei. Din mai bine de 650.000 locuitori, erau în 1918 mai puțin de o sută franceji. Basenul Sarrei a fost german de mai bine de o mie de ani. Când Franța a ocupat vremelnice această regiune, în urma unor operații de războiu, ea a înapoiat-o totdeauna la încheierea păcii. Dintr'un restimp de 1.048 ani, Franța nu a stăpânit această regiune decât ceva mai puțin de 68 ani în total. Când, cu prilejul primului Tratat din Paris, în 1814, o mică parte din teritoriul râvnit acum, fu dat Franței, populația făcu cea mai aprigă împotrivire și ceru unirea sa cu patria germană, de care era legată prin limbă, prin obiceiuri și prin religie. După cincisprezece luni de ocupație, s'a ținut seama de dorința aceasta în al doilea tratat din Paris, la 1815. De-atunci, țara a rămas lipsită fără întrerupere la Germania și acestei uniri își datorește dezvoltarea ei economică”.

Francezii doreau cărbunele acesta pentru ca să poată lucra minele de fier din Lorena. L-au luat, însufleșiți de acelaș spirit ca și Bismarck. Nu precedentele fac acest act nejustificabil, ci declarațiunile aliaților¹⁾ fac ca el să nu poată fi apărut.

1) „Luăm proprietatea minelor dela Sarre și, ca să nu fim stincheriți în exploatarea noastră, formăm un mic stat deosebit pentru cei 600 000 germani cari locuiesc în bazinul cărbunilor și, după cincisprezece ani, vom încerca, prin plebiscit, să-i facem să declare că vor să fie francezi. Știm ce înseamnă asta. Timp de cincisprezece ani îi vom lucra, îi vom hărțui, până ce vom căpăta dela ei o declarație de dragoste. Vădit, e o *silnicie*, mai puțin brutală decât aceea care a deslipit de noi pe Alsacienii și pe Lorenii noștri, dar dacă-i mai puțin brutală, este mai fățarnică. Știm foarte bine, între noi, că aceasta este o încercare de a anexa 600 000 de germani. Se înțeleg foarte bine curențele economice care au împins pe Clemenceau să voiască să ne dea zăcămintele de cărbuni ale Sarrei; dar, ca să le capete, trebuie oare

II. Silezia de sus, o provincie care nu cuprinde orașe mari, dar în care se găsește unul din cele mai însemnate zăcăminte de cărbuni din Germania, căreia îi dă 23% din producția ei totală, trebuie să fie — în urma unui plebiscit¹⁾ — cedată Poloniei. Niciodată Silesia de sus n'a făcut parte din Polonia istorică, iar populația ei e alcătuită din poloni, germani și ceho-slovaci, ale căror proporții respective sunt discutate²⁾. Economiceste, ea este cu desăvârșire germană. Industriile Germaniei orientale își procură dela dânsa cărbunele; pierderea ei ar fi o lovitură hotărâtoare dată organismului economic al statului german³⁾.

să ne dea înfățișarea că voim să șterpelim 600.000 de germani ca să-i facem, în cinci-spre-zece ani, francezi ? (Hervé, în *La Victoire*, din 31 Mai 1919).

1) Acest plebiscit este cea mai însemnată concesie acordată Germaniei în nota finală a aliașilor și una din acele, al căror merit îl poate revendica d. Lloyd George, care niciodată n'a aprobat politica aliașilor pentru granița răsăriteană a Germaniei. Votul nu se poate face înainte de primăvara lui 1920. El poate fi întârziat până în 1921. În acest răstimp provincia va fi guvernată de o Comisiune interaliată. Votul se va face pe comuni și granița definitivă va fi trasă de aliași, potrivit pe de o parte cu rezultatele plebiscitului și pe de altă parte, „cu condițiile geografice și economice ale localității“. Ar trebui să aibă cineva întinse cunoștințe locale pentru ca să prevadă rezultatul. Votând pentru Polonia, o localitate poate scăpa de sarcina indemnitației și de taxele zdrobitoare pe care le-ar suferi votând pentru Germania. Pe de altă parte, falimentul și nepriceperea noului stat polon poate să sperie pe cei cari ar fi dispuși să voteze mai curând pe baze economice decât etnice. A fost de asemeni stabilit că condițiile de viață în ceia ce privește legislația sanitară și socială sunt cu mult mai bune în Silezia de sus decât în regiunile vecine ale Poloniei. Noi admitem, în text, că Silezia de sus va înceta de a fi germană. Dar multe întâmplări se pot ivi într'un an și presupunerea noastră nu-i sigură. Întru cât se va arăta falșă, concluziunile trebuiesc schimbate.

2) Autoritățile germane declară, nu fără a fi contrazise, că după voturile date în alegeri, o treime din populație se va pronunța pentru Polonia și două treimi pentru Germania.

3) Nu trebuie să uităm că printre concesionile acordate prin nota finală a aliașilor cu privire la Silezia, se găsește articolul 90 care zice : „Polonia se îndatorește să încuviințeze pe un nou timp de cincisprezece ani, exportul în Germania a produselor minejor din toate părțile Sileziei de sus trecute Poloniei în temelul

Pierderea minelor din Silesia de sus și din Sarre ar micșora izvoarele de cărbuni ale Germaniei cu aproape o treime.

III. Cu cărbunele care-i rămâne, Germania este silită să înlocuiască, an cu an, pierderea suferită de Franța prin faptul distrugerii și pagubelor pricinuite de războiu, minelor ei din nord. În paragraful 2 al anexei V, din capitolul Reparațiilor, se citește: „Germania va predă în fiecare an Franței o câțime de cărbuni egală cu deosebirea între producția anuală dinnainte de războiu a minelor din nord și din Pas-de-Calais, nimicite de războiu, și producția basenului acestor mine în cursul anului ce se are în vedere. Această predare se va face timp de zece ani și nu va trece de 20 milioane de tone pe an în cursul celor dintâi cinci ani, și de 8 milioane de tone anual pentru cei cinci ani următori.

acestui tratat. Produsele vor fi libere de orice taxe de export și de orice altă sarcină ori restricțiune impusă exportului lor. Ea se îndatorește de asemeni să ia toate măsurile care ar putea fi trebuitoare pentru ca vânzarea la cumpărători în Germania, a produselor disponibile, ale acestor mine, să se poată face în condițiuni tot așa de prielnice ca vânzarea produselor similare vândute în împrejurări analoage la cumpărători din Polonia sau din orice altă țară.“ Aceste dispozițiuni nu par să formeze un drept de preemțiune și e greu de prevăzut urmările lor practice. Totuși, e vădit că dacă minele sunt menținute la puterea lor de producere dinainte și dacă Germania este în stare să se alimenteze din acest izvor, pierderea pe care o va suferi va fi mărginită la efectele produse asupra balanței ei comerciale și nu va avea răsfângeri capitale asupra vieții ei economice. Aceasta este pentru aliași un prilej să facă mai ușor de suportat operațiile acestei înjghebări. Germanii, trebuie s'o spunem, au arătat că acelaș raționament economic care acordă Franței basenul Sarrei, îndeamnă și pentru lăsarea Sileziei de sus, Germaniei. În adevăr, pe când minele sileziene sunt esențiale pentru viața Germaniei, Polonia nu are nevoie de dânsule. Dintr'o consumație totală de 10.500.000 tone înainte de război, Polonia primea din regiunile netăgăduit polone, vecine cu Silezia de sus, 6.800.000 tone, iar 1.500.000 tone din Silezia de sus (din un total de 43.500.000) și restul din ceea ce este acum Ceho-Slovacia. Dar fără nici un izvor provenit din Silezia de sus, ori din ceea ce este acum Ceho-Slovacia, Polonia ar putea fără îndoială, să-și satisfacă nevoile, exploataând mai deplin propriile ei mine care nu's lucrează științificește, sau din zăcămintele Galiziei apusene care au să-i fie atribuite.

Aceasta este o măsură rațională, dacă ar fi singură și ar fi una din acele pe care Germania ar putea s'o îndeplinească, când i s'ar lăsa mijloacele s'o facă.

IV. Cele din urmă clauze cu privire la cărbune fac parte din planul general al capitolului Reparațiilor, după care sumele datorite de Germania trebuiesc să fie plătite parte în natură, în loc să fie plătite în numerar. Ca parte a plăților datorite pentru reparațiuni, Germania trebuie să facă următoarele predări de cărbune ori echivalentul său în coks (predările făcute Franței se adaugă deplin la câtimele acordate prin cedarea Sarrei sau în compensație pentru distrugerile din nord):

I) Franței, 7.000.000 tone pe an, timp de zece ani¹⁾.

II) Belgiei, 8.000.000 tone pe an, timp de zece ani.

III) Italiei, o câtime anuală ridicându-se prin creștere anuală dela 4.500.000 tone în 1919—1920, la 8.500.000 tone pentru fiecare din cei șase ani dela 1923 la 1929.

IV) Luxemburgului, dacă va cere, o câtime de cărbuni egală cu consumația anuală de cărbune german în Luxemburg înainte de războiu.

Toate acestea fac o mijlocie anuală cam de 25 milioane de tone.

Aceste cifre trebuie să fie cercetate în raport cu producția probabilă a Germaniei. Producția cea mai ridicată dinainte de războiu a fost în 1913; ea s'a ridicat la un total de 191.500.000 tone. Din această producție, 19 milioane tone erau consumate pe loc, la mine și după ce se face balanța (adică, scăzându-se importurile din exporturi), erau exportate 35.000.000 tone. Rămâneau, deci, 139.000.000 tone pentru consumația launtrică.

Se socotește că acest total era întrebuințat precum urmează:

1) Franța trebuie să primească pe an timp de trei ani, 35.000 tone de benzol, 50.000 tone de gudron și 30.000 tone sulfat de amoniac

La Căile Ferate	18.000.000	tone
La gaz, apă și electricitate	12.000.000	„
Pentru navigație	6.500.000	„
Pentru gospodărie, mica in- dustrie și agricultură	24.000.000	„
Pentru Industrie	78.000.000	„
	<u>139.000.000</u>	tone

Micșorarea producției datorită pierderii de teritorii este :

Alsacia-Lorena	3.800.000	tone
Basinul Saarei	13.200.000	„
Silesia-de-sus	43.800.000	„
	<u>60.800.000</u>	tone

Prin urmare, după producția din 1913, ar rămâne Germania 130.700.000 tone, sau scăzând consumația de la mine, 118.000.000 tone. Timp de mai mulți ani, 20 milioane tone vor fi trimise Franței ca despăgubiri pentru daunele pricinuite minelor franceze, și 25.000.000 Franței, Belgiei, Italiei și Luxemburgului¹⁾. Fiindcă cifra întâia (20.000.000) este un maximum și a doua (25.000.000) va fi puțin mai mică în timpul celor dintâi ani, putem să socotim că exportările totale pe care Germania s'a îndatorit să le facă, în țările Aliate, vor fi de 40.000.000 de tone, ceace-i va lăsa Germaniei, pe bazele de mai sus, 78.000.000 tone pentru propria ei folosință, față de o consumație de 139.000.000 tone, înainte de războiu.

1) Comisiunea Reparațiilor are dreptul după tratat (partea VIII anexa V, § 10) „să amâne ori să anuleze predările, dacă socoate „că sânt de natură a apăsa în mod excesiv asupra navoilor industriale germane.“ In acest caz, „cărbunele care trebuie procurat pentru înlocuirea minelor distruse va fi predat cu prioritate asupra tuturor predărilor.“ „Această clauză e de cea mai mare însemnătate. După cum se va vedea, este materialmente cu nepuțință Germaniei să procure 45.000.000 tone : ceace înseamnă că Franța va primi 20.000.000 înainte ca Italia să capete ceva. Comisiunea de reparațiuni nu poate schimba nimic din aceasta. Presa italiană a stăruiț asupra acestei dispoziții. Ea pretinde că această clauză a fost introdusă în lipsa din Paris a delegaților italieni. (Gazzetta della Sera din 19 Iulie 1916).

Cu toate acestea, comparația aceasta are nevoie să fie temeinic schimbată pentru ca să fie exactă. În adevăr, pe de-o parte, este sigur că cifrele producției dinainte de războiu nu pot servi ca temelie pentru socotirea producției de-acum. În 1918, producția a fost de 161.500.000 tone față de 191.500.000 în 1913. În timpul celei dintâi jumătăți din 1919, ea a fost de mai puțin de 50.000.000 tone, necuprinzând Alsacia-Lorena și Sarre, dar cuprinzând și Silesia de sus, ceea ce corespunde unei producții anuale cam de 100.000.000 tone¹⁾. Pricinile unei atari scăderi a producției erau în parte trecătoare și excepționale, dar autoritățile germane recunosc, fără să fi fost contrazise, că unele sunt menite să țină câtăva vreme și în viitor. Aceste pricini sunt în parte aceleași ca peste tot aiurea: ziua de lucru, de pildă, a fost scăzută (de la 8 $\frac{1}{2}$ ceasuri la 7 și e puțin probabil că guvernul central să fie în stare s'o aducă înapoi la durata veche. Dar, pe lângă asta, minele sunt în stare rea (din pricina lipsei unor materiale esențiale în timpul blocusului); puterea fizică a oamenilor este strașnic de slăbită prin sub-alimentare, (dacă s'ar da satisfacție numai la o zecime din cererile de reparații, condițiile de trai în loc să fie îmbunătățite, ar fi mai curând micșorate), pierderile de războiu au scăzut numărul lucrătorilor activi. Asemănarea cu starea din Anglia ajunge, ea singură, să ne arate că nu se poate aștepta în Germania din nou o producție ca cea dinainte de războiu. Autoritățile germane socotesc scăderea extragerii cam la 30%, ale cărei cauze se împart cam deopotrivă între micșorarea zilei de lucru și ceilalți factori economici. În general, aceste cifre par de crezut, dar nu am îndeajuns cunoștințe pentru ca să le sprijin sau să le critic.

1) De aici urmează că acum câtăva producția în Germania a scăzut la 60%, aproape, din ceea ce era în 1913. Urmările asupra rezervelor au fost firește, nenorocite și perspectivele pentru iarna viitoare sunt foarte îngrijitoare.

Dacă se ține seamă de factorii arătați mai sus, cifra dinnainte de războiu, de 118.000.000 tone net (adică făcând deducția pierderilor de teritorii și a consumației la mine), trebuie să scadă, probabil, la vreo 100.000.000 tone¹⁾. Dacă 40.000.000 tone sunt exportate în țările aliate, vor rămâne Germaniei 60.000.000 tone pentru ca să-și îndeestuleze consumația ei lăuntrică. Ca și producția, cererea va fi micșorată prin pierderile teritoriale, dar cele mai excesive prețuiri nu pot să socotească această scădere la mai mult de 29.000.000 tone²⁾. Socotelile noastre ipotetice ne arată dar, pe baza funcționării de dinnainte de războiu a căilor ferate și a industriei, că nevoile lăuntrice germane ar fi de 110.000.000 tone, față de o producție de mai puțin de 100.000.000 tone, din care 40.000.000 tone sunt zălogite la Aliați.

Insemnătatea subiectului m'a adus la o analiză statistică puțin cam lungă. E vădit că nu trebuie să dăm o prea mare semnificație datelor precise la care am ajuns, căci sunt nesigure și ipotetice³⁾. Însă caracterul general al faptelor apare în chip irezistibil. Din pricina pierderilor teritoriale și a scăderii de producție, Germania, dacă vrea să mai trăiască ca națiune industrială, nu mai poate, în anii ce vin, să exporteze cărbune (și chiar va atârna de dreptul de cumpărare în Silesia de Sud). Fiecare milion de tone exportat nu iese din teritoriul național decât cu prețul încetării unei industrii. Cu rezultate, care

1) Aceasta presupune o scădere de producție de 15% față de evaluarea de 30% citată mai sus.

2) Aceasta presupune o pierdere de 25% în întreprinderile industriale ale Germaniei și o scădere de 13% la celelalte nevoi.

3) Celitorul trebuie să-și amintească, în deosebi, că aceste calcule nu sînt socoteală de producția lignitei, care se urca în 1913 la 13.000.000 tone brute de lignită pură, ce se adăgeau la un total transformat în 21.000.000 tone de brichete. Această cantitate de lignită era socotită înaintea războiului ca trebuitoare peste producția cărbunilor de pământ. Nu putem spune până la ce punct pierderile de cărbuni pot fi înlocuite printr'o întrebuintare mai întinsă a lignitei, însă unii cred că Germania poate să înlocuiască pierderile de cărbuni ocupându-se mai mult de depozitele de lignită.

vor fi examinate mai departe, acest sistem, în oarecare limite, este *posibil*. Însă e vădit că Germania nu poate să acorde aliaților și nu le va acorda o dare anuală de 40.000.000 tone. Miniștrii aliați cari au spus că Germania poate face aceasta au mințit desigur popoarelor lor, pentru a liniști bănuielile pe care ele le au cu privire la calea pe care ei le conduc.

Prezența acestor dispozițiuni înșelătoare (printre altele) între clauzele Tractatului de pace, este, în deosebi, plină de primejdii pentru viitor. Nu se va mai vorbi de pretențiunile extravagante pentru indemnități de reparațiune, cu care miniștri de finanțe au înșelat publicul, îndată ce ele își vor fi împlinit scopul imediat care e acela de a întârziă ceasul impozitelor și al economiilor. Dar nimeni nu va pierde din vedere, așa de ușor, clauzele cărbunelui, pentru motivul că existența și interesele Franței și Italiei cer în chip absolut ca aceste două țări să facă tot ce le stă prin putință pentru a pretinde satisfacerea acestor creanțe ale lor.

Ca urmare a scăderii producției datorită distrugerilor germane în Franța și micșorării extracției minelor din Anglia și din alte țări, ca urmare a multor alte cauze secundare, precum dezorganizarea transporturilor și a administrației și neputința noilor guvernăminte, situația cărbunelui din întreaga Europă este aproape disperată¹⁾. Primind dela tratat oarecari drepturi, Franța și Italia, vor lupta pentru ele și nu le vor părăsi așa de ușor.

Cum se întâmplă de obicei în adevăratele dileme, cauza Italiei și a Franței posedă o mare tărie, în adevăr hotărâtoare dintr'un anume punct de vedere.

De fapt, situațiunea se va înfățișa ca o chestiune inte-

1) D-l Hoover socotea în Iulie 1919, că producția de cărbuni a Europei, fără Rusia și Balcani, căzuse de la 679.000.000 tone la 443.000.000. Această descreștere s'ar datora pierderilor de brațe și materiale, dar mai ales slăbirii efortului fizic după lipsurile și suferințele războiului, lipsei de material rulant și de mijloace de transport și soartei politice nehotărâte a foarte multor regiuni miniere.

resând industria germană pe deoparte și industria franceză și italiană de altă parte. Se poate admite că livrarea de cărbune va ruina industria germană, dar se poate să fie iarăși adevărat că nelivrarea va primejdi industriile franceze și cele italiene. În acest caz, nu trebuie oare să fie satisfăcuți biruitorii, întemeiați pe drepturile statornicite prin tratat, mai ales că cea mai mare parte a pagubelor provine, la urma urmei, din vina celor învinși? Dacă aceste sentimente și aceste drepturi vor putea trece peste prescripțiile rațiunii, contra-loviturile pe care le vor da vieții sociale și economice a Europei vor fi prea puternice pentru a mai putea fi stăpânite în marginile dintâiu.

Dar aceasta nu este întreaga problemă. Dacă Franța și Italia își compensează deficitul de cărbune cu ajutorul producției germane, atunci Europa de Nord, Elveția și Austria, care mai înainte, în mare parte, își primeau cărbunele din prisosul exportabil al Germaniei, vor fi silit lipsite de orice cărbune. Înainte de războiu, Germania exportă 13.600.000 tone de cărbune în Austro-Ungaria. Ținând seamă că aproape toate zăcămintele fostului Imperiu se găsesc în afară de ceiace este astăzi Austria germană, ruina industrială a acestui stat va fi deplină dacă nu mai poate primi cărbuni din Germania. Situația vecinilor neutri ai Germaniei, care se aprovizionau odinioară din Anglia, dar și din Germania, va fi aproape tot așa de îngrijitoare. Pe o foarte întinsă scară ele vor furniza Germaniei ceea ce-i este numaidecât trebuit, cu condiția să fie plătite în cărbune. De fapt, ele chiar procedează așa¹⁾. În urma dezorganizării economiei monetare, practica schimbului internațional în natură

1) Foarte multe învoeli comerciale au fost stabilite în timpul războiului în acest fel. Dar, în Iunie 1919, învoeli secundare între Germania deoparte, Danemarca, Norvegia și Elveția de alta, hotărâu de asemenea plăți în cărbuni. Sumele de care era vorba nu erau prea mari, însă fără ele, Germania n'ar fi putut obține unt de la Danemarca, grăsime și pește sărat dela Norvegia, lapte și vite de la Elveția.

a ajuns dominantă. Astăzi, moneda rare-ori este, în Europa Centrală și Sud-Orientală, măsura reală a valorii pentru schimburi și nu se poate numai decît cumpăra ceva cu ea, rezultând de aici că o națiune, posedând un product necesar alteia, îl vinde nu pe bani, ci pe îndatorirea din partea celeilalte națiuni ca să-i dea în schimb unele mărfuri trebuitoare. Avem de a face cu un sistem foarte complicat, în comparație cu simplitatea aproape perfectă a vechiului comerț internațional. Dar starea de astăzi așa de ciudată a industriei poate avea oarecare foloase ca imbold la mărirea producției. Orele de muncă plătite cu unt în Ruhr¹⁾ arată până la ce punct Europa modernă a dat îndărăt în privința schimbului și ne dau o pildă pitorească de mediocra organizație economică spre care ne duce repede suprimarea circulației și a liberului schimb între indivizi și între națiuni. Totuși, ele pot produce cărbune acolo unde alte expediente nu au izbutit²⁾. Iar dacă Germania găsește cărbune pentru vecinii neutri, Franța și Italia pot sus și tare zice că în acest caz ea poate și trebuie să-și ție îndatoririle din tractat. Asta va fi foarte drept întrucâtva și ar fi greu de opus acestor reclamațiuni oarecare fapte posibile, ca acestea: dacă minerii germani vor să lucreze pentru unt, nu-i chip să-i faci să producă un cărbune a cărui vânzare nu le va aduce nimic, și dacă Germania nu are cărbuni de trimis vecinilor ei, se poate întâmpla să nu-și poată procura importațiile neapărat trebuitoare existenții sale economice.

Dacă distribuția câtimelor de cărbune ale Europei trebuie să fie o luptă în care Franța va fi satisfăcută întâia, pe urmă Italia, și în care fiecare își va încerca norocul,

1) „Vreo 60.000 de mineri din Ruhr au primit să facă ore suplimentare, pentru a produce cărbune care va fi exportat în Danemarca, importându-se în schimb unt. Acești mineri vor beneficia cei dintâi de acest unt, pentru că au muncit anume pentru a-l obține” (*Kölnische Zeitung*, 11 Iunie 1919).

2) Ce se poate oare spune despre perspective de zile plătite, în Anglia, cu *Whisky*?

viitorul industrial al Europei este întunecat și posibilitățile de revoluție sunt vădite. Situația cere ca interesele particulare și revendicările private, chiar întemeiate pe sentimente și justiție, să facă loc nevoei suverane. Dacă d-l Hoover a calculat exact, producția de cărbune a Europei a scăzut cu o treime. Suntem în fața unei stări de lucruri care cere ca repartizarea să se facă nepărtinitor și drept, în raport cu nevoile, nelăsând la o parte nici un imbold pentru sporirea producției și îmbunătățirea mijloacelor de transport. Stabilirea, în August 1919, de către Consiliul Economic Suprem Interaliat, a unei Comisiuni europene a cărbunilor, cuprinzând delegați ai Angliei, Franței, Italiei, Belgiei, Poloniei și Ceho-Slovaciei, a fost o măsură înțeleaptă (care, bine întrebuințată și îndestulător întinsă, poate să fie de mare ajutor. Dar planurile de reconstrucție le lăsăm pentru capitolul VII. Ne mulțumim aici să schițăm urmările, pe care le-ar aduce Tractatul dacă, prin imposibil, ar fi strict executat, *au pied de la lettre*¹⁾).

2) Dispozițiunile privitoare la minele de fier reclamă o cercetare mai puțin amănunțită, deși efectul lor este ruinător. Ele cer o cercetare mai puțin adâncită, pentru că în mare parte sunt de neînlăturat. Aproape 75% din minereul de fier extras în Germania în 1913, provenia din Alsacia-Lorena. Dealtfel în aceasta constă importanța primordială a provinciilor răpite în 1870²⁾.

1) Chiar dela 1 Septembrie 1919, Comisiunea cărbunilor se găsea în fața neputinței materiale de a face să se execute clauzele tratatului. Ea a hotărât să schimbe aceste dispozițiuni astfel :

„Germania în cele șase luni care urmează, va face predări de 20 milioane tone, care vor înlocui pe cele 45 milioane prevăzute prin tratat. Dacă producția totală a Germaniei depășește nivelul actual care este de 108 milioane pe an, 60% din producția suplimentară până la 128 milioane și 50% din tot suplimentul până la totalul fixat prin tratatul de pace, vor fi predate înțelegerii. Dacă producția totală cade sub 103 milioane, înțelegeria va cerceta situația și va șine socoteală de ea după ce și Germania va fi ascultată.“

2) 21.136.265 tone dintr'un total de 23.607.903 tone. Pierderea de minereu în Silezia de sus este neînsemnată. Scoaterea fie-

Că Germania trebuie să piardă aceste zăcăminte, nici nu se mai discută. Este de știut numai până la ce punct îi vor fi acordate înlesniri pentru dobândirea producțiilor lor. Delegația germană a făcut mari străduinți pentru a asigura trecerea în tratat a unei clauze prin care cărbunele și coksul furnizate de Germania Franței, vor fi schimbate cu *minetta* lorenă. Însă n'au putut dobândi nici o stipulație în această privință și chestiunea rămâne la bunul plac al Franței.

Motivele care vor hotărî politica eventuală a Franței, nu concordă toate între ele. Pe când Lorena cuprinde 75% din zăcămintele de minereu de fier germane, numai 25% din furnale se găseau pe teritoriul Lorenei și al bazinului Sarre. O mare parte din minereu era îndreptată spre Germania propriu zisă. Turnătoriile de fier și de oțel se găseau cam în aceeași proporție de 25% în Alsacia-Lorena. De aceea, deocamdată, politica cea mai economică și mai de folos pentru Franța ar fi să exporteze în Germania, cum s'a făcut și până acuma, o mare parte din producția acestor mine.

Dar pe de altă parte, Franța, reintrând în stăpânirea zăcămintelor lorene, poate să voiască să înlocui, pe cât va fi cu putință, industriile pe care Germania le întemeiasse datorită acelor zăcăminte, prin industrii așezate în interiorul propriilor ei granițe. Va trece multă vreme până ce planul acesta și munca specială trebuitoare pentru înlăturarea lui, vor putea să se dezvolte în Franța, și, chiar în acest caz, numai biziindu-se pe procurare de cărbune german, Franța, va putea, poate, să lucreze minereul loren. Pe lângă aceasta, nesiguranța care domnește cu privire la soarta finală a bazinului Sarre, va tulbura calculele capitaliștilor cari ar plănuși să stabilească industrii noi în Franța.

rului și a oțelului de Luxenburg din Uniunea vamală germană, este importantă în special pentru că această pierdere se adaugă la cea din Alsacia-Lorena. Se poate nota în treacăt că Silezia de Sus conține 25% din producția de zinc a Germaniei.

De fapt, aici cași aiurea, considerațiile politice se pun în chip nenorocit în calea chestiunilor economice. Sub un regim de liber-schimb și de libere relații economice, faptul că fierul se găsește de o parte a unei granițe politice și munca, cărbunele și furnalele de cealaltă parte, ar avea puțină însemnătate. Dar, în situația actuală, oamenii au născocit metode pentru a se săraci ei înșiși unul pe altul. Fericirii individuale, ei preferă urile colective. Dacă ținem socoteală de patimile și de înboldirile actuale ale societății capitaliste europene, pare sigur că producțiunea reală de fier se va găsi împușcinată prin statornicirea noii granițe politice (pe care și sentimentele și justiția istorică o cereau), fiindcă, naționalismul și interesele private sunt astfel îngăduite a pune o nouă frontieră economică, pe aceeași linie de hotar. În starea de acum a Europei este îngăduit acestor din urmă considerații să treacă peste marea nevoie în care se găsește continentul de a obține producția cea mai ridicată și activă pentru a repara distrugerile pricinuite de războiu și pentru a asigura muncitorilor salariul mărit pe care-l pretind¹⁾.

Deși pe o scară mai mică, aceleași influențe se vor face simțite și în cazul eventual al cesiunii Sileziei-de-sus către Polonia. Deși Silezia-de-sus conține fier puțin, prezența cărbunilor a îngăduit aici stabilirea de numeroase furnale. Ce se va face cu ele? Dacă Germaniei i s'au tăiat la vest resursele de minereu, va mai putea ea exporta peste frontierele orientale ceva din ce i-a mai rămas? Scăderea activității producției industriale am putea-o privi ca sigură.

1) În April 1919, Ministerul britanic al municiilor a trimis o comisiune ca să studieze condițiunile metalurgice în Lorena și'n Germania ocupată. Raportul declară că metalurgia Lorenei și ceva mai puțin și aceea a bazinului Sarre, afâră de cărbunele și de coksul Westphaliei. E necesar să se amestece cărbunele Westphalic cu cărbunele din Sarre pentru a obține un coks bun pentru furnale înalte. Metalurgia lorenă este așa de legată de aprovizionările de combustibil german, încât, zice raportul, „aceasta o pune într'o situație nu locmai de invidiat.”

Astfel tratatul lovește în organizația economică, și chiar prin aceasta mai micșorează încă prosperitatea slăbită a colectivității întregi. Hotarele economice care s'au pus între fier și cărbune — aceste temelii ale industriei moderne—nu vor scădea numai producția mărfurilor trebuitoare, ci vor mai ocupa poate, multă muncă omească, pentru a face să circule inutil, după împrejurări, fierul ori cărbunele, pe nenumărați kilometri, pentru a ascultă de hotărârile unui tratat politic sau pentru că s'au ridicat piedici în calea localizării potrivite a industriei.

III.

Rămân dispozițiunile privitoare la transporturi și la sistemul vamal al Germaniei. Aceste părți ale tratatului n'au nici însemnătatea, nici semnificația acelor care au fost discutate până aici. Sunt împunsături de ac, amestecuri, plictiseli, care nu sunt de învinuit atât prin urmările lor, cât prin rușinoasa dezmințire pe care o dau declarațiilor aliaților. Cititorul să examineze ceea ce urmează în lumina asigurărilor de care am mai vorbit și în temeiul cărora Germania a depus armele.

1) Deosebitele clauze economice încep prin mai multe dispoziții care ar fi potrivite cu spiritul punctului al treilea din cele patrusprezece, dacă ar fi reciproce. Atât pentru import, cât și pentru export, precum și privitor la tariful vamale, la reglementări și prohibiri, Germania se leagă pe cinci ani să asigure națiunilor aliăte și asociate tratamentul națiunii celei mai favorizate¹⁾. În ce-o privește, Germania n'are drept la acest tratament.

Vreme de cinci ani Alsacia-Lorena va putea să exporteze în Germania, fără a plăti nici o vamă, aceleași câtimi anuale mijlocii ce a trimis într'acolo dela 1911 până la 1913²⁾. Nu se află dispoziție asemănătoare cu privire la exportul german în Alsacia-Lorena.

1) Articolele 264, 265, 266 și 267. Aceste dispozițiuni nu pot fi menținute mai mult de cinci ani decât de către Consiliul Ligii Națiunilor.

2) Art. 268 (a).

Exporturile polone în Germania timp de trei ani și exporturile din Luxemburg în Germania vreme de cinci ani, se vor bucura de acelaș privilegiu¹⁾, — care nu va fi acordat însă exporturilor germane în Polonia și Luxemburg. Luxemburgul, care multă vreme a fost cuprins, spre folosul lui, în Uniunea vamală germană, de acum încolo este definitiv scos din ea²⁾.

Șase luni, începând dela intrarea în vigoare a tratatului, Germania nu va putea să pună pe importurile puterilor aliate nici o taxă mai ridicată decât taxele cele mai favorabile care erau înainte de războiu. Intr'un termen suplimentar de doi ani și jumătate (ceiace face trei ani în totul), această interdicție va urmă să se aplice la unele mărfuri, mai ales la câteva din acele pentru care se făcură înainte de războiu învoeli deosebite, și tot așa la vin, la uleiuri vegetale, la mătasa artificială și la lâna spălată sau curățită de grăsime³⁾. Avem aici de-a face cu o dispozițiune absurdă și dăunătoare. Ea va împiedică Germania să ia măsurile necesare pentru a-și consacra mijloacele ei mărginite la cumpărarea de obiecte de folos și la plata indemnitațiilor de reparații. Ca urmare a ușurinței financiare a indivizilor, rezultând din nesiguranța în care se găsesc, Germania este amenințată din partea străinătății cu un potop de obiecte de lux și de semi-lux, de care a fost lipsită atâția ani, și care o vor istovi ori vor împuțina slabele-i mijloace comerciale. Aceste dispoziții ating și măsurile pe care ar putea să le ia guvernul german pentru a asigura cumpătarea în acest or-

1) Art. 268 (a) și (c).

2) Marele Ducat încetează de asemenea de a fi neutru și Germania se îndatorază, să primească dinainte toate alcătuirile internaționale ce se vor hotărî de puterile aliate și asociate cu privire la Marele Ducat." (art. 40). La sfârșitul lui Septembrie 1919 s'a făcut un plebiscit pentru a se hotărî dacă Luxemburgul va intra în „uniunea vamală cu Franța sau cu Belgia“. O mare majoritate a hotărît anexarea ei Franciei. Cât despre menținerea uniunii cu Germania, alegătorii n'aveau a se rosti asupra acestei a treia alternative.

3) Art. 269.

din de consumație sau pentru a sporî taxele în vremea perioadei critice. Nu e oare o pildă de lăcomie absurdă și care se întrece pe ea însăși, — (de a silî Germania, printr'o clauză specială și limpede specificată, să lase să intre, fără greutate, ca în zilele cele de belșug, mă-tasa și șampania, după ce i-ai luat toți banii și după ce i-ai cerut să facă în viitor plăți imposibile?

Un alt articol, privitor la regimul vamal, dacă e aplicat, poate să aibă urmări serioase și întinse. Aliații și-au păstrat dreptul să aplice un regim vamal special în teritoriile ocupate pe stînga Rinului, „în cazul când aceste măsuri le-ar părea trebuitoare pentru a salvagarda interesele economice ale populației¹⁾”. Această dispoziție a fost probabil stabilită ca un complement de ajutor al politicii franceze, care ar cam tinde să desprindă de Germania provinciile depe țarmul stîng în timpul ocupației. Proiectul de a întemeia o republică independentă sub o ocrotire catolică franceză, un stat-tampon și care să reducă Germania propriu zisă numai dincolo de Rin, n'a fost încă părăsit. Unii cred că el poate fi îndeplinit prin un regim de amenințări, mîtuirii și lingușiri, așezat pentru un răstimp de cincisprezece ani sau chiar mai mare²⁾.

1) Art. 270.

2) Dispozițiile privitoare la ocupația pot fi rezumate astfel. Teritoriul german situat la vestul Rinului cu capetele de pod, va fi ocupat timp de cincisprezece ani (art. 428). Totuși, „dacă condițiile prezentului tratat sunt cu bună credință executate de Germania, regiunea Coloniei va fi evacuată după cinci ani și cea a Coblențului după zece ani (art. 429). Dar dacă la expirarea celor cincisprezece ani „garanțiile împotriva unei agresiuni, neprovocate, din partea Germaniei n'ar fi socotite ca îndestulătoare de guvernele aliata și asociate, atunci evacuarea trupelor de ocupație ar putea fi întăriată în măsura socotită necesară pentru obținerea susziselor garanții” (art. 429). Dacă, pe de altă parte „fie în timpul ocupației, fie după trecerea celor cincisprezece ani prevăzuți, Comisiunea de Reparații ar socoti că Germania nu voește să îndeplinească toate sau o parte din îndatoririle impuse ei prin acest tratat privitor la reparații, toate sau o parte din zonele specificate la art. 429 vor fi ocupate din nou de către trupele aliata și asociate” (art. 430). Dacă-i este cu neputință Germaniei să-și împlinească toate îndatoririle, efectul dispozițiilor de mai sus, în practică, va fi că aliații, vor ocupa țarmul stîng

Dacă acest articol se execută și dacă sistemul economic de pe stânga este efectiv despărțit de restul Germaniei, atunci se vor naște grele urmări. Dar visurile pe care le alcătuesc diplomații prea iscușiți, nu se înfăptuesc totdeauna și trebuie să avem încredere în viitor.

2) Clauzele primitive înfățișate Germanilor cu privire la căile ferate au fost temeinic schimbate în tratatul definitiv. Ele au fost mărginite la o dispozițiune prin care mărfurile care vin din teritoriile aliate cu destinație pentru Germania sau în transit prin Germania, se vor bucura, din punctul de vedere al taxelor, de tratamentul cel mai favorabil aplicat mărfurilor (de aceeași natură, transportate pe *oricare* din liniile germane „în aceleași condițiuni de transport, mai ales în ceea ce privește lungimea parcurselor”¹⁾). Ca o dispoziție fără reciprocitate, acest act de intervenție în afacerile interne ale altui stat, e greu de justificat, dar efectul practic al acestei clauze²⁾ și al clauzelor asemănătoare care privesc traficul călătorilor³⁾, va atârna foarte mult de interpretarea frazei „aceleași condițiuni de transport”⁴⁾.

al Rinului atât timp cât vor voi. Ei îl vor governa cum vor voi, (de pildă nu numai în ceea ce privește vămile ei și chestiunile privitoare la puterile respective ale reprezentanților guvernului german și ale membrilor comisiunii interaliatate). Iar pentru „chestiunile privind ocupația și neregulate prin prezentul tratat vor fi obiectul unor revizuri ulterioare pe care Germania de pe acum se îndatorește să le observe” (art. 430) Acordul actual în baza căruia vor fi administrate regiunile ocupate a fost publicat în un document oficial englez (Cd. 222). Autoritatea supremă este în mâinile Comisiunii Interaliatate a provinciilor renane, alcătuită dintr'un membru belgian, unul francez, unul englez și unul american. Articolele acestui acord au fost cinstite și foarte cuminte redactate.

1) Art. 565. După cinci ani, acest articol poate să fie revizuit de către Liga Națiunilor.

2) Guvernul german a suprimat, pe căile ferate, cu începere dela 1 Septembrie 1919, toate tarifele protectoare pentru mărfurile de fier și oțel, bazându-se pe faptul, că aceste privilegii ar fi fost anulate prin privilegiile corespunzătoare pe care, după acest articol din tratat, ar fi fost obligat să le deie comercianților aliați.

3) Art. 367.

4) Chestiunile de interpretare și de aplicare sunt supuse Ligei Națiunilor.

Deocamdată, transporturile Germaniei vor fi cu mult mai tare dezorganizate prin cesiunile de material rulant. Prin paragraful 7 al condițiilor de armistițiu, Germania eră ținută să predeă 5.000 de locomotive și 150.000 de vagoane „în bună stare, cu toate piesele și accesoriile trebuitoare”¹⁾. Potrivit Tractatului, Germania trebuie să confirme această predare și să recunoască dreptul aliaților asupra acestui material. Afară de aceasta, ea trebuie să mai predeă toată rețeaua de căi ferate din teritoriile cedate cu complementul lor integral de material rulant „în bună stare de întreținere”, așa cum este arătat în cel din urmă inventar dinainte de 11 Noembrie 1918²⁾. Aceasta însemnează că drumurile de fier cedate, nu trebuie să fie atinse câtuși de puțin de istovirea generală și de stricăciunea materialului rulant german luat în totalitate.

Avem aici de-a face cu o pierdere care, fără îndoială, cu vremea, se va putea înlocui. Dar lipsa de uleiuri pentru uns, stricarea foarte mare pricinuită de războiu, neîndreptată prin reparații, au și redus rețeaua ferată germană la un foarte slab grad de folosință. Noile pierderi pricinuite de tratat vor înrăi această stare de lucruri câtva timp. Ele măresc mult greutatea problemei cărbunelui și a exportului în general.

3) Rămân clauzele privitoare la rețeaua fluvială a Germaniei. Ele sunt în foarte mare parte netrebuitoare și au așa de puține raporturi cu țelurile presupuse ale aliaților, încât scopul lor este în general necunoscut. Ele alcătuiesc totuși o intervenție fără precedent, în afacerile lăuntrice ale unui stat, și pot funcționa așa fel încât să retragă Germaniei orice control efectiv asupra propriului ei sistem de transporturi.

1) Art. 367.

2) Art. 371. Această dispoziție se aplică chiar „liniilor foastei Polonii rusești, redusă de către Germani la lărgimea căilor lor, aceste linii fiind asemănate cu părți desprinse din rețeaua Statului prusian”.

Sub forma lor actuală, ele (nu se pot justifica; dar câteva simple schimbări ar putea să le prefacă în o unealtă folositoare.

Cea mai mare parte dintre principalele fluvii ale Germaniei își au izvorul pe teritoriu străin. Rinul, care vine din Elveția, este astăzi, pe o parte a cursului său, un fluviu de hotar și se varsă în mare în Olanda; Dunărea ia naștere în Germania, dar străbate alte țări în cea mai mare parte a cursului ei; Elba izvorăște din munții Boemiei, astăzi numită Ceho-Slovacia; Oderul străbate Silezia-de-Jos; Niemenul mărginește acuma Prusia Orientală și-și are izvorul în Rusia. Dintre toate aceste cursuri de apă, Rinul și Niemenul sunt fluvii de graniță, Elba este mai mult germană, dar cursul ei superior are o mare importanță pentru Boemia, Dunărea, cât e germană, nu înfățișează interes pentru alte țări, și Oderul este o apă aproape curat germană, afară dacă rezultatul plebiscitului nu va desprinde Silezia-de-Sus de Germania.

Fluviile care, după vorbele tratatului „dau în chip firesc și altor state ieșirea la mare”, cer de netăgăduit o reglementare internațională și garanții anumite împotriva stabilirii de măsuri deosebite. Acest principiu este recunoscut de multă vreme de către comisiunile internaționale care administrează Rinul și Dunărea. Dar în asemenea Comisiuni statele interesate trebuie să fie reprezentate, mai mult sau mai puțin, în proporția intereselor lor. Ei bine, tratatul a făcut din caracterul internațional al acestor râuri un pretext pentru a sustrage rețeaua hidrografică germană (de la controlul Germaniei.

Unele articole iau hotărâri nemerite împotriva deosebirilor care ar putea fi făcute și a piedicilor la libertatea transitului¹⁾. Pe urmă, tratatul acordă administrația Elbei,

1) Art. 332—337. Totuși se poate face excepție pentru § 2. al art. 332, care îngăduie vaselor celorlalte națiuni de a face comerț între orașele germane, însă împiedică vapoarele germane de a face comerț între orașele negermane, fără învoire specială; asemenea și art. 333, care oprește pe Germania de a se sluji de rețeaua ei de apă pentru a-și face un izvor de venituri, poate fi socotite ca fără temei.

a Oderului, a Dunării și a Rinului unor comisiuni internaționale¹⁾, ale căror puteri definitive vor fi stabilite „printr'o convenție generală ce se va stabili de către Puterile Aliate și Asociate și va fi aprobată de Liga Națiunilor”²⁾. În răstimp, Comisiunile își vor elabora regulile lor proprii și se vor bucura de cele mai întinse puteri, „cu deosebire în ceiace privește executarea lucrărilor de întreținere, de întocmire și îmbunătățire a rețelei fluviale, regimul financiar, stabilirea și perceperea taxelor și reglementele pentru navigație”³⁾.

Despre toate aceste este foarte mult de spus. Libertatea transitului este o parte însemnată din buna organizare internațională și ar trebui să existe pretutindeni. Obiecții nu se pot face decât împotriva compunerii Comisiunilor. În orice caz, voturile sunt așa fel socotite încât pun pe Germania în minoritate. În Comisiunea Elbei, Germania are patru voturi din zece; în Comisiunea Oderului, trei din nouă; în Comisiunea Rinului, patru din nouăsprezece; în Comisiunea Dunării, care nu este încă definitiv întocmită, ea nu va avea, fără îndoială, decât o mică minoritate. Pentru administrarea tuturor acestor fluvii, Franța și Marea Britanie sunt pretutindeni reprezentate, dar pentru cuvinte greu de pătruns, Italia și Belgia fac și ele parte din Comisiunea Elbei.

Astfel, marile căi de apă germane sunt date pe mâna unor organe străine care au cele mai întinse puteri. Foarte multe afaceri locale și interne din Hamburg, Magdeburg, Dresden, Stettin, Frankfurt, Breslau, vor fi supuse unei jurisdicțiuni străine. E o stare la fel cași cum puterile Europei continentale ar fi în majoritate în Comitetul privitor la Tamisa sau la portul Londrei.

Unele dispozițiuni secundare urmează căi pe care cer-

1) Niemenul și Mosela ar putea fi mai târziu tratate în același chip.

2) Art. 338.

3) Art. 344. Aceasta privește îndeosebi Elba și Oderul. Comisiunile existente se ocupă pentru Dunăre și Rin și de aceste chestiuni.

cetarea de până acum a tratatului ni le-a făcut familiare. Prin anexa a III-a a capitolului Reparațiilor, Germania trebuie să cedeze până la 20% din tonajul navigației ei lăuntrice. Afară de aceasta, ea trebuie să predea o proporție din flotila sa fluvială (de pe Elba, Oder, Niemen și Dunăre, care va fi hotărâtă de un arbitru american, „ținând socoteală de nevoile legitime ale părților în cauză și în deosebi luând de bază traficul navigației în cei cinci ani dinaintea războiului”). Vasele astfel cedate vor trebui să fie luate din cele mai de curând construite¹⁾. În acelaș fel se va urmări cu vapoarele și remorcherele germane de pe Rin și instalațiilor germane din portul Rotterdam²⁾. Acolo unde Rinul curge între Franța și Germania, Franța are toate drepturile de a întrebuiți apa pentru irigație sau producție de energie, pe când Germania n'are nici un drept³⁾ și toate podurile vor fi proprietate franceză pe toată întinderea lor⁴⁾. În sfârșit, administrația portului pur german de pe Rhin, Kehl, e legată pentru șapte ani de portul Strășburgului și încredințată unui Francez, numit de noua Comisiune a Rinului.

Astfel clauzele economice ale tratatului sunt îndestul de întinse și nimic n'a fost lăsat la o parte din ceea ce ar putea să răci acum Germania sau a-i împiedică dezvoltarea în viitor. Pusă într'o asemenea stare, Germania trebuie să facă și plăți în bani pe o scară și după niște modalități, pe care le vom cerceta în viitorul capitol.

CAP. V;

REPARAȚII.

Înțelegeri ce s'au făcut înaintea negocierilor de pace.

Categoriile de pagube pentru care aliații erau îndreptățiți să ceară reparații sunt arătate în unele părți ale

1) Art. 339.

2) Art. 357.

3) Art. 358. Se dă totuși Germaniei oarecare plăți sau i se admite un credit în raport cu forța motrice luată astfel de Franța.

4) Art. 66.

celor patrusprezece puncte ale Președintelui Wilson, așa cum au fost schimbate de către guvernele aliate în nota lor, al cărui text Președintele l-a comunicat Germaniei, la 5 Noembrie 1918, ca fiind baza negocierilor de pace. Aceste părți au fost citate în întregime la începutul capitolului IV. Ele arată că „Germania va da despăgubiri pentru toate daunele pricinuite populației civile a statelor aliate și proprietății ei prin agresiunea Germaniei pe uscat, pe mare și prin aer”. Înțelesul restrictiv al acestei fraze este întărit prin cuvântarea rostită de Președintele Wilson înaintea Congresului, la 11 Februarie 1918, (termenii acestui discurs făcând anume parte din contractul încheiat cu inamicul), prin care se spune că nu vor fi „nici contribuții de războiu” și „nici amenzi”.

Unii au spus că preambulul¹⁾ paragrafului 19 a condițiilor de armistițiu,—care zice că „orice pretențiuni sau cereri viitoare ale Aliaților și ale Statelor-Unite ale Americii rămân întregi”,—ar desființa toate condițiile precedente și ar lăsa pe Aliați liberi să ceară ce vor. Însă nu e cu putință să se susție că această clauză ocrotitoare, pusă pentru orice întâmplare, căreia nimeni nu i-a dat atunci vreo însemnătate deosebită, poate șterge toate comunicările formale care au avut loc înaintea armistițiului între Președinte și guvernul german ca bază a păcii; că poate suprima cele paisprezece puncte, și prefăce acceptarea

1) Sub rezerva ca orice pretențiuni și cereri viitoare ale Aliaților și ale Statelor-Unite să nu fie atinse, se cere îndeplinirea următoarelor condiții financiare: Reparație pentru daunele făcute. Cât ține Armistițiul nu se va suprima de către dușman nici o valoare publică, care ar putea servi ca o garanție pentru dobândirea reparațiilor pierderilor suferite. Inapoierea îndată a depozitului în numerar al Băncii Naționale a Belgiei și în general inapoierea îndată a oricărui document, a numerarului, a oricăror valori, actuni, bilete de bancă, cu materiale pentru fabricarea lor, privind interese publice sau private în țările ce au fost ocupate. Inapoierea aurului rusesc și român predat Germaniei sau luat de această Putere. Acest aur va fi încredințat Aliaților până la iscălireu păcii.

armistițiului de către Germania în o predare fără condițiuni în ceea ce privește clauzele financiare.

Este desigur numai fraza obișnuită a unor redactori, cari având a întocmi o listă de cereri, nu vor să fie socotită că le cuprinde pe toate desăvârșit. În orice caz, Aliații au lămurit nedumerirea prin răspunsul lor la observațiile germane asupra întâiului text al tratatului, când ei admit că termenii capitolului despăgubirilor trebuie să fie reguțați potrivit cu nota Presidentului din 5 Noembrie 1918.

Socotind, prin urmare, că termenii acestei note sunt obligatorii, avem de explicat înțelesul precis al frazei: „toate pagubele pricinuite populației civile a statelor aliate și proprietății ei prin agresiunea Germaniei pe uscat, pe mare și prin aer”. Puține fraze în istorie au dat de lucru atât de mult sofistilor și juriștilor ca fraza aceasta, care pare totuș simplă și lămurită. Ne vom convinge de asta în secțiunea următoare a acestui capitol.

Unii n'au stat la îndoială să afirme că fraza aceasta cuprinde toată cheltuiala războiului, căci, zic ei, toate cheltuielile de războiu sunt acoperite de impozite și asemenea dări pricinuesc „o pagubă populației civile”. Ei admit că fraza-i cam încurcă și că ar fi fost mai simplu să se spuie: „toate pierderile și toate cheltuielile, de orice natură ar fi”. Mai mult. Ei mărturisesc chiar că aluzia la daunele pricinuite persoanelor și bunurilor „populației civile” este foarte nenorocită; însă, după părerea lor, greșalele de redactare nu trebuie să lipsească pe Aliați de drepturile lor neapărate de biruitori.

Dar nu este numai mărginirea din această frază, luată în înțelesul ei normal și vorba de daunele pricinuite civililor, în opoziție cu cheltuielile militare. Trebuie să ne mai amintim că contextul acestei clauze servește pentru a lămuri cuvântul „restaurare”, din cele patrusprezece puncte. Cele patrusprezece puncte se ocupă de pagubele pricinuite în teritoriile invadate: Belgia, Franța, România, Serbia și Muntenegru, (Italia fiind ui-

tată într'un chip neexplicabil), — dar nu cuprinde daunele făcute pe mare, prin submarine, și acele făcute prin bombardamentele de pe mare, (ca acele dela Scarborough), sau daunele pricinuite de năvăliri aeriene numai. Pentru a acoperi aceste omisiuni, cari cuprind pierderi de vieți sau de bunuri pentru civili, asemănătoare în toate punctele cu cele care au avut loc în teritoriile invadate, Consiliul Suprem a propus Președintelui Wilson adaosul său. La această epocă,—sfârșitul lui Oct. 1918,—cred că nici un om de stat răspunzător nu cugetă să supuie Germania la o indemnitate care să plătească costul general al războiului. Se căută numai a se specifică un punct de cea mai mare însemnătate pentru Marea Britanie, anume că plata daunelor pricinuite necombatantilor și proprietății lor, să nu fie mărginită numai la regiunile invadate, ci să se aplice *tuturor* prejudiciilor de acest fel, pricinuite „pe uscat, pe mare sau prin aer”. Abia mai târziu, cererile populare cu privire la o despăgubire care să acopere toate cheltuelile războiului, au făcut de dorit, într'un scop politic, să se facă acest fapt necinstit și să se caute a se descoperi în cuvântul scris ceea ce nu se găseă în el.

• Interpretând strict învoelile dintre noi, care ar fi, prin urmare, daunele a căror plată putem s'o cerem (dela dușman?¹).

În ce-o privește pe Anglia, ar fi următoarele capete:

a) Daunele pricinuite vieții și bunurilor populației civile prin actele unui guvern dușman, ceea ce ar cuprinde daunele prin năvăliri aeriene, prin bombardamentele navale, prin războiul submarin și prin mine;

1) Trebuie notat în trecut, că aceste învoeli nu cuprind nimic care să mărginească daunele numai la acele pricinuite prin călcarea regulelor războiului. Aceasta înseamnă că e cu putință să ceri despăgubire tot așa de bine pentru captura legitimă a unui vas de comerț pe mare, ca și cu privire la costul războiului submarin nelegiuit.

b) Despăgubiri pentru răul tratament la care au fost supuși internații civili;

Nu ar fi de cuprins cheltuelile generale ale războiului sau prejudiciul indirect pricinuit de pierderile comerciale.

Lista franceză, în afară de capetele de mai sus, ar cuprinde:

c) Daunele pricinuite populației civile și bunurilor ei în zona de războiu și prin atacurile aeriene în dosul liniei de luptă;

d) Despăgubiri pentru jafurile de lucruri de hrană, de materii prime, de turme, de mașini, de obiecte casnice, de lemnărie și alte asemenea, săvârșite în teritoriul ocupat de către guvernele inamice sau supușii lor;

e) Inapoierea amenzilor și rechizițiilor impuse de guvernele dușmane sau de reprezentanții lor, municipalităților și cetățenilor francezi;

f) Despăgubiri supușilor francezi deportați sau siliți să muncească.

La cele de mai sus, ar mai fi să se adauge următorul cap de cerere, deși de un caracter mai îndoelnic:

g) Cheltuelile făcute de către Comisia de Ajutor spre a procură populației franceze din regiunile invadate alimentele și veșmintele trebuitoare.

Revendicările belgiene ar cuprinde articole la fel¹⁾. Dacă ni s'ar putea spune că, în ce privește Belgia, ar fi mai degrabă justificate plăți care să samene cu o indemnizare generală de războiu, aceasta nu s'ar putea întemeia decât numai pe violarea legilor internaționale săvârșită prin năvălirea germană în ea. Inșă, după cum am văzut, în cele patrusprezece puncte nu se găsește nici o dispoziție deosebită cu privire la aceasta²⁾. Cum costul

1) Biletele sau creanțele și bonurile în mărci deținute de către cetățenii allati în regiunile ce au fost ocupate n'ar trebui asimilate cu despăgubirile, ci ar trebui să fie cuprinse în răfuiala datorțiilor dușmane tot așa ca și celelalte sume datorite aliaților.

2) O clauză specială în favoarea Belgiei a fost trecută în tratat și a fost primită fără discuție de germani.

ajutoarelor date Belgiei (prevăzute la § g de mai sus) și cheltuelile generale de războiu ale acestei țări au și fost plătite prin avansuri făcute de guvernele Angliei, Franței și Americii împreună, Belgia, probabil, că va întrebuița orice plată din nou ce i-ar face Germania, pentru a se elibera, în parte, de datoria contractată față de aceste guverne. Astfel că toate reclamațiile de acest fel, nu fac decât să sporească revendicările celor trei state împrumutătoare.

Revendicările celorlalți aliați ar fi la fel. Inșă, în privința lor, problema se pune într'un chip cu totul deosebit, rămânând adică a se ști până la ce punct Germania poate fi făcută răspunzătoare de daunele pricinuite, nu de ea, ci de cobeligeranții ei, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia. Avem de-aface cu una din numeroasele chestiuni la care cele patrusprezece puncte nu dau răspuns lămurit. În adevăr, pe deoparte, ele vorbeșc în punctul 11 de acoperirea daunelor pricinuite României, Serbiei și Muntenegrului, fără a vorbi de naționalitatea trupelor ce au pricinuit dauna, iar pe de altă parte, nota Aliților vorbește despre agresiunea „germană”, când ar fi trebuit să vorbească despre agresiunea „Germaniei și a Aliților săi”. Este îndoelnic, deci, dacă, urmând strict litera acestui act, se pot cere Germaniei despăgubiri pentru daune pricinuite, de pildă de Turci, în canalul Suez sau de submarinele austriace în Adriatica. Dar suntem aici în fața unui caz în care Aliții, dacă vor să întindă unul din puncte, ar putea să facă pe Germania răspunzătoare solidar, fără a se pune prea mult în opoziție cu intențiile generale ale îndatoririlor lor.

Cât despre starea dintre înșiși aliații, ea este cu totul deosebită. Dacă Anglia și Franța ar lua tot ce poate plăti Germania, lăsând pe Italia și pe Serbia să scoată ce vor putea din resturile Austro-Ungariei, aceasta ar fi o foarte mare nedreptate și o lipsă de bună credință.

E limpede că între Aliți activul ar trebui să fie totalizat și împărțit în proporția revendicărilor globale.

În acest caz, și dacă se primește ca întemeiată socoteala mea de mai jos, după care, toată putința de plată a Germaniei ar fi istovită prin reclamațiile directe și legitime pe care Aliații le ridică împotriva-i, chestiunea de a ști dacă ea este răspunzătoare pentru Aliații ei, devine astfel academică. De aceea o politică de stat cuminte și înaltă ar fi lăsat ca Germania să se folosească de această îndoială și nu-i s'ar fi reclamat despăgubiri decât pentru daunele pe care ea singură le-a pricinuit.

Dar care ar fi, după sistemul de mai sus, totalul cerințelor? Nu există cifre pe care s'ar putea întemeia o prețuire exactă și științifică; de aceea dau numai presupunerile mele, precedându-le de următoarele considerațiuni:

Totalul daunelor materiale săvârșite în regiunile invadate a fost obiectul unor exagerații foarte mari, deși firești poate. O călătorie prin regiunile devastate ale Franței, este izbitoare la vedere. În timpul iernii 1918—1919, înainte ca natura să fi ascuns scena sub mantaua ei milostivă, grozăvenia și pustirea se înfățișă ochilor în toată desăvârșita ei măreție. Mizeria eră deplină. Nici o clădire nu mai putea fi locuită, nici un ogor nu mai putea fi lucrat. Totul eră pustit, peste tot, în acelaș fel: o grămadă de moluz, mlaștine în gropi de obuze, sârme cu ghimpi încălcite¹⁾. Și această asemănare eră impresionantă. Câtimea de muncă ce părea trebuitoare pentru a ridica asemenea regiuni, părea incalculabilă. Și călătorul care se întorcea de acolo nu găsea în închipuirea lui suma de miliarde de livre, care să fie în stare să

1) Pentru observatorul englez totuși, o scenă mai ales se deosebește de celelalte: câmpul de bătaie de la Ypres. În acest colț pustiu și spectral, culoarea și înfățișarea priveliștei păreau a arăta călătorului amintirile pe care le cuprindea pământul. Acel care a vizitat localitatea la începutul lui Noemvrie 1918, atunci când câteva cadavre germane mai adăogau încă o culoare de realism și groază. atunci când marea luptă nu era sfârșită încă, acela ar fi putut simți cu mult mai bine aci decât aiurea sărășnicia războiului și în acelaș timp înălțarea tragică și mișcătoare care, în viitor îi va transforma grozăvenia priveliștii.

exprime pustiirea întipărită astfel în mintea sa. Unele guverne, pentru felurite cuvinte ce pot fi înțelese, nu s'au sfiit să exploateze puțin aceste sentimente.

În ceea ce privește Belgia, mi se pare că sentimentul popular se înșeală. Oricum, Belgia este o țară mică și zona pustiită nu cuprinde decât o mică parte din ea. Întâia năvălire germană, în 1914, a pricinuit câteva pagube locale; după aceea, linia de bătaie nu s'a schimbat mereu, ca în Franța, pe o largă fâșie a țării. De fapt ea a stat pe loc și ostilitățile au fost țârmurite într'un mic colț al regiunii, din care o mare parte eră și înainte înapoiată, săracă și adormită, și nu cuprindeă nici una din industriile vii ale țării. Câteva stricăciuni au fost făcute pe mica zonă ce a fost inundată; Germanii, în retragere, au făcut distrugerii la clădiri, la plantații, la mijloacele de transport; de asemenea-au jefuit mașini, turme și alte bunuri mobile. Dar Bruxelles, Anvers și chiar Ostende, au rămas aproape întregi, și în totalitate, pământul, care e bogăția de căpetenie a Belgiei, e cam tot așa de bine lucrat ca și înainte. Poți să treci cu automobilul dela un capăt la altul al regiunilor pustiite, fără să știi ce a fost pe aici, pe când în Franța, altfel de distrugerii, pe altă scară, s'au făcut. În industrie prădăciunea a fost foarte mare și pentru moment paralizează orice activitate. Dar prețul adevărat de acum al mașinărilor de înlocuit nu e peste măsură urcat și câteva zeci de milioane ar acoperi îndestulător valoarea totală a tuturor mașinilor pe care le-a avut vreodată Belgia. În afară de asta, un statistician nepărtinitor nu trebuie să uite că Belgienii au un instinct de conservare deosebit de dezvoltat și marele număr de bilete de bancă germane¹⁾, deținute în țară în momentul armistițiului, arată că, cel puțin, unele clase ale societății, cu toată asprimea și barbaria stă-

1) Aceste bilete, prețuite la un total care nu e mai mic de șase miliarde mărci, sunt astăzi o pricină de mare încurcătură și de pierdere pentru guvernul belgian, de oarece el le-a răscumpărat dela nașionalii săi cu un curs de 1 fr. 20 marca. Acest curs de

pânirii germane, au găsit mijlocul să tragă foloase (dela năvălitor. După cât am văzut, revendicările belgiene împotriva Germaniei, se urcă la o sumă superioară evaluării totale a averii țării dinainte de războiu, așa că e vădit cu neputință să fie ținute în seamă¹).

Ne vom călăuzi de evaluarea oficială a bogăției Belgiei, publicată în 1913 de către Ministrul de finanțe, care este următoarea:

	Milioane de livre sterlinge
Pământ	264
Clădiri	235
Averi particulare	545
Numerar	17
Mărfuri etc.	120
Total	1.181 (aproape 30 miliarde lei).

Acest total dă, pe cap de locuitor, o mijlocie de 156

schimb fiind cu mult superior cursului mărcii la acea epocă (și de atunci marca a scăzut și un franc belgian face trei mărci), a fost pricina intrării prin contrabandă a unei enorme cantități de mărci. Guvernul belgian luase această măsură nesocotită, în parte pentru că spera că Conferința Păcii va face din răscumpărarea al pari a acestor bilete întâia sarcină care va fi impusă Germaniei. Dar Conferința a susținut că reparațiile propriu zise trebuiau puse înaintea regulării transacțiilor bancare imprudente efectuate pe un curs de schimb prea urcat. Posesiunea din partea Belgiei a acestei mari grămezi de monedă germană, adăogită la totalul de aproape două miliarde mărci deținute de guvernul francez, pe care le-a schimbat în aceleași condiții în folosul locuitorilor din regiunile invadate și din Alsacia-Lorena, îngreuiază în mod serios pozițiunea mărcii pe piețele străine. Desigur ar fi de dorit, pentru guvernul belgian și pentru cel german să ajungă la o înțelegere între ele în această privință, dar aceasta e greu, în urma privilegiului de prioritate pe care-l posedă Comisiunea Reparațiilor asupra întregului activ disponibil al Germaniei.

1) E drept, să adaog că prea marile cereri arătate în numele Belgiei nu cuprind numai pustiirile propriu zise, ci și foloasele și câștigurile pe care Belgienii, fără îndoială, le-ar fi putut cu temeiu nădăjdui dacă n'ar fi fost războiul.

L. st., pe care Dr. Stamp, cea mai înaltă autoritate în materie, este dispus s'o socotească, *prima facie*, ca prea mică (deși nu admite unele estimatii cu mult superioare care au circulat mai pe urmă). Bogăția pe cap de locuitor e, în adevăr, în țările imediat vecine cu Belgia, de 167 L. st. în Olanda, 244 L. st. în Germania și 303 L. st. în Franța¹⁾. Oricum ar fi, un total de 1.500 milioane L. st., dând o mijlocie cam de 200 L. st. de cap, ar putea fi socotit deplin îndestulător. Estimația oficială a pământului și a clădirilor este fără îndoială mai exactă decât celelalte. Pe de altă parte, trebuie socotit și o mărire a prețului de construcție.

Fiind date aceste considerațiuni, noi nu evaluăm pierderea *materială* reală încercată de proprietatea belgiană, ca urmare a distrugerilor și jafului la peste 150.000.000²⁾ L. st., ca *maximum*. Nu îndrăznesc să dau o estimatie inferioară acesteia, care este așa de depărtată de părerile curente, dar am fi mirați dacă s'ar putea dovedi cu te-meiu chiar și acest total. Reclamațiile cu privire la taxe, amenzi, rechiziții, ar putea să se ridice la ceva mai mult de 100.000.000 L. st. Dacă mai cuprindem în despăgubiri și sumele avansate Belgiei de către Aliați, pentru acoperirea cheltuelilor ei de războiu și pentru a-i procura ajutoare, trebuie să mai adăogim încă 250.000.000 L. st., ceea ce face în total 500.000.000 L. st. (12 și $\frac{1}{2}$ miliarde lei).

În Franța, distrugerea este pe o scară cu mult mai însemnată, nu numai din pricina lungimei liniei de luptă, dar și din pricina întinderii cu mult mai mari a teritoriului cotropit de războiu. În de-obște, se crede că Belgia e principala victimă a războiului. E o greșală. Ținând socoteală de pierderile omenești, de daunele pricinuite proprietății și de sarcinile datoriiilor viitoare, se va vedea, credem noi, că Belgia, dintre toți beligeranții,

1) „*The wealth and income of the chief Powers*,” de I. C. Stamp (*Journal of the Royal Statistical Society*, July 1919).

2) Deci 3.750.000.000 lei, socotind livra *al pari* 25 lei pentru înlocuire (*Trad*).

așară de Statele-Unite, a făcut jertfele cele mai puțin însemnate. Dintre toți aliații, Serbia a avut, proporțional, suferințele și pierderile cele mai mari, și după Serbia vine Franța. Tot atât cât și Belgia, Franța a fost victima ambiției germane. Pentru Franța, cași pentru Belgia, războiul nu putea fi înlăturat. După părerea noastră, cu toată politica ei la Conferența Păcii, — o politică datorită mult suferințelor sale, — Franța are cele mai largi drepturi la generozitatea noastră.

Situația specială ocupată de Belgia în mintea multimilor, este firește datorită faptului că în 1914 jertfa ei a fost cu mult mai mare decât a oricărui aliat. Însă, după 1914, ea n'a mai jucat decât un rol mai mic. A urmat din aceasta că la sfârșitul lui 1918, jertfele ei relative, — exceptând suferințele invaziei cari nu se pot măsura în bani, — au trecut pe al doilea plan. Din anumite puncte de vedere, ele au fost inferioare, de pildă, jertfelor Australiei. Nu spunem aceasta pentru a scăpa de îndatoririle cari ne sunt impuse față de Belgia, prin declarațiunile făcute foarte des de către bărbații noștri de stat răspunzători. Marea Britanie nu trebuie să caute să aibă nici cea mai mică plată dela germani, atâta vreme cât dreptele pretenții ale Belgiei nu vor fi fost deplin satisfăcute. Dar aceasta, însă, nu este un cuvânt pentruca, noi sau ea, să nu spunem adevărul asupra totalului.

Reclamațiile franceze sunt cu mult mari. Dar și aici, cum au arătat statisticienii francezi de bună credință, s'au făcut exagerări excesive. Nu mai mult de 10% din teritoriul francez a fost ocupat de inamic și cu mai mult de 4% se găseă în zona în adevăr pustie. Din șaiszeci de orașe franceze de mai mult de 35.000 locuitori, două numai au fost distruse: Reims (115.178) și Saint-Quentin (55.571); trei altele au fost ocupate: Lille, Roubaix și Douai, și au suferit prădăciuni de mașini și de alte buuri, dar de altfel n'au îndurat mari stricăciuni. Amiens,

Calais, Dunkerque și Boulogne au avut oarecare stricăciuni în urma bombardamentului și atacurilor aeriene, dar valoarea orașelor Calais și Boulogne a trebuit să fie sporită prin deosebitele lucrări ale armatei britanice.

Anuarul statistic al Franței din 1917, prețuște proprietatea clădită a Franței întregi la 59,5 miliarde franci (2.380 milioane Liv. st.)¹⁾. Prin urmare, se trece cu mult peste realitate, evaluându-se pagubele suferite numai la clădiri la 20 miliarde franci²⁾, cum s'a făcut în Franța. Cifrele de 3 miliarde de franci (120 milioane Livre st.), după prețurile dinainte de războiu sau 6,300 milioane franci (250 milioane L. st.), după prețurile de acum, ar fi cu mult mai apropiate de adevăr.

Pământul francez, (fără clădiri), este evaluat între 62 și 78 miliarde franci; a socoti pagubele pe care le-a suferit la 2.500 milioane franci, ar fi deci extravagant.

Cercetătorii competenți n'au estimat niciodată capitalul agricol total al Franței la mai mult de peste 10 miliarde franci³⁾. Mai rămân pagubele la mărfuri și mașini; pagubele pricinuite minelor de cărbuni și căilor ferate și multe alte articole secundare. Dar aceste pierderi, deși serioase, nu pot să fie evaluate la sute de milioane de livre sterlinge pentru o așă de mică parte a Franței. În scurt, va fi greu să se stabilească o socoteală depășind L. st. 750.000.000 (125 $\frac{1}{2}$ miliarde franci) pentru pagubele fizice și materiale pricinuite în zona ocupată și pustiită a Nordului Franței⁴⁾. Această estimatie este con-

1) Alle evaluări variază dela 2.420 milioane l. st. la 2.640 milioane l. st. A se vede: Stamp loc. cit.

2) Aceasta a fost demonstrat limpede și curajos de către d. Charles Gide, în *l'Emancipation* din Februarie 1919.

3) Pentru amănuntele acestor cifre, a se vede Stamp loc. cit.

N. B. d. Keynes dă datele în livre. Ele au fost transformate în lei socotind pentru înlesnire 0 livră 25 lei. (Not. trad.)

4) Chiar dacă mărimea daunelor materiale s'ar stabili, va fi poate greu de a stabili un preț pentru ele, căci suma firește va atârna de vremea când se va face restaurarea și de metodele

firmată de părerea d-lui René Pupin, autorul care a evaluat în chipul cel mai clar și mai științific bogăția franceză dinainte de războiu¹).

Acest autor competent prețuește pierderile materiale în regiunile invadate între 10 și 15 miliarde franci²). Sototelile mele au ajuns tocmai între aceste două cifre.

Totuși, D-l Dubois, vorbind în numele Comisiunii bugetului în Camera Deputaților, a dat cifra de 65 miliarde franci, „ca un minimum” care nu cuprinde nici taxele

ce se vor urmă. Ar fi cu neputință de a repara daunele într'un an sau doi cu orice preț ar fi, și o încercare pentru a ajunge la aceasta, fără a ține în seamă câtimele de muncă și de materiale disponibile, ar putea să urce prețurile oricât de sus. Trebuie, cred eu, să presupunem că munca și materialele vor costa atât cât se plătește curent în lume îndeobște. De fapt, putem spune că niciodată nu se va putea dobândi o restaurare deplină cu totul. Ar fi ruinător să se caute asemenea rezultate. Multe orașe erau vechi și nesănătoase, multe sate mizerabile. Ar fi absurd să se restabilească aceleași construcții în aceleași locuri. Cât privește pământul, înțelepciunea poate cere uneori ca anume părți să fie lăsate, mai mulți ani pârloagă. S'ar putea socoti o sumă totală, considerată ca reprezentând daunele materiale, și Franța să fie liberă s'o cheltuiască cum ar socoti că e mai bine pentru îmbogățirea ei economică globală. Primul vânt al acestei discuțiuni a și suflat în Franța. O lungă dezbateră fără concluziune s'a desfășurat la Camera Deputaților în primăvara lui 1919, pentru a se ști dacă locuitorii regiunilor devastate vor fi siliți să-și restaureze bunurile întocmai ca înainte de războiu sau dacă vor fi liberi să-și întrebuițeze cum vor vroi despăgubirile ce vor primi. Eră vădit mult de spus în amândouă privințele: în primul caz proprietarii ar avea de suferit prin faptul că nu vor putea nădăjdui să intre în folosința bunurilor lor mulți ani, fără a putea să se stabilească aiurea; în al doilea caz, dacă ar fi liberi să primească despăgubirile și să se stabilească aiurea, Nordul Franței n'ar mai putea fi niciodată restaurat. Noi socotim totuși că înțelepciunea cere să se lase locuitorilor o mare latitudine și că trebuie lăsate cauzele economice să-și urmeze mersul lor.

1) *La Richesse de la France*, publicată în 1916.

2) *Revue Bleue* din 3 Februarie 1919. Această citație se găsește într'o culegere remarcabilă de evaluări și păreri, care alcătuiesc capitolul IV din *La Liquidation financière de la Guerre* de H. Charriant și R. Hacault. Mărimea generală a estimărilor mele se mai găsește confirmată prin întinderea reparațiilor făcute până acum cum se arată într'un discurs rostit de d-l Tardieu la 10 Octombrie 1919, în care d-sa spunea: „La 16 Septemvrie trecut, din

de războiu, nici pierderile pe mare, nici drumurile distruse, nici monumentele sfărâmate". Și d-l Loucheur, ministrul Reconstrucției Industriale, a declarat în Senat, la 17 Februarie 1919, că reconstituirea regiunilor devastate, vor costa 75 miliarde franci, — mai mult decât îndoitul evaluării făcute de d-l Pupin, pentru întreaga avere a locuitorilor acelor regiuni. Și tot atunci, d-l Loucheur, a început să aibă înaintea Conferinței Păcii, un loc pe planul întâiu, susținând revendicările Franței și, ca și alții, a socotit, poate, că adevărul strict nu se potrivește cu cerințele patriotismului¹).

Cifrele discutate până aici nu formează totuși totalitatea cererilor Franței. Mai rămân, în deosebi, taxele și rechizițiile percepute în regiunile ocupate și pierderile suferite de marina comercială franceză prin faptul atacurilor crucișătoarelor și a submarinelor germane. E probabil că 200 milioane L. st. ar ajunge să satisfacă aceste cereri, însă, pentru ca să nu ne înșelăm, vom spori, arbitrar, suma cererilor franceze până la 300 milioane L. st., pentru aceste capete de cereri, ajungând astfel la un total de 800 milioane L. st. (20 miliarde lei).

Domnii Dubois și Loucheur și-au făcut declarațiile lor la începutul primăverii lui 1919. Un discurs, rostit de către d-l Klotz înaintea Camerei franceze, șase luni după aceea (5 Septembrie 1919), poate fi mai puțin iertat. În acest discurs, Ministrul de Finanțe socotea totalul cererilor de despăgubire a Franței pentru daunele pricinuite proprietății, (cuprinzând, fără îndoială, și pier-

2.246 kilometri de căi ferate distruse, 2.016 fuseseră reparate; din 1.075 kilometri de canale, fuseseră reparate 700; din 1.160 de construcții — ca poduri, tuneluri, — care fuseseră dărâmate, 588 fuseseră înlocuite; din 350.000 de case ruinate de bombardament 60.000 fuseseră reclădite; din 1.800.000 hectare devenite inutilizabile din pricina războiului, 400.000 fuseseră din nou cultivate și alte 200.000 sunt pe cale de a fi semănate. Mai mult de 10.000.000 km. de sârmă ghimpată a fost ridicată.

1) Unele din aceste evaluări cuprind despăgubiri și pentru daunele de tot felul și nemateriale ca și pentru cele materiale.

derile pe mare, etc.), însă fără de pensuni și alocațiuni), la un total de 134 miliarde franci, adică la un total de șase ori mai mare decât cel dat de mine. Chiar dacă cifrele mele ar fi greșite, acele ale d-lui Klotz nu au putut fi justificate niciodată.

Amăgirea poporului francez de către miniștri a fost atât de mare, încât atunci când se va face lumină — și aceasta se va întâmpla în curând, — (atât cu privire la adevăratele drepturi ale Franței, cât și la capacitatea Germaniei de a le satisface) — ea va avea urmări grele nu numai asupra d-lui Klotz, ci va putea cuprinde și guvernul și întreaga societate pe care o reprezintă.

Pe bazele actuale, revendicările britanice ar trebui să fie mărginite, în practică, la pierderile pe mare, — pierderi de bastimente și de încărcături. Anglia ar mai cere, bine înțeles, reparația daunelor pricinuite proprietății civile de atacuri aeriene și prin bombardamentele maritime, dar sumele pe care le reprezintă acest ultim cap de cerere sunt neînsemnate în raport cu cifrele de care ne ocupăm. Ar ajunge, poate, cinci milioane livre st. pentru tot și zece milioane livre st. cu siguranță ar fi destul (125—250 milioane lei).

Marina comercială engleză, fără a socoti vasele de pescuit, a pierdut, de pe urma războiului, 2479 bucăți, cu un tonaj global de 7.759.090 tone brute¹⁾. Pot fi deosebiri de păreri cu privire la costul adevărat al înlocuirii lor; prețuind 30 L. st. tona brută, totalul s'ar urca la 200.000.000 Livre ster., ținând seamă că acest preț, din pricina creșterii rezezi a construcției maritime, poate fi găsit mai curând prea ridicat, însă el poate să fie înlocuit prin oricare altul, după socotința unor autorități mai competente decât mine²⁾. Prețuirea mărfurilor

1) O parte însemnată din ele au fost pierdute în serviciul aliaților; trebuia să nu fie cuprinsă de două ori, odată cu cerele noastre și odată cu ale lor.

2) Faptul, că în cifrele de mai sus nu sunt socotite 671 vase de pescuit scufundate, cu un tonaj de 71.765 tone brute, și 1.885 vase de 8.007.967 tone stricate însă nescufundate, se compen-

de pe vase este grea. O evaluare de 40 L. st. tona de încărcătură este poate cea mai bună prețuire aproximativă cu putință; așa că, mărfurile pierdute s'ar ridica deci la 310.000.000 L. st. și totalul daunelor pricinuite marinei comerciale, ar fi deci 540.000.000 L. st. (13 și 1/2 miliarde lei).

Un adaos de 30.000.000 L. st., la suma de mai sus, ar răspunde mai mult decât îndestulător la reclamațiile internațiilor civili și la reparația pagubelor pricinuite de atacuri aeriene și de bombardamente. Creanța totală a Mării Britanie ar fi astfel fixată la 570.000.000 L. st. Fără îndoială e surprinzător că valoarea în bani a cererii noastre se deosebete atât de puțin de aceea a Franței și e chiar mai mare decât cea a Belgiei. Dar, fie că le-am măsura în bani, fie prin daunele pricinuite puterii economice a țării, pagubele suferite de marina noastră comercială sunt enorme.

Mai rămân revendicările Italiei, Serbiei și României, ca urmare a invaziilor, și acele ale altor țări care, ca Grecia¹⁾, au suferit pierderi pe mare. Voiu admite pentru discuția de față că aceste reclamații pot fi îndreptate asupra Germaniei, chiar dacă ele nu-și au origina directă în acte săvârșite de ea; dar nu cuprindem în aceasta nici o cerere de acest fel în favoarea Rusiei²⁾. Pierderile încercate de către Italia în regiunile invadate sau pe mare nu sunt prea grele. Ele ar fi din belșug acoperite printr'o sumă între 50.000.000 și 100.000.000 Lire st. (1 1/4—2 1/2 miliarde lei).

sează prin ceace poate fi excesiv în evaluarea cursului cifrelor înlocuirii de mai sus.

1) Pierderile marinei grecești au fost foarte mari din pricina primejdiilor ce erau pe Mediterana, însă ele au fost suferite adeseori în serviciul aliațiilor cari au plătit deadreptul sau indirect pagubele. Revendicările pe care le-ar putea pretinde Grecia pentru pagube maritime încercate în serviciul naționalilor săi nu ar fi prea mari.

2) În tratat se găsește o rezervă cu privire la această chestie: „Puterile aliate și asociate rezervă, în chip expres, drepturile Rusiei de a obține dela Germania toate restituirile și reparațiile bazate pe principiile prezentului tratat.”

Din punct de vedere umanitar, suferințele Serbiei¹⁾ au fost cele mai mari dintre toate, însă pierderile ei, măsurate în bani, nu dau o cifră prea mare, din pricina slabei ei dezvoltări economice. D-rul Stamp (*loc. cit.*) citează o estimăție făcută de statisticianul italian Maroi, care evaluează averea națională a Serbiei la 486 milioane L. st., adică 105 L. st. de locuitor²⁾. Cea mai mare parte a acestei averi este de altminteri, în pământ, care n'a suferit daune pentru totdeauna³⁾. Cum nu dispunem decât de date neîndestulătoare, noi nu putem face ipoteze decât cu privire la *ordinea de mărime* a creanțelor legitime a acestui grup de națiuni. Preferăm, deci, să nu facem decât o coniectură și să fixăm cifra, pentru întregul grup, la o sumă globală de 250.000.000 L. st. (6¼ miliarde lei).

Ca încheiere, ne aflăm în fața următoarelor cifre:

	Milioane L. st.
Belgia	500 ⁴ (12,5 miliarde lei)
Franța	800 (20 " ")
Marea Britanie	570 (14.250 " ")
Ceilași Aliași	250 (6.250 " ")
Total	2.120 L. st. (53 " ")

1) D-rul Diurici, în *Economic and statistical Survey of the Southern Slav Nations (in Journ l of Royal Statistical Society, Mai 1919)* citează cifre extraordinare de pierderi omenești. „După rapoartele oficiale numărul acelor care au murit în războiu sau în captivitate până la ofensiva sârbă din urmă se ridică la 320 000 de oameni, ceea ce înseamnă că jumătate din populația bărbătească între 16 și 60 de ani a căzut în războiul european. Pe lângă aceasta, autoritățile medicale sârbești socotesc că 300.000 de civili au murit de tifos și că se pot evalua la 50.000 de persoane pierderile populației internate în lagărele inamice. În timpul celor două retrageri din Serbia și în retragerea din Albania, au pierit 200.000 de copii și tineri. În sfârșit, în timpul celor trei ani de ocupație, 250 000 de decese au fost pricinuite din lipsa de hrană și de îngrijiri medicale.” El socotește pierderile omenești totale la un milion de suflete, adică mai mult de cât o treime din populația Serbiei vechi.

2) *Come si calcolo e a quanto ammonta la ricchezza d'Italia e della altro principali nazioni*, publicată în 1919.

3) Reclamațiile prea ridicate pe cari le fac Sârbii, cuprind unele capete ipotetice pentru daune indirecte, nu materiale, care, deși reale, nu sunt admisibile după formula noastră.

4) Presupunând că se cuprind 250 milioane L. st. în cheltuielile de războiu, acoperite prin împrumuturi dela aliași.

Nu mai e nevoie să atrag luarea aminte a cititorului asupra faptului că tabloul acesta cuprinde foarte multe presupuneri și că cifra stabilită pentru Franța e, probabil de criticat. Avem însă credința că *ordinea de mărime*, privită deosebit de cifrele precise, nu e peste măsură greșită. Aceasta se poate exprima spunând că cererea dela Germania, — întemeiată pe interpretarea, adoptată, mai sus, a angajamentelor luate de către Puterile Aliate înaintea Armistițiului — trebuie, fără îndoială, să nu fie sub 1.600 milioane L. st. și să nu treacă de 3 miliarde L. st. (40—75 miliarde lei).

Acesta e totalul cererilor pe care avem drept să le facem dușmanului. Pentru cuvinte care se vor vădi mai deplin în urmă, mi se pare că ar fi fost mai înțelept și mai drept de a cere guvernului german, în timpul negocierilor de pace, să consimtă a plăti două miliarde livre (50 miliarde lei), ca datorie totală, fără nici o altă cercetare a amănuntelor. Ar fi fost o soluție hotărâtă și imediată și s'ar fi cerut Germaniei o sumă pe care n'ar fi fost cu totul în neputință de a o plăti, dacă i s'ar fi făcut oarecari îngăduiri. Această sumă ar fi fost apoi împărțită între aliați, după nevoi și dreptatea generală.

Dar chestiunea n'a fost rezolvată cum se cuvenea.

II

CONFERINȚA ȘI CLAUZELE TRACTATULUI.

Nu cred că la epoca armistițiului, autoritățile cu răspundere ale Puterilor Aliate să fi așteptat dela Germania o despăgubire care să treacă peste costul reparațiunii daunelor materiale pricinuite direct prin invazie în teritoriile aliate și prin campania submarină. În acea vreme nu se știă încă dacă Germania va primi condițiile noastre, care, în alte privințe, erau, silit, aspre. S'ar fi

socotit ca un act foarte nepolitic, riscul de a prelungi războiul, cerând Germaniei plata unor sume, pe care opinia aliată nu le spera și care, în orice caz, și fără îndoială, n'ar fi putut fi dobândite. Ne închipuim totuși că Francezii n'au primit niciodată deplin, acest punct de vedere, care desigur era acel al Englezilor. Condițiile de armistițiu au fost întocmite în această atmosferă.

După o lună, însă, atmosfera s'a schimbat cu desăvârșire. Am descoperit că situația Germaniei era în adevăr disperată, fapt pe care unii dintre noi, nu toți, îl prevăzuseră, însă pe care nimeni nu îndrăznise să se bizuie cu siguranță. Se părea, deci, vădit, că am fi putut dobândi și o predare fără condiții, dacă am fi hotărât astfel.

Dar un nou factor jucă un rol de cea mai mare însemnătate locală. Primul-ministru englez își dădea socoteala că încetarea ostilităților putea aduce repede rup-tura *blocului* politic de care atârna situația sa personală. Și vede că dacă ar lăsa să se coacă greutățile interne, care aveau să întovărășască demobilizarea: readucerea industriei de războiu la condițiile de pace, situația financiară și reacțiunile generale psihologice ale spiritului oamenilor, acestea ar pune în mâna dușmanilor săi arme puternice. Deci, cei mai buni sorți pentru a întări puterea sa, care era personală și o execută ca atare — neatârnată de partide și de principii și într'un chip neobișnuit în politica engleză, — se sprijineă pe lupte active ce ar începe, înainte de a-i fi căzut prestigiul biruinței, spre a încerca să așeze pe patimile momentului, temelile nouă a unei puteri care ar putea să supraviețuiască patimilor de neînălțurat ale viitorului apropiat.

De aceia, puțină vreme după armistițiu, biruitorul popular, în culmea influenței și autorității sale, hotărî să facă alegeri generale. Atunci, acest fapt a fost socotit ca un fapt de imoralitate politică. Nu era nici o nevoie de interes obștesc care să nu ceară să se lase un termen scurt,

pentru ca condițiile vremii nouă să se precizeze cât-decât și pentru ca țara să se poată rosti mai liniștit și să-și poată astfel împuternici conștient reprezentanții. Însă cerințele ambiției personale au hotărât altfel.

O bucată de vreme totul merse bine. Însă chiar dela începutul campaniei, candidații guvernamentali pierduseră din teren din pricina lipsei de cereri reale.

Cabinetul războiului cerea o prelungire a puterii, fiindcă câștigase războiul. Însă, pe deoparte, fiindcă nouile probleme nu erau definitive, pe de altă parte din pricina echilibrului șubred al unui partid de coalițiune, nu se spuneau decât generalități sau nimic despre politica viitoare a Primului-Ministru. Campania se vesteă slabă și nesigură. Dacă se cercetează faptele la lumina lor adevărată, nu se pare că coaliția să fi fost în adevăr în primejdie. Însă cei cari duc partidele, adeseori „se zăpăcesc”. Sfătuitoarii cei mai nervoși ai Primului-Ministru îi spusese că se putea teme de o primejdieoasă surpriză și Primul-Ministru îi ascultă. Agenții electorali cerură mai multă căldură. Primul-Ministru se întrebă unde o poate găsi.

Admițând că menținerea la putere a Primului-Ministru era întâiul lucru de ținut în seamă, tot restul urmează în chip firesc. În acest moment critic, se spuneă în unele cercuri că guvernul nu se legase îndeajuns de lămurit cum că „nu ar avea de gând să lase pe Hun slobod”.

D-l Hughes deșteptă foarte mult luarea aminte publică, cerând o foarte largă despăgubire¹⁾ și Lordul Northcliffe dădu acestei cauze puternicul său sprijin. Primul-Ministru văzù putința de a face prin aceasta două lu-

1) Trebuie să spunem, spre cinstea d-lui Hughes, că d-sa a pri-ceput chiar de la început, înrâurirea negocierilor armistițiului a-supra dreptului nostru de a cere o despăgubire generală; că a protestat contra angajamentelor pe care noi le luasem astfel, și a susținut sus și tare că neluând parte la încheierea lor, el nu se socotea legat de ele. Indignarea sa ar putea să fie foarte bine datorită, în parte, faptului, ca Australia, nefiind ocupată de duș-man, n'are de cerut nici o despăgubire, după interpretarea cea mai strictă e drepturilor noastre.

cruri deodată. Adoptând și el politica d-lui Hughes și a lordului Northcliffe, el ar putea face să tacă puternicile lor critice și în acelaș timp ar putea da agenților partidului său, o platformă electorală, care ar înăbuși învinuirile ce creșteau, de pretutindeni.

Istoria alegerilor generale din 1918 ne dă o pildă jalnică și dramatică despre slăbiciunea fundamentală a acelor care-și iau directivele principale, nu din propriile lor porniri, ci din emanațiile cele mai grele ale atmosferei care, pentru moment, îi înconjoară. Instinctele firești ale Primului-Ministru erau, așa cum sunt adesea, drepte și cu judecată. El nu se gândea să spânzure pe Kaiser, sau că ar fi acum înțelept să nădăjduiască o despăgubire mare. La 22 Noemvrie, el și d-l Bonar Law, publicară manifestul lor electoral. El nu cuprindea nici o aluzie la una sau alta din chestiunile de cari vorbim mai sus, ci, vorbind mai mult despre dezarmare și despre Liga Națiunilor, isprăvea zicând: „întâia noastră datorie este de a încheia o pace dreaptă și statornică și de a pune temelile unei Europe nouă, în care războaiele viitoare să fie pentru totdeauna înlăturate”. În cuvântarea pe care a rostit-o la Wolverhampton, în ajunul dizolvării Camerei Comunelor (24 Noemvrie), nu era nici o vorbă despre reparații și despăgubiri. A doua zi, la Glasgow, d-l Bonar Law, nu făgăduia nimic. „Noi vom fi, la Conferință, o unitate printre aliați”, zise el, „și Dv. nu puteți aștepta dela un membru al guvernului, oricare ar fi ideile sale, să expuie în public, înainte de a se duce la Conferință, linia de purtare pe care o va urma, cu privire la o anumită chestie”.

Dar, după câteva zile (la 29 Noemvrie), la Newcastle, Primul-Ministru se încălzise și spunea: „Când Germania a biruit pe Franța, a făcut-o să plătească. E un principiu pe care ea singură l-a stabilit. Principiul nu e îndoelnic; noi vom urmări înfăptuirea lui. Germania trebuie să plătească cheltuelile de războiu, până la marginele puterii ei de a o face”.

Dar aceste declarații de principii, el le întovărășește de „avertismente”, cu privire la greutatea practică ale situației: „Am numit o comisiune, alcătuită din experți reprezentând toate nuanțele de păreri, pentru a studia chestiunea cu îngrijire și a ne da părerea ei. Dreptatea cererilor noastre nu e îndoelnică. Germania trebuie să plătească cât va putea. Noi însă nu-i vom îngădui să plătească prin mijloace care ar dăuna industriilor noastre”.

Astfel, atunci, Primul-Ministru căută să arate că o mare asprime eră în intențiunile sale, fără a deșteptă prea mari speranțe cu privire la putința de a primi, în adevăr, bani și fără a se legă de a urmă o anumită cale la Conferință. Circulă zvonul că o mare autoritate în materie de bancă socotea că Germania ar putea sigur să plătească 20 miliarde L. st. (500 miliarde lei) și că acelaș om competent ar fi zis că nu ar fi în stare să dovedească falșitatea unei cifre de două ori mai mare decât aceasta... D-l Lloyd George arătă că funcționarii Tezaurului aveau o altă părere. Astfel d-sa putea să se adăpostească în dosul contradicțiilor diferiților săi sfetnici, și să socoată suma exactă a capacității de plată a Germaniei ca o chestiune deschisă, pe care o va trată cât se va putea mai bine în folosul țării sale. Cât despre îndatoririle ce le luasem în temeiul celor patrusprezece puncte, nu spuneă nici un cuvânt.

La 30 Noemvrie, d-l Barnes, membru al Cabinetului de Războiu, care se presupunea că reprezintă partidul Muncii strigă în o întrunire electorală: „Sunt pentru spânzurarea Kaiserului”.

La 6 Decemvrie, Primul-Ministru expuse țelurile politice sale, într'o cuvântare în care, stăruind într'un chip semnificativ asupra cuvântului „*European*”, declară că: „Toți Aliații Europeani au primit principiul că puterile centrale trebuie să plătească costul războiului până la margina capacității lor”.

Dar nu mai eră decât o săptămână până în ziua scru-

tinului, și el nu spusese destul spre a mulțumi poftele momentului. La 8 Decembrie, *The Times* aducând, ca de obicei, tovarășilor săi, un vâl decorativ care să le înlesnească ca dindărătul lui să nu-și înfrâneze patimele, spuse într'un articol-prim intitulat: „Cum să se facă pentru ca Germania să plătească”, că „spiritul public eră rătăcit de deosebitele declarații ale Primului-Ministru” și adăogă: „Se bănuște mult, că sunt unele influențe care ar fi interesate ca Germania să scape lesne, pe când singurul mijloc pentru a hotărî cât poate plăti ea, trebuie să fie interesul Aliaților”.

„Numai acel candidat”, scrie corespondentul său politic, „care se îngrijește de chestiunile actuale, care primește vorbele d-lui Barnes cu privire la „spânzurarea Kaiserului” și care stăruie din toate puterile ca Germania să plătească cheltuelile de războiu, își înflăcărează auditorul și-l atinge în punctele cele mai simțitoare”.

La 9 Decembrie, la Queens's-Hall, Primul-Ministru se ferì a atinge acest subiect. Dar mai pe urmă, desfrânarea de păreri și de vorbe începù să facă progres din zi în zi mai mult. Priveliștea cea mai grosolană a fost dată la Municipality din Cambridge, de către Sir Eric Geddes. Intr'un discurs de mai înainte, cu o nesocotită nevinovăție, el arătase îndoieli cu privire la aptința de a scoate de la Germania totalul cheltuelilor de războiu. Cum fusese serios atacat, trebuiă să-și refacă reputația. „Vom scoate din ea atât cât se poate stoarce dintr'o lămâie și chiar ceva mai mult”, strigă el pocăit. „Avem să o strângem până ce-o să-i auziți sâmburii plesnind”. Politica sa consistă în a luà toate bunurile aparținând germanilor în țările neutre și aliate, apoi aurul, argintul, giuvaerurile, tot ce se găseà în muzeele și în bibliotecile ei, și a vinde totul în folosul Aliaților. „Aș vrea să despoi Germania”, strigà el, „cum și ea a despoiat Belgia”.

La 11 Decembrie, Primul-Ministru a capitulat: Putem face o jalnică comparație între programul pe care-l aveà

cu trei săptămâni mai înainte și cuprinsul manifestului din urmă, în șase puncte, pentru alegători. Iată-l întocmai și întreg:

- „1. Judecarea Kaiserului;
2. Pedepsirea celor răspunzători pentru cruzimi;
3. Despăgubiri depline dela Germania;
4. Anglia a Englezilor, din punct de vedere social și industrial;
5. Desdăunări celor cari au suferit pe urma războiului;
6. O țară mai fericită pentru toți”.

Iată hrană pentru cei cinici! La acest amestec de lăcomie și de sentimente, de prejudecăți și de amăgiri, au fost reduși, după trei săptămâni de campanie electorală, cârmuitorii a tot puternici ai Angliei, cari, cu puțină vreme înainte, vorbise, destul de bine, de dezarmare, de Liga Națiunilor și de pacea dreaptă și statornică care aveã să pună temelia unei Europe nouă.

În aceeaș seară, la Bristol, Primul-Ministru a părăsit, în adevăr, rezervele dinainte și puse patru principii care trebuiau să călăuzească politica sa de despăgubiri, din care iată cele de căpetenie: Intâiu: avem dreptul desăvârșit de a cere plata costului integral al războiului;—al doilea: ne propunem să cerem această sumă; — și al treilea, un comitet numit de către Cabinet crede că aceasta este cu putință¹⁾. Patru zile după aceasta, s'au făcut alegerile.

Primul-Ministru nu a spus niciodată că personal el credeã că Germania este în stare să plătească toate cheltuelile războiului. Dar programul ajunsese ceva mai concret, în gura acelor ce-l susțineau în întrunirile electorale. Alegătorul obișnuit erã lăsat să creadă că Germania,

1) Costul total al războiului a fost evaluat la peste 24 miliarde L. st. (600 miliarde lei.) Aceasta reprezintă o dobândă pe an (fără a socoti ceva pentru amortizare) de 1.200 milioane L. st. (30 miliarde lei). A fost oare vreo comisiune de experți care să fi spus că Germania ar putea plăti o asemenea sumă?

ar putea fi silită să plătească cea mai mare parte, dacă nu toate, cheltuelile războiului. Erau astfel dintr'odată câștigați și acei cari erau înspăimântați pentru viitorul lor personal, de cheltuelile ce au trebuit să se facă pentru războiu și acei pe care grozăveniile războiului îi tulburaseră. A vota pentru candidații coaliției însemnă răstignirea Ante-Cristului și punerea în seama Germaniei a datoriei naționale britanice.

S'a dovedit că aceasta a fost o combinație căreia nu-i puteai stă împotriva și că odată mai mult, instinctul politic al d-lui Lloyd George nu se înșelase. Nici un candidat nu putea, fără neajunsuri, să se lepede de un asemenea program și nici unul nu s'a încercat. Vechiul partid liberal, care nu avea nimic la fel de făgăduit alegătorilor, a fost măturat cu desăvârșire¹⁾. O nouă Cameră a Comunelor se născu, în care majoritatea membrilor își luase îndatoriri mult mai mari decât făgăduințele cumpătate ale Primului-Ministru. Puțin după sosirea lor la Westminster, am întrebat pe un prieten conservator, care cunoscuse vechea Cameră, ce părere are de Camera nouă. „E o grămadă de oameni aspri la privit”, zise el, „cari au aerul că au ieșit foarte bine din războiu”.

Așa era atmosfera care împresură pe Primul-Ministru când a plecat la Paris și așa erau încurcăturile ce și făcuse singur. El singur și Guvernul său își luase îndatorirea să facă unui dușman neputincios, cereri care erau împotriva făgăduelilor ce tot ei luaseră solemn și în temeiul cărora acest dușman depusese armele. Sunt în istorie puține fapte pentru care posteritatea va avea mai puține cuvinte să le ierte decât pentru aceasta: un războiu dus, fățiș, pentru a apăra sfințenia legăturilor in-

1) Dar din nenorocire nu s'a înecat cu drapelele înălțate și cu fală. Dintr'o pricină ori alta, capii săi au stat tăcuți. Cât de deosebit i-ar judecă țara acum dacă ar fi fost biruiți, protestând cu putere împotriva vicleniei, a înșelăciunii și a necinstei ce erau în cele ce se petrecuse.

ternaționale, se isprăvește prin călcarea celei mai sfinte cu putință din aceste legături de către biruitoarii luptători pentru aceste idealuri¹⁾.

În afară de celelalte fețe ale chestiunii, cred că campania făcută pentru a dobândi dela Germania cheltuelile războiului, a fost unul dintre cele mai serioase fapte de nebunie politică de care oamenii noștri de stat s'au făcut vreodată vinovați. La ce viitor, cu totul altul, Europa s'ar fi îndreptat, dacă d-l Lloyd George ori d-l Wilson ar fi înțeles că cele mai însemnate probleme care trebuiau să-i îngrijească, nu erau nici politice, nici teritoriale, ci financiare și economice, și că primejdiile viitorului nu erau în hotare și suveranități, ci în hrană, cărbune și transporturi!

Nici-unul dintre ei n'a dat acestor probleme o luare aminte îndestulătoare vreodată în cursul Conferinței. Dar în orice caz, atmosfera în care ele ar fi trebuit privite, înțelept și cu ujdecată, eră întunecată, fără nici o nădejde, de vederile delegației britanice asupra chestiei despăgubirilor.

Speranțele, cărora Primul-Ministru le dăduse naștere, nu-l sileau numai să apere pentru Tractat o temelie economică nedreaptă și impracticabilă, dar îl puneau și în dezacord cu Președintele și totodată în opoziție cu interesele Franței și ale Belgiei. Cu cât se făcea mai vădit că nu se putea scoate decât puțin lucru dela Germania, cu atât eră mai trebuitor să se așite lăcomia patriotică și „egoismul sfânt” și să se smulgă osul dela Franța, ale cărei cereri erau mai drepte și ale cărei nevoi erau mai mari, și dela Belgia, ale cărei așteptări erau mai

1) Aceste cuvinte le-am scris numai după o cugetare dintre cele mai îndurerate. Lipsa aproape deplină de protestări din partea celor mai de seamă oameni de stat engleji puteau să mă facă să cred că fac o greșală. Însă cred că cunosc toate faptele și nu am putul să descoper că greșesc. În orice caz am expus la capitolul IV și la începutul acestuia, îndatoririle cele mai iubitore, așa ca cetitorul poate să judece singur.

și de la Belgia, ale cărei așteptări erau mai întemeiate. Dar problemele financiare care trebuiau deslegate în privința Europei, nu puteau fi deslegate prin lăcomie. Punctul deslegării lor nu se găsește decât în mărinimie.

Europa, pentru ca să supraviețuească greutăților ei, va avea atâtă nevoie de mărinimia Americii, încât trebuie s'o practice ea însăși. E zadarnic pentru Aliați, înfierbântați încă de jefuirea Germaniei și de jefuirea dintre ei, de a mai nădăjdui în sprijinul Statelor-Unite pentru a pune pe picioare statele Europei, cuprinzând și Germania.

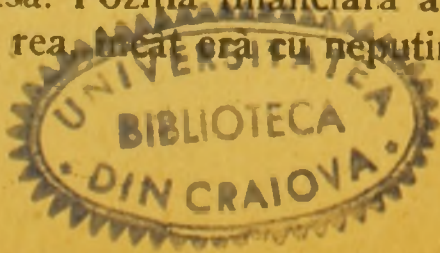
Dacă alegerile generale din Decembrie 1918 s'ar fi făcut pe un program de înțeleaptă mărinimie, iar nu de lăcomie neroadă, perspectivele financiare ale Europei ar putea fi cu mult mai bune. Mai cred că înaintea începerii Conferinței hotărâtoare, sau chiar la începutul ei, reprezentanții Marelui-Britanii ar fi putut, împreună cu acei ai Statelor-Unite, să cerceteze adânc starea economică și financiară generală și că cei dintâi ar fi putut fi împuterniciți să facă propuneri concrete după următoarele linii generale: 1) toată datoria interaliată trebuie să fie anulată de îndată; 2) suma ce trebuie să plătească Germania să fie fixată la 2 miliarde L. st. (50 miliarde lei); 3) Anglia renunță de a cere și ea vreo parte din această sumă și partea la care se va judeca că ea ar fi avut drept, să fie pusă la îndemână Conferinței pentru a ajuta la întremarea finanțelor noilor state; 4) pentru a avea o temelie pentru un credit care să se poată întrebuința îndată, o parte potrivită din suma pe care Germania va avea a o plăti, să fie garantată de către toate puterile părtașe la Tratat; 5) puterilor foste dușmane, trebuie să li se îngăduie, în vederea restaurării lor economice, să emită o sumă moderată de bonuri, având aceeași garanție.

Asemenea propuneri făceau apel la mărinimia Statelor-Unite. Dar aceasta nu se putea înlătură, și fiind

date jertfele lor financiare mult mai mici, erà un apel care puteà foarte bine să-i fie făcut. Aceste propuneri puteau fi înfăptuite. Ele nu aveau nimic extravagant, nici utopic. Și ele ar fi deschis Europei posibilități de așezare statornică financiară și de reclădire.

Desfășurarea mai pe larg a acestor idei este păstrată capitolului VII. Acum trebuie să ne întoarcem la Paris. Am arătat greutățile pe care le luase cu dânsul d-l Lloyd George. Poziția miniștrilor de finanțe ai celorlalte țări aliante erà chiar mai rea. În Marea-Britanie, noi nu așezasem dispozițiile noastre financiare pe nădejdea unei despăgubiri. Venituri venind din un asemenea izvor, ar fi fost, mai mult ori mai puțin, ca ceva căzut din cer și cu toată sporirea ce trebuia să fie, noi ne gândeam atunci să încheiem un budget în echilibru prin metode normale. Nu tot așa erà starea Franței, ori a Italiei. Budgetele lor de pace nici nu căutau a fi în echilibru și nici nu se nădăjduia că ar putea fi, decât în urma unei revizuirii însemnate a politicei existente. În adevăr, starea erà, și rămâne, aproape desnădăjduită. Aceste țări mergeau spre faliment. Indată ce se admitea că nu se putea plăti de către Germania toate cheltuelile și nu se putea descărca asupra dușmanului tot pasivul, situația miniștrilor de finanțe în Franța și în Italia devenea grozavă.

Astfel o cercetare științifică a capacităților de plată a Germaniei, a fost îndepărtată dintru început. Așteptările pe care cerințele politicei le născuse, erau așa de îndepărtate de adevăr, încât o prefacere mică de cifre nu servea la nimic și trebuia să nu se fie de loc seama de fapte. Minciuna care a rezultat de aici a fost fundamentală. Pe o asemenea temelie de neadevăr, fu cu neputință să se așeze vreo politică financiară constructivă, care să fie în stare de a funcționa. Pentru aceste cuvinte, cași pentru multe altele, erà esențial ca politica financiară să fie generoasă. Poziția financiară a Franței, ca și a Italiei, erà așa de rea, încât erà cu neputință să le

faci să înțeleagă adevărul cu privire la chestia despăgubirilor germane, afară decât dacă cineva le-ar fi arătat, în acelaș timp, un alt mijloc de a scăpa din încurcăturile lor¹⁾. După părerea noastră, a fost un mare rău faptul că reprezentanții Statelor-Unite nu au avut de făcut nici o propunere constructivă, Europei bolnave și frământate.

Se cuvine să arătăm deasemenea, în treacăt, un alt element al situației, și anume opoziția care există între politica de „strivire” a D-lui Clemenceau și nevoile financiare ale D-lui Klotz. Ținta lui Clemenceau eră să slăbească și să nimicească Germania prin toate mijloacele cu putință, și ne închipuim că totdeauna el a fost cam nepăsător în privința despăgubirilor; el nu se gândea să lase Germaniei mijlocul să poată avea o mare activitate comercială. Dar el nici nu-și dădea nici-o silință ca să înțeleagă ceva, fie cu privire la despăgubiri, fie cu privire la greutățile financiare zdrobitoare ale bietului D. Klotz. Dacă financiarilor le făcea plăcere de a trece în Tractat unele cereri foarte întinse, ei bine, în aceasta nu eră nimic rău; însă îndestularea acestor cereri nu trebuiau să fie o piedică la cerințele esențiale ale unei Păci cartagineze.

Combinarea politicii „realiste” a d-lui Clemenceau, așezată pe vederi ireale, cu politica d-lui Klotz, făcută din aparențe așezate, pe vederi foarte reale, a introdus în Tractat un șir întreg de dispoziții nepotrivite între ele, peste și în afară de imposibilitățile, silit nedespărțite, de orice propuneri de Reparații.

Nu pot descrie aici certurile și uneltirile nesfârșite

1) Când vorbeai cu persoane private dintre Francezi, și care nu erau alinse de loc de considerații politice, această înfățișare a chestiunii se deslușia. Puteai să-i convingi că unele evaluări curente a ceea ce s'ar putea dobândi dela Germania erau fantastice; totuși la sfârșit, se întorceau totdeauna la punctul dela care plecaseră: iar Germania trebuie să plătească, căci altfel ce va deveni Franța?

dintre aliați chiar și care s'au sfârșit prin înfățișarea Germaniei a capitolului Reparațiilor, în forma lui finală. Au putut fi în istorie puține negocieri așa de încercate, așa de rușinoase și în acelaș timp așa de puțin mulțumitoare pentru toate părțile. Ne îndoim că cineva, dintre acei cari au fost părtași la dezbateri, poate privi astăzi îndărăt fără rușine. Trebuie să mă mulțumesc cu o analiză a elementelor compromisului final pe care toată lumea îl cunoaște.

Punctul de căpitenie erà, firește, stabilirea capitoalelor pentru care se puteau cere, pe drept, plăți Germaniei. Asigurarea dată de d-l Lloyd George, când cu alegerile, cum că Aliații erau *îndreptățiți* să ceară Germaniei plata tuturor cheltuelilor de războiu, s'a învederat, dela început, ca de nesusținut; sau, mai curând, — pentru a vorbi într'un chip mai nepărtinitor, — se învederà că erà o sarcină peste puterile oricărui om — acea de a convinge pe Președinte că această cerere erà conformă cu îndatoririle pe care le luasem înainte de armistițiu. Compromisul la care s'a ajuns la urmă, trebuie cetit cum urmează, în paragrafele Tractatului, așa cum au fost aduse la cunoștința lumii.

Iată ce zice articolul 231: „Guvernele aliate și asociate declară, iar Germania recunoaște, că Germania și aliații săi sunt răspunzători, pentru că le-au pricinuit, de toate pierderile și toate daunele suferite de guvernele aliate și asociate și de naționalii lor, ca o urmare a războiului care le-a fost impus de agresiunea Germaniei și a aliaților săi”. Acest articol este redactat cu îngrijire. El îngăduie în adevăr Președintelui Wilson să-l interpreteze ca o mărturisire, din partea Germaniei, a răspunderii sale *morale* de a fi provocat războiul, pe când Primul-Ministru poate să-l explice ca o recunoaștere a răspunderii *financiare* a Germaniei pentru toate cheltuelile războiului. Articolul 232 urmează: „Guvernele aliate și asociate recunosc că mijloacele Germaniei nu sunt îndestulă-

toare, — ținând seamă de scăderea neconținută a acestor mijloace, care rezultă din alte dispoziții ale Tractatului, — pentru a asigura deplină reparație a tuturor acestor pierderi și a tuturor acestor daune”. Președintele putea să se mângâie cu ideia că aici nu era decât afirmarea unui fapt de netăgăduit și că faptul cum că Germania *nu poate* să plătească o cerere oarecare, nu înseamnă că ea este *supusă* să o plătească; însă Primul-Ministru putea să zică, că ea întărește prezunția îndatoririi teoretice a Germaniei, statornicită în articolul precedent.

Articolul 232 urmează: „Guvernele aliate și asociate, totuși, cer, și Germania își ia îndatorirea, *ca să fie reparate toate daunele pricinuite populației civile a fiecăreia dintre puterile aliate și asociate și bunurilor sale, în timpul perioadei în care fiecare din aceste puteri a fost în stare de războiu cu Germania, din pricina suszisei agresiuni pe uscat, pe mare și prin aer*, și, în general, toate daunele așa cum sunt definite în Anexa I aici alăturată”¹⁾).

Cuvintele tipărite cu italice, fiind o citație din condițiile de armistițiu, satisfăceau scrupulele Președintelui, pe când adaosul cuvintelor „și în general toate daunele, așa cum sunt definite în Anexa I aici alăturată”, erau prielnice Primului-Ministru prin ceea ce cuprindeă Anexa I.

Toate acestea, de altminteri, nu sunt decât o chestiune de cuvinte și de meșteșug de redactare, care nu fac rău nimănui și care probabil atunci au părut mai însemnate decât vor părea în răstimpul de astăzi până la judecata depe urmă. Pentru fond, trebuie să cercetăm Anexa I.

O mare parte a Anexei I este cu desăvârșire conformă cu condițiile armistițiului, și, în orice caz, nu le întinde mai mult decât se cuvine. Paragraful 1 cere des-

1) Un paragraf ulterior, cere pentru Belgia, plata cheltuelilor de războiu „potrivit asigurării date mai înainte de către Germania, cu privire la restaurarea deplină a Belgiei “

păgubiri pentru daunele pricinuite ca o urmare de-a dreptul a unor acte de războiu, civililor, sau, în caz de moarte, celor cari erau în sarcina lor; Paragraful 2, de asemenea, pentru actele de cruzime, de silnicie, sau vătămarile făptuite de dușmani unor victime civile; paragraful 3, pentru actele inamicului care au lovit în sănătatea, în capacitatea de muncă sau în onoarea civililor din regiunile ocupate ori invadate; paragraful 8, pentru muncile impuse de către inamic civililor; paragraful 9, pentru daunele pricinuite proprietății „altele decât lucrărilor și materialului militar sau naval”, ca urmare directă a ostilităților; și paragraful 10, pentru amenzile și dările impuse populației de către dușman. Toate aceste cereri sunt drepte și potrivite cu drepturile Aliatilor.

Paragraful 4, care cere reparația „daunelor pricinuite prin tot felul de rele tratamente față de prizonierii de războiu”, este ceva mai îndoelnic; luat *ad litteram*, însă, poate fi justificat după Convenția dela Haga și nu e vorba decât de o sumă mică.

În paragrafele 5, 6 și 7, se cuprind însă, puncte cu mult mai însemnate. Ele prevăd și cererea de plată a alocațiilor plătite în timpul războiului familiilor mobilizaților, de către guvernele aliante, și a despăgubirilor ce aceste guverne au de plătit, acum și în viitor, pentru invaliditatea sau moartea combatanților. Vorbind din punct de vedere financiar, aceasta adăogă la socoteală, cum vom vedea mai departe, o sumă foarte însemnată, cam de două ori mai mare decât toate celelalte cereri adunate la un loc.

Cititorul va înțelege lesne ce cuvinte temeinice se pot da, chiar numai din punct de vedere sentimental, pentru primirea acestor feluri de daune.

În întâiul rând se poate spune că, din punctul de vedere al dreptății, este ceva groaznic ca o femeie a cărei casă a fost distrusă, să poată cere despăgubire dela

dușman, pe când o femeie al cărei bărbat a fost ucis pe câmpul de bătăie, să nu aibă acest drept; sau un plugar lipsit de gospodăria lui să poată cere despăgubire, pe când o femeie, lipsită de munca aducătoare de câștig a soțului său, să nu poată cere nimic dela dușman. De fapt, argumentarea pentru cuprinderea Penșiilor și Alocațiilor atârână de talmăcirea ce s'ar dà caracterului, aproape *arbitrar*, al criteriului stabilit prin condițiile care au precedat armistițiul. Din toate pierderile pricinuite de războiu, unele apasă mai greu asupra indivizilor și altele sunt împărțite mai deopotrivă asupra întregii colectivități; însă prin despăgubirile făgăduite de către guvern, pierderile întâiei categorii pot să se schimbe în pierderi din cea de a doua. Criteriul cel mai logic pentru cereri mărginite, cari ar rămâne sub costul total al războiului, ar fi putut fi găsit în faptele săvârșite de dușman prin călcarea îndatoririlor internaționale sau a practicelor recunoscute ale războiului. Inșă și așa aplicarea ar fi fost grea și pe nedrept neprielnică intereselor franceze, comparate cu cele ale Belgiei (a cărei neutralitate fusese garantată de Germania) și cu acele ale Marei-Britanii (care a fost lovită cea mai mult prin faptele ilegale ale submarinelor).

In orice caz, apelurile la sentiment și la dreptate, asupra cărora am stăruit mai sus, sunt zadarnice, fiindcă nu-i pasă celui care primește o alocație sau o pensie, dacă statul care o plătește primește despăgubire sub acest capitol de cerere sau altul, și încasarea de către stat a unei indemnități ar ușurà pe contribuabil întocmai cât și o contribuție pentru cheltuelile generale ale războiului. Considerația de căpitenie este însă că erà prea târziu pentru a pune întrebarea dacă condițiile care au precedat armistițiul erau cu desăvârșire înțelepte și logice sau dacă trebuiau îmbunătățite. Singura chestie în litigiu erà de a ști dacă aceste condiții nu erau mărginite la acele clase de daune directe pricinuite civi-

lilor și bunurilor lor, așa-cum se statornicesc prin paragrafele 1, 2, 3, 8, 9 și 10 ale Anexei I. Dacă cuvintele au vreun înțeles și îndatoririle au o tărie, noi nu avem mai mult dreptul să facem vreo cerere cu privire la cheltuelile care rezultau pentru stat din plata pensiilor și a alocațiilor, decât cu privire la orice altă categorie de cheltueli generale ale războiului. Este cineva gata să afirme, deslușit, că noi suntem îndreptățiți să cerem aceste din urmă cheltueli?

Ceeace a ieșit din aceasta, a fost deci un compromis, între făgăduiala Primului-Ministru făcută alegătorilor engleji de a cere plata tuturor cheltuelilor și între garanțarea contrarie dată Germaniei de către aliați la Armistițiu.

Primul-Ministru putea să spună că a dobândit o mare parte din cheltuelile de războiu, deși nu dobândise despăgubirea întregului cost, că făgăduelile sale le mărginise totdeauna la capacitatea de plată a Germaniei și că socoteala ce se înfățișă acum întreceă cu mult puterea de plată a acestei țări, așa cum fusese evaluată de către autoritățile cele mai cumpătate. Pe de altă parte, Președintele găsisse o formulă care nu era o prea vădită călcare de cuvânt, și, scăpase de o ceartă cu asociații săi, asupra unei chestii în care apelurile la sentimente și patime ar fi fost toate împotriva lui, dacă ea ar fi făcut obiectul unei discuții populare. El nu putea nădăjdui a face, fără o luptă publică, pe Primul-Ministru să părăsească, în întregime, făgăduiala electorală ce făcuse, și strigătul pentru Pensii ar fi fost în toate țările un puternic cuvânt de ordine. Încă odată, Primul-Ministru dovedise că e tactician politic de întâiul rang.

O altă încurcătură serioasă poate fi descoperită între liniile Tractatului. El nu statornicește nici o sumă pentru datoria Germaniei. Această particularitate a fost îndeobște criticată, căci sunt tot atâtea neajunsuri pentru Germania ca să nu știe ce are de plată, ca și pentru

Aliați să nu știe cât au să primească. Metoda pe care pare că a avut-o în vedere Tractatul, aceea de a ajunge la rezultatul final, după mai multe luni, prin adunarea de sute de mii de plângeri individuale, întemeiate pe daune pricinuite pământurilor, gospodăriilor, clădirilor și puilor de găină, este vădit nepractică. Și cel mai bun lucru pentru amândouă părțile, ar fi fost să se hotărască o sumă globală, fără a mai cerceta amănuntele. Dacă o asemenea cifră rotundă ar fi fost trecută în Tractat, această înțelegere s'ar fi făcut pe o bază mult mai practică.

Dar aceasta eră cu neputință din două motive. Două feluri de socoteli false fuseseră din belșug răspândite: una cu privire la capacitatea de plată a Germaniei, cealaltă cu privire la totalul cererilor îndreptățite ale Aliaților, față cu întinderile pustiite. Fixarea și a uneia și a alteia din aceste două cifre, înfățișă o dilemă. Dacă s'ar fi evaluat putințele eventuale de plată ale Germaniei, fără a depăși prea mult prețuirile făcute de către autoritățile cele mai bine cunoscătoare și mai vrednice de încredere, s'ar fi desamăgit așteptările poporului și în Franța și în Anglia.

Pe de altă parte, o cifră definitivă a daunelor pricinuite, stabilită așa încât să nu înșele iluziile ce-și făcuse poporul în Franța și Belgia, n'ar fi putut fi întemeiată într'o discuție¹⁾. Aceasta ar fi deschis poarta criticei supărătoare a Germanilor, cari erau socotiți destul de prevăzători, pentruca să-și fi strâns multe dovezi cu privire la întinderea vinilor lor.

De aceia, cea mai bună cale pentru politicieni, eră să nu pomenească nici o cifră; dar tocmai din această nevoie, mai cu seamă, a izvorât o parte a încurcăturilor din capitolul Reparațiilor.

1) Impotrivirile celorlalți aliași, ca și argumentația Germaniei erau de așteptat, căci din pricina mijloacelor mărginite ale acestei din urmă țări, ceilalți aliași aveau poate, mai mult interes decât dușmanul, ca niciunul dintre ei să nu facă o cerere prea mare.

Totuși, poate, cititorul ar voi să cunoască evaluarea pe care am făcut-o eu, cu privire la cererile ce pot fi întemeiate pe Anexa I-a a Capitolului Reparațiilor. În întâia secțiune a acestui capitol, am și prețuit cererile celelalte, în afară de pensii și alocații, la o cifră de cel mult 3 miliarde L. st. (pentruca să iau suma cea mai mare a mea). Cererile pentru pensii și alocații nu pot fi socotite, după Anexa I, după costul *adevărat* a acestor despăgubiri pentru deosebitele guverne, ci trebuie să fie o cifră socotită după quantumurile ce se aveau în vedere în Franța, la data punerii în vigoare a Tractatului. Această metodă ne va feri de neplăcuta măsură de a evalua viața unui American ori a unui Englez, mai scump decât viața unui Francez, sau a unui Italian. Cotele alocațiilor și pensiilor franceze sunt, în mijlocie, nu atât de ridicate cât cele americane și engleze, dar mai mari decât cele italiene, belgiene sau sârbești. Singurele date de care avem nevoie, pentru socoteala noastră, sunt cotele actuale franceze și numărul de oameni mobilizați, precum și împrejurările speciale a fiecărei categorii a deosebitelor vătămări în fiecare armată aliată. Nici una din aceste cifre nu poate fi luată cu deplin temei în amănunte, însă se cunoaște îndestul despre nivelul alocațiilor, numărul celor pe care le privesc și a pierderilor încercate, pentru a putea stabili o evaluare care să nu fie *prea departe de socoteala adevărată*. Conjecturile noastre cu privire la totalul indemnității de reclamat pentru pensii și alocații sunt următoarele:

	Milioane de L. st.
Imperiul britanic	1.400 (35 miliarde lei)
Franța	2.400 ¹ (60 " ")
Italia	500 (12 1/2 " ")
Alți Aliați (cuprinzând și Statele-Unite)	400 (10 miliarde ")
	<hr/> 5.000 (125 miliarde ")

1) D-l Klotz a evaluat revendicările franceze figurând în acest

Noi avem mai multă încredere în exactitatea aproximativă a cifrei totale¹⁾, decât în repartitia cheltuelilor între deosebiții reclamanți. Cititorul va observa că, în orice caz, adaosul de pensii și alocații, sporește foarte mult cererea totală, pe care aproape o îndoiește. Adăogind suma aceasta la cea care figurează la celelalte capitole de cereri, avem de reclamat dela Germania un total de 8 miliarde L. st. (200 miliarde lei²⁾. Eu cred că această cifră este destul de ridicată și că socoteala adevărată ar putea să fie ceva mai coborâtă³⁾. În secția următoare a acestui capitol se va cerceta raportul dintre această sumă și capacitatea de plată a Germaniei. E nevoie numai să amintim aici cititorului unele puncte particulare din Tratat, care vorbesc prin ele însuși.

1. Din totalul, oricare ar fi, o sumă de un miliard de livre trebuie să fie plătită înainte de 1 Maiu 1921. Vom discuta mai jos puțința îndeplinirii acestei clauze. În Tratatul însuși prevede oarecari îmbânziri. În primul rând, această sumă trebuie să cuprindă cheltuelile de întreținere ale armatei de ocupație, începând dela ar-

capitol la 75 miliarde franci, dintre care 15 pentru alocații, 60 pentru pensii și 2 pentru vădive. Dacă acele cifre sunt bune, atunci, fără îndoială, și celelalte trebuie să fie sporite în proporție.

1) Aceasta înseamnă că eu cred totalul exact cu o aproximație de 25%.

2) În discursul său din 5 Septemvrie 1919, în Camera Deputaților, D-l Klotz socotea reclamațiile totale ale Aliașilor, în temeiul Tratatului, la 15.000.000.000 L. st. (275 miliarde lei), a căror dobândă se va acumula până la 1921 și, vor fi plătite în 34 anuități, de aproape 1 miliard L. st. pe an, „Efectul general al acestei declarații,” s'a spus, a „fost socotit ca îndeajuns de îmbărbătător pentru întreaga națiune și s'a resfrânt prin îmbunătățirea tendințelor dela Bursă și în lumea afacerilor Franceze.” Atâta vreme cât asemenea afirmări pot fi primite fără protestări la Paris, nu poate fi un viitor economic sau financiar pentru Franța și decepția apropiată va aduce o cala trofă.

3) După părerea mea, judecând subiectiv, această cifră ar fi exactă cu o aproximație între 10% în minus sau 20% în plus, ceea ce înseamnă că totalul ar fi cuprins între 6.400.000.000 L. st. și 8.800.000.000 L. st.

mistițiu, — o grea sarcină, cam de 200.000.000 L. st. (5 miliarde lei), — impusă Germaniei printr'un alt articol al Tractatului. (Art. 249) 1).

Dar, pe lângă aceasta, „acea câtime de produse alimentare și de materii prime, care va fi socotită de către Guvernele principalelor puteri aliate și asociate, ca trebuitoare pentru a îngădui Germaniei să-și îndeplinească îndatoririle ei de despăgubire, se va plăti cu încuviințarea susziselor guverne, din suma sus arătată”²⁾). Aceasta este o împlânzire de mare însemnătate.

Clauza, așa cum este redactată, îngăduie miniștrilor de finanțe ai țărilor aliate, să dea alegătorilor nădejdea unor plăți substanțiale, la o dată apropiată și în același timp ea și dă Comisiunii Reparațiilor dreptul,—de care forța lucrurilor o va sili să se slujească,—de a acorda Germaniei ceea ce e trebuitor pentru păstrarea vieții ei economice. Această putere discreționară face ca cererea plății îndată a unui miliard de livre, să fie mai puțin apăsătoare decât dacă ar fi altfel, dar totuși nu o face

1) Germania, după Tractat, în afară de despăgubirile pentru reparație, trebuie să mai plătească toate cheltueile armatei de ocupație după semnarea păcii, vreme de cincisprezece ani. Textul Tractatului nu prevedează mărjirile acestei armate, și deci Franța ar putea să ducă toate trupele sale de pace în zona ocupată și să scape astfel de plata întreținerii lor, pe contribuabilii săi și să o facă să apese asupra contribuabililor germani. Totuși, de fapt, această politică nu s'ar face pe socoteala Germaniei, care, prin ipoteză, plătește până la limita puterilor ei, ci pe socoteala aliaților Franței, care vor primi în proporție mai puțin pentru reparațiile datorite lor. Un document oficial englez (Cmd. 240) a publicat o declarație prin care guvernele Statelor Unite, „Angliei și a Franței își iau îndatorirea a mărjini suma anuală de plată a Germaniei pentru acoperirea cheltuelilor de ocupație, la 12.000.000 L. st. (300 milioane lei), „îndată ce puterile aliate și asociate *interesate* se vor convinge că Germania și-a îndeplinit mulțumitor îndatoririle luate cu privire la dezarmare.” Cuvântul scris cu italice este destul de semnificativ. Cele trei puteri își păstrează libertatea de a schimba această învoială dintre ele ori de câte ori vor socoti că este trebuitor.

2) Art. 235. Tăria acestui articol e sporită întrucâtva prin articolul 251, în temeiul căruia pot fi date asemenea încuviințări, și pentru „alte plăți”, întocmai ca și pentru hrană și materii prime.

nevătămătoare. Mai întâiu, concluziile mele în secția următoare a acestui capitol, arată că această sumă nu se va putea găsi în răstimpul prevăzut, chiar dacă, de fapt, o mare parte din ea va fi înapoiată Germaniei în scop de a-i îngădui să-și plătească importul.

În al doilea rând, Comisiunea Reparațiilor nu poate întrebuința puterea ei discreționară decât însărcinându-se cu tot comerțul exterior al Germaniei și cu schimbul străin născut din acest comerț, ceea ce, însă, va întrece cu mult capacitatea oricărui organism de acest fel. Dacă Comisiunea Reparațiilor încearcă serios să se ocupe cu strângerea acestei sume de un miliard de livre st. (25 miliarde lei) și să încuviințeze întoarcerea la Germania a unei părți din ea, comerțul Europei Centrale va fi sugrumat prin reglementări birocratice din cele mai îngreuitoare.

2. În afară de plata, în bani sau în natură, a unui miliard de livre, Germania trebuie să dea bonuri la purtător pentru o altă sumă de 2 miliarde L. st. (50 miliarde lei) sau dacă plățile în bani sau în natură menite pentru Reparațiuni care trebuiau făcute înainte de 1 Mai 1921, nu vor ajunge la un miliard L. st. din pricina scăderilor încuviințate, va da bonuri până la concurența unei sume care va ridică plățile totale ale Germaniei în bani, în natură și în bonuri la cifra de trei miliarde L. st.¹⁾ (75 miliarde lei). Aceste bonuri aduc o dobândă de 2½% pe an, dela 1921 până la 1925 și de 5%, cu un adaos pentru amortizare de 1%, după aceia. Presupunând, deci, că Germania nu e în stare de a plăti, înainte de 1921, nici un prisos apreciabil pentru Reparațiuni, ea va trebui să găsească 75.000.000 L. st. (1,875

1) Aceasta este efectul paragrafului 12 (C) a Anexei II, a Capitolului Reparațiilor, lăsând la o parte încurcăturile mai mici. Tratatul statornicește plata în *mărci-aur*, care sunt prefăcute în livre sterlinge pe cursul 20 mărci o livră. (Traducătorul român a prefăcut sumele, socotind pretutindeni, pentru înlesnire¹ 1 livră 25 lei).

milioane lei), pe an, dela 1921 până la 1925 și după aceea 180.000.000 L. st.¹⁾ (4 miliarde și jumătate lei) pe an.

3) Indată ce Comisiunea Reparațiilor se va încredința că Germania poate plăti mai mult decât atât, bonuri la purtător cu 5% vor fi emise pentru o altă sumă de două miliarde L. st., cota amortizării având a fi hotărâtă în urmă de Comisiune. Aceasta va ridica plata anuală la 280.000.000 L. st. (șapte miliarde lei), nelăsând nimic pentru micșorarea capitalului celor două miliarde de livre din urmă.

4. Datoria Germaniei, însă, nu e mărginită la cinci miliarde L. st. (125 miliarde lei) și Comisiunea de Reparații poate cere alte plăți parțiale în bonuri la purtător, până ce se va ajunge la totalul datoriei dușmane, așa cum e prevăzută în Anexa I.

După prețuirea mea, a datoriei totale, la 8 miliarde L. st., (200 miliarde lei), — cifră care poate mai curând fi criticată ca fiind prea mică, decât că ar fi prea mare, — totalul acestei rămășițe va fi de trei miliarde L. st. (75 miliarde lei). Dacă se socotește o dobândă de 5%, aceasta va ridica plățile anuale la cifra de 430 milioane L. st., (10,150 milioane lei), fără a cuprinde nimic pentru amortizare.

5. Dar încă nu e totul. Mai este o altă măsură, încă, al cărui rost este nimicitor. Bonuri reprezentând plăți trecând peste trei miliarde L. st. (75 miliarde lei), nu pot fi emise atâta timp cât Comisiunea nu e încredințată că Germania poate plăti dobânzile. Dar aceasta nu însemnează că în răstimp dobânda nu va curge.

Cu începere dela 1 Mai 1921, Germania trebuie să fie debitată cu dobânda întregii părți a datoriei sale existente, care n'a fost acoperită prin plăți în bani sau

1) Dacă prin imposibil Germania ar plăti, până la 1921, o sumă de 500.000.000 livr. st. (12½ miliarde de lei)²⁾, în bani sau în natură, plata anuală ar fi de 62.300.000 livr. (cam 1.600 milioane lei) de la 1921—1925 și de 150.000.000 (2.250 milioane lei) livr în urmă.

în natură, sau prin emisiunea de bonuri, cum s'a arătat mai sus¹⁾; și „cota acestei dobânzi va fi fixată la 5%, afară decât dacă Comisiunea nu va hotărî, la o dată viitoare, că împrejurările îndreptățesc o schimbare a acestei cote”.

Aceasta însemnează că acest capital al datoriei crește neconținut cu dobândă compusă.

Presupunând că Germania n'o să poată, dela început, să plătească prea mari sume, efectul acestei dispoziții, din punctul de vedere al sporului de sarcini, este enorm. Cu dobânda compusă de 5%, un capital se îndoește în cincisprezece ani. Presupunând că până la 1936, Germania nu va putea plăti mai mult de 150.000.000 L. st. (3.750 milioane lei) pe an, (adică o dobândă de 5% la trei miliarde L. st.), (75 miliarde lei), cele cinci miliarde livre, (125 miliarde lei), ale căror dobândă a fost amânată, vor ajunge 10 miliarde livre (250 miliarde lei), aducând o dobândă anuală de 500.000.000 L. st. (12,500 milioane lei). Adică, chiar dacă Germania plătește 150 milioane L. st. (3.750 milioane lei) pe an până la 1936, la această dată ea ne va fi datoafe totuși cu o sumă cel puțin odată și jumătate mai mare decât datoria ei actuală (13 miliarde L. st. (325 miliarde lei), în loc de 8 miliarde L. st. (200 miliarde lei). După 1936, Germania va trebui să ne plătească 650.000.000 L. st pe an. (16 miliarde 250 milioane lei), pentru ca să poată merge înainte măcar numai cu dobânzile. La sfârșitul fiecărui an, în care va fi plătit mai puțin, ea va mai datoră mai mult decât la începutul anului. Și dacă trebuie să plătească capitalul în treizeci de ani, începând dela 1936,

1) Par. 16, din Anexa II, al Capitolului Reparațiilor. Mai este și o dispoziție nelămurită, după care dobânda poate fi socotită la sumele convenite pentru daunele materiale, începând de la 11 Noembrie 1918 până la 1 Mai 1921. Aceasta pare că face deosebire între daunele făcute bunurilor și cele făcute persoanelor, în favoarea celor dintâiu. Aceasta, însă, nu are nici o înrăurire asupra pensiunelor și alocațiunilor al căror cost este capitalizat pe zina înfrării în vigoare a Tractatului.

adică în patruzeci și opt de ani dela armistițiu, ea va trebui să plătească o sumă adițională de 130.000.000 L. st. (3.250 milioane lei) pe an, ceea ce va face în total 780.000.000 L. st.¹⁾ (19 miliarde, 500 mii lei).

După părerea mea, și pentru cuvinte pe care le voi expune mai departe, este sigur, atât cât un lucru poate fi sigur, că Germania nu va putea să plătească nici o sumă care măcar să se apropie de aceasta. Atât timp cât Tractatul nu va fi schimbat, Germania, de fapt, s'a îndatorat să predea Aliatilor întregul prisos al producției sale, pe vecinicie.

6. Și acum se vede pentru ce s'a dat Comisiunii Reparațiilor puteri discreționare pentru a schimba cota dobânzii și a amâna sau chiar anula capitalul datoriei. În rândul întâiu, unele din aceste puteri nu pot fi întrebuițate, decât dacă Comisiunea sau Guvernele reprezentate în ea, hotărăsc în *unanimitate*²⁾. Și de asemenea, — și aici e punctul cel mai de seamă — Comisiunea va avea *datoria*, până la o schimbare adâncă și generală a politicii pe care o rostește Tractatul, să stoarcă dela Germania, an după an, cea mai mare sumă care poate fi dobândită.

Este o mare deosebire între a fixa o sumă hotărâtă care, chiar oricât de mare ar fi, ține seamă de mijloacele de plată a Germaniei și-i îngăduie să mai păstreze ceva și pentru dânsa, și în a fixa o sumă care trece mult peste putința de plată a ei, lăsând micșorarea sumei la

1) Dacă se admite presupunerea, pe care nimeni n'o împărtășește, și cei mai optimiști o cred imposibilă—că Germania va plăti dela început sarcina întreagă a dobânzilor, plata anuală s'ar ridica la 480.000.000 L. st. (12 miliarde lei).

2) După § 13 al Anexei II, unanimitatea este cerută, pentru orice amânare dincolo de 1930, a orice plăți datorite între 1921 și 1926 și (2) pentru orice amânare de mai mult de trei ani a plăților datorite după 1926. După art. 234, Comisiunea nu poate anula nici o parte a datoriei fără încuviințarea deosebită a *tuturor* guvernelor reprezentate în Comisiune.

buna voie a unei Comisiuni străine, lucrând cu scopul de a dobândi în fiecare an, maximul îngăduit de împrejurări. Intâiul sistem îi lasă un oarecare imbold, cât de slab, pentru spiritul îndrăzneț, energie și nădejde. Al doilea, o juipoaie de vie, an după an, pe veșnicie. Ori cu câtă îndemânare s'ar face această operație și ori cu câtă măsură, așa ca să aibă grija, să nu omoare pe bolnav, ea vă înfățișază, totuși, numai o politică, care, dacă ar fi într'adevăr urmată și liber practică, judecată omește, am osândi-o curând, ca fiind una din isprăvile cele mai silnice săvârșite în șirul istoriei civilizate de către un biruitor crud.

Mai sunt și alte însărcinări și drepturi pe care Tratatul le dă Comisiunii Reparațiilor. Dar despre ele se va vorbi mai nimerit în o secțiune aparte.

III

CAPACITATEA DE PLATA A GERMANIEI.

Mijloacele prin care Germania poate să-și plătească datoria sunt în număr de trei:

1. Bogății ce pot fi cedate îndată, ca: aur, vapoare și investiții în străinătate;
2. Valoarea bunurilor aflătoare în teritoriile cedate sau părăsite, după armistițiu;
3. Vărsăminte anuale împărțite pe un șir de ani, parte în numerar, parte în natură, cum sunt: cărbunii, potasa și produsele colorante.

Nu se cuprinde în cele de mai sus înapoierea lucrurilor luate de dușman din teritoriile ocupate, cum sunt, de pildă, aurul rusesc, valorile franceze și belgiene, vitele, mașinile și operele de artă. Intrucât aceste biruri pot fi identificate și înapoiate, ele trebuiesc înapoiate adevăratului lor stăpân și nu au a fi cuprinse în totalul Reparațiilor. Aceasta este anume zis în art. 238 al Tratatului.

1. *Bogății ce ar putea fi cedate îndată.*

a) **Aur.** — Scăzând aurul care trebuie să fie înapoiat Rusiei, Germania are oficial, după raportul întocmit de către Reichsbank, pe ziua de 30 Noembrie 1918, o câțime de aur ridicându-se la 115.417.900 L. st. (cam 2.900.000.000 lei). Eră un total cu mult mai mare decât acela care se găseă în raportul din urmă al Băncei, dinainte de războiu¹). Această creștere se datoră campaniei puternice duse în Germania, în vremea războiului, pentru vărsarea la Reichsbank, nu numai a monedelor de aur, ci și a podoabelor de aur de tot felul. Fără îndoială că mai sunt comori particulare; însă, ținând seama de marile silințe care s'au făcut pentru a le descoperi, e foarte probabil că nici guvernul german, nici aliații, nu vor ajunge să le descopere. Cifra de mai sus poate, deci, fi socotită ca fiind suma maximă pe care Guvernul a putut să o dobândească dela supușii săi. În afară de aur, mai eră la Reichsbank o sumă în argint cam de 1.000.000 L. st. (25 milioane lei). De asemenea trebuie să se mai găsească o câțime însemnată de argint în circulație, căci la Reichsbank se găseă, la 31 Decembrie 1917, argint pentru 9.100.000 L. st. și s'a menținut cam la 6.000.000 L. st. până la sfârșitul lui Octombrie 1918, epocă la care au început să se facă cererile de monedă de toate felurile²). Putem, deci, evalua aurul și argintul în ființă când s'a încheiat armistițiul, la un total de 125 milioane L. st. (3.125.000.000 lei).

1) La 23 Iulie 1914, totalul eră de 67.800.000 L. st. (vre-o 2 miliarde lei).

2) Din pricina primei foarte mari a monedei de argint germane, rezultând din deprecierea mărcii și din apreclerea argintului, este foarte improbabil că se va putea scoate această monedă din buzunarele poporului. Din potrivă, ea poate trece granița prin mijlocirea speculatorilor particulari, și astfel se îmbunătățească schimbul german.

Însă aceste rezerve nu mai sunt neatînse. În timpul lungului răstimp care s'a scurs între armistițiul și pace, Aliații au trebuit să înlesnească aprovizionarea Germaniei. Starea politică de atunci și amenințarea serioasă a Spartacismului, au făcut ca aceste măsuri să fie folosite chiar Aliaților, dacă aceștia doreau menținerea în Germania, a unui guvern statornic, cu care ei să poată trata. Dar chestiunea plății acestor proviziuni înfățișă cele mai mari greutăți. Un șir de conferințe se ținea între reprezentanții Aliaților și ai Germaniei, la Trêves, la Spa, la Bruxelles și mai pe urmă la Château-Villette și la Versailles, în scop de a se găsi un mijloc de plată, cât se poate mai puțin dăunător pentru perspectivele de plată a daunelor de războiu.

Dela început, reprezentanții Germaniei susținură că sleirea financiară a țării lor eră acum așa de desăvârșită, încât singurul expedient cu putință, eră numai un împrumut vremelnic ce le-ar face aliații. Aceasta aliații o puteau cu greu primi, tocmai atunci când se pregăteau să ceară dela Germania plata de sume cu mult mai mari. Însă, în afară de aceasta, cererea Germaniei nu putea fi privită ca îndreptățită, atâta vreme cât aurul său nu eră prefăcut în monedă și valorile străine pe care le mai aveă, nu erau vândute. În orice caz, eră în afară de orice îndoială că, în primăvara lui 1919, opinia publică, în statele aliate și asociate, nu ar fi îngăduit să se facă Germaniei un împrumut însemnat.

Pe de altă parte, Aliații, firește, nu voiau să istovească, pentru aprovizionarea Germaniei, aurul care li se părea a fi unul din izvoarele cele mai învederate și mai sigure, pentru despăgubiri. S'a pierdut multă vreme cu cercetarea tuturor alternativelor cu putință; la sfârșit, însă, fu vădit că, chiar dacă o câtime destul de mare de materii exportabile germane și de valori străine negociabile, ar fi fost disponibile, pentru o valoare îndestulătoare, ele nu puteau fi lichidate pe dată și se văzu

că istovirea financiară a Germaniei eră așă de desăvârșită, încât nu eră nimic de care să te poți folosi îndată, în câtimi îndestulătoare, afară de aurul dela Reichsbank. Prin urmare, o sumă în aur, trecând peste 50.000.000 L. st. (1.250.000.000 lei) dela Reichsbank a fost trecută în cele dintâi șase luni a anului 1919, de către Germania, Aliatilor (în deosebi Statelor-Unite și Angliei), ca plată pentru materii alimentare.

Aceasta, însă, nu e totul. Deși Germania primise, în timpul întâiei prelungiri a armistițiului, să nu exporte aur fără învoirea Aliatilor, această învoire nu i se putea refuză mereu.

Erau unele datorii ale Băncii Imperiului în țările neutre vecine, care nu puteau fi plătite altfel decât în aur. Un faliment al acestei bănci, când nu și-ar fi plătit datoriile, ar fi pricinuit o depreciare a schimbului așă de dăunătoare creditului Germaniei, încât, prin reacțiune, ar fi izbit și în putințele ei de plată a despăgubirilor. De aceea, în unele cazuri, s'a dat de către Consiliul Suprem Economic al Aliatilor învoirea ca Reichsbank să exporte aur.

Rezultatul net al acestor felurite măsuri, a fost scăderea rezervei de aur dela Reichsbank cu mai mult de jumătate, cifrele căzând dela 115.000.000 L. st. (2 miliarde 875.000.000 lei) la 55.000.000 L. st. (1,375.000.000 lei), în Septembrie 1919.

După Tractat ar fi fost *cu putință* să se țină în întregime această sumă pentru Reparațiuni. Ea, atâta cât este, însă, se ridică numai la mai puțin de 4% din biletele de Bancă, și efectul psihologic al confiscării ei în întregime, — (ținând seamă de marele număr de bilete germane aflătoare în afară de Germania) — ar putea nimici aproape cu desăvârșire valoarea mărcii. O sumă de 5 milioane L. st. (125.000.000 lei), de 10.000.000 L. st. (250 milioane lei), sau chiar de 20.000.000 L. st. (500.000.000 lei), ar putea fi luată într'un anumit scop.

Dar putem să ne închipuim că Comisiunea Reparațiilor, ținând seamă de înrăurirea ce o asemenea măsură ar avea cu privire la perspectivele viitoare pentru garanția Aliaților, va socoti, ca un lucru nechibzuit, de a ruina astfel creditul german. Aceasta cu atât mai mult cu cât guvernul francez și cel belgian, posedând un foarte mare număr de bilete în mărci, care circulau mai înainte în teritoriile ocupate sau cedate, au tot interesul, în afară chiar de vederile Comisiunii Reparațiilor, să lase mărcii o oarecare valoare de schimb.

Urmează din acestea, că nu se poate nădăjdui la vreo sumă mai de seamă, în aur sau argint, pentru momentul plăței miliardului de livre, care trebuie să se facă în 1921.

b) **Vapoare.** — Germania s'a îndatorit, cum am văzut mai sus, să predea Aliaților întreaga sa marină comercială. De fapt, o parte însemnată a sa se și găsește în mâinile Aliaților înainte de încheierea păcii, fie din pricină că eră oprită în porturile lor, fie ca urmare a cesiunii provizorii de tonagiu, cerută prin convenția dela Bruxelles, în legătură cu procurarea de materii alimentare¹⁾. Dacă se socotește tonagiul vaselor germane care

1) Aliații au supus aprovizionarea Germaniei, în vremea armistițiului la condiția că cea mai mare parte din marina comercială le va fi predată și le va servi la transportul materiilor alimentare către Europa în general și Germania în particular. Puțină tragere de inimă ce Germanii aveau pentru aceasta a adus întârzieri mari și primejdioase în aprovizionarea alimentelor. Însă zadarnicele conferințe de la Trèves și Spa (16 Ianuarie, 14-16 Februarie și 4-5 Martie 1919) au fost, în sfârșit, urmate de convenția de la Bruxelles (14 Martie 1919). Nevoința Germaniei s'o primească, eră datorită mai cu seamă, lipsei oricărei garanții din partea Aliaților cum că dacă le vor da vapoarele, vor primi alimente. Dar presupunând că Aliații ar fi fost de bună credință (atitudinea lor cu privire la alte clauze ale Armistițiului, n'a fost totdeauna deplină și ar întemeia întrucâtva bănuelile Germaniei), reclamația lor nu era nepotrivită: fără vasele germane transportul de alimente ar fi fost greu, dacă nu chiar cu neputință, și vapoarele germane care au fost predate sau echivalentul lor au servit, aproape toate, la aprovizionarea Germaniei. Până la

pot fi luate în temeiul Tractatului, la 4.000.000 tone brute, și valoarea lui mijlocie la 30 L. st. (750 lei) tona, valoarea, în bani, ar fi de 120.000.000 L. st.¹⁾ (trei miliarde lei).

c) **Valori străine.** — Înaintea recensământului valorilor străine făcut de guvernul german în Septembrie 1916²⁾, ale cărui rezultate exacte n'au fost publicate, nici o constatare oficială a acestor investiții nu se făcuse în Germania și deosebitele prețuri neoficiale se întemeiază, după cum se mărturisește de toți, pe date neîndestulătoare, ca de pildă admisiunea valorilor străine la bursele germane, venitul drepturilor de timbru, rapoartele consulare, etc. Principalele evaluări germane ce existau înainte de războiu, sunt date în nota de mai jos³⁾. Ele arată că părerea generală a oamenilor competenți eră că investițiile nete ale Germaniei în străinătate, se urcau cam la 1.250.000.000 L. st. (31.250.000.000 lei). Această cifră va fi baza calculelor noastre, deși o cre-

30 Iunie 1919, 176 vapoare germane cu 1.025.338 tone brute, fuseseră predate Aliașilor, potrivit cu Convențiunea dela Bruxelles.

1) Totalul tonajului predat poate să fie ceva mai mare și valoarea pe tone ceva mai mică. În orice caz, valoarea totală nu poate fi mai mică de 100.000.000 lei, nici mai mare de 150 milioane L. st. (2.750.000.000 lei).

2) Acest recensământ a fost făcut în temeiul decretului din 23 August 1916. La 22 Martie 1917, guvernul german a pus sub controlul său absolut, orice întrebuințare a valorilor străine ce se găseau în stăpânirea Germanilor și în Maiu 1917, el începù a-și exercita dreptul în vederea imobilizării unor valori suedeze, daneze și elvețiene.

3) 1892. Schmoller	500.000.000 L. st.
1892. Christians	650 000.000 " "
1893-4. Koch	600.000.000 " "
1905. v. Halle	800.000.000 a)
1913. Helferich	1.000.000.000 b)
1914. Ballod	1 250.000.000
1914. Pistorius	1.250 000.000
1819. Hans David	1.050.000.000 c)

a) Plus 300.000.000 L. st. pentru investiții altele decât în valori mobiliare.

b) Investiții nete, adică, după ce s'a scăzut proprietățile din Germania stăpânite de străini. Astfel poate fi de urmat și pentru câteva alte evaluări.

c) Această evaluare dată de *Weltwirtschaftszeitung* (13 Iunie 1919), cuprinde investițiile germane în străinătate la începutul războiului.

dem prea mare. O cifră mai aproape de adevăr poate ar fi 1.000.000.000 L. st. (25 miliarde lei).

Scăderi asupra acestui total trebuiesc făcute sub patru deosebite capete:

1) Investițiile făcute în țările aliate și în Statele-Unite, — care alcătuiesc împreună o mare parte a lumii, — au fost sechestrate prin curatori oficiali, păzitori ai proprietății dușmane și alți funcționari de acelaș ordin și nu pot sluji la plata Reparațiilor, decât numai dacă ar fi un prisos față de feluritele creanțe private. După planul care se îndeletnicește cu datoriile dușmane, așa cum a fost schițat în capitolul IV, întâiul rost al acestor sume este de a acoperi creanțele private ale Aliatilor asupra naționalilor germani. În afară decât în Statele-Unite, e probabil că nici un prisos nu va mai rămâne pentru a servi la vreun alt scop.

2) Înainte de războiu, Germania nu-și avea, ca noi, investițiile de căpetenie peste Ocean, ci în Rusia, Austro-Ungaria, Turcia, România și Bulgaria. O mare parte din aceste investiții și-au pierdut aproape orice valoare în orice caz, în vremea de față, în deosebi acele care se găsesc în Rusia și în Austro-Ungaria. Dacă cursul actual trebuie să servească de criteriu, nici unul din aceste titluri nu poate fi vândut deasupra unui preț care este, de fapt, numai nominal. În afară dacă Aliții nu vor voi să ia aceste titluri cu mult deasupra cursului lor nominal și să le păstreze pentru a le realiza în urmă, investițiile făcute în aceste țări nu pot alcătui, câtuș de puțin, un fond în vederea unor plăți imediate.

3) Germania nu era tot atât de în stare cât eram noi, ca să-și realizeze, în timpul războiului, plasamentele ei în străinătate; totuș, le-a realizat, pe cât a putut, în unele țări. Se crede că înainte de intrarea în războiu a Statelor-Unite, Germania a vândut Americii mare parte din valorile ei americane, dar, unele evaluări curente ale acestor vânzări (s'a dat o cifră de 60.000.000 L. st.),

sunt probabil exagerate. Însă în cursul războiului, și în deosebi în ultima lui fază, atunci când schimbul ei scădea și creditul în țările neutre vecine căzuse foarte jos, Germania a vândut sau amanetat, toate valorile pe care Olanda, Elveția și Scandinavia au vrut să le cumpere sau să le primească ca garanție. E întemeiat, astfel, a crede că, prin Iunie 1919, plasamentele ei în aceste state erau reduse la o cifră neînsemnată, întrecută cu mult de suma datoriilor. Germania a vândut de asemenea și unele din titlurile ei de peste Ocean, — ca efectele argentive, — pentru care putea găsi cumpărători.

4) E sigur că dela Armistițiu, multe din valorile străine care erau în mâinile particularilor, au ieșit din Germania. Aceasta este foarte greu de împiedicat. Pe deoparte, în adevăr, investițiile germane în străinătate sunt, în general, sub formă de titluri la purtător și nu sunt înregistrate. Ele pot ușor trece, prin contrabandă, peste întinsele granițe teritoriale ale Germaniei. Și, cu câteva luni înainte de încheierea păcii, posesorii lor știau că nu le vor putea păstra, dacă guvernele aliate vor găsi vreun mijloc pentru ca să puie mâna pe ele. Acești factori s'au unit pentru a da imbold iscusinței omenesti, și străduințele guvernelor aliate ca și acele ale cârmuirii germane, spre a pune o piedică acestei pribegiri, par a fi fost cu desăvârșire zadarnice.

Având în vedere toate aceste, ar fi o minune să mai fi rămas mult pentru plata Reparațiilor. Țările Aliatelor, Statele-Unite, țările Aliatelor Germaniei, și țările neutre vecine, acopăr, la un loc, aproape totalitatea lumii civilizate și, după cum am văzut, nu putem nădăjdui să găsim în investițiile făcute în aceste țări o sumă mare, care să poată fi întrebuințată pentru reparațiuni. De fapt, nu rămâne nici o țară însemnată pentru asemenea investiții, afară de America de Sud.

Pentru a da în cifre înțelesul acestor deducțiuni, este nevoie să se facă multe presupuneri. Dau cititorilor cea

mai bună evaluare personală pe care o pot face, după ce am cântărit chestiunea la lumina cifrelor de care se poate dispune și a altor date în legătură cu ele.

Scăderea de făcut după § 1, se ridică la 300.000.000 L. st. (7.500.000.000 lei), din care 100.000.000 L. st. (2.500.000.000 lei), vor rămâne poate disponibile după plata datoriilor private și altele.

În ceea ce privește § 2, — după un recensământ făcut de către Ministerul de finanțe al Austriei, la 31 Decembrie 1912, — valoarea nominală a valorilor austro-ungare posedate de germani, era de 197.300.000 L. st. (4.932.500.000 lei). Investirile dinainte de războiu ale Germaniei, în Rusia, au fost prețuite, fără a cuprinde fondurile de stat, la 95.000.000 L. st. (2.375.000.000 lei), ceea ce este cu mult mai mic decât este de așteptat și în 1906, Sartorius v. Waltershausen socotea că Germania avea fonduri de stat rusești pentru 150.000.000 L. st. (3.750.000.000 lei). Aceasta ne dă un total de 245.000.000 L. st. (6.125.000.000 lei), care este confirmat, până la un punct oarecare, prin cifra de 200.000.000 L. st. (cinci miliarde lei), pe care D-rul Ischchanian o dădea, în 1911, ca o evaluare voit prea slabă.

O prețuire românească, publicată când această țară a intrat în războiu, socotea investirile germane în România între 4.000.000 L. st. (100.000.000 lei) și 4.400.000 L. st. (110 milioane lei), dintre care o sumă cuprinsă între 2.800.000 L. st. și 3.200.000 L. st. (între 70 și 80 milioane lei), era în împrumuturi de Stat. O asociație, pentru apărarea intereselor franceze în Turcia (*le Temps* din 8 Septembrie 1919), a prețuit capitalurile germane investite în Turcia la 59.000.000 L. st., (aproape 1½ miliard lei), din care 32.500.000 L. st. (812.500.000 lei), erau, după raportul Consiliului Posesorilor de Obligațiuni străine, în rentă externă turcească. Nu am la îndemână nici o evaluare a investirilor Germaniei în Bulgaria. Totuși, cred că, scăderile pentru investirile făcute

în toate aceste țări, pot fi socotite la un total de 500 milioane L. st. (12 $\frac{1}{2}$ miliarde lei).

Revânzările de titluri și valorile puse amanet drept garanții la împrumuturi în timpul războiului, le socotesc între 100.000.000 L. st. și 150.000.000 L. st., (între 2 $\frac{1}{2}$ și 4 miliarde lei), în care se cuprind, de fapt, toate investițiile Germaniei în Scandinavia, în Olanda și în Elveția, o parte din titlurile sud-americe și o mare parte din valorile nord-americe vândute înainte de intrarea în războiu a Statelor-Unite.

Pentru scăderi exacte, privitoare la cele din § 4, fi-rește, nu sunt date precise.

În timpul lunilor din urmă, presa europeană a fost plină de povestiri sensaționale asupra tertipurilor între-buinate. Însă dacă socotim la 100.000.000 L. st. (2 $\frac{1}{2}$ mi-liarde lei), valoarea titlurilor cari au părăsit până acum Germania, sau care s'au ascuns pe loc, așa de bine încât metodele cele mai aspre și mai inchizitoriale sunt în ne-putință să le descopere, probabil că nu luăm o cifră prea mare.

Aceste deosebite articole duc la o scădere de făcut din disponibilitățile Germaniei pentru o cifră rotundă cam de 1 miliard de L. st. (25 miliarde lei) și ne rămâne, deci, un total care se poate, în teorie, întrebuința, de 250.000.000 L. st.¹⁾ (6.250.000.000 lei).

Această cifră va putea să pară prea slabă unora din-tre cititori; dar, trebuie să amintim că ea ar reprezenta numai ce-a mai rămas din valorile *ce se pot vinde*, asu-pra cărora guvernul german ar putea să pună mâna, în interes public. După părerea mea, această cifră este încă prea ridicată și, considerând problema sub o altă față, ajungem la o sumă mai mică. Căci, dacă punem deo-partre valorile și investițiile sechestrare de aliați, în Rusia, în Austria, etc., ce grupare de titluri, deosebite după

1) N'am făcut nici o scădere pentru valorile posedate de Alsa-cieni—Loreni, și alții cari au încetat de a mai fi supuși germani.

nationalității sau după întreprinderi, mai poate oare avea Germania, care să se ridice la un total de 250.000.000 L. st. (6.250 milioane lei)? La această întrebare, eu nu sunt în stare să răspund. Germania are câteva fonduri de stat chineze, care nu au fost sechestrate, și poate puține japoneze, și oarecare bunuri sud-americe de mână întâiu, având o valoare mai substanțială. Dar foarte puține din bunurile de felul acesta mai sunt în mâni germane și valoarea lor se poate socoti la 10 sau 20 de milioane și nu la cincizeci sau sute de milioane.

Ar trebui, după părerea mea, să fie cineva un om prea îndrăzneț, pentru ca să fie părtaș în un sindicat care ar vrea să plătească 100.000.000 L. st. (2 $\frac{1}{2}$ miliarde lei) bani gata pe ceia ce a mai rămas din investițiile Germaniei de peste Ocean. Pentru ca Comisiunea Reparațiilor să ajungă să capete măcar această din urmă mică sumă, e probabil că va trebui să păstreze câțiva ani aceste titluri, fără a încerca să se folosească de ele acum.

Avem, deci, pentru suma maximă pe care ne-o poate da investițiile străine ale Germaniei, o cifră cuprinsă între 100.000.000 L. st. și 250.000.000 L. st.

Ayerea care se poate transfera îndată, se socotește, deci, din:

- a) aur și argint: 60.000.000 L. st. (un miliard și $\frac{1}{2}$ lei);
- b) vapoare: 120.000.000 L. st. (trei miliarde lei);
- c) valori străine: între 100.000.000 L. st. și 250.000.000 L. st. (două și $\frac{1}{2}$ miliarde și 6 $\frac{1}{4}$ miliarde lei).

E cu neputință de a lua o parte însemnată din aur și argint, fără a se aduce, prin aceasta, pentru circulația și creditul german, urmări dăunătoare însuși intereselor Aliaților. Deci, tot ceea ce Comisiunea Reparațiilor va putea scoate din toate aceste deosebite izvoare, înainte de Maiu 1921, poate fi socotit între 250 milioane L. st.

și 350 milioane ($6\frac{1}{2}$ miliarde— $8\frac{3}{4}$ miliarde lei) *ca un maximum*¹⁾.

2. *Bunuri aflătoare în teritoriile cedate sau în acele predate în temeiul Armistițiului.*

Așa cum este redactat Tractatul, Germania nu va fi creditată cu sume însemnate în socoteala Reparațiilor, pentru bunurile aflătoare în teritoriile cedate.

Bunurile *private*, în cea mai mare parte din teritoriile cedate, sunt întrebuințate la plata datoriilor private germane către naționali aliați și numai prisosul, dacă va fi, va putea să fie întrebuințat pentru Reparațiuni.

Valoarea acestor bunuri, în Polonia și în celelalte state nouă, se plătește deadreptul proprietarilor.

Proprietățile *Statului*, în Alsacia-Lorena, în teritoriile cedate Belgiei, în fostele colonii germane, trecute în seama unui „mandatar”, sunt confiscate, fără nici o creditare pentru ele. Clădirile, pădurile și alte bunuri ale Statului, care erau ale vechiului regat al Poloniei, de asemenea trebuie să fie cedate fără creditare. Rămân, deci, celelalte bunuri ale Statului cedate Poloniei, bunurile statului în Schleswig, cedat Danemarcei³⁾, valoarea zăcămintelor de

1) În toate aceste evaluări, de frică de a nu înăfășișă Tratatul mai rău decât este, sîntem porniți a da cifre superioare adevăratei noastre păreri. A pune pe hîrtie preturi fictive cu privire la averea germană și a obține în monedă plăși adevărate, sînt două lucruri foarte deosebite. În ce privește, noi nu credem că Comisiunea Reparațiilor, va putea obține vărsăminte egale măcar *cu cea mai slabă* dintre cele două cifre date mai sus.

2) Tratatul (art. 114), este nedeslușit cu privire la îndatorirea de plăși pe care guvernul danez va fi dator să le facă Comisiunii Reparațiilor ca urmare a dobîndirii Schleswigului. Ar putea de pildă să facă oarecari compensații pentru valoarea biletelor de bancă germane, deținute de către locuitorii zonei cedate. În orice caz, suma în chestiune e foarte mică. Guvernul danez emite un împrumut de 6.600.000 L. st. (120.000.000 koroane*) „al cărui scop este, în acelaș timp, de a lua asupra sa partea Schleswigului din datoriile Germaniei, de a cumpăra proprietățile publice Germane, de a ajuta populația Schleswigului și pentru a reguła chestiunea circulațiunei fiduciare”.

* 1 Koroană daneză = 1 lei 37 (Nota Trad.)

cărbuni din Sarre, valoarea unor flote fluviale, etc., care trebuie să fie remise de Germania, după cum prevăd clauzele din Tractat privitoare la Porturi, Căi pe apă și Căi ferate, precum și valoarea cablurilor submarine germane, care trebuiesc predate potrivit Anexei VII a capitolului Reparațiilor.

Orice-ar putea zice Tractatul, Comisiunea Reparațiilor nu va primi nici o plată în bani gata dela Polonia. Cred că zăcămintele din Sarre au fost prețuite între 15.000.000 L. st. și 20.000.000 L. st. (375 și 500 milioane lei).

O cifră globală de 30.000.000 L. st. (750 milioane lei) ar ajunge să reprezinte îndestulător toate capetele de mai sus, — nesocotind prisosul disponibil, care ar putea rezulta din plata datoriilor private, — este o prețuire probabil largă.

Mai rămâne valoarea materialului cedat, în temeiul clauzelor Armistițiului. Articolul 250 hotărăște că de către Comisiunea Reparațiilor se va trece în creditul Germaniei, prețul materialului rulant, cedat în temeiul Armistițiului, ca și valoarea altor anumite articole și, în general, a oricărui alt material predat astfel, pentru care zisa Comisie va crede că, „fînd dat caracterul lui nemilitar”, trebuie trecut la creditul german. Însă numai materialul rulant (150.000 vagoane și 5.000 locomotive) are o valoare mai de seamă. O cifră totală de 50.000.000 L. st. (1.250 milioane lei) pentru tot materialul predat în temeiul Armistițiului, ar fi de asemenea o prețuire largă.

La cifra noastră de 250.000.000 L. st. sau de 350 milioane L. st., de mai sus, am mai adăugat o sumă de 80.000.000 L. st., pentru articolele enunțate acum în urmă. Această cifră se deosebete de cea dinainte, întru aceea că nu reprezintă bani gata, așa ca să poată îmbunătăți starea financiară a Aliatilor, ci este o sumă de trecut în partida creditului dintre ei, sau dintre ei și Germania.

Acest total, între 350.000.000 L. st. (la 430.000.000 L. st. (8.250—10.750 milioane lei), la care am ajuns acum, va fi întrebuințat întreg, pentru despăgubiri. *Întâia* sarcină care apasă asupra lui este, după articolul 251 al Tractatului, întreținerea armatelor de ocupație, atât în vremea Armistițiului și după încheierea Păcii. Nu se poate socoti totalul acestor cheltuieli până la Mai 1921, fără a ști câte trupe se vor retrage treptat, ceea ce va micșora cheltuiala lunară dela suma de peste 20.000.000 L. st. (cinci sute milioane lei), cât a fost în întâia jumătate a anului 1919, la un milion L. st. (25 milioane lei), care ar fi acum eventual cifra normală.

Totuși, socot, că această sumă, în total, va fi cam de 200.000.000 L. st. (cinci miliarde lei). Așa dar, ne va rămâne 100 până la 200 milioane L. st. (2 $\frac{1}{2}$ —5 miliarde lei).

Aliații au făcut pe Germania să nădăjduiască că s'ar putea să-i se înapoieze unele sume provenind din toate izvoarele arătate mai sus, din exportul de mărfuri și din plățile în natură care au a fi făcute, după Tractat, înainte de Maiu 1921, aceste sume, înapoiate ei, fiind menite de a îngădui Germaniei să-și procure hrană și materiile prime de care Aliații vor socoti că Germania are nevoie.

Nu e cu putință de a socoti, cu temei, de pe acum, fie valoarea în bani a mărfurilor de care Germania ar avea nevoie să le cumpere din străinătate pentru a-și reîntremă viața economică, fie dărnicia pe care o vor arăta Aliații în mânăuirea acestui drept al lor. Dacă ar fi să se readucă stockurile ei de produse alimentare și de materii prime nu prea departe de nivelul lor normal, până la Maiu 1921, Germania va avea nevoie, probabil, de mijloace de cumpărare în străinătate, urcându-se, cel puțin, până la o sumă de 100 la 200 milioane L. st. (2 $\frac{1}{2}$ —5 miliarde lei), de adăugat pe lângă valoarea exportățiilor ei curente. Cum nu e probabil ca să i se

îngăduie aceasta, putem spune, de pe acum, că starea ei economică și socială, nu-i va îngădui să exporteze mai mult decât va importa, în restimpul care se va scurge până în Maiu 1921. Și socot că asupra acestui punct nu poate fi nici o discuție temeinică.

Așa dar, valoarea tuturor plăților în natură pe care, după Tractat, ea trebuie să le facă Aliaților, sub formă de cărbuni, materii colorante, lemnării sau alte materiale, va trebui să-i fie înapoiată pentru a-i îngădui să plătească importatiunile neapărat trebuitoare traiului ei¹⁾.

Comisiunea Reparațiunilor nu poate, prin urmare, nădăjdui să primească mai mult de cele 100.000.000 sau 200.000.000 L. st., pe care ipotetic le-am trecut la creditul ei, provenind din realizarea bunurilor imediat transferabile de către Germania, din calculul creditelor ce trebuiesc trecute în folosul Germaniei după Tractat, și din plata cheltuelilor pentru armata de ocupație. Cum, Belgia a încheiat cu Franța, Statele-Unite și Anglia o învoaială, în afară de Tractat, în temeiul căreia ea are dreptul să primească, spre îndeplinirea cererilor ei, *cele dintâiu* 100.000.000 de livre (2¹/₂ miliarde lei), care ar fi disponibile pentru despăgubiri, rezultatul final este că Belgia va primi, *poate*, cele 100.000.000 L. st. ale sale până la Maiu 1921, dar nici unul din ceilalți Aliați nu e probabil că va primi, până la această dată, vreo sumă ceva mai însemnată. În orice caz, ar fi un fapt nechibzuit pentru ministrii de finanțe, dacă și-ar așeza planurile lor pe alte ipoteze decât aceste arătate mai sus.

3. Plăți anuale împărțite pe mai mulți ani.

Este vădit că putințele Germaniei, de dinainte de războiu, pentru a plăti un tribut anual unei națiuni străine,

1) Și aci părerea mea ar merge mai departe, și mă îndoiesc că exportatiunile germane vor putea măcar să egaleze importul în acest răstimp. Dar ceea, ce spun în text, ajunge pentru scopul argumentării mele.

nu au rămas neatinsse prin pierderea, aproape totală, a coloniilor ei, a relațiilor ei de peste ocean, a măriei ei comerciale și a bunurilor ei din țările străine; prin cedarea a 10% din teritoriul și populația ei, a $\frac{1}{3}$ din cărbunele ei și $\frac{3}{4}$ din minereul ei de fier; prin pierderea a două milioane de oameni în puterea vârstei; prin foametea îndurată patru ani de către popor; prin povara unui grele datorii de războiu; prin deprecierea schimbului la mai puțin de $\frac{1}{7}$ din valoarea lui dinainte, prin prăbușirea aliaților ei și îmbucătățirea teritoriului lor; prin revoluția înăuntru și prin bolșevismul dela hotarele ei, precum și prin întreaga năruire ce nu se poate măsura a puterilor și a nădejdiilor ei, aduse de cei patru ani ai unui războiu atât de cotropitor, care s'a încheiat cu înfrângere.

S'ar părea că toate acestea sunt vădite. Totuși, toate așteptările de mari despăgubiri dela Germania, sunt întemeiate pe presupunerea că ea este în stare să aibă în viitor un comerț cu mult mai întins decât acel pe care l-a avut în trecut.

În ce privește stabilirea unei cifre, chipul de plată, așa cum este înfățișat de Tractat, fie în numerar (sau mai exact în schimb străin), fie, în parte, în natură, (cărbune, lemnării, produse colorante, etc.), n'are mare însemnătate.

În orice caz, Germania poate plăti numai prin exportul unor anumite produse, și metoda prin care valoarea acestor mărfuri exportate este întrebuințată pentru despăgubiri, nu este, la urma urmei, decât o chestie de amănunt.

Ne-am pierde în simple ipoteze, dacă nu ne-am întoarce, întrucâtva, la principiile dela început și, oridecâteori putem, la datele statistice așa cum sunt. E neîndoelnic că, Germania nu poate să facă plăți în un sir de ani, decât împuținând importul ei și sporindu-și exportul, și astfel, întorcând, în folosul ei, balanța comer-

ciului ei, prin care, numai, să poată face plăți în afară. Germania poate, cu vremea, să plătească în mărfuri, și numai în mărfuri, fie că aceste mărfuri ar fi predate direct Aliatilor, fie că ar fi vândute la neutri, iar creditele neutre izvorînd din aceste vânzări, urmînd a fi trecute Aliatilor.

Cel mai bun mijloc de a prețui întinderea cu putință a unui asemenea procedeu, îl putem găsi în cercetarea stărei ei comerciale dinainte de războiu. Numai pe temelia unei asemenea analize, întregită prin câteva date generale cu privire la productivitatea țării, se pot așeza, chibzuit, ipoteze privitoare la întinderea maximă la care poate ajunge prisosul exportului asupra importului Germaniei.

În 1913, importul Germaniei se ridică la 638.000.000 L. st. (13.450.000.000 lei) și exportul la 505.000.000 L. st. (12.625.000.000 lei), fără a cuprinde transitul și comerțul cu aur și argint. Aceasta însemnează că importul întrecea exportul cam cu 33.000.000 L. st. (825.000.000 lei).

După mijlocia celor cinci ani dinainte de 1913, însă, acest prisos era mai mare și anume de 74.000.000 L. st. (1.850.000.000 lei). Urmează, deci, că mai mult decât totalitatea soldului dinainte de războiu al Germaniei, din nouile ei investiții în străinătate, proveneau din valorile străine ce avea și din câștigurile marinei ei comerciale și a băncilor sale în străinătate, etc. Cum bunurile sale în străinătate și marina ei comercială, trebuie acum să-i fie luate; și cum afacerile ei de bancă în străinătate și celelalte deosebite izvoare de venituri din afară, au fost, în mare parte, distruse, e vădit că, pe baza dinainte de războiu a importului și a exportului, Germania, departe de a avea un prisos pe care să-l poată întrebuința pentru plățile ei, nu va avea nici măcar atât cât îi trebuie, ei însăși, pentru nevoile ei.

Întâia ei sarcină, deci, este să-și schimbe consumația și producția, așa fel ca să ajungă să acopere acest deficit.

Orice economii, pe care le ar putea face asupra importului de mărfuri și orice creștere a exportului, vor putea atunci servi pentru plata despăgubirilor.

Două treimi ale importățiunilor și exportățiunilor Germaniei, sunt arătate, aparte, în tablourile următoare. Considerațiile care se aplică la articolele astfel înșirate, se pot presupune că se potrivesc, mai mult sau mai puțin, și treimei rămasă în afară, și care este alcătuită din mărfuri de mai mică însemnătate.

EXPORTUL GERMAN IN 1913	Valoare Milioane L. st.	Cât % Din tota- lul ex- portului
Fier fabricat (cuprinzându-se și tabla, etc).	66.13	13.2
Mașini și părți din mașine (cuprinzând și automobilele)	37.55	7.5
Cărbune, coks și brichete	35.34	7.0
Lânărlți (cuprinzând lână brută, piep- tănată și haine)	29.40	5.9
Bumbacuri (cuprinzându-se bumbac brut și ață	28.15	5.6
	196.57	39.2
Cereale, etc. (cuprinzându-se secară, ovăz, grâu, hamein)	21.18	4.1
Piele și obiecte de piele	15.47	3.0
Zahăr	13.20	2.6
Hârtie, etc,	13.10	2.6
Blănuri	11.75	2.2
Obiecte pentru electricitate (instalații, mașini, lămpi, cabluri)	10.88	2.2
Mălăsuri	10.10	2.0
Materii tinctoriale	9.76	1.9
Obiecte de aramă	6.50	1.3
Jucării	5.15	1.0
Cauciuc și obiecte de cauciuc	4.27	0.9
Cărți, hărți și muzică	3.71	0.8
Potasă	3.18	0.6
Sticlă	3.14	0.6
Clorură de potasiu	2.91	0.6
Pianuri, orgi și pieșe desfăcute	2.77	0.6
Zinc brut	2.74	0.5
Porțelan	2.53	0.5
	142.34	28.0
Deosebile obiecte necuprinse mai sus	165.92	32.8
TOTAL . . .	504.83	100.0

IMPORTUL GERMAN IN 1913	Valoare Milioane L. st.	cât % din totalul import.
I. Materii prime :		
Bumbac	30.35	5.6
Pielării și piei	24.86	4.6
Lână	23.67	4.4
Aramă	16.75	3.1
Cărbune	13.66	2.5
Lemn	11.60	2.2
Mineriu de fer	11.35	2.1
Blănuri	9.35	1.7
În și sămânță de în	9.33	1.7
Silitră	8.59	1.6
Matasă	7.90	1.5
Cauciuc	7.30	1.4
Iută	4.70	0.9
Petrol	3.49	0.7
Cositor	2.91	0.5
Cridă fosforoasă	2.32	0.4
Ulei lubrifiant	2.29	0.4
	190.38	35.3
II. Materii alimentare, tutun, ect.		
Cereale. etc. (grâu, orz, orez, porumb, ovăz, săcară, trifoiu)	69.33	12.2
Semințe oleaginoase și tușine (cu semințe de psalm, boabe de cacao, ect).	20.51	3.8
Vite și produse animale	14.55	2.8
Cafea	10.60	2.0
Ouă	9.90	1.8
Tutun	6.73	1.2
Unt	5.79	1.1
Cai	5.81	1.1
Fructe	3.55	0.7
Pește	2.99	0.6
Păsări	2.80	0.5
Vin	2.67	0.5
	151.86	28.3
III. Produse manufacturate :		
Ajă de bumbac și bumbăcării	9.41	1.8
Per de tină și vinuri	4.02	0.7
Mașini	21.00	3.9
	34.43	6.6
IV. Obiecte deosebite		
	175.28	32.5
Total	538.52	100.0

Aceste tablouri ne arată că cele mai însemnate exportări se alcătuiau din:

1. Fier fabricat, cuprinzând și tablă (13,2%);
2. Mașini, etc. (7,5%);
3. Cărbune, coks și brichete (7%);
4. Lânuri, cuprinzând lâna brută și pieptănată, (5,9%); și
5. Bumbacuri, cuprinzând ață și fire de bumbac, precum și bumbac brut (5,6%).

Aceste cinci categorii singure cuprind 39.2% din exportul total. Se poate lesne vedea că pentru toate aceste mărfuri era, înainte de războiu, o aprigă concurență între Germania și Anglia. Dacă, prin urmare, câtimea acestor exportări, cu destinație pentru țările de dincolo de Ocean sau cele din Europa, ar fi mult mărită, urmările acestui fapt asupra comerțului englez, vor fi foarte grave, în aceeași proporție.

În ceea ce privește două din categoriile de mai sus, — și anume, lânăriile și bumbăcăriile, — creșterea exportului atârna de creșterea importului de materii prime, de oarece Germania nu produce bumbac și, putem zice, de fapt, nici lâna. Prin urmare, acest comerț nu se poate întinde decât dacă se dă Germaniei înlesniri pentru a-și procura aceste materii prime (ceea ce nu se poate face decât în dauna Aliatilor) în câtimi mai mari decât consumația mijlocie dinainte de războiu; și chiar astfel, creșterea reală n'ar fi totalul brut al exportărilor, ci numai deosebirea dintre valoarea mărfurilor exportate și valoarea materialelor prime importate.

În ceea ce privește celelalte trei categorii, și anume, mașinile, fierul fabricat și cărbunele, — puțința pentru Germania de a-și spori exportul i se va fi luat prin cesiunea teritoriilor din Polonia, Silezia-de-sus și Alsacia-Lorena. Cum s'a arătat mai sus, aceste regiuni dădeau aproape o treime din producția de cărbuni a Germaniei. Dar ele îi aduceau nu mai puțin de trei sferturi din pro-

ducția de minereu de fier; în ele erau 38% din furnalele ei și 9.5% din turnătoriile ei de fier și de oțel. Așa dar, afară numai dacă Alsacia-Lorena și Silezia-de-Sus vor trimite în Germania propriu zisă, minereul lor de fier, pentru a fi lucrat acolo, — ceeace cuprinde și un spor al importului, pentru care trebuie să găsească mijloace de plată, — o creștere a exportului nu numai că nu e cu putință, dar chiar o scădere a exportului nu poate fi înlăturată¹⁾.

În urmă vin pe listă: cerealele, obiectele de piele, zahărul, hârtia, blănurile, obiectele pentru electricitate, mătăsurile și produsele colorante. Pentru cereale nu este export; el este mai mult decât echilibrat prin importuri similare.

În ceeace privește zahărul, aproape 90% din exportul german dinainte de războiu se făcea în Anglia²⁾. Acest comerț ar putea fi sporit, dacă această din urmă țară ar da preferință zahărului german, sau dacă, printr'o învoială, zahărul ar fi luat drept plată parțială pentru despăgubiri, așa cum s'a propus pentru cărbune, produse colorante, etc. Exportul de hârtie de asemenea ar putea să mai crească. Obiectele de piele, blănurile, mătăsurile, atârnă de importul corespunzător ce se găsește în al doilea tablou. Mătăsurile sunt în mare concurență cu comerțul francez și cel italian. Celelalte articole sunt, fiecare luat în parte, neînsemnate.

Am auzit spunându-se că despăgubirea ar putea fi plătită în mare parte cu potasa și alte asemenea. Dar

1) S'a socotit că cesiunea de teritorii către Franța, afară de pierderea Sileziei-de-Sus, poate să micșoreze producția germană de dinainte de război, de drugi de oțel, dela 20.000.000 tone la 14.000.000 și să mărească capacitatea Franței dela 5.000.000 la 11.000.000 tone.

2) În 1913, Germania exportă 1.110.073 tone zahăr, valorând 13.014.300 livre st. Din acest total, 838,583 tone, reprezentând 9.950.800 livre st. erau duse spre Anglia. Aceste cifre depășeau mijlocia exportului total al celor cinci ani precedenți, care se ridică cam la 10.000.000 L. st.

potasa, înainte de războiu, nu reprezintă decât 0.6% din exportul german și valoarea ei totală nu se ridică decât la 3.000.000 L. st. (75 milioane lei). Pe lângă aceasta, Franța, având acum un zăcământ de potasă în regiunile care i-au fost înapoiate, nu ar privi bine o creștere a acestui fel de export german.

Cercetarea listei importului, arată că 63.6% din total se alcătuește din materii prime și produse alimentare. Importațiunile de căpetenie din întâia categorie, — anume bumbacul, lâna, pielea, minereul de fier, blănurile, mătasa, cauciucul și cositorul, — n'ar putea fi prea mult scăzute, fără a înrăuri asupra comerțului de export și ar fi de sport, dacă voește sporul exportului.

Importul de materii alimentare, anume de grâu, orz, cafea, ouă, orez, porumb, și alte asemenea, pune cu totul o altă problemă. E puțin probabil, ca înainte de războiu, — afară decât numai pentru câteva obiecte aducătoare a unui trai mai bun, — consumația alimentară a claselor muncitoare germane să fi fost mai mare decât cea care-i era trebuitoare pentru a-i da puterea maximă de productivitate; probabil chiar că era ceva mai mică decât câtimea trebuitoare. Orice scădere mai de seamă a importului de hrană, ar înrăuri asupra puterii de producție a populației industriale, și, prin urmare, asupra câtimei produselor de exportat, ce ar putea fi silită să producă.

Ar fi zadarnic a se vorbi despre o productivitate mărită mult a industriei germane, dacă muncitorii nu vor fi destul de hrăniți. Dar se poate ca aceasta să nu fie tot atât de adevărat pentru orz, cafea, ouă și tutun. Dacă s'ar putea așeza un regim în care, pe viitor, nici un german n'ar mai bea bere sau cafea, sau n'ar mai fuma, s'ar putea face însemnate economii. Altfel, pare a fi puțin loc pentru reduceri mai însemnate.

Analiza următoare a exportului și importului german, ținând seamă de destinația și origina mărfurilor, e de asemenea însemnată. Se vede din aceste tablouri că 18%

din exportul Germaniei, în 1913, mergea în Imperiul Britanic, 17% în Franța, Italia și Belgia, 10% în Rusia și România, 7% în Statele-Unite; aceasta înseamnă că mai mult de jumătate din acest export avea drept piață națiunile Înțelegerii.

Din ce rămâne, 12% mergea în Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria, iar 35% în celelalte țări. Prin urmare, afară numai dacă Aliații de acum, nu sunt doritori să mărească creșterea importului german la ei, nu poate rezultă o creștere a lui decât din acapararea desăvârșită a piețelor neutre.

Ț A R I L E	Destinația exportului german		Origina importului german	
	Milioane L. st.	%	Milioane L. st.	%
Marea Britanie	71.91	14.2	43.80	8.1
Indiile	7.53	1.5	27.04	5.0
Egiptul	2.17	0.4	5.92	1.1
Canada	3.02	0.6	3.20	0.6
Australia	4.42	0.9	14.80	2.8
Africa de Sud	2.34	0.5	3.48	0.6
Total pentru Imperiul Britanic	91.39	18.1	98.24	18.2
Franța	39.49	7.8	29.21	5.4
Belgia	27.55	5.5	17.23	3.2
Italia	19.67	3.9	15.88	3.0
Statele-Unite ale Americii	35.66	7.1	85.56	15.9
Rusia	44.00	8.7	71.23	13.2
România	7.00	1.4	3.99	0.7
Austro-Ungaria	55.24	10.9	41.36	7.7
Turcia	4.92	1.0	3.68	0.7
Bulgaria	1.51	0.3	0.40	—
Alte țări	178.04	35.3	171.74	32.0
Total	504.47	100.0	538.52	100.0

Analizarea celor de mai sus, ne dau unele lămuriri în privința mărimii cu puțință a schimbărei maxime, în ce privește balanța comerțului german, după condițiile ce vor domni în urma păcii. Presupunând: 1) că

noi nu facem înlesniri speciale Germaniei, pentru re-aprovizionarea ei cu materii prime, ca lână și bumbac (câtimile mondiale fiind mărginite); 2) că Franța, după ce și-a asigurat zăcămintele de minereu de fier, vrea să încerce să fie stăpână, cu temei, pe cuptoarele înalte și pe comerțul oțelului; 3) că Germania să nu fie ajutată și împinsă a face concurență comerțului metalurgic sau altuia, ale Aliatilor, pe piețele de peste Ocean; și 4) că, în Imperiul Britanic, să nu fie dată o preferință reală mărfurilor germane, — este vădit, din cercetarea fiecărui punct, că nu este mult de așteptat.

Să cercetăm mai amănunțit paragrafele de căpetenie ale tablourilor de mai sus:

1. *Fier lucrat*: Din pricina scăderii câtimelor ce vor rămâne Germaniei, o sporire a exportului pare cu neputință și o mare descreștere este probabilă. — 2. *Mășini*: O ușoară creștere e cu putință. — 3. *Cărbuni de pământ și coks*: Valoarea exportului net al Germaniei eră, înainte de războiu, de 22.000.000 livre sterlinge (550.000.000 lei); Aliții au recunoscut că, astăzi, exportul n'ar putea depăși un maximum de 20.000.000 tone, cu o creștere problematică, (și de fapt cu neputință), care l-ar ridica la 40.000.000 tone cândva, în viitor. Pe baza celor 20.000.000 tone, nu putem avea, de fapt, nici o sporire însemnată de valoare, socotind-o pe prețurile dinainte de războiu¹); pe când, dacă această câtime va fi cerută numai decît, va urma din aceasta o scădere, de o valoare cu mult mai mare, în exportul acelor obiecte fabricate pentru fabricarea cărora este nevoie de cărbuni. — 4. *Lănării*: O creștere este cu neputință, fără a avea lână brută; și, dacă ținem seamă de cererile de lână brută ce sunt în toate țările, o descreștere e de așteptat. — 5. *Bumbăcării*: Aceeaș stare ca și cu lănurile. — 6. *Cereale*: Nu a fost și nici nu

1) Adaptarea prețurilor, trebuitoare pentru amândouă partidele acestui cont, va fi făcută, în bloc, mai departe.

poate fi, niciodată, un export net. — 7. *Obiecte de piele:* Aceleași observațiuni ca și pentru lânării.

Am cercetat, acum, aproape jumătate din exporturile dinainte de războiu, ale Germaniei; nu mai este nici o altă marfă care să fi reprezentat măcar 3% din export. Care sunt, așa dar, avuțiile care vor servi pentru plată? Produsele colorante? Valoarea lor totală, în 1913, eră de 10.000.000 Livre sterlinge (250.000.000 lei). Jucăriile? Potasa? — exportul lor, în 1913, se urcă la vreo 3.000.000 L. st. (75.000.000 lei). Dar chiar presupunând că s'ar găsi unele mărfuri, — pe ce piețe ar putea fi ele vândute? — neuitând, că este vorba, în mintea noastră, de mărfuri valorând nu zeci, ci sute de milioane de livre sterlinge, pe an.

În privința importului, am putea mai curând să nădăduim mai mult. Scoborînd condițiile de traiu, se poate vorbi și de o scădere simțită a cheltuelilor pentru import. Dar, după cum am văzut, până aici, e cu neputință să scadă unele articole însemnate, fără a înrăuri, prin aceasta chiar, asupra câtimei exportului.

Să fixăm acum presupunerea noastră la o cifră cât se poate mai ridicată, fără a fi nebunească, și să presupunem că de acum, în câtăva vreme, Germania, cu toată micșorarea, atât a mijloacelor ei, cât și a înlesnirilor ce aveă, a piețelor ei, și a puterei ei de producție, va putea să-și sporească exportul și să-și scadă importul până într'atâta, încât să-și îmbunătățească balanța comerțului ei cu 100.000.000 L. st. (2.500.000.000 lei) pe an, socotind pe prețurile dinainte de războiu. Această stare îi va servi, mai întâiu, pentru a reglă soldul contrariu, care se ridică, în mijlocie, în timpul celor cinci ani dinainte de războiu, la 74.000.000 L. sterl. (1.850.000.000 lei); dar să admitem că, scăzând acest sold, tot îi rămâne Germaniei un sold favorabil de 50 milioane livre sterlinge (1.250.000.000 lei). Dacă îl înțoim, pentru ca să socotim și creșterea prețurilor ce a

fost asupra celor dinainte de războiu, dobândim cifra de 100.000.000 L. st. (2 $\frac{1}{2}$ miliarde lei). Ținând seama de factorii politici, sociali și omenești, cât și de cei pur economici, ne îndoim că Germania ar putea fi silită să plătească, anual, această sumă, timp de treizeci de ani; dar, totuși, nu e absurd a spune sau a nădăjdui că ea ar putea-o face.

O asemenea cifră, socotind 5% pentru dobândă și 1% pentru amortizarea capitalului, reprezintă o sumă având valoarea actuală de aproape 1.700 milioane livre sterlinge¹⁾ (32.500.000.000 lei).

Ajungem, așa dar, la încheierea finală că, ținând seamă de toate mijloacele de plată — bogății transferabile îndată, proprietatea cedată și un tribut anual, — capacitatea de plată a Germaniei nu poate trece de două miliarde L. st. (50 miliarde lei).

În toate împrejurările de acum, noi nu credem ca Germania să poată plăti atâta. Acei care socotesc că cifra de mai sus e cu mult prea mică, să facă următoarea asemănare, care se cuvine să fie luată în seamă. Avuția Franței, în 1871, era socotită ceva puțin mai mică decât jumătatea avuției Germaniei din 1913. În afară de schimbările intervenite în valoarea monedei, o despăgubire germană de 500.000.000 L. st. (12 $\frac{1}{2}$ miliarde lei), ar fi aproape egală, prin urmare, cu suma plătită de Franța în 1871, și, cum povara unei indemnizații crește mai mult decât sporul sumei ei, plata de către Germania a două miliarde L. st. (50 miliarde lei), ar avea urmări cu mult mai aspre decât plata de către Franța a 200 milioane livre sterlinge (5 miliarde lei), în 1871.

Nu vedem decât un singur izvor cu putință de adăo-

1) Dacă cuantumul pentru amortizare s'ar micșora și dacă plata s'ar prelungi pe un mai mare număr de ani, valoarea actuală, astfel este puterea dobânzelor compuse, — nu poate fi cu mult sporită. Plăți anuale de 100.000.000 livre sterlinge, pe vecie, cu o dobândă de 5%, ca mai sus, ar ridica valoarea actuală numai la două miliarde de livre sterlinge (50 miliarde lei).

gat la cifrele la care am ajuns mai sus, și anume: dacă munca germană ar putea fi dusă în regiunile pustiite, pentru ca acolo să lucreze la reclădire. Am auzit spunându-se că se studiază un plan de felul acesta. Adăosul la plată, care s'ar putea dobândi în chipul acesta, atârnă de numărul de muncitori pe care guvernul german ar izbuti să-i hotărască la aceasta, cum și de numărul de muncitori germani pe cari, într'un anumit număr de ani, locuitorii belgieni și francezi i-ar îngădui printre ei. În orice caz, ar fi foarte greu să se poată găsi pentru actuala reclădire, chiar numai pentru câțiva ani, o muncă adusă de aiurea, care să treacă peste o valoare actuală de vre-o 250.000.000 livre sterlinge (6.250.000.000 lei), și chiar atunci, în practică, aceasta nu ar fi o adăogire netă la contribuția anuală dobândită prin alte mijloace.

O capacitate de plată evaluată la 8 miliarde L. st. (200 miliarde frs.), sau chiar la 5 miliarde livre sterlinge (125 miliarde lei), este, așa dar, dincolo de marginile posibilității. Acei cari cred că Germania poate plăti anual sute de milioane de Livre sterlinge, sunt datori să spună, ei, *în ce anume lucrări* văd ei putința acestei plăți, și *pe ce piețe* cred ei că vor putea fi vândute acele mărfuri. Dacă nu intră măcar puțin în amănunte, dacă nu aduc argumente care să poată fi pipăite, în sprijinul părerilor lor, — ei, nu merită să fie crezuți pe cuvânt¹).

1) Scrisoarea următoare a lui Sir Sidney Low, din *The Times* de la 3 Decembrie 1918, face să fie citată ca un exemplu de greșelile obștești făcute în chestiuni economice:

„Am văzut evaluații autorizate, cari socotesc în bloc resursele minerale și chimice ale Germaniei la 250 miliarde livre sterlinge și chiar mai mult, și numai minele din bazinul Ruhr-ului la 45.000.000.000 livre st. E sigur, în orice caz, că valoarea, în capital a acestor bogății naturale e mult mai mare decât totalul datoriei de războiu a tuturor Statelor aliate. Pentru ce o porțiune din aceste bunuri nu ar fi luată, pe o vreme îndestulătoare, dela proprietarii actuali și incredințată acelor pe care Germania i-a atacat, deportat și vătămat? Guvernele aliate ar putea cere ca

Nu voi face decât trei observațiuni, din care nici una nu slăbește puterea argumentării mele, în ce privește scopurile imediat practice:

Intâiu: Dacă Aliații ar voi să „hrănească” comerțul și industria Germaniei, timp de cinci sau zece ani, făcându-i mari împrumuturi și, tot timpul, punându-i la îndemână vapoare, alimente și materii prime, deschizându-i piețe și întrebuintându-și toate mijloacele și bunăvoința ca să facă din Germania una din țările cele mai industriale din Europa, dacă nu din lumea întreagă, Aliații ar putea, de bună seamă, să dobândească o despăgubire cu mult mai substanțială, căci Germania este capabilă de o mare productivitate.

Al doilea: Făcând evaluările mele în bani, am presupus că nu va fi nici o zdruncinare a puterii de cumpărare a unității de valoare. Dacă valoarea aurului ar scădea la jumătate sau la a zecea parte din ce este astăzi, povara despăgubirii, evaluată în aur, ar fi micșorată în proporție. Dacă o livră sterlingă de aur ar ajunge să valoreze cât un shilling, Germania ar putea

Germania să le dea timp de 30, 40 sau 50 de ani folosința minelor și zăcămintelor care produc 100 la 200 milioane de livre pe an. Prin aceste mijloace, am putea dobândi despăgubire dela Germania, fără să-i dăm imbold industriei și comerțului ei extern în dauna noastră*.

Nu înțelegem pentru ce, dacă Germania posedă o avere de peste 250 miliarde L. st., Sir Sidney Low se mulțumește cu un mărunțiș anual de 100 sau 200 milioane. Dar scrisoarea sa e o remarcabilă *reductio ad absurdum* a unui fel de păreri. Dacă o metodă care socotește o plată de 1000 L. st. drept 999 000 L. st. în 999 de ani, sau care prețaluește un pământ după valoarea tuturor recoltelor pe care le va da într-o oarecare curgere de vreme, sau prețuește valoarea cărbunelui îngropat adânc în inima pământului, tot atât ca și cum acest cărbune ar fi în depozite, deschide largi posibilități, — ea, are însă, două tășuri. Dacă mijloacele totale ale Germaniei ar valora 250 miliarde L. st., acele care se găsesc în teritoriile cedate ale Alsaciei-Lorene și ale Sileziei de sus, ar fi de ajuns pentru ca să plătească și „reparațiile” și toate cheltuielile de războiu. De fapt, valoarea comercială actuală a tuturor minelor germane a fost socotită la 300 milioane L. st., adică ceva peste o mie de ori mai mică decât inchipuirile lui Sir Sidney Low.

să plătească o sumă cu mult mai ridicată, socotită în livre de aur, decât aceea pe care am arătat-o.

Al treilea: Presupun că nu va fi nici o schimbare, adâncă de tot, în venitul pe care natura și uneltele îl îngăduie muncii omenești. Nu este cu neputință ca progresele științei să ne pună la îndemână metode și născociri care ar ridica foarte mult nivelul traiului, așa că o câtime dată de obiecte produse să nu reprezinte decât o parte din străduința omenească pe care o reprezintă acum. În acest caz, nivelul „capacității” va fi pretutindeni schimbat. Dar faptul că totul este *cu putință*, nu ne îndreptățește să vorbim în chip nerod.

E adevărat că în 1870, nimeni nu putea să prevadă „capacitatea” Germaniei din 1910. Nu putem gândi să legiferăm pentru o generație sau mai multe. Schimbările ce se produc în șirul veacurilor în condiția economică a omului și ușurința cu care prevederile omenești sunt supuse greșelii, pot tot așa de bine să ne amăgească într'un fel ca și în altul. Nu putem face altceva, dacă suntem oameni cu judecată, decât să așezăm politica noastră pe ceea ce vedem netăgăduit, și s'o potrivim pentru cei cinci sau zece ani, asupra cărora putem să ne credem îndreptățiți a avea oarecari prevederi; și nu greșim dacă lăsăm la o parte sortii nemărginiri ai vieții omenești și zdruncinările care pot aduce schimbare Firei sau raporturilor omului cu ea. Fiindcă n'avem o cunoștință îndestulătoare asupra mijloacelor de plată pe care le poate avea Germania, aceasta nu ne îndreptățește, (cum am auzit pe unii zicând), să spunem că ea poate plăti sute de miliarde.

Pentru ce a fost lumea atât de increzătoare în minciunile politicianilor? Dacă trebuie o tălmăcire, noi punem, în parte, această încredere, în seama următoarelor înrăuriri:

În întâiul rând, marile cheltuieli de războiu, sporirea prețurilor și deprecierea schimbului, ducând la desăvâr-

șiita nestatornicie a unității de valoare, ne-a făcut să pierdem cu totul simțul câtimei și al mărimii în materie financiară. Cele ce credeam noi că sunt marginile puținții au fost atât de mult depășite, și acei cari își întemeiau așteptările lor pe ceea ce a fost în trecut, s'au amăgit atât de des, încât oricine e gata să creadă tot ce i-se va spune cu o aparență oarecare de autoritate, și cu cât cifra e mai enormă, cu atât mai ușor o primește.

Dar acei care cercetează lucrul mai adânc, cad adesea într'o greșală care întrucâtva pare a se putea tâlmăci. Unii pot să-și întemeieze părerea pe creșterea anuală a productivității Germaniei, luată în afară de excedentul exportului ei. Helfferich, în 1913, socotea creșterea anuală a avuției germane între 400 milioane și 425 milioane L. st. (12—13 miliarde lei), (în afară de creșterea valorii bănești, a solului și a proprietății existente). Înainte de războiu, Germania cheltuia între 50 milioane și 100 milioane l. st. ($1\frac{1}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ miliarde lei) pentru înarmări, cheltuială pe care astăzi poate să n'o mai facă. Pentruce, prin urmare, n'ar plăti ea Aliatilor, pe an, o sumă de 500.000.000 l. st. (12 și $\frac{1}{2}$ miliarde lei)? Astfel se înfățișează argumentarea goală, sub forma ei cea mai puternică și mai plausibilă.

Totuși, ea cuprinde două greșeli. Mai întâiu, după ceiace a suferit Germania pe urma războiului și a păcii, economiile ei anuale vor fi mult mai mici de ceiace erau înainte, și dacă-i vor fi luate, an cu an, nu va putea niciodată ajunge la nivelul dinainte. Alsacia-Lorena, Polonia, Silesia-de-Sus, acum pierdute, nu pot fi socotite, în sporirea bogăției, sub 50.000.000 l. steri. (1.250.000.000 lei) pe an. Se socoate că Germaniei îi rămâneă folos din marina ei, din investițiile ei în străinătate și din afacerile ei de bancă și legăturile ei cu străinătatea, aproape 100.000.000 l. st. (2 și $\frac{1}{2}$ miliarde lei), — și toate acestea i-au fost luate acum. Economia pe care o face la înarmare, e mai mult decât întrecută.

de sarcinile anuale pe care i-le impun Pensiile, care se ridică la 250.000.000 l. st.¹⁾ (6.250.000.000 lei), care face o adevărată scădere a capacității de producție. Și chiar lăsând la o parte sarcina datoriei interne, — 240 miliarde mărci, — ca fiind mai mult o chestiune de repartizare internă decât de productivitate, totuși, trebuie să ținem seamă de datoria externă contractată de Germania în timpul războiului, de sleirea stocului ei de materii prime, de slăbirea turmelor ei de vite, de descreșterea producției solului din pricina lipsei de îngrășăminte și de brațe muncitoare și de micșorarea avuției sale, rezultând din lipsa de a fi putut face multe reparațiuni și reînnoiri, timp de aproape cinci ani. Germania nu mai e tot atât de bogată cât era înainte de războiu, și, pentru cuvintele de mai sus, micșorarea economiilor ei — cu totul în afară de ceilalți factori ce aveă la îndemână mai înainte — se pot socoti cu greu la mai puțin de 10%, pe an, adică la 40.000.000 l. st. (un miliard lei).

Acești factori, ce am arătat, au micșorat prisosul anual al Germaniei la mai puțin de 100.000.000 L. st. (2 $\frac{1}{2}$ miliarde lei). Și aceasta era cifra la care ajunsesăm pe alte baze, ca fiind maximul plăților ei anuale. Iar dacă ni se răspunde că n'am ținut seamă de scoborîrea condițiilor traiului și a înlesnirilor de traiu care pot fi, pe dreptate, impuse unui dușman învins²⁾, — rămâne, totuși, o gre-

1) Preschimbarea al pari a cinci miliarde de mărci sporește, în urma deprecierei actuale a mărcii germane, sarcina bănească a plății pensiilor, dar după toate probabilitățile, nu și scăderea de productivitate care rezultă din pricina pierderilor de oameni prin războiu.

2) Nu se poate nesocoti, în treacăt, faptul că scoborârea condițiilor de trai înrăușesc în două chipuri deosebite asupra prisosului productivității unei țări. Dealtfel, noi nu știm nimic despre psihologia unui popor de rasă albă care ar fi pus în condițiuni vecine cu robia. Totuși, se presupune, în deobște, că dacă tot prisosul producției unui om îi este luat, atunci hărnicia și sporul său la muncă sunt micșorate. Intreprinzătorul și inventatorul nu vor mai face cercetări, negustorul nu va mai economisi, muncitorul nu se va mai tradi, dacă roadele muncii lor vor fi puse

șală fundamentală în sistemul de socotire. Un prisos anual, care se poate întrebuința pentru investiții interne, poate fi prefăcut într'un prisos potrivit pentru export, numai în urma unor schimbări radicale în felul muncii îndeplinite. Acea muncă care poate fi de folos înăuntrul Germaniei, poate să nu-și găsească întrebuințare pentru comerțul din afară. Și astfel suntem aduși iarăși la întrebarea care s'a pus când am examinat exportul: — *pentru ce fel de export* brațele de muncă germane vor găsi o întrebuințare mult sporită? Nu se poate îndrepta munca pe căi nouă, decât cu o scădere de productivitate și cu o mare risipă de capitaluri. Prisosul anual pe care brațele de muncă germane pot să-l producă pentru îmbunătățiri înăuntrul țării, nu poate fi luat, drept măsură, nici în teorie, nici în practică, a tributului pe care Germania îl poate plăti străinului.

IV.

COMISIA REPARAȚIILOR.

Comisia Reparațiilor e un organism atât de însemnat, funcțiunile ei pot avea o înrâurire atât de mare asupra vieții Europei, încât însărcinările ei merită să fie studiate aparte.

Nu există în istorie precedente asemănătoare cu despăgubirea impusă Germaniei de acest Tractat. În adevăr, sumele care erau cerute când se făcea înțelegerea de după războiu, mai înainte, se deosebeau, din două puncte de vedere fundamentale, de cele de acum. Cifra cerută era fixată, și se hotărâ o sumă globală. Atâta vreme cât învinsul își făcea plățile anuale, nu mai era nevoie de nici un amestec.

de-o parte, nu spre folosința copiilor, nu pentru bătrânețea lor, nu pentru situația și mândria lor,—ci în folosul unui cuceritor străin.

Dar pentru cuvintele care au fost tălmăcite mai sus, de astă dată, cerințele învingătorilor nu sunt acum încă hotărâte; iar suma, când va fi fixată, se va vedea că este mai mare decât ceea ce se poate plăti în bani și mai mare chiar decât ar putea fi plătită în orice chip. Eră deci nevoie să se înființeze un organ care să întocmească lista cererilor, să hotărască modul de plată și să acorde scăderile și amânările trebuitoare. Această Comisie nu putea fi în stare să dobândească cât mai mult, an cu an, decât dându-i-se depline puteri asupra vieții economice interne a țărilor învinse, care au a fi tratate pe viitor ca o avere de falșit, ce se administrează de către creditorii lor, în folosul lor. De fapt, însă, puterile și funcțiile ei au fost întinse mai mult decât trebuia pentru atingerea scopului, și Comisia Reparațiilor este luată ca arbitrul final în multe puncte economice și financiare, care s'a crezut că e mai bine să nu fie regulate în Tractat¹).

Puterile și întocmirea Comisiei Reparațiilor sunt hotărâte în articolele 233—241 și în Anexa II a capitolului Reparațiilor din Tractatul cu Germania. Dar aceeași Comisie își va avea autoritate și asupra Austriei, și a Bulgariei și, poate, a Ungariei și a Turciei, când pacea cu aceste națiuni va fi încheiată. Articole analoage, *mutatis mutandis*, se găsesc prin urmare în Tractatul austriac și cel bulgar²).

1) În mijlocul compromisurilor și târăgăniilor Conferinței au fost multe chestiuni care, cu scopul de a se ajunge la vre-o încheiere, ori care ar fi, a fost nevoie să fie învăluite în vag și nesiguranță. Toată politica Conferinței, tindea spre acest scop. Consiliul celor patru voiau mai mult un tractat decât o înțelegere statornică. Dar asupra chestiunilor politice și teritoriale era lăsată să se rostască Societatea Națiunilor. Asupra chestiunilor economice și financiare, hotărârea definitivă a fost îndeobște lăsată Comisiei Reparațiilor,—cu toate că ea este un corp executiv alcătuit din membri interesați.

2) Suma pe care trebuie să o plătească Austria e lăsată la deșăvârșita discreție a Comisiei Reparațiilor. Nici o cifră, de nici un fel, nu e pomenită în textul Tractatului. Chestiunile austriace

Principalii Aliați sunt reprezentați, fiecare, prin câte un delegat. Delegații Statelor-Unite, al Marelui-Britanii, al Franței și al Italiei iau parte la toate dezbaterile; Delegatul Belgiei, deasemenea, la toate dezbaterile, afară de acelea care au a fi cercetate de delegatul Japoniei sau acel al statului sârbo-croato-slovac; delegatul Japoniei numai în chestiunile maritime sau interesând în mod particular Japonia, iar delegatul Statului sârbo-croato-slovac, când vre-o problemă privitoare la Austria, la Ungaria, sau la Bulgaria, e pusă în discuție. Ceilalți Aliați vor fi reprezentați prin delegați, fără drept de vot, numai când va fi vorba de cereri sau nevoi ale lor.

În general, Comisiunea hotărăște prin majoritate; unanimitatea nu e cerută decât în anumite cazuri speciale, dintre care cele mai însemnate sunt: iertarea datoriei germane, amânări lungi a vărsămintelor și vânzarea bunurilor emise de Germania pentru datoria ei. Comisia are depline puteri pentru a face să i-se execute hotărârile. Ea poate alcătui un corp executiv și Comisiunea poate delega autoritatea ei oricărui agent al ei.

Comisia și acest corp se vor bucura de privilegii diplomatice și remunerația lor trebuie să fie plătită de către Germania, care totuși nu va putea interveni pentru fixarea ei. Dacă această Comisie va voi să-și îndeplinească cum trebuie numeroasele-i însărcinări, ea va fi nevoită să-și înființeze o mare organizație biurocrațică poliglotă, cu sute de împiegați. Acestui organism,

trebuie să fie regulate de către o secțiune a Comisiei, care nu va avea alte puteri decât acele ce i vor fi delegate de Comisia principală.

Bulgaria trebuie să plătească o despăgubire de 90.000.000 l. st. (2.250.000.000 lei), prin vărsăminte semestriale, începând dela 1 Iunie 1920. Aceste sume vor fi percepute pentru Comisia Reparațiilor, de către o Comisie interaliată de control care-și va avea sediul la Sofia. În anume privințe, Comisia inter-aliată de control pare să aibă o autoritate neatârnată de Comisia Reparațiilor; dar ea trebuie să lucreze totuși, ca un agent al acesteia. Ea are dreptul să-și dea părerea la Comisia Reparațiilor, în ce privește, de pildă, micșorarea vărsămintelor semestriale.

al cărui cartier general va fi la Paris, îi va fi încredințată soarta economică a Europei Centrale.

Insărcinările ei de căpetenie sunt următoarele:

1) Comisia va hotărî suma exactă ce se va cere de la Puterile dușmane, cercetând amănunțit cererile fiecăruia dintre aliați, potrivit celor cuprinse în Anexa I a capitoului Reparațiilor. Această îndatorire a ei trebuie să fie îndeplinită până la Mai 1921. Ea trebuie să dea Guvernului german și Aliatilor Germaniei „prilejul, — când se va crede de cuviință — de a fi ascultați, fără ca ei, însă, să ia vre-o parte la hotărârile Comisiunii”; Comisiunea va fi, așa dar, și judecător și parte, în acelaș timp.

alcătui un plan al vărsămintelor, prin care să se asigure plata sumei totale, împreună cu dobânzile, în treizeci de ani. Din când în când, pentru a schimba acest plan, în marginile posibilității, „ea va cerceta mijloacele și putințele de plată a Germaniei, dând reprezentanților ei prilejul nimerit de a fi ascultați”.

„Socotind periodic capacitatea de plată a Germaniei, Comisia va cerceta sistemul fiscal german: mai întâiu pentru ca sumele pentru reparațiuni să fie trecute ca o sarcină apăsând asupra tuturor veniturilor sale, înaintea aceleia pentru plata oricărui împrumut intern, și al doilea, pentru a se convinge, astfel, ea însuși, că în general sistemul fiscal german e tot atât de apăsător, proporțional, ca acel al oricăreia dintre Puterile reprezentate în Comisiune”.

3) Până la Mai 1921, Comisia are dreptul, pentru a dobândi plata unui miliard de livre st. (25 miliarde lei), să ceară cedarea oricărei părți din averea germană, oriunde s'ar găsi ea: adică „Germania va plăti în atâtea vărsăminte și feluri, fie în aur, în mărfuri, în vapoare, în valori, fie altfel, pe care Comisia Reparațiilor le va putea hotărî”.

4) Comisia va hotărî care sunt drepturile și interesele

năționalilor germani în întreprinderile de folos public, funcționând în Rusia, în China, în Turcia, în Austria, în Ungaria și în Bulgaria, sau în orice teritoriu care aparținuse mai înainte Germaniei ori Aliatilor ei, și care trebuie să fie expropriate și transmise Comisiunii. Ea va hotărî valoarea drepturilor astfel transferate și ea va împărți prada.

5) Comisia va spune care parte din averea astfel smulsă Germaniei, îi va fi înapoiată, pentru a-i face cu putință păstrarea a destulă viață în organizația ei economică, așa ca să poată urmări a-și face plățile pe viitor¹⁾.

6) Comisia va hotărî valoarea, fără apel sau arbitragiu, a bunurilor și drepturilor cedate în temeiul armistițiului și a Tractatului, — material rulant, marină comercială, flotă fluvială, vite, minele Sarrei, proprietățile din teritoriile cedate de care se ține seamă în credit, și altele asemenea.

7) Comisia va hotărî (în oarecare anumite margine) câtimea și valoarea predărilor ce Germania trebuie să facă în natură, an după an, potrivit deosebitelor Anexe ale Capitolului Reparațiilor.

8) Comisia va lua și va îngriji ca Germania să înapoieze bunurile care pot fi identificate.

9) Comisia va primi, va administra și va împărți tot ce va primi dela Germania, în natură sau în bani. De asemenea, ea va pune în circulație și va negocia bonurile Germane pentru această datorie.

10) Comisia va stabili partea datoriei publice dinainte de războiu, care va trebui să fie în seama regiunilor cedate din Schleswig, Polonia, Dantzig și Silesia-de-Sus. Comisiunea va împărți deasemenea datoria publică a

1) După Tractat, acesta e rostul oricărui corp hotărât pentru acest scop de către principalele guverne aliate și asociate, nu numai al Comisiei Reparațiilor. E de presupus, însă, că nu va fi înființat nici un al doilea organ având acest scop special.

vechiului Imperiu austro-ungar între statele care îl alcătuiau.

11) Comisia va lichida Banca Austro-Ungară și va veghea la retragerea și înlocuirea sistemului circulației monetare al vechiului Imperiu Austro-Ungar.

12) Tot Comisia trebuie să facă cunoscut dacă, după părerea ei, Germania nu-și îndeplinește îndatoririle și să-și dea părerea în privința mijloacelor de constrângere.

13) În general, Comisia, lucrând prin intermediul unui organ subordonat, va îndeplini aceleași funcțiuni ca și pentru Germania, pentru Austria, Bulgaria și, probabil, de asemenea, pentru Ungaria și Turcia¹⁾.

Comisia mai are încă și alte câteva îndatoriri, relativ mai puțin însemnate, de îndeplinit. Înșirarea de mai sus arată de altminteri îndeștul scopul și puterea ei.

Insemnătatea acestei autorități e învederată și mai mult prin faptul că cerințele prevăzute în Tractat depășesc mijloacele Germaniei. Prin urmare, clauzele care împuternicesc Comisia să facă ușurări, dacă, după părerea ei, starea Germaniei cere aceasta, o vor face să ajungă, din deosebite puncte de vedere, arbitrul vieții economice a Germaniei. Comisia nu are numai de cercetat capacitatea generală de plată a Germaniei și de hotărît, (în anii dintâi), care-i este importul trebuitor de alimente și de materii prime; ea are puterea de a înrâuri asupra sistemului german de impozite (Anexa II, § 12 (b) ²⁾) și asupra cheltuelilor interne ale Germaniei, în scopul de a face ca plățile pentru Reparațiuni să fie, în adevăr, sarcina cea dintâiu care să apese asupra tuturor mijloacelor

1) La data la care scriem această carte, nici un Tractat nu s'a încheiat încă cu aceste țări. Se poate ca pentru Turcia să fie o Comisiune deosebită.

2) Așa pare să fie situația (dacă acest paragraf are vre-un înțeles), deși în răspunsul lor, Aliații tăgăduesc că au orice gânduri de acest fel: „Paragraful 12 (b) al Anexei II, nu dă Comisiei nici puterea de a prescrie și de a mări impozite nici cea de a dicta caracterul bugetului german“.

națiunii; ea trebuie să se rostească și în privința efectelor pe care le vor avea, asupra vieții economice a Germaniei, cererile de mașini, de animale, etc., și preddările de cărbuni, așa cum sunt hotărîte.

Prin articolul 240 al Tractatului, Germania recunoaște, anume, Comisiunea și puterile ei: „așa cum ea va putea fi alcătuită de către Guvernele Aliate și Asociate” și „primește, nestrămutat, ca această Comisiune să aibă și să exercite drepturile și puterile ce i-se dau prin Tractatul de față”. Ea se îndatorește a da toate lămuririle trebuitoare. Și, la urmă, prin articolul 241, „Germania se îndatorește a promulga, a face și a păstra în vigoare orice legi, regulamente și decrete de care ar putea fi nevoie pentru a înfăptui desăvârșita îndeplinire a acestor stipulațiuni”.

Comentariile pe care le-a făcut asupra acestui subiect, Comisia financiară germană la Versailles, nu ar putea fi socotite decât cu greu, ca exagerate: „Democrația germană este astfel nimicită, în clipa chiar în care poporul german o făurea, după o luptă îndârjită, — nimicită tocmai de acei cari, în tot timpul războiului, spuneau neobosit că vor să aducă democrația la noi... Germania nu mai este de acum nici un popor, nici un Stat, ci e prefăcută în o întocmire comercială, pe care creditorii o dau pe mâna unui perceptor, fără să i-se dea nici măcar prilejul de a-și dovedi buna ei voință de a-și îndeplini îndatoririle din propria ei pornire... Comisia, care-și va avea sediul ei general permanent în afară din Germania, va avea în Germania drepturi neasemănat mai mari decât a avut vreodată Impăratul German; sub regimul ei, poporul german, ar rămâne zecimi de ani despoiat de toate drepturile lui, și lipsit, cu mult mai desăvârșit, decât orice națiune în zilele absolutismului, de orice neatarnare de acțiune și de orice năzuință individuală către propășirea ei economică sau chiar morală”.

În răspunsul lor, la aceste observațiuni, Aliații le tăgă-

duiră orice tărie, orice realitate și orice temeii: „Observațiile delegațiunii germane”, au spus ei, „dau o icoană a Comisiei atât de schimonosită și atât de neadevărată, încât e greu să credem că clauzele Tractatului au fost cercetate cu sânge rece și cu luare aminte. Ea nu este nici o unealtă de asuprire, nici un mijloc pieziș de a stingheri suveranitatea germană. Ea nu are nici o putere la îndemână; ea nu are, înăuntrul teritoriului german, nici o putere executivă; ea nu poate, după cum se zice, să cârmuiască sau să supravegheze orânduirea școlară sau oricare alta. Menirea acestei Comisiuni este de a cere ceea ce trebuie să fie plătit; să se încredințeze că Germania poate plăti, și să înștiințeze Puterile pe care le reprezintă, atunci când va vedea că Germania nu-și ține îndatoririle. Dacă Germania își alege o cale pentru a strânge banii pe care îi are de plătit, Comisia nu poate să-i ceară să ia altă cale; dacă Germania oferă plăți în natură, Comisia poate să primească asemenea plăți; dar, în afară de ceea ce este prevăzut prin Tractat, ea nu va putea să ceară plăți de acest fel”.

Aceasta nu e o înfățișare cu totul dreaptă a scopului și puterilor Comisiei Reparațiilor, după cum ne-o va arăta îndată, comparația dintre termenii ei cu rezumatul dat mai sus sau cu Tractatul însuși. De pildă, afirmația că Comisia „nu are nici o putere la îndemâna ei”, se împacă cam greu cu clauza din articolul 430 a Tractatului, care sună astfel: „În cazul în care, fie pe timpul ocupației, fie după expirarea celor cincisprezece ani prevăzuți mai sus, Comisia Reparațiilor ar găsi că Germania nu vrea să-și țină toate sau o parte din îndatoririle ei, după acest Tractat, cu privire la Reparațiuni, atunci toate, sau o parte din zonele arătate la articolul 429, vor fi îndată ocupate din nou de armatele Puterilor Aliate și Asociate”.

Hotărîrea asupra chestiei de a ști dacă Germania și-a ținut îndatoririle și dacă îi este cu putință să le țină, este

încredințată, trebuie să se observe, nu Ligei Națiunilor, ci însăși Comisiei Reparațiilor, și o hotărîre negativă a Comisiei este „îndată” urmată de întrebuintarea forței armate. Pe lângă aceasta, încercarea făcută de Aliați de a micșora, prin expunerea lor, puterile Comisiei, presupune că Germania va putea „să-și procure banii ceruți, pe o cale aleasă de dânsa”, în care caz, e adevărat că multe din puterile Comisiei n’ar avea prilej să fie puse în practică. Dar, adevărul este că, unul din cuvintele de căpetenie ale înființării Comisiei, vine din aceia că se așteaptă ca Germania să nu poată duce povara care-i este pusă, în teorie, pe umerii ei.

Se zice că locuitorii Vienei, aflând că o secție a Comisiei Reparațiilor trebuie să vină la ei, au hotărît — și aceasta e caracteristic — să-și pună în ea toate nădejtile. Un organism financiar nu putea, eră vădit, să ia nimic dela ei, căci ei nu au nimic; așa dar, acei care veniau acum, nu puteau veni cu alt scop decât pentru ca să-i ajute și să le aline suferințele.

Astfel gândeau Vienezii, ușurateci chiar în nenorocire. Și, fără îndoială, ei aveau dreptate. Comisia Reparațiilor va intra în strânsă legătură cu problemele Europei și va avea o răspundere proporțională cu puterile ei. Ea poate fi adusă, astfel, să îndeplinească un rol cu totul deosebit de acela pe care i l-au hotărît înființătorii ei. Dacă ar trece la Liga Națiunilor, ca un organ, nu numai pentru interese, ci și de dreptate, cine poate ști, dacă această Comisie a Reparațiilor nu va putea, prin această schimbare de suflet și de scop, să fie prefăcută din o unealtă de asuprire și de jaf, în un Sfat Economic al Europei, al căruia singură menire să fie reclădirea vieții și a fericirii, chiar în țările dușmane?

V.

CONTRA-PROPUNERILE GERMANE

Contra-propunerile germane erau puțin cam nedreptate și totodată, întrucâtva, fățarnice. Trebuie să se...

tim că clauzele capitolului Reparațiilor, care vorbeau despre emisiunea de bonuri de către Germania, au făcut pe public să-și închipuie că despăgubirea erà fixată la cinci miliarde l. st. (125 miliarde lei), sau că, cel puțin, în orice caz, această sumă erà un minimum. Delegația germană, deci, a început prin a-și întemeia răspunsul pe baza acestei cifre, închipuindu-și, pesemne, că opinia publică din țările aliate n'ar putea fi mulțumită decât prin *înfățișarea amăgitoare* a acestor cinci miliarde de livre sterlinge; și cum, de fapt, ei nici nu se gândeau să ofere o sumă atât de mare, ei și-au pus toată iscusința ca să născocescă o formulă care să poată oarecum da înfățișarea acestui total, pentru opinia Aliaților, dar care, de fapt, să nu cuprindă decât o sumă cu mult mai mică. Formula lor erà foarte străvezie pentru toți acei cari o citeau cu luare aminte și cari cunoșteau faptele, iar autorii ei puteau cu greu nădăjdui să înșele pe negociatorii Aliaților. Tactica germană presupunea, așa dar, că reprezentanții Înțelegerii erau, pe ascuns, tot atât de doritori, ca și Germanii însiși, să ajungă la o învoeală care să aibă o oarecare legătură cu realitatea faptelor și că, din pricina încurcăturilor ce-și făcuseră ei singuri față de însăși popoarele lor, ei ar primi, așa dar, o oarecare înșelare în redactarea Tractatului. O asemenea presupunere, în împrejurări puțin deosebite, ar fi putut avea destul temei. Dar acolo unde ajunsese acum lucrurile, această viclenie nu le-a folosit și ei ar fi făcut mult mai bine dacă ar fi venit cu o evaluare, cinstită și pe față, a ceea ce credeau ei că este, pe deoparte, totalul datoriei, și, pe de alta, puțința lor de plată.

Oferta germană a unei închipuite sume de cinci miliarde l. st., se alcătuiă din ceea ce urmează. În întâiul rând, ea atârna de unele schimbări ale Tractatului, care ar asigura că „Germania și-ar păstra integritatea teritorială, așa cum îi fusese statornicită prin Convenția de Armistițiu; că și-ar păstra coloniile și vasele comerciale,

chiar pe acele de mare tonaj; că înăuntrul țării lor și în întreaga lume, se vor bucura de aceeași libertate de acțiune ca toate celelalte popoare; că întreaga legiuire de războiu va fi desființată îndată; că toate atingerile aduse, în timpul războiului, drepturilor ei economice și proprietății private germane, etc., vor fi tratate potrivit principiului de reciprocitate”;—ceea ce înseamnă a spune că oferta este condiționată de înlăturarea celei mai mari părți a restului Tractatului. În al doilea rând, cererile nu trebuie să depășească un maximum de cinci miliarde l. st., din care un miliard l. st. (25 miliarde lei) trebuie să fie plătită la 1 Mai 1926, și pentru nici o parte a acestei sume nu trebuie să se plătească dobândă, pe tot timpul cât va ține plata¹⁾. În al treilea rând, trebuie să fie scăzute din această sumă, între altele: *a*) valoarea tuturor predărilor făcute în temeiul armistițiului, în care intră și materialul de războiu (de pildă flota germană); *b*) valoarea tuturor căilor ferate și a proprietății Statului din teritoriile cedate; *c*) partea *pro rata* cu toate teritoriile cedate, a datoriei publice germane, (în care să intre datoria de războiu), precum și cu sarcina pe care aceste teritorii ar fi avut-o în plata „Reparațiilor”, dacă ele ar fi rămas tot părți din Germania; *d*) valoarea cedării de către Germania a creanțelor pe care le are asupra Aliaților ei pentru sumele ce le-a împrumutat pe timpul războiului²⁾.

Creditele cu care ar trebui scăzute „Reparațiile”, după § *a*), *b*), *c*) și *d*), ar putea, după o evaluare sumară, să se urce cam la două miliarde l. st. (50 miliarde lei) peste acele ce sunt încuviințate prin Tractat, deși cu greu se pot socoti sumele ce ar fi cuprinse în § *d*).

1) Presupunând că acest capital ar fi plătit în chip statornic, într'un răstimp de 33 ani, aceasta are ca urmare scăderea cu jumătate a sarcinei, în comparație cu plățile cerute pe bază de 5%, dobândă asupra capitalului neplătit.

2) Nu mai stărui asupra altor amănunte din oferta germană, căci cele de mai sus sunt punctele ei de căpetenie.

Dacă, prin urmare, trebuie să socotim valoarea adevărată a ofertei germane de cinci miliarde l. st., pe baza stabilită de Tractat, trebuie mai întâiu să scădem două miliarde l. st. (50 miliarde lei), rezultând din compensații pe care Tractatul nu le îngăduie, și în urmă să împărțim în două ceea ce rămâne, pentru a dobândi valoarea actuală, a unei plăți amânate, pentru care nu s'ar plăti dobândă. Aceasta scade propunerea la 1.500 milioane l. st. (31.500.000.000 lei), față de cele opt miliarde l. st. (200 miliarde lei), pe care le cere Tractatul, după evaluările noastre, fără a intra în amănunte.

Această ofertă, prin ea însăși, eră foarte însemnată, — ea, de fapt, stârni, în Germania, multe și întinse critice, — dar, de oarece, cerea înlăturarea unei mari părți a Tractatului, cu greu, putea fi privită ca serioasă¹⁾. Delegația germană ar fi făcut mai bine să spună, într'un chip mai puțin șiret, până unde putea merge.

În răspunsul final al Aliatilor la aceste contra-propuneri, se găsește o dispoziție de seamă, de care nu am vorbit până acum, dar care poate fi cercetată foarte nemerit aci. Într'un înțeles larg, nici o schimbare nu eră adusă redactării primitive a capitolului Reparațiilor, dar Aliții recunoșteau neajunsurile nehotărârii sarcinilor Germaniei și propuneau o metodă prin care totalul cererilor ar putea fi fixat definitiv, mai înainte de 1 Mai 1921. Ei făgăduiau, deci, că în cele patru luni de după iscălirea Tractatului (adică pe la sfârșitul lui Octombrie 1919), să îngăduie Germaniei să supună o ofertă a unei sume globale pentru stabilirea datoriei sale, așa cum ea este definită în Tractat, și că în cele două luni care ar urma, (adică înainte de sfârșitul lui 1919), Aliții

1) Pentru acest cuvânt, ea nu e strict comparabilă cu evaluarea pe care am făcut-o asupra capacității Germaniei, într'o parte de mai sus a acestui capitol, căci această prețaluire era făcută pe starea în care se va găsi Germania, când restul Tractatului va intra pe cale de înfăptuire.

„vor răspunde, pe cât va fi cu putință, oricărei propuneri ce le-ar fi făcută”.

Această soluțiune e supusă la trei condițiuni: „Întâiu, autoritățile germane vor trebui ca, înainte de a-și face propunerile, să stea de vorbă cu reprezentanții puterilor direct interesate; al doilea, ofertele de acest fel vor trebui să fie nu îndoelnice, ci precise și limpezi; al treilea, categoriile și clauzele capitolului Reparațiilor vor trebui să fie socotite ca fiind în afară de orice discuție”

Această dispoziție nu pare să aibă în vedere cătuși de puțin problema capacității de plată a Germaniei. Ea nu se gândește decât să stabilească totalul cererilor hotărâte prin Tractat, — adică să stabilească dacă va fi de 7 miliarde, de 8 sau de 10 miliarde l. st. (175 sau 200 sau 250 miliarde lei). „Chestiunile”, adăogă răspunsul Aliaților, „sunt simple chestiuni de fapt, și anume care este suma datoriei, — și ele pot fi regulate astfel”.

Dacă negociațiunile făgăduite ar fi, în adevăr, făcute pe această cale, nu prea e probabil să dea roade. Nu va fi cu mult mai lesne să se ajungă, la sfârșitul lui 1919, decât a fost pe timpul Conferinței, la o cifră care să poată fi primită, și nu va fi de vreun ajutor, pentru starea financiară a Germaniei, de a ști cu certitudine că datorește suma uriașă la care, după toate calculele, se vor ridica, cererile din Tractat. Dar, totuși, aceste negocieri dau prilejul să se deschidă din nou dezbaterea asupra chestiunii reparațiilor, deși este greu de nădăjduit că la o dată atât de apropiată, opinia publică din țările Aliaților să se fi schimbat îndeajuns¹).

Nu pot să închei acest subiect, lăsând părerea ca și când el nu ar atârna, pentru a fi bine regulat, numai

1, Din pricina zăbovei puse de Aliași pentru ratificarea Tractatului, Comisia Reparațiilor nu fusese încă, regulat alcătuită la sfârșitul lui Octombrie 1919. Atât pe cât știu, prin urmare, nimic nu s'a făcut încă pentru a face efectivă propunerea de mai sus. Dar, poate din pricina împrejurărilor, a fost încuviințată o prelungire a datel.

sau de cuvântul dat (de noi sau de fenomenele economice. O politică, care ar duce la robie Germania pentru răstimpul unei întregi generații, care ar înjosii viața a milioane de ființe omenești și care ar lipsi de fericire o întreagă națiune, — ar fi rușinoasă și nelegiuită, — rușinoasă și nelegiuită, chiar dacă ar fi cu putință; chiar dacă ea ne-ar îmbogăți; chiar dacă ea n'ar semăna prăpădul vieții civilizate a Europei. Unii o propovăduesc în numele Dreptății. În mijlocul marilor fapte ale istoriei omenirii, în mijlocul desfășurării soartei obștești a popoarelor, Dreptatea nu e atât de simplă. Și dacă ea ar fi așa, nu este îngăduit popoarelor, nici de religie, nici de morala firească, să pedepsească pe copiii dușmanilor, pentru nelegiuirile părinților sau cârmuito-rilor lor.

CAP. VI.

EUROPA ÎN URMA TRACTATULUI

Capitolul acesta nu poate fi decât plin de pesimism. Tractatul nu cuprinde nici o măsură în vederea reclădirii economice a Europei; — nimic menit să schimbe Puterile centrale învinse în vecini buni; — nimic pentru a orânduî sănătos nouele State ale Europei; nimic pentru a însănătoși Rusia. El nu alcătuește, în nici un fel, o legătură de solidaritate economică, nici măcar între Aliații înșiși; nici o măsură nu s'a luat, la Paris, pentru a reîntremă finanțele zdruncinate ale Franței și ale Italiei, și pentru a potrivi între ele orânduirea Lumei Vechi și a Lumei Nouă.

Consiliul celor Patru nu s'a gândit la aceste chestiuni, având alte griji: — Clemenceau vroia să desființeze viața economică a dușmanului; Lloyd George să facă ceva, care să aibă trecere în țara lui pentru o săptămână măcar; iar Președintele, să nu facă nimic care să nu fie drept și bine.

E ceva de neînchipuit, cum problema economică fundamentală a unei Europe muritoare de foame și care se năruia sub ochii lor, să fi fost singurul lucru pentru care eră cu neputință a deșteptă interesul celor Patru. Reparațiile—au fost îngrijorarea lor de căpetenie în materie economică și s'au îndeletnicit cu ea, ca și când ar fi fost numai o problemă de teologie, de politică ori un tertip de alegeri, privind-o din toate punctele de vedere, afară de acela al viitorului economic al Statelor, ale cărora soartă o aveau în mâna lor.

Dar să lăsăm acum Parisul și Conferința și Tractatul, ca să cercetăm, pe scurt, starea de atunci a Europei, așa cum au făurit-o Războiul și Pacea. Nu voi mai face, de acum înainte, deosebire între roadele ce nu se puteau înlătură ale războiului și nenorocirile—ce se puteau înlătură—ale păcii.

Faptele esențiale ale stărei, așa cum o văd eu, se înfățișează deslușit: Europa este alcătuită din cea mai mare îngrămădire la un loc de populație, a istoriei lumii. Această populație este obișnuită cu condiții de traiu relativ deestul de bune, condițiuni pentru care unii, chiar și acum, prevăd mai curând o îmbunătățire decât o înrăire.

Fată de alte continente, Europa nu'și poate îndestulă singură toate nevoile ei; în deosebi, ea n'are îndeajuns cu ce să se hrănească. Înăuntru, populația ei nu este împărțită deopotrivă, ci o mare parte din ea, e îngrămădită într'un număr, întrucâtva mic, de centre industriale.

Înainte de războiu, această populație își îndestulă nevoile, nu cu mult prisos, prin mijlocirea unei înjghebări subrede și foarte complicate, ale cărei temelii se sprijineau pe cărbuni, pe fier, pe transporturi și pe aducerea, fără încetare, din alte continente, de hrană și de materii prime. Prin năruirea acestei înjghebări și a încetării venirii valului acestei aduceri, o parte din această populație este lipsită de mijloacele ei de traiu. Calea

emigrației nu mai este deschisă populației care prisoșeste. Ar trebui ani de zile ca să fie dusă peste Ocean, chiar dacă s'ar găsi popoare, — și starea lucrurilor este altfel, — care să vrea să o primească.

Primejdia care ne amenință este, prin urmare, coborîrea condițiilor de viață, ale popoarelor europene, până la o stare, care, pentru unii, va fi adevărată foamete, (stare la care s'a și ajuns în Rusia și aproape și în Austria).

Oamenii nu vor muri, totuși, totdeauna în liniște; căci foamea cumplită, care pricinuește la unii letargie și des-nădejde neputincioasă, aruncă alte temperamente în agitația nervoasă a isteriei și în desperare nebună. Aceștia, în nenorocirea lor grozavă, vor putea să dărâme și ce mai rămâne organizat și să scufunde civilizația însăși, sub străduința lor pentru a-și îndestulă, prin lupte crâncene, nevoile coplesitoare ale fiecăruia. Aceasta este primejdia, împotriva căreia trebuie să ne adunăm la un loc toate mijloacele, toată bărbăția și tot idealismul nostru.

La 13 Mai 1919, contele Brockdorff-Rantzau înfățișă Conferinței pentru Pace a Puterilor Aliate și Asociate, raportul Comisiei economice germane însărcinată să studieze efectele condițiilor de pace asupra stărei populațiunii Germaniei. „In răstimpul celor două din urmă generații”, — ziceau ei, — „Germania a fost prefăcută, din Stat agricol, în un Stat industrial. Atâta vreme cât a fost un stat agricol, Germania putea să hrănească patruzeci de milioane de locuitori. Ca Stat industrial, ea putea îndestulă nevoile de trai ale unei populații de șaizeci și șapte milioane de locuitori, și, în 1913, importul de lucruri pentru hrană s'a ridicat, în cifră rotundă, la douăsprezece milioane de tone. Inainte de războiu, cincisprezece milioane de oameni, în Germania, își găseau mijloacele de traiu în comerțul extern, în navigație și în întrebuințarea, ~~directă sau indirectă,~~ *

materiilor prime aduse din afară". Și după ce arată dispozițiile cele mai însemnate ale Tractatului, raportul urmează: „După această scădere a producției sale, după slăbirea economică ce va fi datorită pierderii coloniilor sale, a flotei comerciale și a investițiilor ei din țările streine, Germania nu va fi în stare să importe o câțime îndestulătoare de materii prime. O foarte mare parte din industria germană va fi, deci, neapărat osândită să piară. Nevoia de a importa produse alimentare va crește foarte mult; în acelaș timp, va scădea tot mai mult puțința de a îndestula aceste nevoi. Peste foarte puțină vreme, așa dar, Germania nu va mai putea să dea nici pâine, nici muncă, la mai multe milioane din locuitorii ei, care de acum nu vor mai putea să-și câștige traiul prin navigație și prin comerț. Acești oameni ar trebui să emigreze; dar aceasta este acum cu desăvârșire cu neputință, mai cu seamă fiindcă multe țări, dintre cele mai însemnate, vor pune stavilă oricărei imigrațiuni germane. Îndeplinirea condițiilor Păcii ar însemna, logic, așa dar, moartea multor milioane de oameni în Germania. Acest flagel ar veni curând, căci sănătatea populației a fost prăpădită în timpul războiului prin blocadă și, în timpul armistițiului, prin mărirea asprimei blocadei de foamete. Nici un ajutor, oricât de mare ar fi și oricâtă vreme ar ține, n'ar putea să împiedice această moarte cu grămada...”

„Nu știm, și chiar nu ne vine a crede”, — încheie raportul, — „cum că delegații Puterilor Aliate și Asociate și-au dat seama de urmările, de neînălțurat, ce vor fi, dacă Germania, — o țară industrială, foarte populată, strâns legată de sistemul economic al lumii, și supusă nevoiei de a importa foarte mari câțimi de materii prime și de produse alimentare, — se va găsi aruncată deodată, îndărăt, la starea dezvoltării sale, care se potrivea cu starea ei economică și cu numărul populației sale, de acum o jumătate de veac în urmă. Acei

ce vor iscăli acest Tractat de pace, vor iscăli osânda la moarte a milioane de bărbați, de femei și de copii germani”.

Nu vedem nici un răspuns care s'ar putea da la aceste cuvinte. Aceeaș învinuire se potrivește și Tractatului cu Austria, cel puțin tot atât cât și Tractatului cu Germania. Aceasta e problema fundamentală care ni se înfățișează, și pe lângă care chestiunile de hotare și de cumpănă de putere, sunt neînsemnate.

Câteva din urgiile din istoria trecutului, care au dat îndărăt pentru veacuri progresul omenirii, s'au datorit reacțiunilor ce au urmat dispariției, fie prin mersul Naturei, fie izvorînd din faptele omului, a condițiunilor, vremelnic prielnice, care au îngăduit înmulțirea populației mai mult decât se putea prevedea pentru vremea când vor încetă acele condiții prielnice.

Liniile caracteristice ale stărei de acum, pot fi strânse sub trei înfățișări: 1) Scăderea desăvârșită a productivității interne a Europei; 2) încetarea transportului și a schimbului, prin care produsele erau aduse acolo unde eră mai multă nevoie de ele; și al 3-lea, neputința Europei de a-și cumpăra de peste Ocean lucrurile obișnuite ce-i trebuiesc.

Micșorarea productivității nu poate fi socotită cu înlesnire și poate fi prea mult mărită. Dar nu se poate tăgădui că ea dăinuește; și acest factor a fost ținta de căpetenie a strigătelor de deșteptare atât de întemeiate ale d-lui Hoover.

Cauze de multe feluri i-au dat naștere, — turburarea năprasnică și atât de lungă, dinăuntru Rusiei și a Ungariei; întemeierea de guverne nouă și stângăcia lor pentru a înjgheba din nou legăturile economice, de pildă în Polonia și în Ceho-Slovacia; scăderea, în tot Continentul, a puterii de muncă, din pricina pierderilor din războiu și din pricină că se urmează mobilizarea; scăderea puterii de producție, datorită sub-alimentării ce dăinuește

în Imperiile centrale; sleirea pământului, din pricina lipsei de a-i se da obișnuitele îngrășăminte artificiale în tot timpul războiului; nesiguranța care domnește în spiritul claselor muncitoare în privința problemelor economice fundamentale ale traiului lor. Dar, mai presus de toate, ca să cităm pe d-l Hoover: „Este o mare slăbire a străduințelor, ca o urmare, la o foarte mare parte a populației, a istovirei fizice, datorită lipsurilor de tot felul și oboselei mintale și fizice pricinuite de războiu”. Mulți oameni se găsesc fără să aibă de muncă, dintr'o pricină sau din alta. După d-l Hoover, cercetarea sumară a datelor oficiilor din Europa, pentru lipsa de muncă, arată, în Iulie 1919, că 15.000.000 de familii primeau ajutoare, sub o formă sau alta, pentru lipsa de lucru, și erau plătite, în deobște, mulțumită inflațiunii neconținute a circulației. În Germania, găsim că se adaogă la acestea și amenințarea, pentru muncă și capital (dacă clauzele Tractatului se vor lua așa cum stau scrise), cum că ceea ce vor putea să producă peste nivelul cel mai jos de trai, mulți ani de acum înainte, le va fi luat tot.

Cele câteva date sigure pe care le avem, nu adaogă mare lucru la zugrăvirea generală a prăpădului. Totuși, voi reaminti cetitorilor, una sau două din ele. Producția de cărbuni a Europei, luată în total, se socotește a fi scăzut cu 30%,—și de cărbune atârnă cele mai multe din industrii și toată rețeaua de transport a Europei. Pe când, înainte de războiu, Germania producea 85% din toată hrana consumată de locuitorii ei, productivitatea pământului ei a scăzut acum cu 40% și calitatea efectivă a turmelor ei de vite, cu 55%¹⁾.

Dintre țările din Europa, care altădată aveau un mare prisos exportabil, Rusia, atât din cauza mijloacelor ei de transport neîndestulătoare, cât și a producției ei micșorate, va muri, poate, ea însăși de foame. Ungaria, fără

1) După: *Raportul asupra condițiilor alimentare în Germania*, al profesorului Starling (Raportul oficial Cmd 280).

a vorbi, de celelalte năpaste ale ei, a fost jefuită de România, îndată după seceriş. Austria îşi va fi consumat toată recolta din 1919, înainte de sfârşitul acestui an. Aceste fapte sunt aproape prea grozave pentru ca mintea să le poată crede; dacă n'ar fi atât de cumplite, le-am crede mai lesne.

Însă, chiar când cărbunele poate fi scos din pământ, chiar când grâul poate fi secerat, surparea funcţionării căilor ferate europene împiedică transportul lor; şi chiar când mărfurile pot fi fabricate, starea circulaţiunii monetare împiedică desfacerea lor.

Am vorbit mai sus de pierderile aduse organizării căilor ferate ale Germaniei, de războiu, şi de predările de material făcute la Armistiţiu. Dar chiar astfel, starea Germaniei, ţinând seamă de puterea ei de a le înlocui prin fabricarea altui material, probabil, nu este atât de rea, cât a unora dintre vecinii ei. În Rusia, (despre care n'avem, de altminteri, decât puţine ştiri exacte şi precise), materialul rulant se află, pe cât se pare, într'o stare jalnică, ceea ce este unul din factorii fundamentali a destrăbălării ei economice de acum. În Polonia, în România, în Ungaria, starea nu e mult mai bună. Dar, viaţa industrială modernă atârnă, mai cu seamă, de înlesnirile reale de transport, şi populaţia, care-şi poate îndeplini nevoile traiului numai mulţumită acestor transporturi, nu poate trăi fără de ele.

Tulburarea circulaţiunii monetare şi neîncrederea în puterea ei de cumpărare, sunt îngreuieri ale acestor rele, care vor trebui studiate ceva mai amănunţit odată cu comerţul extern.

Care e, așa dar, după noi, priveliştea Europei? O populaţie rurală, care are cu ce trăi, din roadele muncii ei agricole, dar fără să aibă obişnuitul prisos venit oraşelor, şi totodată, (din pricina lipsei de materiale importate şi de mărfuri de vânzare în oraşe), ne mai având obişnuitul îmbold pentru a da cele pentru hrană în

schimbul altor bunuri; o populație industrială care nu poate să-și păstreze puterile din pricina lipsei de alimente; care nu poate să-și câștige traiul din pricina lipsei de material; și astfel, care nu poate, prin import din afară, să înlocuiască lipsurile producției de acasă. Și cu toate acestea, după d-l Hoover, „o evaluare globală ar arăta că populația Europei este mai mare, cu cel puțin 100.000.000 de oameni, decât cea care ar putea fi hrănită fără import și care nu poate să trăiască decât din producerea și din distribuția exportărilor”.

Problema restabilirii cercului neîntrerupt al producției și al schimbului, în comerțul extern, mă aduce să vorbesc neapărat de starea circulației monetare a Europei.

Se zice că Lenin ar fi spus, că cel mai bun mijloc pentru a năruți sistemul capitalist, eră să se desfrâneze circulația. Prin un spor statornic al inflațiunii, guvernele pot confiscă, în taină și fără să se bage de seamă, o parte însemnată din averea naționalilor lor. Prin această metodă, ele nu numai confiscă, dar confiscă în mod *arbitrar*; și pe când acest sistem sărăcește pe cei mulți, el, în acelaș timp, îmbogățește pe câțiva. Priveliștea acestor plăsmuri arbitrare de bogății, nu aduce știrbire numai încrederei, ci și credinței în dreptatea împărțirii de acum a averilor. Acei cărora acest sistem le aduce asemenea chilipiruri, mai presus de ce li se cuvine, și chiar mai presus de așteptările și de dorințele lor, devin trăgători de foloase, „*profitori*”, obiect de ură atât pentru burghezime, pe care inflațiunea a sărăcit-o, cât și pentru proletariat. Cum inflațiunea tot merge înainte și valoarea reală a banului se schimbă destrăbălat, din lună în lună, toate legăturile statornice dintre datornici și creditori, care alcătuește temelia din urmă a capitalismului, sunt cu desăvârșire tulburate, așa că sfârșesc prin a nu mai putea fi înțelese, și mijloacele de îmbogățire se prefac într'un joc la noroc și o loterie.

Lenin, de netăgăduit, are dreptate. Nu este mijloc, mai viclean și mai sigur, pentru a surpă temelia de acum a Societății, decât desfrâul circulației monetare. Procedeul acesta pune toate puterile ascunse ale legilor economice de partea dărâmării, și face aceasta într'un chip pe care un om măcar dintr'un milion, nu e în stare a-l prevedea.

În vremea din urmă a războiului, toate guvernele beligerante au practicat, de nevoie sau din nepricepere, ceea ce un bolșevist ar fi putut face în anumit scop. Chiar acum, când războiul e isprăvit, cele mai multe dintre ele tot urmează, din slăbiciune, aceleași greșeli. Dar, mai mult încă, unele guverne din Europa, fiind acum pe atât de îndrăznețe în metodele lor, pe cât de slăbănoage, caută să îndrepte împotriva clasei „profitorilor”, mânia pe care urmările cele mai vădite ale politicii lor destrăbălate, au dezlănțuit-o în popor.

Acești „profitori”, sunt, în deobște, partea întreprinzătoare a capitaliștilor, adică alcătuiesc elementul activ și constructiv al întregii Societăți capitaliste, care într'o vreme când prețurile se urcă cu repeziune, nu pot decât să se îmbogățească repede, fie că o doresc sau nu. Când prețurile se urcă neconținut, orice negustor care a adunat câțimi mari de mărfuri, sau care are, el însuși, material de tot felul, nu poate să nu câștige neapărat.

Îndreptând ura împotriva acestei clase, guvernele Europene fac pași înainte pe drumul sortit, pe care mintea ascuțită a lui Lenin, l-a văzut, dându-și bine seamă de el. „Profitorii”, sunt o urmare, iar nu o cauză, a urcării prețurilor. Unind ura poporului împotriva clasei întreprinzătorilor, cu lovitura care a fost dată siguranței sociale prin ruperea năprasnică și samavolnică a contractelor și a echilibrului în ființă al bogățiilor, rupere care este urmarea de neînlăturat a inflațiunii, aceste guverne fac, repede, cu neputință mersul înainte al ordinii econo-

nice și sociale din veacul al XIX-lea. Inșă ele nu au nici un plan pentru înlocuirea ei.

Suntem, astfel, în Europa, în fața priveriștei unei uimitoare slăbiciuni din partea marelui clasă capitaliste, care s'a născut din biruințele industriale ale veacului al XIX-lea, și care părea, cu puțină vreme în urmă, stăpânul nostru atotputernic. Teamă și sfiala personală a acelor care alcătuiesc această clasă, este acum atât de mare; încrederea lor în locul ce-l au în Societate și în folosul lor pentru organismul social, e atât de micșorat, încât ei sunt victimele lesnicioase ale înspăimântării. Nu eră așa în Anglia acum douăzeci și cinci de ani, cum nu e nici acum în Statele-Unite. Pe atunci capitaliștii credeau în ei înșăși, în folosul pentru Societate, în nevoia de existența lor mai departe, în dreptul de a se bucura deplin de averea lor, și în întrebuintărea nemărginită a puterii lor. Acum, ei tremură la orice ocară; — zi-le germano-fili, financiari internaționali sau „profitori”, și-ți vor da tot ce vei voi, numai să nu le mai vorbești așa de aspru. Ei se lasă să fie săraciți și duși la pieire de către chiar uneltele lor: de către guvernele pe care ei le-au alcătuit și de către presa a căror proprietari sunt ei. Poate este, istoricește adevărat, că nici o clasă socială nu pierde decât de mâna ei înșăși. În vâlmășagul atât de mare al Europei apusene, Voința Imanentă își poate ajunge țelul mai pe furis și aduce Revoluția în un chip tot atât de cu neputință de neînălăturat, prin mijlocirea unui Klotz sau unui Lloyd George, decât prin intelectualismul, pe care-l găsim prea crunt și prea complicat, al filosofilor setoși de sânge ai Rusiei.

Sistemele de inflațiune ale hârtiei-monedă, în Europa, s'a întins în chip fantastic. Deosebitele guverne răsboitoare, nepricepute, prea sfiicioase sau prea neprevăzătoare pentru a trage din împrumuturi sau din dări, mijloacele de care aveau nevoie, au tipărit bilete de bancă, pentru îndestularea acestor nevoi. În Ru-

sia și în Austro-Ungaria, aceste metode au fost împinse atât de departe, încât banul lor este, de fapt, fără valoare pentru comerțul extern. Marca polonă poate fi cumpărată pentru un penny și jumătate (puțin peste 15 bani) și o coroană austriacă cu mai puțin de un penny (sub zece bani), dar nu pot fi vândute de loc. Marca germană prețuește în străinătate acum¹⁾ mai puțin de doi pence (pe la 20 bani). În cea mai mare parte din celelalte țări din Europa răsăriteană ori sud-răsăriteană, starea reală e aproape tot atât de rea. Valoarea biletului italian a scăzut cu ceva mai mult de jumătate din valoarea lui nominală, deși este supus la oarecare reglementare; biletul francez își păstrează un schimb nesigur; valoarea livrei sterlinge chiar, este astăzi simțitor scăzută și viitorul ei pare amenințat încă de scădere, mai mare.

Dar pe când acești bani n'au, în străinătate, decât o valoare șubredă, ei nu și-au pierdut niciodată, în întregime, chiar în Rusia, puterea lor de cumpărare în țară.

Increderea în banul legal al Statului este atât de adânc înfiptă în sufletul cetățenilor tuturor țărilor, încât nu pot să nu creadă că, într'o zi, cândva, el își va recâștiga cel puțin o parte din valoarea de mai înainte. În mintea lor, li se pare că valoarea monedei este ceva legat de monedă, și nu-și pot închipui că avuția reală pe care o reprezintă acești bani, a fost risipită odată pentru totdeauna. Acest simțământ e întărit prin deosebitele regulări, cu ajutorul cărora guvernele încearcă să controleze prețurile lăuntrice și așa să păstreze oarecare putere de cumpărare monedei lor legale. Astfel, țaria legii păstrează acestei monede o parte din puterea ei cumpărătoare asupra unor anumite mărfuri, și obișnuința păstrează, în deosebi printre țărani, râvna de a aduna niște hârtii care de fapt, n'au nici o valoare.

Păstrarea unei valori mincinoase acestor bani, prin

1) Adică prin Octombrie 1919. (Nota trad.).

puterea legii — învederată în regulamentarea prețurilor, — cuprinde, însă, în sine, germenii năruirii economice finale și secătuește repede cele din urmă izvoare de aprovizionare. Dacă un om e silit să schimbe roadele muncii sale pe o hârtie de care el nu se poate sluji, cum experiența îi arată numaidecât, pentru ca să cumpere lucrurile de care are nevoie, pe un preț asemănător cu acel ce a primit pe produsele lui, el își va păstra produsele pentru el, va dispune de ele în folosul prietenilor și a vecinilor lui, ca un fel de hatîr, sau își va micșora străduințele muncii.

Un sistem care silește ca schimburile să se facă pe un preț ce nu reprezintă valorile lor relative adevărate, nu numai că micșorează producția, dar și duce, în cele din urmă, la risipă și la un schimb sterp. Dacă, însă, un guvern nu ia măsuri de acest fel și lasă lucrurile să-și meargă slobod calea lor, mărfurile de căpetenie ajung la niște prețuri care sunt mai presus de puterile tuturor, afară de cei bogați; — deprecierea banului se învederează și înșelătoria publicului nu mai poate fi tănuită.

Efectul asupra comerciului extern a reglementării prețurilor și goana după „profituri”, socotite ca un leac împotriva inflațiunii, este încă și mai rău. Oricare ar fi starea înlăuntru, banul ajunge curând la nivelul lui real, în afară. De aici urmează că prețurile nu se mai potrivesc în afară și în lăuntru unei țări. Prețul mărfurilor importate, socotit pe prețul curent de schimb, e cu mult mai mare decât prețul local, așa că multe lucruri esențiale nu mai pot fi de loc importate pe căi private, ci trebuie să fie aduse de către guvern, care, revânzându-le pe un preț mai mic decât costul, se adâncește din zi în zi mai mult în spre faliment. Subsițiile pentru pâine, care se dau acum aproape în întreaga Europă, sunt pilda cea mai de căpetenie a acestui fenomen.

Țările Europei alcătuesc acum două grupuri deosebite, în cece privește felul în care se manifestă răul,

care, de fapt, e acelaș: după cum blocada le-a tăiat legăturile internaționale sau după cum importările le-au fost plătite de către aliații lor. Germania este tipică pentru întâiul grup; Franța și Italia, pentru cel de-al doilea.

Circulația fiduciară a Germaniei este cam de vreo zece ori mai mare¹⁾ decât era înainte de războiu. Valoarea mărcii, prețuită în aur, este aproape egală cu a opta parte din valoarea ei anterioară. Cum prețurile mondiale, socotite în aur, sunt aproape mai mult decât de două ori de cât erau înainte, urmează de aici că prețurile în mărci, în lăuntru Germaniei, ar trebui să fie de șaisprezece sau douăzeci de ori mai mare decât nivelul lor dinainte de războiu, dacă ar fi să fie potrivite cu prețul din afară de Germania²⁾.

Dar lucrurile nu sunt astfel. Cu toată urcarea foarte mare a prețurilor germane, ele, probabil, nu sunt, în mijlocie, mai mari decât de cinci ori cum erau înainte, în cece privește mărfurile de căpetenie; și e cu neputință ca ele să se ridice mai mult, afară doar dacă ar fi, în acelaș timp, o potrivire, tot atât de aprigă, a nivelului salariilor. Această nepotrivire ce vedem pune două feluri de piedici (pe lângă altele cari mai sunt) renașterii importului, care e preliminarul esențial al re-clădirii economice a țării. În întâiul rând, bunurile aduse de aiurea, trec peste puterea de cumpărare a marei mulțimi a populațiunii³⁾, iar aducerea de câtimi mari de lucruri din afară, care se așteptă la ridicarea blocadei, era, de fapt, negustorește, cu neputință⁴⁾. În al doilea rând,

1) Pușin mai mare chiar, ținând socoteală *Darlehenskassenscheine*.

2) În Austria de asemenea prețurile ar trebui să fie de douăzeci sau de treizeci de ori mai mari decât erau înainte.

3) Una din greutățile cele mai izbitoare și mai simptomatice în fața căreia s'au găsit autoritățile Aliate, pentru administrarea Germaniei ocupate, pe timpul armistițiului, veniă din faptul că, chiar atunci, când se aduceau alimente în țară, locuitorii nu erau în stare să le plătească pe prețul cât au costat.

4) Teoreticește, scoborârea prea mare a prețurilor interne ar trebui să dea îmbold exportului și astfel să se vindece ea sin-

e o întreprindere primejdioasă, pentru un negustor sau pentru un fabricant, să cumpere, cu ajutorul unui credit străin, lucruri în schimbul cărora, când le va fi adus de peste hotar sau le va fi fabricat, el va primi mărci, cu o valoare cu desăvârșire nesigură și poate chiar irealizabilă. Această din urmă piedică la restabilirea comerțului, este puțin luată în seamă, dar, totuși, i se cuvine oarecare luare aminte. Este cu neputință, astăzi, să se spună cât va valora marca, în monedă străină, până în trei sau șase luni sau până într'un an, și piața schimburilor nu poate să țină seamă de cifre neînte-meiate.

Așa dar, se poate întâmpla ca un negustor german, cu grijă de creditul lui viitor și de reputația lui, căruia i-se oferă un credit pe termen scurt, în livre sterlinge sau în dolari, să stea la gând dacă trebuie să-l primească. În adevăr, el va datoră livre sau dolari, dar își va vinde produsele pe mărci, și este cu totul problematic ca la ziua plății, să poată schimba aceste mărci în moneda în care trebuie să facă plata. Afacerile își pierd caracterul lor propriu și ajung numai o speculație asupra schimburilor, ale căror fluctuații înlătură cu desăvârșire câștigurile normale ale comerțului.

Sunt, așa dar, trei piedici deosebite, care se opun la reluarea afacerilor: nepotrivirea dintre prețurile interne și prețurile internaționale; lipsa de credite individuale în străinătate, pentru a cumpăra materiile prime necesare întrebuirii capitalului și restabilirii schimbului; și un sistem fiduciar zdruncinat, care face operațiile de credit primejdioase sau cu neputință, chiar în afară de riscurile obișnuite ale comerțului.

Circulația fiduciară a Franței e mai mult de șase ori mai mare decât nivelul ei dinainte de războiu. Valoarea

gură. Dar în Germania și încă mai mult în Polonia și în Austria, nu se găsește, ca să zicem așa, nimic de exportat. Va trebui ca aceste țări să importeze înainte, de a putea exporta.

de schimb a francului, socotită în aur, e cu puțin mai joasă de două treimi din valoarea lui veche; aceasta înseamnă că ea n'a scăzut în proporția creșterii circulației¹⁾. Această situație a Franței, care pare mai bună, provine din faptul că până în timpul (din urmă, o mare parte a importurilor ei nu eră plătită, ci eră acoperită de împrumuturile acordate de guvernele Angliei și al Statelor-Unite. Aceasta a făcut cu puțință o lipsă de echilibru între import și export, care devine un factor foarte grav acum, când ajutoarele din afară încetează tot mai mult. Economia internă și nivelul prețurilor Franței, în raport cu circulația biletelor ei și cu cursul schimbului străin, sunt stabilite astăzi, pe un prisos de import, față cu exportul, care nu poate să mai dăinuiască astfel. Totuși, e greu de spus cum ar putea fi schimbată această stare, fără o micșorare a consumației în Franța, care, chiar dacă n'ar fi decât vremelnică, ar aduce o mare nemulțumire²⁾.

1) Din pricina scoborării valorii aurului, valoarea de schimb a francului este cam cu mai puțin de 40% din vechea lui valoare în loc de 60% care ar trebui să fie, dacă scăderea i-ar fi proporțională cu creșterea circulației.

2) Tabloul următor arată cât e de departe de starea de echilibru, comerțul extern al Franței :

Mijlocie lunară pe :	IMPORT (In mii de livre st.)	EXPORT (In mii de livre st.)	Excedent al importului (In mii de livre st.)
1913	28.071	22.934	5.137
1914	21.341	16.229	5.112
1918	66.383	13.811	52.572
Ianuarie-Martie 1919	77.428	13.334	64.094
Aprilie-Iunie 1919	84.282	16.779	67.503
Iulie 1919	93.513	24.735	68.778

Aceste cifre au fost aproximativ socotite *al pari*, dar acest neajuns se acopere cu desăvârșire prin faptul că comerțul din 1918 și din 1919 a fost evaluat pe prețurile din 1917. Importul francez nu poate să se menție la cifre atât de ridicate, și aparența de prosperitate care se arată dintr'o astfel de stare a lucrurilor, este înșelătoare.

Starea Italiei nu e cu mult deosebită. Acolo, circulația fiduciară întrece de cinci sau șase ori nivelul ei dinainte de războiu și cursul lirei italiene, socotit în aur, are aproape jumătate din valoarea anterioară. Astfel, potrivit schimbului cu câtimea biletelor în circulație, a mers mai departe în Italia, decât în Franța. Pe de altă parte, veniturile „nevăzute” ale Italiei, care provin din trimiterile de bani de către emigranți, și din cheltuelile făcute de turiști, au fost greu stânjenite; surparea Austriei a lipsit-o de o piață însemnată, și atârănarea ei specială de marina comercială străină și de tot felul de materii prime importate, au făcut-o să sufere mai mult din pricina urcării prețurilor mondiale. Pentru toate aceste cuvinte, starea ei e gravă, și excedentul importului e un simptom tot (așa de serios ca și pentru Franța¹).

Inflațiunea actuală și lipsa de echilibru a comerțului internațional sunt agravate încă, în Franța și în Italia, de starea bugetară nenorocită a guvernelor acestor țări.

În Franța, faptul de a nu se fi pus dări, este bine cunoscut. Înainte de războiu, bugetele totale, francez și englez, ca și dările mijlocii pe cap de locuitor, erau aproape egale. Dar în Franța nici o străduință de seamă nu s'a făcut pentru a se acoperi cheltuelile sporite. „Impozitele au fost mărite, în Anglia, în vremea războiului”, s'a spus, dela 95 la 265 lei de cap, — pe când în

1) Pentru Italia, cifrele sunt următoare:

Mijlocie lunară pe :	IMPORT (In mii de livre st.)	EXPORT (In mii de livre st.)	Excedent al importului (In mii de livre st.)
1913	12.152	8.372	3.780
1914	9.744	7.368	2.376
1918	47.005	8.278	38.727
Januarie-Martie 1919	45.848	7.617	38.231
Aprilie-Iunie 1919	66.207	13.850	52.357
Iulie-August 1919	44.707	16.903	27.804

Franța n'au trecut decât de la 90 la 103 lei". Impozitele votate în Franța, pe exercițiul închis la 30 Iunie 1919, nu sunt socotite la mai mult de jumătate din cheltuelile de după războiu. Budgetul normal nu va fi de mai puțin de 880 milioane livre st. (22 miliarde lei), dacă chiar nu depășește această cifră; dar chiar pe anul fiscal 1919—1920, veniturile prevăzute din impozite, nu acopăr mai mult de jumătate din acest total. Ministrul de Finanțe francez n'are nici un plan, nici o politică, oricare ar fi ea¹⁾, pentru a acoperi acest uimitor deficit, afară decât așteptarea plăților, de către Germania, a unor sume atât de mari și care, chiar și funcționarii francezi, recunosc că sunt lipsite de orice temei. În așteptare, s'a recurs la vinderea materialului de războiu și la lichidarea stocurilor americane, și nu s'a șovăit, chiar în a doua jumătate a lui 1919, a se acoperi deficitul, prin emisiuni nouă de bilete ale Băncii Franței²⁾.

Starea bugetară a Italiei este, fără îndoială, puțin mai bună decât cea a Franței. Pe timpul războiului, finanțele italiene au fost mai îndrăznețe decât finanțele franceze, și străduințe, cu mult mai mari, au fost făcute, pentru a se pune impozite pentru cheltuelile de războiu. Totuși, d. Nitti, Primul-Ministru, într'o scrisoare adresată alegătorilor, în ajunul alegerilor generale (Octombrie 1919), a crezut trebuit să publice următoarea analiză desnădăjduită a stărei: 1) Cheltuelile Statului sunt de trei ori mai mari decât veniturile lui; 2) Toate întreprinderile industriale ale Statului, în care intră și căile ferate, telegraful și telefonul, funcționează cu pierderi. Deși publicul plătește pânea scump, acest preț, totuși, reprezintă pentru guvern o pierdere cam de un

1) Amintim că în Iunie 1920, Franța a votat impozite pentru vreo 8 și $\frac{1}{2}$ miliarde franci pe an. Eră un alt ministru de finanțe decât acel de care vorbește d. Keynes. (*Nota Trad.*)

2) După cele din urmă două rapoarte ale Băncii Franței, ce am la îndemână acum când scriu această carte (2 și 9 Octombrie, 1919), sporirea săptămânală a circulației biletelor este respectiv de 750.200.000 franci și de 753.000.000 franci.

miliard pe an; 3) Exportul este socotit acum numai cât o pătrime sau o cincime din import; 4) Datoria națională crește cu aproape un miliard de lire pe lună; 5) Cheltuelile militare lunare sunt mai mari decât acele pentru anul dintâiu al războiului.

Dar dacă astfel e starea bugetară a Franței și a Italiei, aceea a restului Europei care a fost părtașă la războiu, este încă și mai desnădăjduită. În Germania, cheltuelile totale ale Imperiului, ale Statelor federale și ale Comunelor, sunt socotite, pentru 1919—1920, la 25 miliarde de mărci, din care numai 10 miliarde sunt acoperite prin impozitele de mai înainte. Această cifră nu cuprinde nimic privitor la plata despăgubirilor. În Rusia, în Polonia, în Ungaria, sau în Austria, nu se poate spune temeinic că există ceva asemănător măcar cu un budget¹⁾.

Astfel, amenințarea inflațiunii monetare arătată mai sus, nu e numai un produs al războiului, care să poată fi vindecat prin pace. E un fenomen care ține încă și al cărui sfârșit nu se poate întrezări.

Toate aceste înrâuriri întrunite, nu numai că împiedică Europa de a exporta îndeajuns pentru a putea plăti mărfurile care are nevoie să le importeze, dar ele îi vatămă și creditul, ce-i trebuie pentru a dobândi capitalul trebuitor restabilirii schimburilor.

Astfel, tot mai mult îndepărtând tăria legii economice dela starea de echilibru decât împingând spre această situație, ele ajută la urmarea stărei de acum. O

1) La 3 Octombrie 1919, d. Bilinski și-a făcut declarațiile financiare la Dieta poloneză. El socotea cheltuelile pentru cele nouă luni viitoare la ceva mai mult decât de două ori cheltuelile făcute în cele din urmă nouă luni. Pe când, până la data dintâiu, veniturile se ridicaseră până la o cincime din cheltueli, el socotea că în lunile următoare nu ar mai acoperi decât o optime a cheltuelilor.

Corespondentul din Varșovia, al ziarului *The Times*, scrie că: „în general d. Bilinski s'a arătat optimist și păru că vrea să placă publicului”.

Europă neproductivă, în care nu se muncește, dezorganizată, sfâșiată de certuri lăuntrice și de ură internațională, iată ce avem înaintea ochilor noștri; și această Europă se bate, moare de foame, jefuește, și minte. Ce ar fi de zis oare pentru a o putea zugrăvi în culori mai puțin negre?

Am dat puțină luare aminte, în această scriere, Rusiei, Ungariei și Austriei¹⁾. Acolo, nenorocirile vieții și descompunerea Societății, sunt prea cunoscute, ca să mai fie nevoie de o analiză. Și aceste țări fac acum experiența a ceiace, pentru restul Europei, se găsește în domeniul proorocirilor. Cu toate acestea, aceste țări cuprind un întins teritoriu și o numeroasă populație. Și ele sunt o pildă vie de mărimea suferinței pe care omul o poate îndurà, și de oroarea în care poate cădeà Societatea.

Mai presus de toate, ele sunt pentru noi vestitoarele chipului cum, în catastrofa finală, boala trupului se preface în boala mintală. Privățiunile economice înaintează cu pași treptați; și atâta vreme cât oamenii le pot îndurà cu răbdare, lumea din afară nu le dă mare luare aminte.

Puterea fizică de producție și rezistența la boală scad puțin câte puțin²⁾, dar viața urmează, de bine-de rău,

1) Condițiile de pace impuse Republicii Austriace nu sîin socoteală de starea deznădăjduită a acestui Stat. *Arbeiter Zeitung* —, din 4 Iunie 1919, le comentează precum urmează: „Niciodată substanța unui Tractat de pace nu a trădat, în chip așa de grosolan, intențiile ce se presupune că au prezidat la elaborarea lui. — ca în cazul acestui Tratat... în care, fiecare dispoziție este plină de cruzime și de asprime; în care nu se poate descoperi nici un suflu de iubire omenească... care este o batjocură a tot ce leagă pe om de om, care este o crimă împotriva omenirii însăși, împotriva unui popor istovit și chinuit“. Cunoaștem, în amănunte, Tratatul austriac și am fost de față la redactarea unora din clauzele lui, și eu socot că nu e lesne a spune ceva în potriva temeiniciei acestor învinuiri.

2) De luni întregi, rapoartele asupra condițiilor sanitare din Imperiile Centrale sunt de așa fel încât, te lasă înmărmurit și, când vorbești de ele, poți fi învinuit de sensibilitate. Dar adevărul lor e în afară de orice îndoială. Scot din ele cele trei pasagi următoare, pentru ca celitorul să le poată ține minte: În anul din urmă al războiului, numai în Austria, 35.000 de per-

până ce se ajunge marginile putinții omenești de a îndurâ și până ce îndemnurile desnădejdiei și ale nebuniei scot pe cei ce sufăr din letargia premergătoare a crizei. Atunci, omul se zbuciumă și legăturile obișnuinții sunt sfărmate. Puterea ideilor este stăpână. Și omul ascultă toate imboldurile chemătoare spre nădejde, spre iluzii și spre răzbunare, care sunt în aer. Acum, când scriu, fla-

soane cel puțin, au murit de tuberculoză, dintre care 12.000 numai în Viena. Astăzi, putem număra între 350.000 și 400.000 numărul acelor care vor avea nevoie de o îngrijire împotriva tuberculozei... Slaba alimentare este cauza nașterii unei generații istovite, cu mușchii, articulațiile și creierul, atrofiate" (*Neue Freie Presse*, 31 Mai, 1919). Comisia de medici însărcinată de Facultățile de medicină ale Olandei, Suediei și Norvegiei, să cerceteze starea Germaniei, a publicat următorul raport în presa suedeză, în Aprilie 1919: „Tuberculoza, mai ales cea infantilă, crește într'un chip îngrozitor și în general vorbind, este gravă. Deasemenea rachitismul e mai grav și mai răspândit decât înainte. E cu neputință de făcut ceva pentru boli; nu se găsește lapte pentru tuberculoși, untură de pește pentru rachitici... Tuberculoza se înfățișează sub forme care nu s'au mai văzut, decât în cazuri excepționale. Tot trupul este atacat de odată, și sub această formă boala este, în fapt, incurabilă... Tuberculoza este acum aproape întotdeauna fatală. La adulți ea reprezintă 90% din cazurile înfăldite în spitale. Nimic nu se poate face împotriva ei, din pricina lipsei de hrană... Ea apare sub formele cele mai grozave ca tuberculoza glandulară, care se transformă în disolvare purulentă". Cele ce urmează, se datoresc unui redactor al ziarului *Vossische Zeitung* (5 Iunie 1919), care a întovărășit misiunea Hoover în Erzgebirge: „Am vizitat regiuni întinse, în care 90% dintre copii sunt rachitici și unde copiii încep să umble pe picioare abia de la trei ani în sus... Intovărășiți-mă într'o școală din Erzgebirge: Ai crede că te afli într'o școală maternă, pentru copii mici de tot. Nu; acești copii sunt de șapte și opt ani. Fețele lor sunt supte, trase și cu ochii mari, mirași, dominați de fruntea bombată a rachiticilor, brațele lor n'au decât pielea și oasele, și picioarele lor arcuite, cu încheieturile umflate, poartă un pântec bombat de foame. ...„Vezi copilul acesta“, ne spune doctorul de serviciu, „i se da foarte multă pâine și totuși nu prindea puteri de loc; am descoperit că el ascundea sub saltea toată pâinea pe care o primea. Teama de foame era atât de mult înrădăcinată în acest copilăș, încât adună provizii în loc să mănânce: un instinct animalic rățacit, face ca frica de foame să fie mai grozavă decât chinurile actuale... Și totuși există oameni, după părerea cărora, dreptatea poruncește ca astfel de ființe să plătească un tribut anual până ce vor împlini patruzeci sau cincizeci de ani, pentru ca să ușureze sarcina contribuabilului englez!

cările bolșevismului rus pare, deocamdată cel puțin, stinse și popoarele Europei centrale și orientale sunt cufundate într'o înspăimântătoare toropeală. Recoltele din urmă înlătură acum cele mai cumplite lipsuri, și la Paris pacea a fost încheiată. Dar iarna se apropie. Oamenii nu vor mai avea nimic de așteptat și nimic de nădăjduit. Combustibil va fi prea puțin pentru a îmblânzi asprimea iernei și a încălzi trupurile istovite ale locuitorilor dela orașe.

Dar cine poate spune dinainte cât de mult poate îndurà omul? Cine poate spune pe ce drum vor apucà oamenii, căutând ca să scape, la urma urmei, de nenorocirile lor?

CAP. VII

MIJLOACELE DE ÎNDREPTARE

E greu a-ți da seama bine de felul desfășurării în viitor al problemelor mari. Am criticat ceea ce s'a făcut la Paris și am zugrăvit în culori negre starea de acum și viitorul Europei. Eu cred că aceasta e una din înfățișările adevărate a acestei stări. Dar, pentru un fenomen atât de complex nu este numai o singură cale de desfășurare și se poate să ne înșelăm atunci când așteptăm prea repede și ca fiind de neînlăturat, urmări din ceea ce se poate, să nu fie *totalul* cauzelor lui. O vedere de viitor mohorâtă ne face, prin ea însăși, să ne îndoim de temeinicia ei; închipuirea noastră, în loc să fie îmbolcâtă, este amortită de o povestire prea grozavă și mintea noastră se îndepărtează de ceea ce socoate „prea cumplit pentru ca să fie adevărat”.

Dar mai înainte ca să fie înrâurit de aceste cugetări firești, și înainte să-i fi arătat, cum îmi este gândul, în acest capitol, mijloacele de îndreptare, îmbunătățirile, unele porniri mai bune ce întrezăresc, — cetitorul să-și

restabilească echilibrul spiritului său, privind cele două stări potrivnice, cea din Anglia și cea din Rusia, — cea dintâi din aceste țări putându-și mări optimismul, pe când cealaltă, îi arată că o urgie poate lesne veni și că societatea modernă nu este ferită de cele mai rele nenorociri.

În capitolele dinainte ale acestei scrieri, am vorbit prea puțin de starea și de problemele din Anglia. În vorba mea, „Europa” nu cuprinde, în deobște, și Insulele Britanice. Anglia se găsește în o stare de tranziție și problemele economice ce i se pun sunt grave. Ne găsim poate în ajunul unor mari schimbări în întocmirea ei industrială și socială. Unii dintre noi pot să se bucure de aceste așteptări de viitor, alții să se plângă de ele. Dar ele sunt altfel decât acele care amenință Europa. În Anglia nu vedem nici cea mai slabă putință a unei catastrofe, sau ceva ca o răzvrătire generală a Societății. Războiul ne-a sărăcit, dar nu mult; așa crede că bogăția reală a țării, în 1919, e cel puțin egală cu cea care era în 1900. Balanța comerțului ne este potrivnică, dar nu până într'atâta¹⁾, încât pentru îndreptarea ei să fie nevoie de a tulbura viața noastră eco-

1) Pentru Regatul-Unit, cifrele sunt următoarele:

Mijlocie lunară	Import net (În mii de l. st.)	EXPORT (În mii de l. st.)	Excedent de import (În mii de l. st.)
1913	54.930	43.770	11.160
1914	50.097	35.895	14.204
Januarie-Martie 1919	109.578	49.122	60.456
Aprilie-Iunie 1919	111.403	62.463	48.940
Iulie-Septembrie 1919	135.927	68.863	67.064

Dar acest excedent nu e de loc atât de grav pe cât pare, căci cu prețul ridicat astăzi al transportului pe apă, deosebite exportajuni „care nu se văd” ale Regatului-Unit, sunt, posibil mai mari decât înainte de războiu și se pot urca în mijlocie la cel puțin 45.000.000 l. st. pe lună (1.125.000.000 lei).

nomică. Deficitul budgetului nostru nu e așa de mare încât o politică hotărâtă și cuminte să nu-l poată stăvili. Micșorarea zilei de lucru a putut să scadă puțin producția noastră. Dar se poate nădăjdui că aceasta nu-i decât un fapt trecător și nici unul din cei cari cunosc pe muncitorul englez, nu poate pune la îndoială că dacă aceasta îi vine la socoteală, dacă are tragere de inimă și este mulțumit cu condițiile traiului său, el poate să producă într'o zi de lucru mai scurtă, cel puțin tot atâta ca și în trecut, în multe ceasuri de muncă. Problemele cele mai grave pentru Anglia au fost aduse la suprafață de războiu, dar ele sunt cu mult mai vechi. Îmboldurile din veacul al XIX-lea și-au îndeplinit menirea și acum sunt istovite. Indemnurile economice și idealurile acelei generații nu ne mai mulțumesc: trebuie să găsim o nouă cale și să suferim din nou starea de *malaise*, iar, la urmă, durerile unei zămisliri industriale nouă. Acesta este unul din elemente. Celalt este acel pe care l-am arătat pe larg în capitolul II, și anume: sporirea prețului real al hranei și o rodnicie tot mai scăzută a naturii, față de înmulțirea populației lumii, ceea ce este o pornire în deosebi amenințătoare pentru Statul cel mai industrial, dar tot odată și acel care atârnă mai mult de hrana adusă de aiurea.

Dar niciodată, în șirul vremurilor, nu a fost un veac care să fi fost scutit de aceste vechi probleme. Ele sunt cu totul deosebite de acele care copleșesc popoarele Europei centrale. Acei cetitori, cari au în minte, mai ales împrejurările din Anglia, cu care sunt deprinși, sunt aplecați spre optimism; și, mai cu seamă, acei cari știu ce este în America, trebuie să-și întoarcă luarea-aminte spre Rusia, Turcia, Ungaria sau Austria, unde se găsesc suferințele materiale cele mai înspăimântătoare pe care omul le poate îndura, — foametea, frigul, boala, războiul, omorul și anarhia. Vor face astfel o experiență trăită și vor vedea adevăratul caracter al nenorocirilor

împotriva lățirii cărora datoria noastră este, negreșit, să căutăm un mijloc de îndreptare, dacă există vreunul.

Ce este, așa dar, de făcut? Părerile pe care le dăm, în acest capitol, pentru o încercare, pot părea cetitorului neîndestulătoare. Dar, la Paris, în timpul celor șase luni care-au urmat după armistițiu, s'a lăsat să treacă prilejul prielnic, și, nimic din ceea ce putem face acum, nu poate îndrepta răul făcut atunci. Societatea nu mai poate fi scutită de mari lipsuri și de mari primejdii. Tot ce putem face, este să punem din nou pe calea cea bună, atâta cât ne stă în putere, tendințele economice fundamentale, care călăuzesc evenimentele de acum, așa ca să le facem să ajute la restabilirea prosperității și a ordinii, în loc să mărească nenorocirile noastre.

Mai întâiu, trebuie să scăpăm de atmosfera și de metodele dela Paris. Acei cari au fost îndrumătorii Conferinței, pot să se încovoie după suflarea opiniei publice, dar niciodată ei n'au să ne scoată din nevoile noastre. E greu să credem că Consiliul celor Patru ar mai putea să se întoarcă îndărăt, chiar dacă ar voi să o facă. Înlocuirea guvernelor europene este, prin urmare, o nevoie preliminară neapărat trebuitoare.

Eu propun acum, celor cari gândesc că pacea din Versailles nu poate dăinuî, să discute un nou program, având următoarele capete de cereri:

1. — Revizuirea Tractatului;
2. — Răfuiala datoriilor dintre Aliați;
3. — Un împrumut internațional și reforma circulațiunii monetare;
4. — Legături între Europa centrală și Rusia.

1. — *Revizuirea Tractatului*

Ne dă oare Tractatul mijloace pentru a-l putea schimba? Președintele Wilson și generalul Smuts, care cred că faptul de a fi asigurat Pactul Ligei Națiunilor cumpănește multe din lipsurile Tractatului, au arătat că noi trebuie să ne punem nădejdea în Ligă, printru-

ea vom avea evoluția treptată spre statornicirea unei vieți mai ușor de răbdat în Europa.

„Sunt unele orânduirii teritoriale, care vor trebui să fie schimbate”, — scria generalul Smuts în declarația lui, când a semnat Pacea. „Sunt unele garanții, pe care, în curând, nădăjduim să le găsim nepotrivite cu noua fire pașnică și cu starea de dezarmare a foștilor noștri dușmani. Sunt prevăzute pedepse, peste care, când patimile se vor mai potoli, se va căuta să se treacă buretele uitării. Au fost stipulate îndatoriri de despăgubiri, care nu pot fi îndeplinite fără grele piedici pentru restabilirea industrială a Europei, și va fi spre folosul tuturor, să le facem mai cumpătate și mai ușoare... Am încrederea că Liga Națiunilor va arăta calea prin care Europa va scăpa de năruirile pricinuite de acest războiu”.

Președintele Wilson, înfățișând Senatului, în Iulie 1919, acest Tractat, a spus, că fără această Ligă „supravegherea îndelungată a îndeplinirii despăgubirilor la care Germania este ținută, în răstimpul generațiunii viitoare, va fi cu desăvârșire cu neputință¹⁾); o nouă cercetare și o revizuire a dispozițiilor administrative și a mărginilor prescrise de Tractat, dar care sunt recunoscute că nu pot aduce multă vreme foloase, nici fi cu totul drepte, dacă ar dăinui prea mult, nu vor putea fi făcute”.

Putem noi oare nădăjdui să dobândim din ființarea Ligei acele foloase pe care doi dintre făuritorii ei de căpetenie ne îndeamnă să le așteptăm dela ea? Partea care răspunde la această întrebare, se găsește în articolul XIX al Pactului, care sună astfel:

„Adunarea poate din când în când, să invite pe membrii

¹⁾ Președintele Wilson s'a înșelat spunând că supravegherea despăgubirilor a fost încredințată Ligei Națiunilor. Cum am arătat în capitolul V, pe când în ce privește menținerea dispozițiilor economice și teritoriale ale Tractatului, se recurge la Ligă, nu e tot astfel când e vorba de despăgubiri în privința problemelor ce ele pun și a schimbării lor. Comisia Reparatiunilor se rostește fără nici un apel la Ligă.

Ligei să procedeze la o nouă examinare a tratatelor devenite inaplicabile, ca și a situațiilor internaționale, a căror menținere ar putea pune în pericol pacea lumii¹⁾.

Dar, vai! articolul V hotărăște că: „Afară de vre-o dispozițiune cu totul contrară a acestui Pact, hotărârile Adunării sau ale Consiliului sunt date cu unanimitatea membrilor Societății reprezentati la Adunare”²⁾. Această dispoziție nu face ea oare din Ligă, în ce privește cercetarea apropiată a termenilor Tractatului de pace, un corp care va pierde numai zadarnic vremea? Dacă toți părtașii la acest Tractat sunt unanim de părere că el are trebuință de prefaceri într'un anumit punct, ei n'au nevoie de Ligă și de Pact pentru a înlăptui acest lucru. Dar chiar când Adunarea Ligei este unanimă, ea nu poate decât să „sfătuiască” o nouă examinare de către membrii pe care îi privește în deosebi.

Dar Liga, spun sprijinatorii ei, va avea înrăurire asupra opiniei publice a lumii întregi, și vederile majorității vor avea, de fapt, o greutate hotărâtoare, deși constituționalicește ele n'au nici o putere. Să nădăjduim că va fi așa. Dar Liga, în mâinile dibacilor diplomați europeni, poate fi o unealtă fără seamăn, de împiedicare și de târăgănire. Revizuirea tratatelor este chiar îndreptățită, nu Consiliului care se întrunește des, ci Adunării, care se va întruni mult mai rar și va deveni, după cum știu toți acei cari au experiența marilor conferințe interaliatate, o adunare deliberantă polyglotă, greoaie, în care cele mai mari hotărâri și orânduirile cele mai bune, nu vor putea ajunge la nici un capăt față cu o împotrivire care ar ține pentru *status quo*. De fapt, Pactul are două păcate nenorocite: — articolul V, care cere unanimitatea, și mult criticatul articol X, în temeiul căruia: „Membrii Ligei își iau îndatorirea să respecte și să menție împotriva oricărei agresiuni din

1) Dăm traducția din Textul oficial român al Tractatului publicat la Imprimeria Statului. (*Nota Trad.*)

2) Dăm tot traducerea oficială română (*Nota Trad.*)

afară, integritatea teritorială și independența politică a tuturor membrilor Ligei”.

Aceste două articole împreună duc, întrucâtva, la dărâmarea concepției Ligei, privită ca unealtă de progres, și îi dau chiar dela început o pornire, aproape de neînălțurat, spre *status quo*. Aceste articole au împăcat cu Liga pe unii din potrivnicii ei dela început, care acum nădăjduesc să facă din ea o altă Sfântă-Alianță, pentru menținerea pe vecie a ruinei economice a dușmanilor lor și a cumpănei Puterilor în folosul lor, pe care cred că au stabilit-o prin această pace.

Dar dacă ar fi ceva nebunesc și nerod să ne ascundem nouă înși-ne, în interesul „idealismului”, adevăratele greutăți, în ceea ce privește revizuirea Tractatelor, nu este nici un cuvânt, pentru nici unul dintre noi, să nesocotim Liga, pe care cuminența lumii o poate încă preface într’o puternică unealtă de pace, și care, prin articolele sale XI—XVII¹⁾, a și îndeplinit o faptă mare și folositoare. Recunosc, așa dar, că cele dintâi încercări ale noastre pentru revizuire, trebuie să se facă prin mijlocirea Ligei, mai curând decât pe orice altă cale. Avem nădejdea că puterea părerilor obștești și, dacă este nevoie, întrebuițarea unor apăsări financiare și a unor imbolduri financiare, vor fi de ajuns pentru ca să împiedice o minoritate îndărătnică de a opune *veto* al său.

Avem încredere că noile guverne, ale căror stabilire eu o prevăd în principalele țări aliate, vor fi mai cuminte și mai omenoase decât acele dinaintea lor.

Am văzut, în capitolele IV și V, că în Tractat sunt multe puncte împotriva cărora este mult de spus. Nu

1) Aceste articole care dau garanții împotriva războiului între membrii Ligei, ca și între cei ce sunt membrii și cei ce nu sunt ai ei, — e opera cea mai solidă a Pactului. Articolele acestea fac, în mod real, mai puțin probabil, un război ca acel din 1914, între Marile Puteri organizate. Acest lucru singur trebuie să facă pe oricine să fie pentru Ligă.

un de gând să intru, aici, în amănunte sau să în-
terc o revizuire a Tractatului, clauză cu clauză. Mă
nărginesc la trei mari schimbări, care sunt trebuitoare
vieții economice a Europei, și care sunt privitoare la Des-
păgubiri, la Cărbuni și Fier, și la Tarifele vamale.

Despăgubiri. — Dacă suma cerută ca Reparațiuni este
mai mică decât aceea pe care Aliații au dreptul să o
ceară, în temeiul unei stricte interpretări a îndatoririlor
lor, nu e trebuit să se specifice ce anume reprezintă
ea, ori să se discute alcătuirea ei. Eu propun, așa dar,
următoarea învoială:

1. — Totalul plăților de făcut de către Germania
pentru despăgubiri și pentru întreținerea armatelor de
ocupație, trebuie să fie fixat la două miliarde l. st.
(50 miliarde lei).

2. — Predarea marinei comerciale și a cablurilor sub-
marine, făcută în temeiul Tractatului, a materialului de
războiu, făcută în temeiul Armistițiului, a bunurilor Sta-
tului aflătoare în teritoriile cedate, a cererilor Germaniei,
față de aceste teritorii, în ce privește datoria publică,
și a cererilor ei față de foștii ei Aliați, — trebuie să fie
socotită la un total de 500 milioane l. st. (12½ miliarde
lei), fără nici o încercare de prețuire în parte.

3. — Restul de 1.500 milioane l. st. (37.750.000.000
lei) nu va purta dobândă pe timpul plății sale, și se
va plăti de Germania în treizeci de vărsăminte anuale
de câte 50 milioane l. st., (1.125.000.000 lei), începând
din 1923.

4. — Comisia Reparațiunilor va fi desființată sau,
dacă-i mai rămâne vre-o însărcinare de îndeplinit, aceasta
va trece în seama Ligei Națiunilor și va cuprinde re-
prezentanți ai Germaniei și ai Statelor neutre.

5. — Germania va fi liberă să-și facă vărsămintele
anuale, în felul în care va socoti nemerit, orice plângere,
pentru neîndeplinirea îndatoririlor ei, trebuind să fie adusă
în fața Ligei. Așa dar, nu se va mai face nici o expro-
priere a proprietății private germane din țările străine,

afară numai dacă e nevoie de asta pentru a se acoperi datoriile germane private, din produsul unor asemenea bunuri care au fost lichidate sau care sunt în mâinile unor seceștri și păzitori ai proprietății dușmane, în țările aliate și în Statele-Unite. În deosebi, articolul 260, (care prevede exproprierea intereselor Germane din întreprinderile de folos public), trebuie să fie abrogat.

6. — Nici o încercare nu va fi făcută pentru a dobândi despăgubiri dela Austria.

Cărbuni și fier. — 1. Optările Aliaților asupra cărbunilor, prevăzute în Anexa V, trebuie să fie părăsite; dar îndatorirea Germaniei, de a înlocui pierderea de cărbuni suferită de Franța, prin distrugerea minelor ei, trebuie păstrată. Aceasta înseamnă că Germania trebuie să ia asupra-și „de a predă, anual, Franței, în un răstimp care nu va depăși zece ani, o câtime de cărbuni egală cu deosebirea dintre producția anuală, dinainte de războiu, a minelor din Nord și din Pas-de-Calais, distruse prin faptul războiului, și producția acelor mine, pe aceeaș întindere, în timpul acestor zece ani. Aceste predări nu vor depăși douăzeci milioane de tone pe an, în cei dintâi cinci ani, și opt milioane de tone pe an, în cei cinci ani următori”. Totuși, această îndatorire ar cădea, dacă Germania va pierde regiunea producătoare de cărbuni a Silesiei-de-Sus, după așezarea definitivă care va urmă plebiscitului.

2. — Intocmirea privitoare la basinul Sarrei trebuie păstrată; dar, pe de o parte, nu trebuie să se treacă nimic în creditul Germaniei pentru aceste mine și, pe de altă parte, după zece ani, Germania trebuie să capete înapoi stăpânirea minelor cât și a teritoriului, fără nici o plată și fără nici o condițiune.

Dar aceasta ar atârna de o învoială prin care Franța ar consimți ca, în acelaș răstimp, să procure Germaniei cel puțin 50% din minereul de fier al Lorenei, care înainte de războiu eră dus din Lorena în Germania propriu zisă, — iar, în schimb, Germania va trebui să

predeã Lorenei o cãtime de cãrbuni egalã cu întreaga cãtime ce erã dusã mai înainte din Germania propriu zisã în Lorena, scãzãndu-se producția basinului Sarrei.

3. — Intocmirea privitoare la Silesia-de-Sus, trebuie sã rãmânã. Aceasta vreasãzicã cã, un plebiscit trebuie sã se facã și hotãrîrea finalã sã se ia „ținãndu-se seama (de cãtre principalele Puteri Aliate și Asociate), de dorința exprimată de locuitori, așã cum o vor arãtã prin voturile lor și de starea geograficã și economicã a localitãților”. Dar Aliãții trebuie sã declare cã, dupã pãrerea lor, „condițiile economice” cer cuprinderea în Germania a districtelor producãtoare de cãrbuni, afarã numai dacã dorințele populației nu vor fi hotãrîtor potrivnice.

4. — Comisiunea Cãrbunelui, stabilitã de mai înainte de cãtre Aliãți, trebuie sã atãrne de Liga Națiunilor și sã cuprindã reprezentanți ai Germaniei, ai Statelor din Europa centralã și orientãlã, ai Puterilor neutre dela Nord și ai Elveției. Ea trebuie sã dea numai sfaturi; dar ar trebui sã se ocupe de împãrțirea cãtimelor de cãrbuni ale Germaniei, ale Poloniei și ale pãrților care alcãtuiau mai înainte vechiul Imperiu Austro-Ungar, și de excedentul exportabil al Regatului-Unit. Toate Statele reprezentate în Comisie, sã se îndatoreascã sã-i dea informațiile cele mai depline și sã se cãlãuzeascã dupã sfaturile ei, atãt cãt vor îngãdui suveranitatea și interesele lor vitale.

Tarițe. — O Uniune a Liberului Schimb trebuie sã fie întocmitã, sub ocrotirea Ligei Națiunilor și sã cuprindã Statele care se învoesc sã nu supunã nici unui tarif protecționist¹⁾ produsele celorlãți membri ai Uniunii.

1) Ar fi nemerit a se defini astfel un „tarif protecționist” sã îngãduie: a) oprirea totalã a unor anumite importațiuni; b) impunerea de tarifuluri sumptuare sau de taxe vamale asupra mãrfurilor care nu se produc în țarã; c) impunerea de taxe vamale care, nu ar fi cu mai mult de 5 la sutã mai mari taxelor echivalente pentru mãrfurile la fel produse în țarã; d) taxe de export în afarã de aceasta, excepții speciale pot fi îngãduite de cãtre

nii. Germania, Polonia, Statele nouă care formau Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Otoman, și Statele ce vor fi administrate în temeiul unor Mandate, trebuie silite să facă parte din această Uniune, timp de zece ani, după împlinirea cărora, va fi lăsat la voia fiecăruia de a mai fi părtaș la ea. Alipirea celorlalte state va fi dela început la voia fiecăruia. Dar trebuie să nădăjduim că Regatul-Unit va fi, în orice caz, printre cei dintâi membri ai Uniunii.

Fixând totalul despăgubirilor la o cifră potrivită cu putința de plată a Germaniei, facem posibilă renașterea nădejdei și a spiritului de întreprindere, înlăuntrul acelei țări, înlăturăm neconținutele prilejuri de ciocniri, precum și acele de asuprire nedreaptă, rezultând din unele clauze ale Tractatului, care n'ar putea fi îndeplinite, și facem zadarnice puterile de nesuferit ale Comisiei Reparațiilor.

Prin o îmblânzire a clauzelor privitoare deadreptul sau lăaturalnic la cărbune și prin schimbul cu minereul de fier, lăsăm cu putință ca' viața industrială a Germaniei să continue și mărginim scăderea de producție care va urmă din piedica pusă, prin hotarele politice, localizării firești a industriei fierului și a oțelului.

Prin Uniunea Liberului Schimb pe care o propun, se cumpănește o parte din slăbirea organizației și a productivității economice care, fără aceasta, ar rezultă din multele granițe politice nouă, înființate acum între state naționaliste, lacome, pizmașe, necoapte și nedesăvârșite economicește.

Granițele economice se puteau îngădui câtă vreme

majoritatea membrilor Uniunii. S'ar putea face să dispară treptat drepturile care existau cu cinci ani înainte de alipirea unui Stat la Uniune, prin micșorări egale, împărțite asupra celor cinci ani care ar urmă acestei alipiri.

câteva imperii puternice cuprindeau fiecare un teritoriu întins; dar ele nu se mai pot îngădui, când Imperiile Germaniei, al Austro-Ungariei, al Rusiei și al Turciei, se vor fi împărțit toate, în vre-o douăzeci de state ne-atârdate. O Uniune a Liberului Schimb, care să cuprindă toată Europa centrală, orientală, sud-orientală, Siberia, Turcia, și (cum aș nădăjdui), Anglia, Egiptul și India, poate să facă pentru pacea și înflorirea lumii tot atâta de mult cât și Liga Națiunilor însăși. Putem nădăjdui că Belgia, Olanda, Scandinavia și Elveția, se vor alipi la ea curând. Și prietenii Franței și ai Italiei vor dori din suflet ca aceste țări să se îndrumeze spre alipire la ea.

Ni se va obiecta, îmi închipuesc, de către unii critici, că o astfel de rânduală tinde, la urma urmei, să înfăptuiască vechiul vis german al unei *Mittel-Europa*. Dacă celelalte state ar fi atât de nesocotite încât să rămână în afară de Uniune și să lase toate foloasele ei Germaniei, ar putea fi în aceasta oarecare adevăr. Dar un sistem economic, la care fiecare are puțința să ia parte și care nu dă nici un folos deosebit nimănui, este, fără îndoială, la adăpostul învinuirii că ar cuprinde un plan întemeietor de privilegii și de imperialism ascuns, ducând la excluderi și deosebiri.

Atitudinea noastră față de aceste critici, trebuie să fie hotărâtă de toate vederile noastre morale și sentimentale, privitoare la viitorul relațiilor internaționale și la pacea lumii. Dacă socotim că, cel puțin în timpul unei generații, nu trebuie să se lase Germaniei nici o părticică cât de mică de prosperitate; dacă credem că Aliații noștri cei proaspeți, sunt cu toții îngeri de lumină și toți dușmanii noștri proaspeți, Germani, Austriaci, Unguri și ceilalți, sunt fiii Satanei; cum că, an cu an, Germania trebuie să fie ținută în stare de sărăcie, și copiii ei să fie slăbănogiți și lăsați să moară de foame, și că ea să fie înconjurată de dușmani, — atunci vom respinge toate propunerile cuprinse în acest capitol, și, mai cu deosebire, pe acele care ar ajuta

Germaniei să redobândească o parte din prosperitatea ei materială de mai înainte și să găsească mijloace de trai pentru populația industrială a orașelor sale. Dar dacă o asemenea părere asupra națiunilor și asupra relațiilor statelor între ele, va fi primită de democrațiile Europei occidentale și sprijinită bănește de Statele-Unite, atunci Dumnezeu să ne aibă în paza lui pe toți. Dacă țintim cu voință la sărăcirea Europei centrale, putem prooroci că răzburarea va veni îndată.

Atunci nimic nu va putea amâna, pentru multă vreme, lupta civilă finală dintre forțele Reacțiunii și svârcolirile desnădăjduite ale Revoluției, în fața căreia grozăviile războiului german din urmă vor fi nimicuri, și care va distruge, oricine ar fi învingătorul, civilizația și progresul generațiunii noastre. Chiar dacă ne-am înșelă în prevederile noastre, nu suntem oare noi datori să căutăm ceva mai bun, să ne gândim că prosperitatea și fericirea unei țări, aduce pe acele ale altora; că solidaritatea dintre oameni nu e o închipuire și că un popor trebuie să privească întotdeauna pe celelalte popoare ca pe senele ale sale?

Schimbări de felul celor ce am propus mai sus, ar îngădui, întrucâtva, populațiilor industriale ale Europei, putința de a urmă să-și ducă mai departe traiul. Dar ele singure nu sunt îndestulătoare. Franța, cu deosebire, va fi păgubașă pe hârtie (numai pe hârtie, căci niodată nu va putea dobândi îndeplinirea cererilor ei de acum), și, deci, trebuie să găsească, pe alte căi, mijloace ca să scape de încurcăturile ei. Fac, deci, două propuneri, una privitoare la chipul de a se răfuî pretențiunile Americii și acele ale Aliatilor între ei, și a doua, pentru înființarea unui credit îndestulător, care să îngăduie Europei să-și reîntemeieze stocul ei de capital de circulație.

2. — *Răfuiala datoriilor inter-aliata.*

Când am propus schimbarea clauzelor privitoare la Reparațiuni, le-am luat numai în legătură cu Germania.

Dar dreptatea cere ca o asemenea reducere, atât de mare, a datoriei germane, să fie întovărășită de o potrivire dreaptă a împărțirii cheltuelilor între Aliații înșiși. Toate declarațiile publice pe care le-au făcut bărbații noștri de Stat, neconținut, în timpul războiului, și orice alte considerațiuni, cer, fără îndoială, ca regiunile pustiite de năvălire să aibă dreptul să fie cele dintâi despăgubite. Pe când acesta a fost unul din punctele din urmă pentru care noi ziceam că luptăm, acoperirea alocațiilor familiilor luptătorilor n'a fost niciodată cuprinsă între scopurile noastre de războiu. Prin urmare, propun ca, prin faptele noastre, să ne arătăm sinceri și de bună-credință și Marea Britanie să renunțe, în favoarea Belgiei, Serbiei și Franței, la toate reclamațiile sale, privitoare la o plată în bani.

Totalitatea plăților făcute de Germania ar fi, așa dar, menită, în întâiul rând, la repararea daunelor materiale pricinuite acelor țări care au suferit de o invazie a dușmanului. Socot că suma de 1.500.000.000 livre sterlinge (31.500.000.000 lei), ce se poate avea pentru aceasta, ar ajunge ca să se plătească deplin costul de acum al reclădirii. În afară de asta, numai lăsând la o parte propriile sale cereri de despăgubire, Marea Britanie poate cere, cu mâinile curate, revizuirea Tractatului și poate să-și spele cinstea pentru călcarea cuvântului ei. Căci, în această privință, ea are răspunderea de căpetenie, ca o urmare a politicei care, în alegerile generale din 1918, a legat pe reprezentanții ei.

Cu problema Reparațiilor, astfel deslegată, va fi cu putință, să se înfățișeze, cu mai multă îndrăzneală și cu mai mulți sortți de izbândă, încă două propuneri financiare, care, amândouă, cuprind un apel la mărinimia Statelor-Unite.

Cea dintâiu tinde la anularea deplină a datoriei interaliate (adică a datoriilor între guvernele puterilor aliate și asociate), contractate pentru nevoile războiului.

Această propunere, care a mai fost făcută mai înainte în anumite cercuri, este una din acele pe care o socot cu desăvârșire esențială pentru prosperitatea viitoare a lumii. Ar fi o faptă de mare prevedere politică din partea Regatului Unit și a Statelor-Unite, cele două puteri pe care mai cu seamă le privește, dacă s'ar hotărî la aceasta. Sumele despre care este vorba, sunt arătate aproximativ, în tabloul următor¹⁾.

Împrumuturi acordate	de Statele-Unite Livre sterlinge	de Regatul-Unit Livre sterlinge	de Franța Livre sterlinge	TOTAL Livre sterlinge
Regatului-Unit .	842.000.000	842.000.000
Franței	550.000.000	508.000.000	1.058.000.000
Italiei	325.000.000	467.000.000	35.000.000	827.000.000
Rusiei	38.000.000	568.000.000 ²⁾	160.000.000	766.000.000
Belgiei	80.000.000	98.000.000 ³⁾	90.000.000	268.000.000
Serbiei și Jugo-Slaviei	20.000.000	20.000.000	20.000.000	60.000.000
Ceterilor Aliați	35.000.000	79.000.000	50.000.000	164.000.000
TOTAL	1.890.000.000 ⁴⁾	1.740.000.000	355.000.000	3.985.000.000

1) Cifrele ce se găsesc în acest tablou sunt unele numai evaluate, și probabil nu cu totul amănunțit exacte, dar ajung pentru argumentarea noastră. Cifrele privitoare la Anglia sunt scoase dintr'un document oficial (Cmd. 377) din 23 Octombrie 1919. În orice răfuială actuală ar trebui făcută potriviri din cauza unor anumite împrumuturi în aur, precum și pentru alte motive și, nu ne ocupăm în ceea ce urmează decât numai cu principiul Sumele date de Statele Unite și de Franța, care sunt în dolari și în franci, le-am prefăcut aproximativ lei *al pari*. Totalul nu cuprinde împrumuturile făcute de Regatul-Unit pe piața Statelor-Unite, sau împrumuturile făcute de Franța pe piața Statelor-Unite sau a Regatului-Unit, ori la Banca Angliei.

2) Nu s'a socotit nici-o dobândă de când a început revoluția bolșevistă.

3) Nu s'a socotit nici-o dobândă la împrumuturile făcute acestor țări.

4) Totalul împrumuturilor acordate de Statele-Unite este acum de 2.000.000.000 l. st. (50 miliarde lei); dar nu am ținut seamă de toate amănuntele.

Așa dar, câtimea totală a datoriei interaliat se urcă la aproape 4 miliarde l. st. (o sută miliarde lei), presupunând că împrumuturile acordate de un aliat, nu sunt acoperite prin împrumuturile luate de acesta dela un altul. Statele-Unite nu sunt decât creditoare. Regatul-Unit a dat cu împrumut aproape de două ori mai mult decât a luat. Franța a luat cu împrumut aproape de trei ori mai mult decât a dat. Ceilalți Aliați sunt numai împrumutați.

Dacă întreaga datorie dintre Aliați ar fi ștearsă, rezultatul net pe hârtie (adică presupunând că toate aceste împrumuturi sunt bune), ar fi o renunțare la două miliarde l. st. (50 miliarde lei) de către Statele-Unite și aproximativ la 900.000.000 l. st. (22 și $\frac{1}{2}$ miliarde lei) de către Regatul-Unit. Franța ar câștiga 700.000.000 l. st. (17 și $\frac{1}{2}$ miliarde lei) și Italia 800.000.000 l. st. (20 miliarde lei).

Dar cifrele acestea, de fapt, măresc paguba Regatului-Unit și micșorează câștigul Franței, căci o mare parte din împrumuturile consimțite de aceste țări au fost făcute Rusiei; și, prin nici o străduință de imaginație, ele nu pot fi socotite ca bune. Dacă am socoti că din împrumuturile făcute de Regatul-Unit Aliaților sunt bune 50% din valoarea lor întreagă (presupunere arbitrară, dar ce putem lua ca bună, căci Ministrul Finanțelor a socotit-o adeseori tot așa de întemeiată ca oricare alta, în vederea stabilirii aproximative a bilanțului național), operația nu i-ar aduce nici câștig, nici pagubă. Dar oricare ar fi rezultatul net pe hârtie, ușurarea de grije pe care ar aduce-o o asemenea lichidare a chestiunii, ar fi foarte mare. Așa dar, Statelor-Unite le cere, această propunere, mărinimie.

Vorbind, cu cunoștințe foarte adânci, despre relațiile din timpul războiului, dintre Tezaurul englez, acel american și acele ale celorlalți Aliați, cred că acesta este un

act de mărinimie pe care Europa îl poate cere, cu temei, însă numai dacă Europa, va face o încercare cinstită, pe de altă parte, nu de a urmări războiul, economic sau altul, ci de a înfăptui reclădirea întregului Continent. Statele-Unite au făcut, proporțional cu averea lor, jertfe financiare cu mult mai mici decât acele ale Statelor europene. Cu greu ar fi putut fi altfel. Era o ceartă europeană și guvernul Statelor-Unite n'ar fi putut să se justifice înaintea cetățenilor săi, dacă ar fi cheltuit pentru ea toată puterea națiunii, cum au făcut Europeanii.

După ce Statele-Unite au intrat în războiu, ajutorarea lor financiară a fost darnică și nemărginită, și fără acest sprijin, Aliații n'ar fi putut câștiga, niciodată, războiul, pe lângă înrâurirea hotărâtoare, ce a avut sosirea oștii americane¹).

Europa, de asemenea, nu trebuie să uite nici ajutorul extraordinar, care i-a fost adus prin mijlocirea D-lui Hoover și a Comisiei Americane de Ajutor, în cele dintâi șase luni din 1919. Niciodată o acțiune mai curată și de bunăvoință desinteresată n'a fost îndeplinită cu mai multă îndărătnicie, sinceritate și destoinicie și pentru care să se fi așteptat sau să-i se fi dat mai puține mulțumiri. Guvernele nerecunoscătoare ale Europei datoresc mult mai mult decât cred și decât vor recunoaște vreodată, politicii și cunoștințelor D-lui Hoover și cetei sale de lucrători Americani. Comisia Americană de Ajutor, — și numai ea

1) Rămâne să se scrie, de acum înainte, istoria financiară a celor șase luni care merg de la sfârșitul verii anului 1916, până la intrarea în război a Statelor-Unite, în april 1917. În afară de jumătatea de duzină de funcționari ai Tezaurului englez, care trăiau zilnic în legătură cu marile îngrijorări și nemaipomenitele nevoi financiare ale acelor zile, puțină lume poate înțelege deplin de ce tărie și de ce bărbăție era trebuință și cât de desnădăjduită ar fi devenit sarcina fără sprijinul Tezaurului Statelor-Unite. Problemele financiare, de după Aprilie 1917, au fost de un ordin cu totul altfel de cât acele din lunile dinainte.

singură,—a văzut starea Europei în timpul acestor luni, sub adevărata ei lumină și a simțit omeneste în fața ei. Străduințele ei, energia ei, precum și mijloacele americane, puse de Președinte la îndemâna ei, lucrând adese împotriva piedicilor europene, nu numai că au scăpat o mare mulțime de oameni care sufereau, dar au împiedicat năruirea deplină a sistemului european¹).

Dar vorbind astfel despre ajutorul financiar american, facem presupunerea, subînțeleasă dela sine — și cred că și Statele-Unite, fără îndoială, au crezut tot astfel — că acest ajutor nu era, câtuși de puțin, o investiție ca în o afacere.

Dacă Europa trebuie să plătească acest sprijin financiar de două miliarde de livre st. (50 miliarde lei), pe care l-a primit dela Statele-Unite, cu dobânzi compuse de 5%, atunci chestiunea ia o înfățișare cu totul alta. Dacă sumele primite atunci dela America trebuiesc privite în această lumină, jertfele ei financiare au fost, în adevăr, foarte ușoare.

Controversele privitoare la sacrificiile relative sunt cu totul zadarnice și neroade, căci nu e nici un cuvânt pe lume pentru ca jertfele relative să fi trebuit să fie numai-decât egale, când atâtea alte considerațiuni, ce trebuiesc ținute în seamă, sunt cu totul deosebite. Cele două sau trei fapte, care urmează, nu tind, deci, să lase să se creadă că ar da vreun argument hotărîtor Americanilor, ci tind numai să arate că nu din punctul său de vedere

1) D-l Hoover a fost singurul om care a eșit cu o reputație înălțată din încercările de la Paris. Această personalitate complexă, cu aerul său obișnuit de Titan obosit (ori cum s'ar putea zice de luptător islovit), cu ochii mereu așintiji asupra faptelor adevărate și esențiale ale stărei europene, a adus, în sfaturile dela Paris, când a fost părtaș la ele, acea atmosferă de realitate de pricepere, de mărinimie și de desinteresare, care, dacă s'ar fi găsit și în alte cercuri, ne-ar fi dat pacea cea bună.

egoist, un Englez, făcând aceste propuneri, caută să scape de jertfele datorite din partea țării sale.

1. — Sumele, pe care Tezaurul Englez le-a împrumutat dela Tezaurul American, după intrarea în războiu a Statelor-Unite, sunt aproape tot atâta cât sumele date cu împrumut de Anglia celorlalți Aliați ai ei, în acelaș răstimp (adică scăzând sumele date cu împrumut înaintea de intrarea în războiu a Statelor-Unite). Așa că, aproape tot ce a luat cu împrumut dela Statele-Unite, nu a fost pentru ea însăși, ci pentru a putea veni în ajutor altora dintre Aliații săi, cari, pentru deosebite cuvinte, nu erau în stare să capete dreptul ajutor dela Statele-Unite¹⁾.

2. — Regatul-Unit a înstrăinat aproape pentru un miliard de livre, (25 miliarde lei) valori străine, și, pe lângă aceasta, a contractat o datorie externă de peste 1.200.000.000 l. st. (30 miliarde lei).

Statele-Unite, departe de a fi fost silite să vândă, au rescumpărat pentru peste un miliard livre și nici nu s'au îndatorat în străinătate de fapt.

3. — Populația Regatului-Unit este aproape jumătate cât cea a Statelor-Unite; venitul său numai o treime și bogăția sa acumulată numai între jumătate și o treime, ca ale acestor State. Capacitatea financiară a Angliei poate fi, deci, socotită la două cincimi din cea a Statelor-Unite. Această cifră ne îngăduie să facem următoarea asemănare: scăzând, pentru fiecare, împrumuturile făcute Aliaților, (presupunând, cum se cuvine, că ele ar fi înapoiate), cheltuelile de războiu ale Regatului-Unit au fost aproape de trei ori mai mari, decât cele ale Statelor-Unite, sau, — proporțional cu capacitatea fiecăruia, — între șapte și opt ori.

1) Chiar după intrarea în război a Statelor-Unite, cea mai mare parte din cheltuelile rusești făcute în Statele-Unite, ca și acele făcute de celelalte țări străine, au fost făcute de Tezaurul englez.

După ce am limpezit această chestiune pe cât a fost cu putință de repede, ne rămâne acum chestia mai largă a relațiilor dintre copărtașii la războiu, și pentru ei, mai cu seamă, trebuie judecată propunerea de care este aci vorba.

Dacă nu se face o răfuială în felul aci propus, războiul se va fi sfârșit printr'o încâlcire de tributuri grele de plătit, dela un aliat la altul. Suma totală a acestor tributuri va întrece, fără îndoială, suma care ar putea fi dobândită dela dușman. Și războiul se va fi isprăvit cu acest rezultat de neîngăduit, că Aliații își vor plăti unul altuia indemnizări, în loc de a primi dela dușman.

Pentru acest cuvânt, chestiunea datoriei interaliatate este strâns legată de simțimântul atât de aprig, pe care-l au popoarele aliate ale Europei în privința problemei indemnizațiilor, — simțimânt care este întemeiat nu pe o socoteală făcută cu judecată rece, a ceea ce Germania poate plăti, ci pe aprecierea întemeiată pe starea financiară peste măsură de grea în care s'ar găsi ele însăși, afară numai dacă Germania plătește.

Să luăm Italia ca pilda cea mai covârșitoare. Dacă credem ca întemeiat că Italia va avea putința să plătească 800.000.000 L. st. (20 miliarde lei), atunci Germania poate și trebuie, de sigur, să plătească mult mai mult. Dar dacă se hotărăște, (după cum se și cuvine), că Austria nu poate să plătească nimic, nu e oare o stare de nesuferit să vedem Italia încărcată cu o povară zdrobitoare, de care Austria scapă?

Sau, ca să arătăm aceasta altfel: cum este cu putință să se ceară Italiei să se supună la plata acestei sume mari, pe când Ceho-Slovacia nu va avea de plătit, decât puțin sau chiar nimic? La celalt capăt al scării se află Anglia. Aici starea financiară este alta, pentru că a ne cere nouă să plătim 800.000.000 l. st. (20 miliarde lei), este altceva cu totul decât a o cere Italiei aceasta. Dar simțimântul va fi acelaș. Dacă trebuie să ne mul-

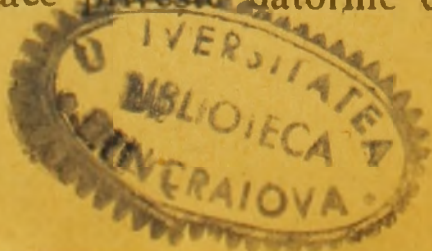
tumim, fără a căpăta despăgubiri depline dela Germania, cât vor fi de amare protestările împotriva plătilor, pe care ar trebui să le facem Statelor-Unite? Se va spune că noi trebuie să ne mulțumim cu o creanță asupra unor țări în faliment financiar ca Germania, Franța, Italia și Rusia, pe câtă vreme Statele-Unite au un privilegiu de întâiul ordin asupra noastră. Franța, e într'o stare cel puțin tot atât de copleșitoare. Ea abia poate căpăta despăgubire deplină din partea Germaniei pentru prăpădul suferit pe o parte a țării. Dar, Franța biruitoare, trebuie să plătească prietenilor și Aliaților mai mult decât de patru ori indemnizarea pe care, când a fost învinsă la 1870, a plătit-o Germaniei. Mâna lui Bismarck a fost ușoară pe lângă aceea a unui Aliat sau Asociat. O răfuială a datoriei dintre Aliați este, deci, un preliminar neapărat trebuitor, pentru ca popoarele din țările Aliate să poată privi altfel, decât cu înverșunare și cu patimă, adevărul de neînlăturat, asupra putințelor de despăgubiri dela dușman.

Ar fi exagerat să spunem că Aliații Europeni nu ar putea plăti capitalul și dobânda acestor datorii ale lor; dar a-i sili la aceasta, ar fi, fără îndoială, să li se impune o sarcină copleșitoare. Va trebui, deci, să ne așteptăm, ca ei să facă străduințe statornice, pentru a ocoli această îndatorire sau a scăpa de ea și aceste încercări vor fi un izvor neîncetat de ciocniri internaționale și de rea-voință, timp de ani îndelungați. O națiune datornică nu-și iubește creditorul și e zădarnic să ne așteptăm la bunăvoință din partea Franței, Italiei și Rusiei, față de Anglia și de Statele-Unite, dacă dezvoltarea viitoare a acelor țări va fi înăbușită pentru mulți ani viitori de tributul anual pe care vor trebui să ni-l plătească. Aceasta va fi pentru ele un puternic îndemn ca să-și caute prieteni aiurea și orice rupere a relațiilor pașnice, în viitor, le va aduce foarte mari faloase, scutindu-i de plata datoriilor externe. Pe când dacă, pe de altă parte,

aceste mari datorii ar fi anulate, se va da astfel un imbold solidarității și prieteniei adevărate între popoarele ce fusese mai înainte tovarășe.

Prelungirea marilor datorii de războiu e o amenințare pretutindeni pentru stabilitatea financiară. Nu este nici o țară europeană, în care tendința de a scăpa de aceste datorii să nu devie, în curând, un însemnat țel politic. Când e vorba de datorii interne, însă, interesele sunt împărțite între cetățenii țării și nu e decât o chestiune de împărțire lăuntrică a bogăției. Pentru datoriile externe nu e tot astfel și națiunile creditoare pot găsi că interesele lor nu se mai potrivesc cu păstrarea unei anumite forme de guvern, sau de rânduială economică în țările datornice. Legătura încâlcită a alianțelor și a ligelor nu e nimica pe lângă aceea a datoriilor bănești. Cel din urmă argument, care va înrăuri atitudinea cetitorului față de această propunere, va atârna, însă, de părerea pe care el o are în ceea ce privește locul ce vor ține în progresul lumii, marile lanțuri de hârtie, ce am moștenit dela finanțele războiului, în țară și în străinătate.

Războiul s'a isprăvit, fiecare datorând celuilalt sume mari de bani. Germania datorește mult Aliaților, Aliații datoresc mult Angliei, și Anglia datorește mult Statelor-Unite. Subscriitorilor împrumuturilor de războiu, în fiecare țară, li se datorește mult de către Stat și, la rândul său, Statului i se datorește mult de către aceștia și de către alți contribuabili. Intreagă această stare este cu desăvârșire artificială, înșelătoare și îngrijitoare. Nu vom putea niciodată să ne mai mișcăm, dacă nu ne vom scăpa din aceste cătușe de hârtie. Nimicirea lor este atât de trebuitoare, încât dacă nu o putem face cu bună rânduială, și în liniște, așa fel ca să nu se facă nici o nedreptate mare nimănui, ea, la urma urmei, când tot va avea loc, se va preface în un prăpăd care va nimici încă multe alte lucruri. In ceea ce privește datoriile din

țară, eu sunt unul dintre acei cari cred că, pentru stingerea lor, un impozit general, prin preluare din capital, este o măsură neapărat trebuitoare pentru așezarea unor finanțe sănătoase în toate Statele beligerante ale Europei. Dar menținerea unor datorii mari între guverne înfățișează, prin ea însăși, tot felul de primejdii.

Înainte de mijlocul veacului al XIX-lea, nici o națiune nu avea datorii de seamă către o națiune străină, în afară de tributurile care erau cerute sub apăsarea ocupațiunii țării și, uneori, de vreun prinț absent, în temeiul unei legături de feudalitate. E adevărat că nevoia capitalismului de a găsi, în cei din urmă cincizeci de ani, piețe de desfacere în Lumea Nouă, a făcut, deși cu multă cumpătare, ca unele țări, cum e de pildă Argentina, să datorească o sumă anuală, de pildă, Angliei. Dar acest sistem e șubred și nu a putut supraviețui decât fiindcă povara ce o puneă țării datornice nu era foarte apăsătoare, fiindcă sarcina e reprezentată printr'un activ vădit și e legată de tot sistemul proprietății în genere și fiindcă sumele împrumutate nu sunt prea mari față de acele care se poate îngădui a le mai lua cu împrumut. Bancherii s'au obișnuit cu acest sistem și-l socot ca o parte trebuitoare a orânduelei statornice a Societății. Ei sunt aplecați, deci, să creadă, prin analogie cu el, că un sistem asemănător între guverne, dar pe o scară cu mult mai întinsă și într'un chip cu totul apăsător, neîntemeiat pe nici un activ real și fără nici o legătură cât de puțin strânsă cu regimul proprietății, ar fi firesc și cuminte și că s'ar potrivi firei omenești.

Nu cred că această icoană a lumii ar fi adevărată. Chiar înăuntrul unei țări capitalismul, care întrunește multe simpatii locale, care îndeplinește un rol adevărat în mersul zilnic al producției și pe siguranța căruia se sprijină, într'o largă măsură, orândueala de acum a Societății, nu e cu totul în siguranță. Dar, orice ar fi, oare popoarele nemulțumite ale Europei vor voi ele să-și

întocmească, pentru o generație, în așa fel, traiul lor, încât o bună parte din producția lor zilnică să servească asigurarea unor plăți în țări străine, — plăți ale căror temei, — fie între Europa și America, fie între Germania și restul Europei, — nu li se învederează în un chip de neînălăturat, că e potrivit cu simțimintele lor de dreptate și de datorie?

Pe deoparte Europa trebuie, la urma-urmei, să se reazăme pe munca ei zilnică și nu pe dărnicia Americii; dar, pe de altă parte, ea nu se va lipsi de cele ce-i sunt trebuitoare, pentru ca roadele muncii sale să poată fi duse aiurea. Pe scurt, eu nu cred că vreunul din aceste tributuri, să urmeze a fi plătit, decât numai puțină vreme. Ele nu se potrivesc cu firea omenească și nici cu spiritul acestui veac.

Dacă e vre-o putere în acest fel de a judecă, folosul se potrivește cu mărinimia, și politica aceia care va da naștere mai cu înlesnire unei prietenii grabnice între popoare, nu va fi în luptă cu interesele statornice ale binefăcătorului¹⁾.

3. — *Imprumutul internațional.*

Trec, acum, la o a doua propunere. Nevoile Europei sunt *immediate*. Perspectiva de a scăpa de povara zdrobitoare a plăților ce trebuie făcută Americii și Angliei, în toată viața celor două generații viitoare, speranța de a primi an cu an oarecare ajutor dela Germania pentru opera de reclădire, — ar putea să scape lumea de îngrijorarea covârșitoare pentru viitor.

1) Se zice că Tezaurul Statelor-Unite primise să capitalizeze, (adică să adaoge la suma principală), dobânzile ce îi erau datorite, pentru cei trei ani viitori la împrumuturile acordate guvernelor Aliate. Credem că Tezaurul englez va face la fel. Dacă la urma-urmei datorile trebuie să fie plătite, această îngrămădire a datoriiilor cu dobândă compusă, face starea din ce în ce mai rea. Dar invoială înțeleaptă oferită de Tezaurul Statelor-Unite, dă răgaz pentru cercetarea în liniște a întregii probleme, la lumina stărei de după războiu, așa cum ea va apare în curând.

Dar aceasta n'ar vindecă suferințele clipei de față,— excedentul importului Europei asupra exportului; schimbul neprielnic, și destrăbălarea circulației fiduciare. Va fi foarte greu pentru producția Europeană să fie din nou pusă pe drumul cel bun, fără măsuri vremelnice de ajutor din afară. Sunt, așa dar, pentru un împrumut internațional, în felul sau întocmirea ce a fost susținută în unele cercuri din Franța, din Germania și din Anglia, și chiar în Statele-Unite. În orice fel ar fi împărțită răspunderea din urmă a înapoierii lui, sarcina de a găsi mijloacele imediate, va căde, negreșit, în mare parte, asupra Statelor-Unite.

Obiecțiile de căpitanie ce se pot face acestei categorii de proiecte sunt, cred eu, următoarele: Statele-Unite nu au nici o pornire, (după cum au dovedit-o adeseori), să se încurce în afacerile Europei, și, în orice caz, nu au acum multe capitaluri pe care să le păstreze pentru export pe o scară întinsă. Nu este nici o siguranță cum că Europa va face o întrebuințare nemerită din ajutoarele financiare ce-i vor fi date, sau că nu le va risipi și că, peste doi sau trei ani, starea ei nu va fi tot atât de rea ca astăzi; — D-l Klotz va întrebuința banii în scopul de a mai întârziă încă puțin ziua punerii dărilor; Italia și Jugo-Slavia îi vor întrebuința pentru a duce războiul între ele; Polonia, pentru înfăptuirea menirii militare, pe care Franța i-a dat-o, față de toți vecinii ei, iar clasele stăpânitoare din România își vor împărți între ele prada. Așa dar, America își va fi întârziat propria ei dezvoltare și-și va fi mărit costul traiului, pentru ca Europa să poată urma încă un an sau doi aceleași fapte și aceeași politică și să-și păstreze politicianii ce i-a avut în cele nouă luni din urmă. În ce privește ajutorarea Germaniei, ar fi oare chibzuit sau chiar de închipuit ca, — după ce Aliații Europeni vor fi luat acestei țări și cea din urmă rămășiță de capital productiv, cu toată împotrivirea și stăruințele reprezen-

tanților financiari Americani dela Paris, — tot acești Aliți să se îndrepte acum spre Statele-Unite și, să le ceară fonduri, pentru a îmbunătăți starea victimei lor îndeajuns încât să le îngăduie, după un an sau doi, să înceapă despoierea ei din nou?

Așa cum lucrurile sunt acum, nu se găsește răspuns la aceste întâmpinări. Dacă aș avea vreo trecere pe lângă Tezaurul Statelor-Unite, nu aș da nici un ban cu împrumut, nici unuia din guvernele de acum ale Europei. Nu li se poate încredința mijloace pe care ele le vor întrebuința pentru a urmări fiecare o politică împotriva căreia, — deși Președintele n'a știut să apere puterea sau idealurile poporului Statelor-Unite, — și partidul republican și cel democrat sunt unite probabil. Dar dacă, cum trebuie să ne rugăm să fie, sufletul popoarelor Europei se va depărta, iarna aceasta, de falșii idoli cari au supraviețuit războiului, care i-a creat¹⁾, și va înlocui în inima lor, ura și naționalismul, care îi stăpânesc acum, prin gânduri și nădejde pentru fericirea și solidaritatea familiei europene, — atunci, prinosul firesc și iubirea fiiască, trebuie să împingă poporul american să lase la o parte, orice temeieri mici de împotrivire, cum ar fi foloasele fiecăruia în parte, și să desăvârșească lucrarea pe care a început-o, scăpând Europa de tirania puterii organizate, scăpând-o de ea însăși. Și chiar dacă schimbarea nu ar fi deplină, și dacă numai câteva partide, în țările europene, vor fi îmbrățișat o politică de împăciuire, — America poate, totuși, să arate calea și să susție pe sprijinatorii păcii, arătându-le planul și condițiunile, pentru ca să le dea ajutorul ei, ca să înceapă o viață nouă.

Este ușor de înțeles dorința care, este acum puternică în Statele-Unite, după cât se spune, de a se de-

1) Dorința autorului s'a împlinit în oarecare măsură: Clemenceau în Franța și Venizelos în Grecia, au căzut, iar în Italia a venit Giolitti (*Nota Trad.*).

părtă și a scăpă de turburările, de încurcăturile, de silniciile, de cheltuelile și mai ales de greutatea ca să înțeleagă problemele europene. Nimeni nu poate înțelege mai mult, decât acel care scrie aceste rânduri, cât de firesc este să răspunzi nebuniei și zăpăcelei oamenilor de Stat europeni: — „Putreziti, dar, în răutatea voastră, noi ne urmăm drumul nostru..”

Departele de Europa, de nădejdiile ei veștejite,
De câmpiile ei de măcel; și de aerul ei necurat...

Dar dacă America își amintește numai o clipă, de cecece Europa a însemnat pentru ea, și de cecece însemnează încă; de acea Europă, care este și — orice se va întâmpla, — va mai fi încă muma artelor și a Științei, nu va respinge ea, oare, aceste sfaturi de nepăsare și de izolare și nu va voi ea să fie părtașă la cecece ar putea fi măsuri hotărîtoare pentru progresul și civilizația omenirii?

Să presupunem, deci, chiar dacă numai pentru a ne hrăni speranțele, că America ar fi gata să ajute la opera de reclădire sănătoasă a Europei, și că, după ce a desăvârșit nimicirea unui dușman, ea nu ne va lăsa singuri cu nenorocirile noastre, — cum trebuie să fie atunci ajutorul ei?

Nu am de gând să intru în amănunte. Dar liniile generale ale unui proiect de împrumut internațional sunt mereu aceleași. Țările care sunt în stare să dea ajutor: Neutrii, Anglia și, pentru partea cea mai mare, Statele-Unite, trebuie să acorde credite pentru cumpărare tuturor țărilor beligerante, aliate, precum și dușmane ale Europei Continentale. Suma totală nu este nevoie să fie atât de mare cât se crede uneori. Mult s'ar putea face, așa dar, cu un fond de 200.000.000 l. st. (cinci miliarde lei), la început. Această sumă, — chiar dacă un precedent de altfel ar fi fost creat, prin anularea datoriei de războiu interaliată, — ar trebui să fie dată și luată cu împrumut, cu hotărîrea neîndoel-

nică, de a fi înapoiată toată. Avându-se aceasta în vedere, siguranța împrumutului ar fi lesne de dobândit și măsurile de luat pentru înapoierea ei la timp, vor putea fi depline, cât este cu putință. În deosebi, împrumutul, — atât pentru plata dobânzilor cât și a capetelor, — ar trece înaintea tuturor cererilor de despăgubiri, a tuturor datoriilor inter-aliat, a tuturor împrumuturilor de războiu și a tuturor celorlalte datorii ale Statului. Popoarele ce vor lua cu împrumut astfel, care ar avea drept la despăgubiri de războiu, vor trebui să hotărască acestei plăți pentru stângerea noului împrumut.

Toate Statele care se împrumut vor trebui să-și ceară plata taxelor vamale în aur și să întrebuințeze toate aceste venituri numai pentru plata acestei datorii.

Cheltuelile făcute din sumele astfel împrumutate ar fi supuse, din partea națiunilor care dau împrumutul, la un control nu amănunțit, ci general.

Dacă, în afară de acest împrumut, făcut pentru a cumpăra alimente și materiale, ar putea fi orânduit un fond de garanție, ridicându-se tot până la suma totală de 200.000.000 l. st. (cinci miliarde lei), (din care ar fi deajuns ca numai o parte să fie în numerar), și la care toți membrii Ligei Națiunilor ar contribui în măsura mijloacelor lor, aceasta ar face cu putință o reorganizare a circulației fiduciare.

În felul acesta, Europa ar avea la îndemână minimul de mijloace bănești, trebuitoare pentru reînvierea nădejdiilor ei, pentru reînnoirea încheșării ei economice și pentru a fi în stare să-și întrebuințeze marile ei bogății dinnăuntru, în folosul muncitorilor ei. Este zădarnic, acum, să facem pentru aceasta un plan mai amănunțit. Este nevoie, mai înainte ca propunerea noastră să se poată înfăptui, de o mare prefacere în opinia publică și trebuie să așteptăm desfășurarea faptelor cu cea mai mare răbdare de care suntem în stare.

4. — *Raporturile Europei centrale cu Rusia.*

Am vorbit puțin de Rusia în această scriere. Nu este nevoie să stăruim asupra caracterului general al stărei acelei țări și, în cât privește amănunțele, nu știm aproape nimic sigur. Dar într'o discuție cu privire la mijloacele de restaurare ale Europei, unul sau două din aspectele chestiunii ruse, au o însemnătate vitală.

Din punct de vedere militar, unii se tem mult de o unire strânsă între Germania și Rusia. Aceasta ar avea sorti de înfăptuire mai curând dacă mișcările reacționare ar birui în amândouă țările, pe când o unitate reală de țeluri între Lenin și guvernul de acum, cu desăvârșire de clasă mijlocie, al Germaniei, nu pare cu putință. Pe de altă parte, tot acei care se tem de această unire, se tem încă și mai mult de izbânda bolșevismului; și ei trebuie să recunoască totuși că singurele puteri în stare să lupte împotriva lui sunt, în Rusia, reacționarii și, afară din Rusia, elementele organizate de ordine și autoritate din Germania. Astfel, acei cari propovăduesc intervenția, directă sau indirectă, în Rusia, sunt neconținut în contradicție cu ei înșiși. Ei nu știu ceea ce vor, ori, mai curând, ei vor lucruri ce nu se pot împacă între ele. Aici se găsește cuvântul pentru care politica lor este nestatornică și cu desăvârșire ușuratică.

Aceeaș ciocnire între țeluri, apare și în atitudinea, dela Paris, a Consiliului Aliaților, față de guvernul german de acum. O izbândă a Spartacismului ar putea fi preludiul Revoluției pretutindeni; ea ar reîmprospăta forțele Bolșevismului în Rusia și ar grăbi temuta unire dintre Germania și Rusia. Ea ar pune capăt tuturor nădejdiilor care au fost așezate pe clauzele financiare și economice ale Tractatului de pace. De aceea, Parisul nu iubește pe Spartacus. Dar, pe de altă parte, biruința reacțiunii în Germania ar fi privită de toți ca o amenințare a siguranței Europei și o primejduire pen-

tru roadele victoriei și pentru temelia păcii. În afară de aceasta, așezarea unei nouă puteri militare în Răsărit, cu capul în Brandeburg, atrăgând la ea pe toți cei cu însușiri ostășești și pe toți aventurierii militari, pe toți acei cărora, în Europa orientală, centrală și sud-orientală, le pare rău după împărați și urăsc democrația, — așezarea unei astfel de puteri care, geograficește, n'ar avea legătură cu puterile Aliaților, ar putea să întemeieze, cel puțin în mintea celor bănuitori, o nouă stăpânire Napoleoniană, care s'ar naște ca pasărea Phenix, din cenușa militarismului cosmopolit. Astfel, Parisul nu cutează să iubească Brandeburgul. Judecata cere, în acest caz, sprijinirea acelor puteri moderate de ordine, care, întrucâtva, spre mirarea lumii întregi, au izbutit să se reazime pe stânca de granit a caracterului german. Dar guvernul de acum din Berlin ține, poate mai mult, la unitatea germană decât la orice alt lucru; semnarea Păcii a fost, mai presus de orice, prețul pe care mulți dintre Germani au socotit că face să fie plătit pentru păstrarea unității: tot ce le mai rămâne din 1870.

Prin urmare, Parisul, având oarecari nădejdi, totdeauna vii, că se va ivi separatismul dincolo de Rin, nu pierde nici un prilej de ocară și batjocură, nici un prilej de înjosire sau de slăbirea înrâuririi unui guvern, de durată căruia sunt însă strâns legate toate interesele conservatoare ale Europei.

Aceeaș dilemă ni se înfățișează și cu privire la viitorul Poloniei, din cauza rolului pe care Franța i l-a hărăzit. Ea trebuie să fie, — catolică, puternică, militaristă și credincioasă, — o tovarășe sau cel puțin o favorită a Franței biruitoare, să fie înfloritoare și strălucită între neantul Rusiei și ruinele Germaniei. România, dacă se va ajunge numai a o face să-și respecte ceva mai bine aparențele, face și ea parte din această concepție ușuratecă. Dar, afară numai dacă marii ei vecini n'or fi bogați și pacinici, Polonia, fără altă industrie

decât pogromurile Evreilor, este o imposibilitate economică. Și când ea va vedea că politica ademenitoare a Franței nu e decât curată fanfaronadă, care nu aduce nici bani, nici fală, ea va cădea, cât de iute cu putință, în brațele unui altuia.

Așa dar, socotelile „diplomației” nu ne duc la nimic. Visuri nebunești și uneltiri copilărești în Rusia și în Polonia, sunt acum plăcerile cele mai alese ale acelor Englezi și Francezi, care caută ațâțări sub formele cele mai vinovate, și cred, ori se prefac că cred, că politica externă nu e decât o ieftină melodramă.

Să ne ocupăm, prin urmare, de ceva mai temeinic. Guvernul german a vestit (30 Octombrie 1919), hotărîrea lui de a ține o politică de neutralitate în afacerile din lăuntru Rusiei, „nu numai din principiu, dar și pentru că el crede că această politică este tot atât de întemeiată și din punct de vedere practic”. Să presupunem că, la urma urmei, vom adopta și noi același punct de vedere, dacă nu din principiu, cel puțin pentru cuvinte practice. Care sunt, atunci, factorii economici fundamentali, ai viitoarelor relațiuni dintre Europa Centrală și cea Orientală?

Înainte de războiu, Europa occidentală și centrală își aducea din Rusia o parte foarte însemnată din cerealele ce importă. Fără Rusia, aceste State s'ar fi găsit în lipsă. Dela 1914, pierderea proviziunilor din Rusia a fost înlocuită, parte prin folosința rezervelor, și parte prin recoltele mănoase ale Americii de Nord, importate în Europa, mulțumită prețurilor garantate de către dl. Hoover, — și, în și mai mare parte încă, prin restricțiuni și privațiuni.

După 1920, Europa va avea și mai mult nevoie de aprovizionare din Rusia decât înainte de războiu, căci prețurile garantate în America de Nord vor înceta, creșterea normală a populației în acele țări, față cu cea dela 1914, va sporî foarte mult cererea internă și pă-

mântul Europei nu-și va fi căpătat încă productivitatea lui anterioară.

Dacă nu se va relua comerțul cu Rusia, în 1920—1921 (afară numai dacă recoltele vor fi deosebit de îmbelșugate), va fi grâu puțin și foarte scump. Blocusul Rusiei, proclamat de curând de către Aliați, este deci o măsură fără nici un rost și lipsită de prevedere: nu blocăm Rusia, cât ne blocăm pe noi înși-ne.

Reînvierea exportului rusesc se va face, în orice caz, pe încetul. Puterea de producție a țaranului rus nu este socotită ca îndestulătoare astăzi, pentru a da un prisos exportabil, asemănător cu acel dinainte de războiu. Pricinile acestui fapt sunt, vădit, multe. Printre ele este lipsa destul de mare de unelte și scule agricole, precum și aceea de imbold la producțiune, pricinuită de lipsa mărfurilor la orașe, pe care țaranul să le poată cumpăra în schimbul roadelor pământului.

În sfârșit, mai e și foarte marea destrăbălare a transporturilor, care întârzie ori face cu neputință strângerea prisosurilor locale în marile centre de distribuție.

Nu văd cu puțință nici un mijloc de a ne mântui de această scădere a productivității într'un timp scurt, decât numai prin îndrăzneala și organizația germană. Le este cu neputință geograficește, și pentru multe alte cuvinte, Francezilor, Englezilor sau Americanilor, să facă ei aceasta. Noi nu avem nici imboldul, și nici mijloacele de a săvârși această lucrare în un chip îndestulător. Dar Germania, pe de altă parte, are experiența, voința și cele mai multe din materialele trebuitoare pentru a procura țaranului rus lucrurile de care a fost lipsit în vremea celor din urmă cinci ani, pentru a reorganiza sistemele de transporturi și de centralizare și, astfel să aducă, lumii întregi, spre folosul mare al tuturor, acele lucruri care, din nenorocire, nu le putem avea acum.

E pentru binele nostru ca să grăbim ziua în care agenții

și organizatorii germani vor putea pune în mișcare, în fiecare sat rusesc, imboldurile economice obișnuite. Aceasta nu are nimic aface cu felul guvernului din Rusia; dar, putem prooroci cu siguranță că, — fie că forma Comunismului, reprezentată de regimul Sovietelor, se va dovedi sau nu, potrivită cu firea rusească, — restabilirea comerțului, a bunei stări și a factorilor economici obișnuți, nu va ajuta formele extreme ale doctrinelor siluirii și tiraniei, care sunt numai copiii războiului și ai deznădejdei.

Să nu ne mulțumim, așa dar, în politica noastră față de Rusia, a aprobă ori a imită metoda de neamestec pe care a vestit-o guvernul german, ci, încetând o blocadă care, este și dăunătoare propriilor noastre interese, și nedreaptă, să îndemnăm și să ajutăm Germania să-și reia în Europa locul ei, — locul ei de făuritor și organizator de bogății pentru vecinii ei dela răsărit și dela miazăzi.

Mulți se vor împotrivi acestor propuneri. Li rog să cerceteze în gând care ar fi urmările împotrivirii lor. Dacă noi punem o stavilă tuturor mijloacelor prin care Germania și Rusia pot să-și capete din nou buna lor stare materială, fiindcă avem o ură politică, națională, sau de rasă, împotriva popoarelor sau guvernelor lor, — trebuie să ne pregătim pentru urmările unor astfel de sentimente. Chiar dacă nu este o solidaritate morală între neamurile înrudite de aproape ale Europei, există totuși o solidaritate economică pe care nu o putem nesocoti. Astăzi chiar, lumea nu alcătuește decât o singură piață. Dacă nu îngăduim ca Germania să-și schimbe produsele cu Rusia și astfel să-și capete hrana, ea va intra în luptă cu noi pentru produsele Lumei Nouă. Cu cât vom izbuti mai bine să împiedicăm legăturile între Germania și Rusia, cu atât mai mult vom înrăi starea noastră economică și vom mări greutatea problemei noastre interne. Astfel se pune chestiunea pe

bazele cele mai simple. Dar mai sunt și alte argumente, — pe care nici cel mai nerod nu poate să nu le știe, — împotriva unei politici care ar lăți și ar spori năruirea economică a țărilor mari ale Europei.

Văd, pretutindeni, numai puține semne vestitoare de evenimente neașteptate sau dramațice. Pot fi unele răSCOALE și tulburări, dar nu de așa fel, acum, încât să aibă o însemnătate covârșitoare. Revoluția este o armă împotriva tiraniei și a nedreptății politice. Dar ce ajutoare sau nădejde poate da Revoluția, celor ce sufăr lipsuri mari economice, ce nu vin dintr'o repartitie nedreaptă pentru unii, ci sunt obștești?

Singurul fapt care poate apăra Europa centrală împotriva revoluției, este faptul că, chiar în mintea celor mai deznădăjduiți, Revoluția nu le înfățișează nici o putință de îmbunătățire. Așa dar, se poate să avem înaintea noastră o lungă îndrumare tăcută spre lipsuri neînchipuit de mari și spre împuținarea înceată și treptată, a condițiilor traiului și a îndeostulării nevoilor lui. Fali-mentul și năruirea Europei, dacă le lăsăm să meargă înainte, vor sfârși, cu vremea, prin a ne lovi pe toți, dar nu deodată și cu aceeași tărie.

Aceasta are o parte bună. Putem avea încă vreme să ne mai oprim în cale și să privim altfel lumea. Faptele care vin acum îndată vor fi hotăritoare și soarta de mâine a Europei nu mai este în mâinile nici unui om. Faptele anului viitor, nu vor mai fi orânduite de înjghebările chibzuite ale oamenilor de Stat, ci de curentele tainice, care curg fără încetare pe sub suprafața istoriei politice și ale căror urmări nu pot fi prevăzute de nimeni. Numai în un singur chip putem înrâuri asupra acestor curente, și anume: punând în mișcare forțele ce ni le dau instrucția și imaginația, care pot schimba *opinia*. Arătarea adevărului, desvăluirea, amăgirei, înlăturarea urii, lărgirea și luminarea sufletului și a minții

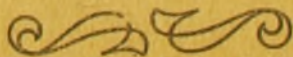
omenești, trebuie să ne fie mijloacele pentru a ajunge la aceasta.

În toamna acestui an, 1919, când scriu acestea, — ne găsim la răscrucea soartei noastre. Reacțiunea străduințelor, temerilor și suferințelor celor cinci ani din urmă, au ajuns la culme. Puterea noastră de a simți și de a ne da seamă despre ce este de făcut îndată pentru buna noastră stare materială, este, deocamdată, nimicită. Cele mai mari fapte din afară, dacă nu ne ating de-a dreptul, nici amenințările cele mai grozave, nu ne pot mișcă:

În orice suflet omenesc groaza mai trăiește
 În urma ruinii din care a ieșit : celui mai semeț îi e frică
 De tot ce n'ar vrea să creadă că este adevărat :
 Fașărnicia și obișnuința fac din mintea lor
 Altare pentru închinăciuni, acum care nu mai au nici un rost,
 Ei nu îndrăznesc să se gândească la binele omenirii
 Și măcar nu știu cum că nu îndrăznesc.
 Pentru a face binele e nevoie de putere, dar pentru ca să
 [plângi ajung lacrimile
 Cel puternic trebuie să fie bun : răul merge de la sine.
 Cel înțelept trebuie să iubească : și cei care iubesc trebuie
 [să fie înțelepți.
 Și astfel tot ce este bun, e amestecat cu rău.
 Mulți puternici și bogăți ar dori să fie drepi
 Dar trăiesc printre tovarășii lor, de suferință
 Ca și cum nici unul nu ar simți : Ei nu știu ce fac.

Am fost, până acum, zbuciumați mai mult decât puteam îndura și avem nevoie de odihnă. Niciodată, până acuma, elementul universal n'a luminat sufletul omenesc atât de puțin.

De aceea, glasul adevărat al oamenilor din vremea noastră, nu a vorbit încă și părerea tăcută, nu este încă încheșată. Plămădirei părerei obștești viitoare îi închin această scriere.

POST-SCRIPTUM *)

PREFAȚA AUTORULUI LA EDIȚIA FRANCEZĂ

Această carte erà menită, mai cu seamă, cētitorilor engleji și americani. Autorul a stăruit asupra punctelor care, după părerea sa, interesau acest public. Prin urmare, poate este de folos să arătăm deslușit și pe scurt, în fruntea unei traduceri franceze, câteva aspecte ale situației de acum, care ating, în deosebi, Franța.

Capitolele ce urmează, tind să facă dovadă, între altele, că delegații dela Conferința din Paris au săvârșit două mari greșeli împotriva interesului Aliatilor. Cerând ceea ce erà cu neputință, ei au părăsit prada, pentru umbra ei, și vor pierde, mai la urmă, tot ce vor fi crezut că au căpătat. Punându-și toată luarea aminte numai pe chestiuni politice, ei nu s'au îngrijit de unitatea economică a Europei, iar siguranța, pe care au socotit că au căpătat-o, este numai înșelătoare, — înșelătoare, pentru că ea nu poate ieși din ocuparea de granițe mai întinse și pentru că meșteșugurile politice de astăzi nu se vor mai potrivi problemelor anilor care vin.

Țin să spun din nou aici, cu mai multă tărie, ceea ce arăt în paginile următoare, cu privire la urmările ce vor avea aceste două greșeli pentru soarta Franței.

*) Credem nimerit să dăm aici, pentru publicul românesc și prefața autorului la ediția franceză.

Mulțumită unei biruințe strălucite, starea politică și morală a Franței e mai presus de orice discuție. Dar viitorul ei financiar și economic este jalnic. Prin urmare, de această din urmă problemă ar fi trebuit să se îngrijească o politică înțeleaptă. Interesele Franței ar fi cerut, neîndoelnic, un drept de întâietate asupra sumelor pe care le putea plăti Germania, ele ar fi cerut ca datoriile prea grele ale ei către Aliați să fie desființate. Franța ar fi fost în stare să dobândească, în proporție cu nevoile ei de reconstruire, o parte cumpătată din creditele pe care națiunile care au suferit mai puțin, ar fi consimțit să le acorde Europei, în vederea liniștirii universale. Noi am propovăduit toate aceste metode în capitolele ce urmează. Socolim că se cuvine, ca Anglia să nu ceară nimic de la Germania, câtă vreme cererile mai grabnice ale Franței și ale Belgiei, nu vor fi îndestulate; că Anglia și Statele-Unite să anuleze cu desăvârșire datoriile interaliatate, care, sub nici un cuvânt, nu pot fi socotite ca niște investiții comerciale, și că, printr'un împrumut general, să încercăm să refacem o parte din capitalul de circulație al Europei. Să nu fim învinuiți că ne împărțim rău simpatia, pentrucă dorim să ne ținem cuvântul și față de un dușman umilit și pentrucă urmărăm restabilirea și însănătoșirea Europei în întregul ei.

Cei de care s'a înconjurat d. Clemenceau au trădat interesele Franței. Ei au dăunat revendicările regiunilor pustiite, exagerându-le cu nerușinare. Au părăsit dreptul de întâietate al Franței, pentru niște dispozițiuni care urcau totaiul cu mult peste putința de plată a Germaniei, ceea ce știau foarte bine, cu toate cele ce spuneau în public. Au coprins și pensiile și alocațiile, în despăgubirea de războiu, ceea ce este împotriva legăturilor dintre noi, și au impus dușmanului o sarcină care nu o poate duce. Toate acestea nu au altă urmare decât de a micșora partea pe care o aveă Franța din plățile ce ar face Germania, fără să mărească suma totală care va fi plă-

tită. Ei nu și-au asigurat nici un împrumut, nici o răfuială a datoriiilor interaliatate, fiindcă, prin atitudinea lor, își au înstrăinat orice simpatie. Delegații francezi la Conferința Păcii au jertfit interesele adevărate ale țării lor, unor făgădueli ce nu se pot îndeplini, dobândite pentru cuvinte de forță majoră, făgăduieli care nu fac mai mult decât hârtia pe care sunt scrise.

Politica pe care o propunem noi este, prin urmare, cu mult mai prielnică nevoilor materiale ale Franței, decât iluziile zadarnice dela Versailles. Dar cauza aceasta, o susținem mai cu seamă fiindcă ea apără solidaritatea Europei și siguranța cea adevărată a fiecăruia dintre noi. Fi-va oare Franța la adăpost pentru că dre streacă pe Rin, dacă finanțele ei sunt derăpănate, dacă este izolată moralmente de prietenii ei, dacă luptele civile, sărăcia și fanatismul se răspândesc în amândouă continentele?

Totuși, noi nu punem pe seama Franței toată răspunderea Tractatului nenorocit. Toate țările care au fost părtașe la negocieri, își au partea lor. Anglia, putem să spunem, a ținut și ea să-și îndestuleze interesele ei egoiste și ea, mai cu seamă, trebuie să fie învinuită pentru forma ce a căpătat capitolul Reparațiilor. Ea a luat coloniile, marina Germaniei și o parte mult mai mare din despăgubiri decât avea dreptul.

Dar, dintr'un anumit punct de vedere, Franța stă singuratică astăzi și se izolează ea însăși: ea este singura națiune din lume în care bărbații de Stat nu au început să spună adevărul compatrioților săi și, fără îndoială, nici lor înși-le. Cartea mea s'a publicat în Anglia acum trei luni și, cu toate că a fost viu criticată, nimeni nu a încercat serios să doboare argumentele ce am adus în ceea ce privește mijloacele Germaniei. Faptele ce au mai urmat de când am scris, m'au încredințat că cifrele pe care le dau, nu sunt, nicidecum prea mici, ci, probabil, sunt prea urcate. Oricum fie, pot spune că încheierile

mele asupra acestui anume punct, nu sunt puse la îndoielă, în afară de Franța, nicăieri, în cercurile bine cunoscătoare. Urmează de aici că, aiurea decât în Franța, nimeni nu crede cu puțință sau de dorit, a sprijini Tractatul în întregimea lui. Unii vor o revizuire pe de-a'ntregul, alții (în lipsa unui organism potrivit), doresc o revizuire cu încetul, care să se 'nfăptuească chiar în timpul punerii lui în aplicare. Numai în Franța se aude aceste cuvinte deșarte și neșolosoare: „executarea integrală a Tractatului dela Versailles”. Cu cât se vedește mai mult că Tractatul nu este și nu poate fi îndeplinit, cu atât mai mult bărbații de Stat francezi închid ochii, își astupă urechile și caută să schimbe realitatea faptelor, tăgăduind-o.

Vorbesc, deci, nu bărbaților politici, ci intelectualilor Franței, elementului acela al spiritului francez, care vrea să vadă lucrurile așa cum sunt și să tragă din ele încheierile cuvenite; deasemenea acetui idealism, care este fiul bunului simț și al omeniei. În Franța, ca și în Anglia, cele mai bune elemente ale națiunii au rămas de-o parte. Nici n'au cetit, nici n'au înțeles Tractatul. Dar acum, își rejau puterile, ca să înlăture din lume nenorocirile care o amenință, și care decurg dintr'o orânduială lipsită de mărinimie, lipsită de moralitate, și lipsită și de omenie.

Paris, Martie 1920.

I. M. KEYNES

Handwritten markings on a rectangular piece of paper, including the number '11' and a plus sign '+', possibly indicating a page or volume number.

Lei 12.

Handwritten initials or signature.